SCRIERI • Traduceri • 15
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

6

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

Volumul 6

FILOCALIA
sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi
care arată cum se poate omul curăţi,
lumina şi desăvârşi

Volumul 6

Traducere din greceşte, introduceri şi note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE
D A N I E L,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

BUCUREŞTI – 2011

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi / trad. din greceşte, introd. şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae; tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.
- Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2008-
vol.
Vol. 6. – 2011. – ISBN 978-973-616-187-2

I. Stăniloae, Dumitru (ed. şt.; trad.)
II. Daniel, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române
276
821.14'02-97=135.1(082)

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ
ISBN 978-973-616-187-2

Notă editorială

Acest volum, al VI-lea al *Filocaliei* româneşti, cuprinde câteva scrieri duhovniceşti ale Sfântului Simeon Noul Teolog *(Capete teologice și practice; Capete morale; Cuvântări morale),* ale părintelui său duhovnicesc, Simeon Evlaviosul *(Capete morale),* și ale ucenicului său, Cuviosul Nichita Stithatul *(Capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință; Vederea duhovnicească a raiului).*

Ca şi Părinţii filocalici anteriori şi aceşti trei sfinţi autori povăţuiesc cu privire la curăţirea de patimi, dobândirea virtuţilor şi a nepătimirii, precum şi la contemplarea nepătimaşă a raţiunilor dumnezeieşti. Convinşi prin propria lor trăire ascetică de rolul deosebit pe care îl are Sfântul Duh în urcușul duhovnicesc al nevoitorului, Sfântul Simeon Noul Teolog și Cuviosul Nichita Stithatul vorbesc despre „vederea" lui Dumnezeu și despre lumina dumnezeiască mai mult decât Părinţii anteriori, punând accentul pe simţire, conștiință și iubire. Ei nu teoretizează despre îndumnezeire, ci ne „înfăţişează o hristologie practică"[1]. Toţi cei trei autori sunt convinşi de prezenţa lui Dumnezeu în inima nevoitorului: „Aşadar, crezând din tot sufletul şi căindu-ne cu căldură, zămislim pe Cuvântul lui Dumnezeu în inimile noastre ca Fecioara, dacă avem sufletele noastre fecioare și curate"[2].

„Simţirea" sau „vederea" (contemplarea) lui Dumnezeu se iveşte în om pe măsura curăţirii de patimi. Această „simţire" sau „vedere" nu este însă aceeaşi la toţi nevoitorii. Mai mult, cea experiată în viaţa pământească este diferită de cea din viaţa viitoare. Cu cât creşte curăţia sufletului, cu atât sporeşte lumina, cu cât se adânceşte pocăinţa, cu atât creşte bucuria pe care o resimte nevoitorul. Simeon Evlaviosul afirmă, cu trei secole înainte de disputa isihastă, că „lumina dumnezeiască se iveşte în suflet prin permanentizarea gândului la Dumnezeu"[3].

În rătăcirile lumii contemporane sunt negate uneori chiar şi cele „văzute" ale credinţei, nu doar cele „nevăzute". Cu toate acestea, cele „nevăzute", despre care cei trei sfinţi autori dau mărturie, pot fi văzute limpede de cei ce se nevoiesc pe calea sfinţeniei. Nenumăraţi sfinţi de la ei încoace, mulţi contemporani cu noi, au mărturisit această „vedere" a celor nevăzute şi, mai ales, au vădit-o prin faptele lor de iubire și prin chipurile lor pline de lumină: „acolo unde este păzirea întocmai a poruncilor, acolo este arătarea Mântuitorului, și după arătare se iveşte în noi și desăvârșita iubire"[4]. Însuşi traducătorul acestor scrieri, vrednicul de pomenire Preotul Profesor Dumitru

---

[1] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, n. 266, p. 154.

[2] Sf. Simeon Noul Teolog, „Întâia cuvântare morală", p. 180

[3] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, n. 236, p. 121.

[4] Sf. Simeon Noul Teolog, „A cincea cuvântare morală", p. 213

Stăniloae, a vădit pe chipul său luminos această înaltă vedere.

Mesajul ziditor de suflet desprins din paginile acestui volum se adresează nouă, tuturor, pentru că toţi suntem chemaţi la îndumnezeire, la vederea lui Dumnezeu, acum şi aici *„în ghicitură”,* dar în veacul ce va să fie, deplin. Depinde de noi ca, prin curăţare de patimi, credinţă, nădejde şi iubire, să ne deschidem ochii inimii pentru a-L putea vedea.

Sperăm ca publicarea acestui volum al *Filocaliei* într-o nouă ediţie, revizuită, şi găzduită de colecţia „Scrieri – Traduceri de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae” să constituie o bucurie şi o lectură folositoare de suflet pentru toţi cititorii iubitori de adevăr mântuitor şi de viaţă duhovnicească.

Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Viaţa, opera şi învăţătura Sfântului Simeon Noul Teolog

Sfântul Simeon Noul Teolog a avut şi are o mare influenţă asupra spiritualităţii ortodoxe şi mai ales asupra monahismului. Când Irénée Hausherr publica, în 1928, pentru prima dată, în textul original, *Viaţa Sfântului Simeon Noul Teolog* scrisă de ucenicul lui, Nichita Stithatul[1], un vizitator al Muntelui Athos spunea că nu există acolo autor mai citit ca acest sfânt şi că monahii îl copiază tot aşa de mult ca şi în trecut[2]. Scrierile lui se bucuraseră de preţuirea lui Grigorie Sinaitul, care a avut o mare însemnătate în precizarea spiritualităţii isihaste în Sfântul Munte. Acela recomandase monahilor: „Citeşte mai ales scrierile despre linişte şi singurătate ale lui Scărarul, ale Sfântului Isaac, ale Sfântului Maxim, cele ale Noului Teolog, ale ucenicului său Stithatul, ale lui Isihie, ale lui Filotei Sinaitul şi cele care sunt în acelaşi duh. Pe celelalte lasă-le deoparte deocamdată, nu pentru că trebuie respinse, ci pentru că nu sunt folositoare acestui scop şi abat duhul de la rugăciune”[3].

Sfântul Simeon a fost unul dintre cei mai iubiţi autori în spiritualitatea şi teologia rusă, iar monahismul românesc a avut opera lui la îndemână în numeroase manuscrise, care datează în traduceri de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea. Un apreciabil număr de astfel de manuscrise se găsesc în Biblioteca Academiei Române şi în diferite mănăstiri din Moldova.

Un manuscris, cuprinzând opera Sfântului Simeon în două volume şi datat de la 1804, se află în biblioteca Sfântului Sinod din Bucureşti, sub cota 11. El a aparţinut Mănăstirii Căldăruşani, de unde a trecut în biblioteca Internatului teologic din Bucureşti sub cota 28, apoi în biblioteca Institutului teologic din Bucureşti sub nr. 2251-2252. Opera Sfântului Simeon din acest manuscris cuprinde 104 *Cuvinte*[4]. Traducerea este făcută la 1802 de Isaac Dascălul, ucenic al lui Paisie Velicicovschi[*]; cuprinsul lui coincide cu manuscrisul din biblioteca Mănăstirii Neamţ, care cuprinde opera Sfântului Simeon în trei volume sub nr. 60, 59 şi 57[5]. Traducerea pare să fie făcută în parte după ediţia în neogreacă a operei Sfântului Simeon, tipărită în 1790 la Veneţia de Dionisie Zagoraios, dar nu numai după ea. Observăm că nu are

---

[1] *Vie de Syméon le Nouveau Théologien* (949-1022), par Nicétas Stethatos, în *Orientalia Christiana Periodica,* vol. XII, nr. 45, 1928, p. 1-239.

[2] *Vie de Syméon...,* Introducere, p. XI.

[3] PG, 150, 1324 D.

[4] E descris de Pr. Dumitru Fecioru, în „Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române”, *Studii Teologice,* XII (1960), nr. 1-2, p. 93-122.

[*] A fost canonizat Sfânt de către B.O.R. în anul 1992 (n. *red.).*

[5] Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele din Biblioteca Mănăstirii Neamţ,* în manuscris.

Imnele, cuprinse în ediţia lui Zagoraios ca partea a doua, apoi că ordinea *Cuvintelor* este alta decât în Zagoraios, în sfârşit, că în ediţia lui Zagoraios sunt numai 92 de *Cuvinte,* afară de *Imne.* Dar manuscrisul de la biblioteca Sfântului Sinod are, la începutul lui, ca şi în ediţia lui Zagoraios, aprecierile Sfântului Grigorie Palama, ale patriarhului Filotei al Constantinopolului şi ale mitropolitului Meletie al Atenei despre Sfântul Simeon, apoi *Viaţa Sfântului Simeon,* alcătuită de Nichita Stithatul, şi un *Cuvânt* introductiv despre opera Sfântului Simeon, tot al lui Nichita Stithatul. O altă deosebire este faptul că în ediţia Zagoraios lipseşte „Cuvântul despre cele trei chipuri ale luării-aminte şi ale rugăciunii", pe care-l cuprinde manuscrisul românesc (cum este „Cuvântul 101"). Apoi, în ediţia Zagoraios, după cele 92 de *Cuvinte* sunt adăugate 181 de *Capete practice şi teologice* ale Sfântului Simeon Noul Teolog şi, după ele, 40 de *Capete* ale lui Simeon Evlaviosul, pe când în manuscrisul românesc, după cele 104 *Cuvinte,* urmează tot 181 de *Capete lucrătoare şi de Dumnezeu trăitoare* şi 40 de *Capete ale lui Simeon Evlaviosul,* dar se mai adaugă un număr de 38 *„alte Capete care în cărţile după care s-au tălmăcit Cuvintele şi Capetele Sfântului Simeon nu s-au aflat, care s-au tălmăcit din cea slavonească".*

Deci se pare că traducerea din acest manuscris românesc a fost făcută după mai multe manuscrise. Dacă traducerea nu s-a făcut după ediţia Zagoraios, sau nu s-a folosit şi ea – ceea ce pare probabil –, s-a făcut înainte de apariţia ediţiei Zagoraios. O chestiune de studiat ar fi dacă toate manuscrisele româneşti se reduc la aceeaşi traducere. Dar aceste probleme depăşesc preocuparea noastră actuală; ea are importanţă pentru istoria traducerilor patristice în româneşte şi pentru istoria limbii române.

Viaţa Sfântului Simeon, scrisă de Nichita Stithatul, a fost tipărită în româneşte şi în *Vieţile Sfinţilor,* ediţia din 1835, în volumul de pe luna octombrie, p. 258-284, sub titlul: *Viaţa şi petrecerea celui între sfinţi părintelui nostru Simeon Noul Bogoslov, care s-a scris de preacuviosul Nichita Stifat, ucenic*[6]*.*

Sfântul Simeon s-a născut în 949 la Galata în Paflagonia, dintr-o familie de mică nobleţe provincială. Încă din copilărie a venit la Constantinopol la un unchi, slujbaş la curtea împărătească, lângă care a dobândit o anumită învăţătură.

După moartea unchiului său în 963, Simeon încearcă, cu toate că era încă foarte tânăr, să intre în mănăstirea „Studion", unde are o primă întâlnire cu Simeon Evlaviosul care devine părintele lui duhovnicesc. De fapt, deşi Simeon continuă să trăiască în lume până la 977, va rămâne toată viaţa sub influenţa lui Simeon Evlaviosul. În 976 Simeon revine în patria sa, unde-şi reglementează chestiunile familiale, pentru a intra, un an mai târziu, în mănăstirea „Studion". Egumenul Petru îl încredinţează lui Simeon Evlaviosul.

[6] Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele....*

Dar încă după un an, părintele său duhovnicesc îl conduce în mănăstirea „Sfântul Mamas”, unde îl recomandă egumenului de acolo, Antonie; acesta îl hirotoneşte preot în 980. Puţin după aceea, Antonie moare şi Simeon e instalat în fruntea mănăstirii prin Decretul patriarhului Nicolae Hrisoverghi.

Acum începe pentru Simeon o perioadă de viaţă duhovnicească intensă, închinată rugăciunii şi desăvârşirii lăuntrice, dar şi o intensă activitate de ordin administrativ. El reface zidurile pe jumătate ruinate ale mănăstirii, dar restabileşte şi disciplina între monahi. Poate că, din cauza acestei energice activităţi, a trebuit să facă faţă revoltei a vreo 30 de călugări pe care patriarhul Sinesie (996-998) îi trimite în exil.

La 1005, Simeon, dornic de o viaţă închinată şi mai intens preocupărilor duhovniceşti netulburate, cu învoirea patriarhului Serghie, se retrage din egumenat. Paralel cu aceasta, el a intensificat cultul părintelui său duhovnicesc, început în 987, după moartea lui. Îi compune diferite imne şi îi închină o zi de sărbătoare în fiecare an. Aceasta l-a adus în conflict cu Ştefan, fost mitropolit de Nicomidia, care îl pârî la patriarh. Adus în faţa Sinodului, Simeon fu condamnat la exil în 1009.

S-a pus întrebarea: de ce Simeon a fost condamnat pentru acest cult al părintelui său duhovnicesc numai după 16 ani de practicare a lui? Se poate deduce de aici că pizma lui Ştefan al Nicomidiei a avut de fapt un rol în această condamnare, cum afirmă Nichita Stithatul, ucenicul lui Simeon.

Debarcat la Chrysopolis (Scutari), pe malul răsăritean al Bosforului, Simeon se retrage într-un loc numit Palukiton unde se înălţa un locaş de rugăciune închinat Sfintei Marina. Reabilitat mai târziu de către patriarh, Sfântul Simeon rămase totuşi la „Sfânta Marina”, unde se formase un mic grup de monahi în jurul lui. El muri în această mică mănăstire la 12 martie 1022[7].

Operele Sfântului Simeon se împart în patru categorii:

1. *Cateheze,* în număr de 34. Din ele s-au format un număr de „Cuvântări” (ed. Pontanus; PG, 120) şi de „Cuvântări alfabetice” (cod. Monac., 177)[8].

2. *Cuvântări teologice,* în număr de 3 şi *Cuvântări morale,* în număr de 15[9].

3. *Capete*[10].

---

[7] Syméon le Nouveau Théologien, *Chapîtres théologiques, gnostiques et pratiques,* edit., trad., Jean Darrouzès A. A., în *Sources chrétiennes,* 51, Introducere, p. VII-IX.

[8] Editate de Basil Krivochéine (trad. fr. de Joseph Paramelle, S.J.), tom. I-III, în *Sources chrétiennes,* 96, 104, 113.

[9] Editate în text original şi traduse în limba franceză de J. Darrouzès A. A., în *Sources chrétiennes,* 122 şi 129, tom. 1 *(Cuvântări teologice I-III, Cuvântări morale I-III)* şi tom. II *(Cuvântări morale IV-XV)*.

[10] Editate şi traduse în franceză de J. Darrouzès, în *Sources chrétiennes,* 51, în număr de 225.

4. *Imne*[11].

Data alcătuirii acestor scrieri e greu de precizat. Catehezele au fost compuse şi ţinute în timpul petrecerii Sfântului Simeon la mănăstirea „Studion", după obiceiul acestei mănăstiri. Tot acolo a scris imne, lucrări exegetice şi scrisori, care nu s-au păstrat. După demisia din postul de egumen, a alcătuit capetele despre virtuţi şi despre patimile opuse lor. În timpul certei cu Ştefan al Nicomidiei, a alcătuit mai ales lucrările oratorice. Din timpul retragerii sale, Nichita menţionează numai compunerea de imne[12].

S-a spus că *învăţătura Sfântului Simeon* se încadrează cu greu în tradiţia Părinţilor anteriori; că ea e mai mult mărturia unei experienţe personale. În esenţă însă, învăţătura lui se reduce la învăţătura Părinţilor anteriori. Avem la el aceeaşi învăţătură despre curăţirea de patimi, despre dobândirea virtuţilor şi a nepătimirii, ca prima treaptă a urcuşului duhovnicesc, aceeaşi învăţătură despre contemplarea nepătimaşă a raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor prin care omul revine la starea naturii lui, învăţătură precizată mai ales de Sfântul Maxim Mărturisitorul şi considerată ca treapta a doua a urcuşului duhovnicesc; în sfârşit, aceeaşi învăţătură despre unirea cu Dumnezeu sau cu Hristos prin Duhul Sfânt, care e, în toată tradiţia duhovnicească patristică, treapta a treia şi ultima a urcuşului duhovnicesc[13].

Ceea ce formează o notă mai aparte în preocuparea Sfântului Simeon este accentul deosebit de puternic pus pe simţire, pe conştiinţă, pe lumină şi pe iubire. Toate acestea stau într-o legătură între ele, dar şi cu întreaga învăţătură a Părinţilor despre curăţirea de patimi sau despre virtuţile care culminează în nepătimire şi în iubirea de Dumnezeu şi în „vederea" Lui.

Este firesc ca unui protestant, cum a fost Karl Holl[14], să i se fi părut cam stranie învăţătura Sfântului Simeon despre o viaţă atât de duhovnicească, aşa cum a fost cea trăită de el. Doctrina protestantă despre ruinarea totală şi iremediabilă a naturii omeneşti prin păcat nu poate socoti posibile o purificare, o sfinţire a credinciosului şi o vedere a lui Dumnezeu. Este firesc, de asemenea, ca teologii catolici să fi găsit unele puncte din învăţătura Sfântului Simeon anevoie de încadrat în „Ortodoxie". Căci ei pornesc în înţelegerea lor despre „Ortodoxie" de la doctrina catolică, după care Dumnezeu e cunoscut prin raţiunea care face deducţii logice despre Dumnezeu de la distanţă, dar nu

---

[11] Editate de Johannes Koder şi trad. fr. de Joseph Paramelle şi Louis Heyrand, tom. I-III, în *Sources chrétiennes,* 156, 174, 196.

[12] J. Darrouzès A. A., Introducere la Syméon le Nouveau Théologien, *Chapîtres théologiques...,* p. 10.

[13] J. Darrouzès, Introducere la Syméon le Nouveau Théologien, *Traités théologiques et éthiques,* tom. I, p. XXIII.

[14] *Enthusiasmus und Bußgewalt beim grichischen Mönchtum: Eine Studie zu Symeon den Neuen Theologen,* Leipzig, 1898, p. 30.

printr-un contact al sufletului purificat cu Dumnezeu. Doctrina catolică despre eliberarea de păcate prin simpla absoluţie juridică, acordată de preot în baza recunoaşterii lor de către penitent, doctrină bazată pe modul general juridic prin care Hristos ne-a obţinut mântuirea, nu poate considera intrarea într-un contact nemijlocit al sufletului cu Dumnezeu decât ca o grafie specială, acordată unor anumite persoane, grafie care nu e necesară pentru mântuire[15].

Mulţi au criticat afirmaţia Sfântului Simeon că orice creştin care vrea să se mântuiască trebuie să ajungă la simţirea sau la conştiinţa harului prezent în el de la Botez. Teologii catolici, deşi au devenit în timpul din urmă mai înţelegători faţă de această afirmaţie, socotind-o încadrată în linia unui curent de spiritualitate sentimentală, reprezentat de Diadoh, Marcu Ascetul, Macarie[16], manifestă totuşi, cel puţin unii dintre ei, anumite rezerve în ce priveşte valabilitatea acesteia pentru toţi creştinii.

Dar dacă avem în vedere că, după Sfântul Simeon, „simţirea" sau „vederea" (contemplarea) lui Dumnezeu se iveşte în om pe măsura curăţirii sale de păcate, care creştin nu e dator să se nevoiască pentru împuţinarea păcatelor sale, ca o condiţie pentru mântuire? în orice caz aceasta este o învăţătură proprie Ortodoxiei, spre deosebire de protestantism care consideră că omul se mântuieşte prin simpla credinţă fără niciun efort de ieşire din starea de păcat, şi spre deosebire, în oarecare măsură, chiar de catolicism, în care efortul de purificare e destul de puţin preţuit.

În orice caz, Sfântul Simeon nu cere o „simţire", o „vedere" maximă şi egală de la toţi creştinii. El face o deosebire între „simţirea" sau „vederea" lui Dumnezeu de aici şi cea din viaţa viitoare şi are o înţelegere pentru gradele mai reduse de „simţire" sau de „vedere" a lui Dumnezeu ale multor credincioşi. În „A cincea cuvântare morală", foarte importantă din acest punct de vedere, el spune: *„Acum mărturisim şi spunem că luăm arvuna măsurată a tuturor bunătăţilor, iar totul nădăjduim să luăm după moarte".*

În general, învăţătura Sfântului Simeon despre „simţirea" sau „vederea" lui Dumnezeu încă în timpul vieţii de aici se bazează pe distincţia ce o face el între raţionamentul asupra lui Dumnezeu şi legătura nemijlocită pe care o are cu puterea lui Dumnezeu sufletul care înaintează în virtuţi şi a ajuns la anumite grade ale iubirii. Căci chiar în acestea este lucrătoare puterea lui Dumnezeu. Raţionamentul face presupuneri despre Dumnezeu din auz. De aceea nu reprezintă adevărata cunoaştere. Adevărata cunoaştere e din „vedere". Prin „vedere", cel ce cunoaşte sesizează o lumină care iradiază din cel cunoscut: o lumină materială, dacă e un obiect sensibil, o lumină spirituală,

---

[15] J. Darrouzès, Introducere la Syméon le Nouveau Théologien, *Chapîtres théologiques...,* p. XXXV.

[16] I. Hausherr, „Les grands courrants de la spiritualité orientale", în *Orientalia Christiana Periodica,* I, 1935, p. 126.

dacă e un focar spiritual. Dar lumina aceasta e în acelaşi timp un sens, pentru că reprezintă o anumită particularitate a celui cunoscut. *„Iar când auzi despre lumină, să nu socoteşti că ea e numai cunoştinţă fără lumină”.* Altceva e să cunoşti un om din auzite şi altceva e să-l cunoşti din vedere. Aceasta e o cunoaştere în lumina lui. Tot aşa, altceva e să cunoşti pe Dumnezeu din auzite şi altceva e să-L cunoşti prin „lucrarea şi puterea Preasfântului Său Duh, sau a luminii” („A cincea cuvântare morală”).

Oricine năzuieşte să-şi împuţineze păcatele, să sporească în virtuţi, cunoaşte în sine puterea lui Dumnezeu, care-l ajută în acest efort, deci „simte” pe Dumnezeu, sau „Îl vede”. Şi tot cel ce vrea să se mântuiască trebuie să se nevoiască pentru împuţinarea păcatelor sale, pentru slăbirea obişnuinţelor sale de a păcătui, pentru deprinderea sa de a face binele şi de a-l imprima în fiinţa sa. E prea mult să se ceară aceasta credincioşilor? Nicidecum.

Caracteristic pentru valoarea netrecătoare pe care o acordă Sfântul Simeon persoanei este accentul pus de el pe conştiinţa de sine, care rămâne în sfinţi în viaţa viitoare, ba chiar se clarifică la culme; şi odată cu ea conştiinţa despre ceilalţi, sau cunoaşterea lor. Dacă conştiinţa aceasta se estompează în extazul trecător din cursul vieţii pământeşti, sau în starea dominată de patimi, ea se ascute la maximum în viaţa veşnică („Întâia cuvântare morală”). Numai în relaţie cu alte conştiinţe şi în ultimă instanţă cu conştiinţa divină, care ne iubeşte şi ne cere iubirea la maximum, se adânceşte şi conştiinţa proprie a credinciosului. Conştiinţa personală şi comuniunea între persoane se promovează reciproc. Aceasta înseamnă că numai în lumina ce iradiază din alţii şi, în ultima analiză, din Dumnezeu se adânceşte conştiinţa proprie a fiecăruia.

Despărţirea Bisericii din Apus de cea din Răsărit a fost efectul unei despărţiri a spiritului juridico-raţional, dezvoltat în Occident, de creştinismul duhovnicesc păstrat în Răsărit. Prin Sfântul Simeon Noul Teolog şi prin Sfântul Grigorie Palama s-a pus în evidenţă directă această despărţire pe planul adânc al spiritualităţii. În Răsărit spiritualitatea a fost înţeleasă totdeauna ca contact nemijlocit al sufletului cu puterile Duhului Sfânt, pe baza ascezei purificatoare a întregului om, deci inclusiv a trupului. În Occident, „spiritualitatea” a fost înţeleasă tot mai mult ca o subtilă speculaţie raţională, nepreocupată de această purificare a trupului.

Sfântul Simeon vede în spiritul duhovniciei integrale a creştinismului originar şi răsăritean relaţia intimă între suflet şi trup („A şasea cuvântare morală”).

Dăm în acest volum, ca exemplificare a acestor idei ale Sfântului Simeon, „Cuvântările morale întâia şi a cincea”.

Dar, înainte de ele, dăm *Capetele* Sfântului Simeon Noul Teolog. În *Filocalia greacă* se cuprind 153 de capete. Dintre ele, *Capetele* 1-118 sunt o culegere dintr-un număr mai mare de *Capete* ale aceluia; *Capetele* 119-126 şi

ultimele două paragrafe, cuprinse sub „Cap. 153”, formează o grupă anonimă, neidentificată; *Capetele* 127-152 sunt o parte din *Capetele lui Simeon Evlaviosul,* părintele duhovnicesc al Sfântului Simeon Noul Teolog. Această versiune urmează codicele nr. 667 din Vatoped (datând din sec. XIV), care are aceleași *Capete* ca și codicele Coisl. nr. 292 (sec. XIV), anume *Capetele* 1-124. Dar *Capetele lui Simeon Evlaviosul* sunt adăugate din altă parte (Vatican, nr. 1436, sec. XVI, ff. 250-284, care cuprinde 100 de *Capete).*

Partea cea mai numeroasă din manuscrise cuprinde însă un număr mai mare de capete sub numele Sfântului Simeon Noul Teolog, împărțite în trei grupe: 100 de Capete practice și teologice; 25 Capete gnostice și teologice și 100 de Capete teologice și practice (Athen, B. N. 2612, sec. XIV; Xenoph., 36, an 1321; Vatoped, 605, sec. XIII; Bodl. Laud., 21, sec. XIV; Bodl. Miscell., 318, sec. XIV; Hierosol. S. Sepulcri, 181, sec. XIII; Hierosol. S. Sabae, 407, sec. XIII; Mosquensis, 424/Vladimir, sec. XIV; Paris, 1858, sec. XIV; Paris, 1610, sec. XIV, Paris suppl. gr., 28, sec. XV; Scorial. U. III 2, sec. XIV; Vatic. Ottobon., 436, an 1435)[17].

Vom da în volumul de față aceste 225 de *Capete,* dar vom adăuga și Capetele 119-153 din *Filocalia greacă,* care nu se cuprind între acestea 225, pentru a rămâne fideli și tradiției acestei *Filocalii.*

Sunt în *Capetele* Sfântului Simeon unele recomandări (de exemplu I, 5, 14), care nouă celor de azi ni se par nepotrivite și greu de aplicat. De fapt, ele se adresează în mod mai evident monahilor decât *Capetele* Sfântului Maxim Mărturisitorul. Dar chiar pentru monahi ele pot părea puțin nepotrivite cu situația de azi. De exemplu o „fugă de lume” e greu de realizat azi în mod total, când aproape în toate regiunile lumii s-a extins populația. Azi s-ar putea realiza mai degrabă o „fugă interioară de lume”, mai bine zis, de ceea ce e rău și pasional în ea, adică o menținere în curăția de gânduri chiar în întâlnirea cu oamenii. Aceasta ar fi o stare de „monahism interior”, cum spune Evdokimov. E ceea ce realizează în mare măsură monahismul românesc, care în cea mai mare parte a lui rămâne în legătură cu credincioșii din lume. Dar însuși Sfântul Simeon dă o explicare pozitivă acestei idei în Capetele în care recomandă activitatea și osândește lenea. Căci el nu condamnă activitatea, ci grija, sau mai precis o anumită grijă care pune lucrurile pieritoare mai presus de sufletul destinat veșniciei (Capetele I, 82, 87, 195). El recomandă înstrăinarea interioară de lume, nu pe cea simplu exterioară (Capetele 1, 96; III, 69).

---

[17] J. Darrouzès A. A., Introducere la Syméon le Nouveau Théologien, *Chapîtres théologiques...,* p. XIV-XXI.

CELE 225 DE CAPETE TEOLOGICE ŞI PRACTICE

ALE CELUI ÎNTRE SFINŢI PĂRINTELUI NOSTRU SIMEON NOUL TEOLOG, EGUMENUL MĂNĂSTIRII „SFÂNTUL MAMAS” DIN XIROKERKOS

Una sută capete făptuitoare şi de Dumnezeu cuvântătoare (practice şi teologice)

1. Dumnezeu nu este nicăieri pentru cei ce privesc trupeşte, căci e nevăzut. Dar pentru cei ce înţeleg duhovniceşte este pretutindeni; căci e de faţă, fiind în toate şi în afară de toate. El este în toate şi aproape de cei ce se tem de El (Ps. 84, 10), dar mântuirea Lui e departe de cei păcătoşi (Ps. 118, 155).

2. Amintirea lui Hristos luminează mintea şi alungă dracii. Lumina Sfintei Treimi, strălucind în inima curată, o desparte pe aceasta de lume şi pe cel părtaş de ea îl face să se umple încă de aici, pe cât e cu putinţă credinciosului, de slava viitoare, ca pe unul ce se află sub lucrarea harului, deşi este încă ascuns sub acoperământul trupului.

3. Dacă, după trecerea celor văzute, nu mai este nimic altceva decât numai Dumnezeu, Care este şi va fi, fără îndoială, cei ce se împărtăşesc cu îmbelşugare de harul Lui în lumea aceasta, chiar dacă sunt încă pe pământ, s-au unit în cea mai mare măsură cu veacul viitor, măcar că suspină încă împovăraţi de umbra şi de greutatea lor.

4. Domnul nu fericeşte pe cei ce învaţă numai, ci pe cei ce s-au învrednicit mai întâi, prin lucrarea poruncilor, să vadă şi privesc în ei înşişi lumina Duhului ce luminează şi scânteiază. Căci datorită ei cunosc, prin vederea ei adevărată, prin cunoaşterea şi lucrarea ei, cele despre care vorbesc şi aşa învaţă pe alţii. E de trebuinţă, aşadar, ca cei ce vor să înveţe pe alţii să fie ridicaţi mai întâi ei înşişi, cum s-a spus, ca nu cumva vorbind despre cele ce nu le cunosc, să piardă, prin rătăcire, pe cei ce se încred în ei şi pe ei înşişi.

5. Cel ce nu se teme de Domnul nu crede că există Dumnezeu (Ps. 13, 1). Dar cel ce crede că există se teme de El şi păzeşte poruncile Lui. Iar cel ce zice că se teme de Dumnezeu, dar poruncile Lui nu le păzeşte, mincinos este (1 Ioan 2, 4) şi frica de Dumnezeu nu este într-însul. Căci unde este frica de Dumnezeu, e şi păzirea poruncilor (Ps. 111, 1,4). Iar nefiind aceasta întru noi, şi nici păzirea poruncilor, nu ne deosebim întru nimic de păgâni şi de necredincioşi.

6. Credinţa şi frica de Dumnezeu şi păzirea poruncilor Lui ne răsplătesc pe măsura curăţirii noastre. Căci în măsura în care ne curăţăm, ne ridicăm de la frica de Dumnezeu la dragostea de El şi înaintând ne mutăm, aşa-zicând, de la frică la iubirea lui Dumnezeu. Şi atunci auzim cuvântul Lui: „Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte pe ele, acela este cel ce Mă iubeşte" (Ioan 14, 21). Şi aşa adăugăm nevoinţe peste nevoinţe pentru a ne arăta iubirea prin fapte. Iar întâmplându-se aceasta, El Însuşi ne iubeşte, precum a făgăduit. Iar iubindu-ne, ne iubeşte şi Tatăl Său la fel, venind înainte Duhul, Care împodobeşte casa noastră, ca prin întâlnirea ipostasurilor în noi, să ne facem locaş al Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh[18].

7. Sălăşluirea, întru curăţie cunoscută şi simţită, Dumnezeirii celei în trei Ipostasuri în cei desăvârşiţi nu e împlinirea dorinţei, ci mai degrabă început şi cauză a unei dorinţe mai puternice[19]. Căci din acel moment, ea nu mai lasă pe cel ce a primit-o să se potolească, ci, ţinându-l aprins pururea ca de un foc, îl împinge să se ridice spre flacăra unei dorinţe şi mai dumnezeieşti. Căci neputând mintea să afle o margine şi un sfârşit al Celui dorit, nu poate pune nici dorinţei şi iubirii sale vreo margine, ci, silindu-se să atingă şi să dobândească capătul fără sfârşit, poartă în sine pururea dorinţa nesfârşită şi iubirea nesăturată[20].

8. Cel ce a ajuns la acest capăt nu socoteşte că a aflat începutul dorinţei sau al iubirii lui Dumnezeu în sine, ci socoteşte că nu iubeşte încă pe Dumnezeu, întrucât n-a putut ajunge să cuprindă plinătatea iubirii. De aceea, socotindu-se pe sine cel din urmă dintre toţi cei ce se tem de Dumnezeu, se

---

[18] Duhul Sfânt are rolul de a ne pregăti casa fiinţei noastre, sau de a o face curată şi deschisă pentru primirea Sfintei Treimi. El întâmpină oarecum împreună cu noi pe Fiul şi pe Tatăl. El se uneşte cu subiectul nostru, asumând funcţia de sensibilizare a noastră pentru Dumnezeu. De aceea Tatăl şi Fiul, iubindu-ne pe noi, iubesc în acelaşi timp pe Duhul lor, iar noi, iubindu-I pe Ei, Îi iubeşte oarecum, prin noi, Însuşi Duhul Lor cel Sfânt. Astfel suntem ridicaţi în circuitul iubirii treimice, fără să ne confundăm totuşi cu Duhul Sfânt şi fără să confundăm Persoanele Sfintei Treimi.

[19] Sfântul Maxim Mărturisitorul şi alţi Părinţi au vorbit şi ei de mişcarea spre sfârşitul nesfârşit în care se va odihni, dar nu se va sătura sufletul, în viaţa viitoare. Dar Sfântul Simeon îi dă acestei mişcări un caracter de avânt aprins, înfocat. El nu mai vorbeşte în termeni intelectuali despre mişcarea iubirii sufletului, ci în termeni plini de focul simţirii şi al entuziasmului. Acest cap. şi cel anterior redau ceea ce e mai caracteristic în spiritualitatea Sfântului Simeon Noul Teolog. Şi el ne-a spus în al doilea cap. că nu face o prea clară distincţie între ceea ce va simţi sufletul în viaţa viitoare şi ceea ce poate simţi încă de aici.

[20] Dorinţa sufletului ajunsă în nesfârşitul iubirii dumnezeieşti nu se stinge, ci e ţinută mereu trează din cauza infinităţii în care se află şi pe care niciodată nu o poate cuprinde întreagă. Totuşi, întrucât ea nu mai tinde spre ceva care e dincolo de această infinitate, se spune şi că dorinţa se odihneşte acum în această infinitate.

socotește din tot sufletul nevrednic chiar și de mântuirea împreună cu ceilalți credincioși[21].

9. „Toate sunt cu putință celui ce crede” (Marcu 9, 23). Căci credința se socotește în loc de dreptate (Rom. 4, 9). „Că sfârșitul legii este Hristos” (Rom. 10, 4), iar credința în El îndreaptă și desăvârșește pe cel ce crede. Căci credința în Hristos, socotindu-se în locul faptelor Legii și fiind întărită și arătându-se prin poruncile Evangheliei, face pe cei credincioși părtași de viața cea veșnică în Hristos Însuși[22].

10. Credința[23] este puterea care ne face să murim pentru Hristos de dragul poruncii Lui și să credem că moartea aceasta este pricina vieții. Ea ne face să socotim sărăcia ca bogăție, neînsemnătatea și umilirea, ca slavă și cinste adevărată; iar când nu avem nimic, să credem că stăpânim toate (2 Cor. 6, 10), mai bine zis că am dobândit bogăția cunoștinței lui Hristos cea nepătrunsă (Efes. 3, 8). Ea ne face să privim toate cele ce se văd ca țărână și fum.

11. Credința în Hristos ne dă puterea nu numai să disprețuim plăcerile vieții, ci și să suportăm și să răbdăm toată ispita care vine asupra noastră prin întristări, necazuri și nenorociri, până va vrea și ne va cerceta pe noi Dumnezeu. „Căci răbdând, zice, am așteptat pe Domnul, și a luat aminte la mine” (Ps. 39, 1).

12. Cei ce-și pun părinții, în vreo privință, mai presus de porunca lui Dumnezeu nu au dobândit credința în Hristos. Ei, desigur, sunt judecați și de conștiința lor, dacă au o conștiință vie a necredinței lor[24]. Căci e propriu credincioșilor să nu calce în nicio privință porunca marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

13. Credința în Hristos, adevăratul Dumnezeu, naște dorința după cele bune și frica de chinuri. Iar dorința celor mai înalte și frica de chinuri aduce păzirea întocmai a poruncilor. Păzirea întocmai a poruncilor învață pe creștini să-și cunoască neputința lor. Iar cunoașterea neputinței noastre adevărate naște aducerea-aminte de moarte. Cel ce și-a făcut-o pe aceasta însoțitoare de

---

[21] Neajuns la capătul final al iubirii, socotește că n-a pus nici măcar început ei, așa este de departe iubirea pe care o are sufletul de plinătatea fără margini a iubirii. Și de aceea se socotește mai prejos de toți ceilalți credincioși, nevrednic chiar de mântuire. Cel ce se află în realitate mai sus decât toți se socotește astfel mai prejos de toți. În acest sens a spus Sfântul apostol Pavel despre sine că cel dintâi păcătos este el.

[22] Credința în Hristos, unind sufletul cu Hristos și făcându-l deci părtaș de desăvârșirea lui Hristos, îl ridică mai presus de orice dreptate dobândită prin faptele Legii. Căci Hristos e mai presus de Lege și e izvorul unei puteri mai presus de cea pe care și-o dă omul însuși, voind să împlinească cerințele celei mai înalte legi.

[23] Cap. acesta și cele următoare până la cap. 29 inclusiv coincid cu capetele 1-20 din *Filocalia greacă*.

[24] E o „necredință” a celor ce cred, dar socotesc că nu cred destul, din pricina nesârguinței pentru întărirea credinței prin fapte.

viaţă va căuta cu osteneală să afle ce soartă va avea după ieşirea şi plecarea din viaţa aceasta. Iar cel ce se străduieşte să cunoască cele viitoare e dator, întâi de toate, să se lipsească de cele de acum. Căci cel ce e stăpânit de împătimirea faţă de acestea, până la cel mai neînsemnat lucru, nu poate dobândi cunoştinţa desăvârşită a acelora. Iar dacă prin bunăvoinţa lui Dumnezeu va gusta puţin din ea, de nu va părăsi degrabă cele de care şi în care este ţinut prin împătimire şi nu se va preda în întregime acestei cunoştinţe, nemaiprimind să cugete de bunăvoie la nimic altceva afară de ea, se va lua de la el şi această cunoştinţă pe care socoteşte că o are (Luca 19, 26).

14. Lepădarea de lume şi retragerea desăvârşită, însoţită de înstrăinarea de toate mijloacele, obişnuinţele, socotinţele şi de persoanele din viaţă, şi lepădarea de trup şi de voie se fac pricină de mare folos celui ce s-a lepădat în scurtă vreme aşa de fierbinte.

15. Dacă fugi de lume, ia seama să nu dai sufletului mângâieri la început şi să o cercetezi pe aceasta, chiar dacă te silesc să faci aceasta toate rudeniile şi toţi prietenii. Căci pe ei îi îndeamnă la aceasta demonii pentru a stinge căldura inimii tale. Chiar dacă nu-ţi vor putea împiedica cu desăvârşire hotărârea, ei o vor face cu siguranţă mai moale şi mai slabă.

16. Când te vei afla faţă de toate dulceţile vieţii cu suflet bărbătesc şi neînduplecat, demonii înduioşează rudeniile şi le fac să plângă şi să se jelească în faţa ta pentru tine. Că acesta este adevărul, vei cunoaşte dacă tu vei rămâne neclintit şi în faţa acestei ispite. Căci îi vei vedea pe aceia aprinzându-se deodată de mânie şi de ură împotriva ta şi depărtându-se de tine ca de un duşman, nemaivrând să te vadă.

17. Văzând supărarea ce s-a iscat pentru tine în părinţi, fraţi şi prieteni, să râzi de dracul care a pus la cale să se facă acestea împotriva ta; şi cu frică şi sârguinţă multă, retrage-te şi roagă pe Dumnezeu cu stăruinţă ca să ajungi degrabă la limanul Bunului Părinte, la Care ajungând sufletul tău ostenit şi împovărat, El îl va odihni. Căci multe pricini de primejdii şi de ultimă pierzanie cuprinde marea vieţii.

18. Cel ce vrea să urască ispitele lumii e dator să iubească pe Dumnezeu din tot sufletul şi să-şi aducă pururea aminte de El. Căci nimic altceva nu ajută, ca acestea, să părăseşti toate cu bucurie şi să te întorci de la ele ca de la nişte gunoaie.

19. Nu vrei să mai rămâi în lume pentru pricini binecuvântate sau neîntemeiate, ci îndată ce ai fost chemat, ascultă degrabă. Căci de nimic altceva nu se veseleşte Dumnezeu aşa de mult ca de repeziciunea noastră[25]. Fiindcă mai mare este ascultarea imediată cu sărăcie, decât întârzierea cu

[25] Dumnezeu vrea ca chemării la iubirea totală ce ne-o adresează să I se răspundă îndată, fără nicio şovăială.

mulţime de bunuri[26].

20. Dacă lumea şi cele din lume trec toate, iar Dumnezeu este singur nestricăcios şi nemuritor, bucuraţi-vă toţi câţi aţi părăsit pentru El cele stricăcioase. Iar stricăcioase sunt nu numai bogăţia şi banii, ci şi toată plăcerea şi bucuria de păcat este stricăciune. Numai poruncile lui Dumnezeu sunt lumină şi viaţă. De toţi sunt numite aşa.

21. Dacă ai primit, frate, flacăra şi alergând ai ajuns din pricina ei la chinovie sau la un părinte duhovnicesc, de vei fi îndemnat de el sau de fraţii care se nevoiesc împreună cu tine, să te foloseşti de băi sau de mâncăruri, sau de alte mângâieri pentru întărire, să primeşti acestea. Dar fii totdeauna pregătit pentru post, pentru pătimire, pentru înfrânarea cea mai deplină. Că de vei fi îndemnat de părintele tău întru Domnul să te împărtăşeşti de mângâieri, să te afli ascultător aceluia, ca voia ta să nu o faci nici în aceasta. Iar de nu, rabdă cu bucurie cele ce ai vrut să le faci de bunăvoie, folosindu-te sufleteşte. Căci păzind aceasta, vei fi pururea întru toate postind şi înfrânându-te şi ca unul ce te-ai lepădat cu voia întru totul. Ba nu numai atât, ci vei păstra nestinsă şi flacăra aflătoare în inima ta, care te sileşte să dispreţuieşti toate.

22. Când dracii vor face toate din partea lor şi nu ne vor putea clinti sau împiedica de la ţinta noastră cea după Dumnezeu, se vor furişa în cei ce făţăresc evlavia şi vor încerca să împiedice prin aceia pe cei ce se nevoiesc. Mai întâi mişcaţi, chipurile, de dragoste şi de compătimire, aceştia îi vor îndemna pe cei ce se nevoiesc să se odihnească spre a nu slăbi trupul şi a cădea în lâncezeală. Pe urmă îi atrag la întâlniri fără folos, făcându-i să-şi piardă zilele în ele. De va asculta vreunul dintre cei ce se nevoiesc şi se va potrivi lor, se vor întoarce şi vor râde de pierderea lui. Iar de nu va asculta de cuvintele lor, ci se va păzi pe sine străin de toate, cu mintea adunată şi înfrânată în toate, se vor aprinde de pizmă şi vor face totul până ce îl vor alunga şi din obşte. Căci nu suferă slava deşartă cea necinstită să vadă în faţa ei smerenia, lăudată.

23. Iubitorul de slavă deşartă suferă când vede pe cel smerit la cuget vărsând lacrimi şi folosindu-se îndoit, ca unul ce-şi face pe Dumnezeu milostiv prin ele şi îi sileşte pe oameni să-l laude fără voie.

24. Odată ce te-ai predat pe tine întreg părintelui tău duhovnicesc, să ştii că eşti ca un străin faţă de toate care te atrag în afară: oameni, lucruri şi bani. Fără de el nimic să nu voieşti să faci ori să împlineşti în privinţa acestora. Dar nici să nu ceri de la el vreun lucru mic sau mare, dacă nu-ţi va porunci el însuşi, nici din propria socotinţă să iei ceva, de nu-ţi va da el cu mâinile sale.

---

[26] Mai multă bucurie face lui Dumnezeu răspunsul imediat la chemarea Lui, chiar dacă nu eşti pregătit, decât amânarea cu pretextul de a te pregăti. Fapta bună cerută de Dumnezeu trebuie săvârşită imediat. Altfel te obişnuieşti cu amânările şi poate n-o mai împlineşti niciodată. Sau, fapta bună pe care o poţi face în împrejurarea aceasta, n-o mai poţi face niciodată.

25. Să nu dai milostenie fără voia părintelui tău după Dumnezeu, din bunurile ce i-ai adus. Dar nici prin mijlocitor să nu voieşti să iei ceva din ele, fără voia lui. Căci e mai bine să fii sărac şi străin şi să asculţi, decât să risipeşti bani şi să dai celor lipsiţi, când te afli începător. Predă toate cu credinţă neştirbită hotărârii părintelui duhovnicesc, ca în mâna lui Dumnezeu.

26. Să nu ceri şi să nu iei niciun pahar cu apă, chiar de s-ar întâmpla să arzi, până ce nu te va îndemna, mişcat de la sine, părintele tău duhovnicesc. Strânge-te pe tine şi constrânge-te în toate, încredinţându-te şi zicând în gând: „Dacă Dumnezeu vrea şi eşti vrednic să bei, va descoperi părintelui tău, şi acesta îţi va zice ţie: bea". Şi atunci bea cu conştiinţa curată, chiar de e la vreme nepotrivită.

27. Cel ce a cercat folosul duhovnicesc şi a dobândit credinţă nemincinoasă, luând pe Dumnezeu ca martor al adevărului, şi-a zis: „Mi-am pus în mine gândul să nu cer părintelui meu nici să mănânc, nici să beau, sau să mă împărtăşesc de ceva fără el, până ce nu-i va da de ştire Dumnezeu şi îmi va porunci mie. Şi făcând aşa, niciodată, zice, n-am fost împiedicat de la scopul meu".

28. Cel ce a dobândit credinţă neîndoielnică faţă de părintele său după Dumnezeu, privindu-l pe el, socoteşte că priveşte pe Hristos Însuşi; şi fiind cu el sau urmând lui, crede cu tărie că este cu Hristos sau urmează Lui. Unul ca acesta nu va pofti niciodată să vorbească cu altcineva. Nu va pune vreunul din lucrurile lumii mai presus de amintirea şi de dragostea lui. Căci ce este mai mare şi mai de folos în viaţa de faţă şi în cea viitoare decât a fi cu Hristos? Şi ce este mai frumos şi mai dulce ca vederea Lui? Iar dacă se învredniceşte şi de grăirea Lui, scoate din aceasta, cu sârguinţă, viaţă veşnică.

29. Cel ce iubeşte din simţire lăuntrică pe cei care-l vorbesc de rău, sau îl nedreptăţesc, sau îl urăsc şi-l păgubesc, şi se roagă pentru ei (Matei 5, 44), ajunge în scurtă vreme la o mare sporire. Căci făcând aceasta întru simţirea inimii, îşi coboară socotinţa în adânc de smerenie şi în izvoare de lacrimi, în care se scufundă cele trei părţi ale sufletului[27]. Acela urcă mintea în cerul nepătimirii şi o face văzătoare şi, prin gustarea bunătăţii de acolo, ajunge de socoteşte toate ale vieţii de aici, gunoaie. Şi însăşi mâncarea şi hrana n-o mai primeşte cu plăcere şi des.

30. Credinţă[28] neîndoielnică dovedeşte cel ce cinsteşte cu evlavie ca sfânt până şi locul în care vieţuieşte călăuzitorul şi părintele său. El ia praful de pe picioarele aceluia cu dragoste fierbinte în mâini să-l pună pe capul său şi unge cu el pieptul său, ca şi cu un leac curăţitor al patimilor şi al păcatelor sale. Iar de el nu îndrăzneşte să se apropie, nici să atingă vreo haină sau vreun

[27] În gândirea Părinţilor, sufletul se alcătuia din: partea raţională, mânia şi pofta. Toate capătă o mare sensibilitate pentru duşman, prin lacrimi.

[28] Capetele 30-36 lipsesc din *Filocalia greacă*.

acoperământ al lui fără voia sa; dar atingând ceva din ceea ce-i aparţine aceluia, o face aceasta cu frică şi cu respect, socotindu-se pe sine nevrednic nu numai de vederea şi de slujirea lui, ci şi de intrarea în chilia lui.

31. Se leapădă mulţi de viaţa aceasta şi de lucrurile vieţii, dar puţini se leapădă şi de voile lor. Bine spune despre aceştia şi cuvântul dumnezeiesc: „Mulţi chemaţi, dar puţini aleşi” (Matei 20, 16).

32. Când şezi la masă cu toată obştea şi toate ţi se înfăţişează ochilor minţii ca o umbră şi nu mai simţi dulceaţa mâncărurilor, ci sufletul întreg îţi este uimit şi plin de lacrimi, cunoaşte că harul lui Dumnezeu ţi le arată acestea astfel pentru multa ta smerenie din frică, ca văzând făpturile lui Dumnezeu şi cunoscând slăbiciunea celor supuse simţurilor, să-ţi aduni frica ta spre iubirea celor cunoscute cu mintea. Aceasta este cunoştinţa duhovnicească, de care auzi vorbindu-se, care se află la mijloc între frică şi iubire şi trage pe om pe nesimţite şi fără primejdie de la cea dintâi la cea de a doua[29].

33. Nu poate dobândi cineva altfel iubirea desăvârşită şi neclintită de Dumnezeu decât pe măsura cunoştinţei duhovniceşti[30]. Iar aceasta creşte câte puţin prin nevoinţa de fiecare zi cu fapta sufletului. Aceasta ştiind-o Apostolul a spus: „Din măreţia şi frumuseţea zidirilor se cunoaşte, prin asemănare, Făcătorul”[31].

34. Nimeni nu poate cunoaşte cum se cuvine, cu ochii sensibili, mărimea cerului şi lăţimea pământului şi raţiunile tuturor celorlalte. Căci cum va putea cineva înţelege cu ochii trupului cele ce întrec mintea şi înţelegerea? Numai mintea curăţită de gânduri[32] şi eliberată de prejudecăţi şi luminată de harul lui Dumnezeu va putea încerca cum se cuvine, după măsura luminării primite, să contemple făpturile.

35. Precum noaptea nu vedem cu ochii sensibili decât în locul acela unde aprindem lumina unui sfeşnic, iar toată lumea cealaltă rămâne pentru noi o noapte întunecoasă, la fel celor ce dorm în noaptea păcatelor, Bunul Stăpân li se face o lumină mică, măcar că, Dumnezeu fiind, rămâne tuturor necuprins, cruţând neputinţa noastră. Şi atunci, deschizându-şi omul ochii minţii şi privind firea celor ce sunt, cum n-a mai privit niciodată, se umple de uimire şi-

---

[29] Cunoştinţa duhovnicească a realităţilor duhovniceşti nu e o cunoştinţă teoretică, rece, ci o cunoştinţă palpitantă, ce se mişcă între frică şi iubire.

[30] Există o proporţie directă între iubire şi cunoştinţa duhovnicească, întrucât în însăşi cunoştinţa aceasta este iubire şi în iubire cunoştinţă. Nimeni după Sfântul Ioan Evanghelistul n-a mai unit acestea două aşa de mult în trăire, ca Sfântul Simeon Noul Teolog. Aceasta l-a şi făcut „teolog”.

[31] Rom. 1, 20. Iubirea unită cu cunoştinţa creşte treptat din fapte. Căci faptele sunt manifestări ale iubirii şi ale cunoaşterii şi le adâncesc pe acestea.

[32] „Gândurile” (λογισμοί), de care trebuie să se curețe mintea, sunt speculaţiile proprii, sau gândirea pătimaşă la lucruri.

l podidesc, fără să vrea şi fără durere, lacrimile, prin care se curăţă cu al doilea botez[33], cu botezul acela de care zice Domnul în Evanghelie: „De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va intra în Împărăţia cerurilor” (Ioan 3, 5); şi iarăşi: „De nu se va naşte cineva de sus” (Ioan 3, 7). Spunând „de sus”, a dat să se înţeleagă naşterea din Duh.

36. Primul Botez are apa care preînchipuie lacrimile, are mirul ungerii care e semnul premergător al mirului spiritual al Duhului, iar al doilea botez nu mai este chip al adevărului, ci este însuşi adevărul[34].

37. Nevoitorul[35] trebuie să se sârguiască să fie liber. El trebuie să se depărteze nu numai de faptele rele, ci şi de gânduri şi de înţelesuri contrare şi să petreacă pururea în cugetări folositoare de suflet şi duhovniceşti, ca astfel să rămână fără griji pentru cele ale vieţii pământeşti.

38. Cel ce şi-a dezbrăcat întreg trupul său, dacă-şi are ochii acoperiţi cu vreun văl şi nu vrea să-l ridice şi să-l lepede, nu poate vedea lumina numai cu cealaltă parte dezvelită a trupului. Aşa şi cel ce a dispreţuit toate celelalte lucruri şi avuţii şi s-a izbăvit de patimile înseşi, de nu-şi va elibera ochiul sufletului de aducerile aminte lumeşti şi de înţelesurile cele rele, nu va vedea vreodată lumina înţelegerii, pe Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos.

39. Precum este acoperământul aşezat peste ochi, aşa sunt gândurile lumeşti şi amintirile vieţii aşezate pe minte sau pe ochiul sufletului. Câtă vreme deci vor fi lăsate acolo, nu vom vedea. Dar când vor fi ridicate prin aducerea aminte de moarte, vom vedea limpede lumina cea adevărată „care luminează pe tot omul ce vine în lume” (Ioan 1, 9).

40. Cel ce e orb din naştere nu va cunoaşte, nici nu va crede puterea celor din Scriptură; dar cel ce s-a învrednicit vreodată să vadă va mărturisi că cele zise sunt adevărate.

41. Cel ce vede cu ochii trupeşti ştie când e noapte şi când e zi. Dar orbul nu ştie de niciuna. Asemenea şi cel ce vede duhovniceşte şi priveşte cu ochii minţii, dacă, după ce a văzut lumina cea adevărată şi neapropiată, se întoarce din nepăsare la orbirea de mai înainte şi se va lipsi de lumină, simte cu bună simţire lipsa aceleia, şi-şi dă seama din ce cauză i s-a întâmplat aceasta. Dar cel ce este orb din naştere nu ştie nimic despre acestea, nici din experienţă, nici din lucrarea de faţă, dacă nu prinde ceva din auz, aflând astfel despre cele ce

---

[33] E o altă caracteristică a spiritualităţii Sfântului Simeon accentul pe care-l pune pe lacrimi, pe care le uneşte cu extazul cunoaşterii realităţii duhovniceşti.

[34] Aceasta nu înseamnă că harul dumnezeiesc nu lucrează cu adevărat şi în Botezul cu apă şi în Taina Mirungerii, ci numai că în aceste Taine lucrează prin mijloace văzute şi fără ca primitorul să simtă această lucrare, pe când prin lacrimile iubirii de Dumnezeu lucrarea dumnezeiască e simţită.

[35] Capetele de la 37 până la 69 exclusiv corespund cu capetele 21-52 din *Filocalia greacă*.

nu le-a văzut niciodată. El va povesti altora despre cele ce a auzit, fără să știe nici el, nici ascultătorii despre ce lucru grăiesc între ei.

42. Este cu neputinţă să umpli şi trupul cu mâncăruri pe nesăturate, dar să te îndulcești și duhovnicește de bunătatea cea cunoscută cu mintea și dumnezeiască. Căci pe cât își va sluji cineva mai mult pântecele, pe atât se va lipsi pe sine mai mult de acea bunătate. Și pe cât își va asupri mai mult trupul, pe atât se va umple mai mult de hrana și de mângâierea duhovnicească.

43. Să părăsim toate cele de pe pământ, nu numai bogăţia şi aurul şi celelalte mijloace ale acestei vieţi, ci şi pofta faţă de ele să o alungăm cu desăvârşire din sufletele noastre. Să urâm nu numai plăcerile trupului, ci şi mişcările neraţionale (animalice) ale lui, şi să ne sârguim să-l mortificăm prin osteneli. Căci prin el se lucrează cele ale poftei şi sunt aduse la faptă. Câtă vreme este viu acesta, sufletul nostru va fi numaidecât mort şi greu de urnit, sau cu totul de neurnit spre oricare poruncă dumnezeiască[36].

44. Precum flacăra focului se ridică neîncetat spre înălţime, mai ales dacă întorci materia care întreţine focul, aşa şi inima celui iubitor de slavă deşartă nu se poate smeri, ci, când îi spui cele de folos pentru el, se înalţă şi mai mult. Căci mustrat sau sfătuit, el se împotriveşte cu mânie, iar lăudat şi linguşit, se înalţă în chip păcătos.

45. Omul care este obişnuit să se împotrivească îşi este sieşi o sabie cu două tăişuri, ucigându-şi sufletul fără să știe şi înstrăinându-l de viaţa veşnică.

46. Cel ce se împotriveşte în cuvânt este asemenea celui ce se predă pe sine cu voia duşmanilor împăratului. Căci contrazicerea este o cursă şi are ca momeală apărarea, prin care, fiind amăgiţi, înghiţim undiţa păcatului. Prin aceasta e prins de obicei nenorocitul suflet, fiind apucat de limbă şi de gâtlej de către duhurile răutăţii, care aici îl ridică pe culmea mândriei, aici îl prăvălesc în prăpastia păcatului, ca să fie apoi dus la judecată cu cei căzuţi din cer.

47. Cel ce e dispreţuit şi batjocorit şi suferă din cauza aceasta mult în inima sa, să cunoască din aceasta că poartă la sân şarpele cel vechi. De va răbda deci în tăcere sau va răspunde cu multă smerenie, l-a făcut pe acesta neputincios şi i-a slăbit strânsoarea. Iar de va răspunde împotrivă cu acreală sau va grăi cu semeţie, a dat putere şarpelui să-şi verse veninul în inima sa şi să-i roadă cu cruzime cele dinlăuntru ale sale. Prin aceasta îl va face de fiecare dată mai puternic, dându-i spre mâncare îndreptarea sa spre cele bune şi puterea nenorocitului său suflet. Aceasta îl va face să trăiască de aici înainte în păcat şi să fie mort cu totul pentru dreptate.

---

[36] Sfântul Simeon nu înţelege prin trupul mortificat un trup incapabil de a se mişca spre fapte, ci un trup care nu se mişcă din iniţiativa lui, ci din iniţiativa cea bună a sufletului. E un trup nerobit patimilor şi disponibil pentru libertatea duhului. Într-un trup viu pentru patimi, sufletul e mort.

48. De voieşti să te lepezi de toate şi să te deprinzi cu vieţuirea evanghelică, să nu te dai în seama unui învăţător neîncercat sau pătimaş, ca nu cumva în loc de petrecerea evanghelică, să o înveţi pe cea drăcească. Fiindcă învăţăturile bune sunt de la învăţătorii buni; iar cele rele, de la cei răi. Căci, desigur, din seminţe rele ies roade rele.

49. Înduplecă pe Dumnezeu cu rugăciuni şi cu lacrimi ca să-ţi trimită un călăuzitor nepătimaş şi sfânt. Dar cercetează şi tu dumnezeieştile Scripturi şi mai ales scrierile cu învăţături despre lucrare ale sfinţilor Părinţi, ca punându-le alături de cele învăţate şi făptuite de învăţătorul şi înainte-stătătorul tău, să le poţi vedea şi înţelege pe acestea ca într-o oglindă, şi pe cele ce conglăsuiesc cu Scripturile să le iei în inimă şi să le stăpâneşti cu cugetarea, iar pe cele mincinoase şi străine să le dai la o parte şi să le lepezi, ca să nu rătăceşti. Căci să ştii că în zilele acestea mulţi s-au făcut dascăli mincinoşi şi înşelători.

50. Tot cel ce nu vede, dar se încumetă să călăuzească pe alţii, e un înşelător şi duce pe cei ce-l urmează în prăpastia pierzaniei, după cuvântul Domnului: „Orbul de va călăuzi pe orb, amândoi vor cădea în groapă” (Matei 15, 14).

51. Orbul, faţă de Cel Unul, e orb în întregime faţă de toate. Iar cel ce vede pe Unul are vederea tuturor. El se reţine de la vederea tuturor, dar are vederea tuturor, fiind în afară de cele văzute. Fiind astfel în Unul, le vede pe toate. Şi fiind în toate, nu vede nimic din toate[37].

52. Cel ce vede pe Unul prin Unul se vede şi pe sine şi pe toţi şi pe toate. Dar fiind ascuns în toate, nu priveşte la nimic din toate[38].

53. Cel ce nu a îmbrăcat chipul Domnului nostru Iisus Hristos, al Omului ceresc şi Dumnezeu, peste omul raţional şi mintal, cu bună simţire şi întru cunoştinţă, e încă numai sânge şi carne. El nu poate primi simţirea slavei duhovniceşti prin cuvânt (raţiune), precum nici cei orbi din naştere nu pot cunoaşte numai prin cuvânt (raţiune) lumina soarelui[39].

---

[37] Sfântul Maxim Mărturisitorul declară că în Cel Unul sunt raţiunile tuturor. Deci cel ce-L vede pe Cel Unul vede raţiunile tuturor în El. Sfântul Simeon Noul Teolog plasează încă în viaţa aceasta putinţa vederii tuturor în Dumnezeu, simultană cu ridicarea peste toate. Aceasta e o contemplare atotcuprinzătoare în simplitatea el. Cine are intuiţia întregului le vede pe toate ale lui, fără să se piardă în privirea unei părţi sau a alteia.

[38] Amândouă aceste capete sunt luate textual din „Cateheza XXVIII” *(Catéchèses,* tom. III, în *Sources chrétiennes,* 112, p. 160). În *Filocalia greacă* sunt date ca un singur capitol. Poate din faptul că în ediţia din *Sources chrétiennes* sunt date ca două, suta întâi are nu o sută, ci 101 capete.

[39] Extras din „Cateheza XXVIII”, p. 162. Sfântul Simeon afirmă în chipul cel mai categoric că creştinul nu devine om întreg ca atare decât în măsura în care se întipăreşte în el chipul lui Hristos, Omul ceresc şi Dumnezeu, prin simţire. Cuvântul aici rămâne un cuvânt care comunică o raţiune teoretică cu care se şi identifică. Nici

54. Cel ce aude, vede și simte astfel cunoaște puterea celor zise, ca unul ce poartă chipul celui ceresc (1 Cor. 15, 49)[40], și a urcat la bărbatul desăvârșit, al deplinătății lui Hristos (Efes. 4, 13). Și fiind așa, poate să și călăuzească bine, în calea poruncilor lui Dumnezeu, turma lui Dumnezeu. Dar cel ce nu cunoaște astfel și e altfel e vădit că nu are nici simțurile sufletului deschise și sănătoase[41]. Acestuia mai bine îi va fi să fie călăuzit, decât să călăuzească cu primejdie.

55. Cel ce privește la învățătorul și povățuitorul său ca la Dumnezeu, nu poate să-l contrazică. Iar dacă își închipuie și zice că le poate împăca pe amândouă acestea, să știe că s-a rătăcit. Căci nu știe ce simțământ au cei ai lui Dumnezeu față de Dumnezeu.

56. Cel ce crede că viața și moartea sa este în mâna păstorului său, nu-l va contrazice niciodată. Iar necunoașterea acestui lucru naște contrazicerea, care pricinuiește moartea spirituală și veșnică.

57. Înainte ca cel osândit să primească sentința, i se dă putința de apărare, ca să spună judecătorului despre cele ce a făcut. Dar după arătarea celor făcute și după sentința judecătorului, nu mai poate contrazice în niciun lucru mic sau mare pe cei rânduiți să aplice osânda.

58. Înainte de a se înfățișa monahul la această judecată și de a descoperi cele dinlăuntrul său, poate îi mai este îngăduit să ridice contraziceri în unele lucruri, pentru că sunt cunoscute, iar în altele cu închipuirea că le poate ascunde. Dar după descoperirea gândurilor și după arătarea vădită a lor, nu-i mai este îngăduit să contrazică pe judecătorul și stăpânitorul său după Dumnezeu, până la moarte. Căci monahul, înfățișându-se la început la această judecată și dezvăluindu-și cele ascunse ale inimii sale, s-a convins de la început, dacă a dobândit oarecare cunoștință, că e vrednic de nenumărate morți; dar crede că prin ascultarea și smerenia sa se va izbăvi de toate pedepsele și chinurile, dacă cunoaște cu adevărat puterea tainei.

59. Cel ce păzește acestea neșterse în cugetul său nu se va împotrivi niciodată în inima sa când va fi certat, sau sfătuit, sau mustrat. Fiindcă cel ce cade în asemenea rele, adică în contrazicere și necredință față de părintele și învățătorul său duhovnicesc, se rostogolește jalnic în adâncul și în prăpastia

---

prin acest cuvânt, nici prin această rațiune nu se ia contact cu realitatea însăși. Numai cuvântul viu, comunicat nouă de cineva care crede, ne transmite și viața lui, deci și viața lui Hristos, când viața lui e îmbibată de viața lui Hristos și când e primit cu credință. De aceea cere Sfântul Simeon ca Hristos să se imprime în rațiunea omului în mod simțit.

[40] Din „Cateheza XXVIII”, p. 160.

[41] E o învățătură a Părinților, aceea despre simțurile sufletului. Ele mijlocesc mai mult decât o cunoaștere rațională. Prin ele se realizează un contact al sufletului cu realitățile spirituale din preajma lui Dumnezeu.

iadului (Pilde 9, 18), încă trăind; şi se face casă satanei şi a întregii lui puteri necurate, ca un fiu al neascultării şi al pierzării (Efes. 2, 2; Ioan 17, 12).

60. Te îndemn pe tine, care eşti fiu al ascultării, ca să întorci aceste îndemnuri necontenit în cugetul tău şi să lupţi cu toată sârguinţa, ca să nu te cobori în relele amintite ale iadului, ci să te rogi fierbinte, în fiecare zi, lui Dumnezeu: „Dumnezeule şi Doamne al tuturor, Cel ce ai stăpânirea peste toată suflarea şi tot sufletul; Cel ce singur mă poţi tămădui, ascultă rugăciunea mea, a nevrednicului, şi răpune pe dracul ce se află cuibărit în mine, omorându-l prin venirea Preasfântului Tău Duh[42]; şi pe mine, cel ce sunt sărac şi gol de toată virtutea, învredniceşte-mă să cad cu lacrimi la picioarele sfântului meu părinte. Şi atrage sufletul lui sfânt la milostivirea faţă de mine, ca să mă miluiască. Dăruieşte, Doamne, smerenie inimii mele, şi gânduri cuvioase, păcătosului care-ţi făgăduieşte să se pocăiască. Nu părăsi până la sfârşit sufletul meu care Ţi s-a supus odată ce Ţi s-a mărturisit şi Te-a ales pe Tine, în locul întregii lumi. Căci ştii, Doamne, că vreau să mă mântuiesc, măcar că deprinderea mea cea rea îmi stă piedică. Dar toate câte sunt oamenilor cu neputinţă, Ţie Îţi sunt cu putinţă, Doamne”[43].

61. Cei ce au pus temelie bună, cu frică şi cu cutremur, credinţei şi nădejdii, în curtea evlaviei, şi şi-au rezemat cu neclintire picioarele pe piatra ascultării de părinţii duhovniceşti, socotind cele poruncite de ei ca ieşite din gura lui Dumnezeu, şi zidindu-le pe acestea fără şovăire pe temelia aceasta a ascultării întru smerenia sufletului, izbutesc îndată să împlinească această mare şi primă faptă: să se lepede de el înşişi. Căci împlinind cineva voia altuia şi nu pe a sa, înfăptuieşte nu numai lepădarea de sufletul său, ci şi răstignirea faţă de toată lumea[44].

62. Cel ce contrazice pe părintele său face bucuria dracilor. Iar de cel ce se smereşte până la moarte se minunează îngerii[45]. Căci unul ca acesta face lucrul lui Dumnezeu (Ioan 6, 28), asemănându-se Fiului lui Dumnezeu, Care a împlinit ascultarea de Părintele Său până la moarte, iar moartea, pe cruce (Filip. 2, 4-11).

63. Frământarea multă şi la vreme nepotrivită întunecă şi tulbură cugetarea şi scoate din suflet rugăciunea curată şi căinţa. Pe de altă parte, aduce oboseală în inimă şi, prin aceasta, înăsprire şi învârtoşare. Iar prin acestea caută dracii să ducă la deznădejde pe cei duhovniceşti.

---

[42] Duhul rău e omorât de Duhul cel Bun şi Sfânt; împătimirea şi neliniştea, de nepătimire şi de pace; neputinţa iubirii, de puterea iubitoare.

[43] Extras din „A patra cuvântare morală” (din *Traités théologiques et étiques,* în *Sources chrétiennes,* nr. 129, p. 18).

[44] De fapt, a te supune din inimă unuia singur, ca lui Dumnezeu, arată puterea generală a ta de a nu te mai afirma nici pe tine, nici lumea, împotriva iubirii.

[45] Se minunează îngerii, căci acesta e cel mai tare.

64. Ţi se poate întâmpla uneori, monahule, să afli râvnă şi dor mare de desăvârşire în sufletul tău, încât să doreşti să împlineşti toată porunca lui Dumnezeu şi să nu cazi nici măcar în păcatul unui cuvânt deşert (Matei 12, 36), ca să nu rămâi în urma niciunuia din sfinţii de odinioară în faptă, în cunoştinţă şi vedere. Dar te vezi totodată împiedicat de cel ce seamănă neghina descurajării şi nu te lasă să ajungi la o asemenea înălţime a sfinţeniei, prin aceea că-ţi strecoară astfel de gânduri şi-ţi zice: „Îţi este cu neputinţă să te mântuieşti în mijlocul lumii şi să păzeşti fără ştirbire toate poruncile lui Dumnezeu". Atunci aşază-te singur într-un colt, strânge-te în tine însuţi şi adună-ţi gândul tău şi dă un sfat bun sufletului tău şi zi-i: „De ce eşti întristat, suflete al meu, şi de ce mă tulburi? Nădăjduieşte în Dumnezeu, că mă voi mărturisi Lui". Căci mântuirea persoanei mele nu sunt faptele mele, ci Dumnezeul meu. Căci cine se va îndrepta din faptele Legii (Gal. 2, 16)? Nu se va îndrepta înaintea Ta niciun vieţuitor (Ps. 142, 2). Ci nădăjduiesc să mă mântuiesc în dar, din credinţa în Dumnezeul meu, prin mila Sa negrăită. „Mergi înapoia mea, satano! Domnului Dumnezeului meu mă închin (Matei 4, 10) şi Lui îi slujesc din tinereţile mele, Celui ce poate să mă mântuiască numai cu mila Sa. Depărtează-te deci de la mine! Dumnezeu, Cel ce m-a făcut pe mine după chipul şi asemănarea Sa, te va zdrobi pe tine".

65. Dumnezeu nu cere de la noi oamenii altceva, decât numai să nu păcătuim. Iar acesta nu este lucrul legii, ci paza neslăbită a chipului şi a cinstei noastre de Sus. Stând în acestea potrivit cu firea şi purtând haina strălucită a Duhului, rămânem în Dumnezeu şi Dumnezeu în noi, fiind dumnezei şi fii ai lui Dumnezeu prin înfiere, însemnaţi cu lumina cunoştinţei de Dumnezeu[46].

66. Trândăvia şi greutatea trupului, născute în suflet din lene şi negrijă, ne depărtează de la canonul obişnuit şi aduc în cugetare întuneric şi descurajare[47]. Prin aceasta se ivesc în inimă gânduri de frică şi de hulire, încât cel ispitit de dracul trândăviei nu mai poate nici măcar să mai intre în locul obişnuit al rugăciunii[48], ci îi este lene şi pregetă şi gândeşte lucruri nebuneşti

---

[46] Ţine de firea noastră să păstrăm în noi chipul lui Dumnezeu, sau relaţia cu Dumnezeu. Prin aceasta suntem fii ai lui Dumnezeu şi dumnezei, dar nu născuţi din natura lui Dumnezeu, ci înfiaţi de El prin harul şi voinţa Lui, dar şi prin consimţirea şi efortul voinţei noastre. Ţine de acordul activ al voinţei noastre cu voinţa lui Dumnezeu să fim fii ai lui Dumnezeu, dar acordul acesta e cerut de firea noastră. Sfântul Simeon nu cere întâi fapte, ci întâi iubire şi încredere în Dumnezeu. Iar prin aceasta Însuşi Dumnezeu e cu noi şi în noi. Datorită acestui fapt, nu încercăm să împlinim cu puterile noastre faptele legii, ci ne încredem cu iubire în Dumnezeu, Care ne dă însă puterea să iubim cu fapta.

[47] Trândăvia trupului se transpune în suflet, din negrijă. Din ea vin apoi în suflet descurajarea şi întunericul. Deci între suflet şi trup are loc o reciprocitate. Nu se poate neglija niciodată fără pagubă păzirea trupului în cele voite de Dumnezeu.

[48] Sigur e vorba de locul spiritual al rugăciunii, de starea de rugăciune, de interiorul

împotriva Făcătorului a toate[49]. Cunoscând deci pricina şi izvorul de unde ţi-au venit acestea, intră cu sârguinţă în locul obişnuit al rugăciunii tale şi, căzând la iubitorul de oameni Dumnezeu, roagă-te din inimă cu suspine, întru durere şi lacrimi, cerând izbăvirea de povara trândăviei şi a gândurilor rele; şi ţi se va da degrabă fie, celui ce baţi şi stărui cu osteneală, izbăvirea de acestea.

67. Cel ce a dobândit inima curată a biruit frica[50]. Iar cel ce se curăţă încă, aici o biruie, aici e biruit de ea. Dar cel ce nu luptă nicidecum sau nu simte deloc că e prieten al patimilor şi al dracilor şi deci mai adaugă la boala slavei deşarte şi boala închipuirii de sine, socotind că este ceva fără să fie nimic, sau e robul şi prada fricii, tremurând ca un prunc cu cugetul şi având frică acolo unde nu este frică pentru cei ce se tem de Domnul[51].

68. Cel ce se teme de Domnul nu are frică de asaltul dracilor, nici de neputincioasele lor atacuri, dar nici de ameninţările oamenilor răi. Fiind în întregime ca o flacără sau ca un foc arzător, ce străbate zi şi noapte de jur-împrejur locurile ascunse şi întunecoase, pune dracii pe fugă. Căci fug mai degrabă aceia de el decât el de aceia, ca să nu fie arşi de flacăra învăpăiată a focului dumnezeiesc ce ţâşneşte din el[52].

69. Cel ce umblă în frica de Dumnezeu, chiar dacă petrece în mijlocul oamenilor răi, nu se teme. El are înlăuntrul său frica de Dumnezeu şi poartă arma nebiruită a credinţei, cu care poate să le împlinească pe toate, chiar şi pe cele ce par grele şi cu neputinţă celor mulţi. El petrece ca un uriaş în mijlocul piticilor sau ca un leu mugind în mijlocul câinilor şi vulpilor, încrezându-se în Domnul. Cu tăria cugetului său îi loveşte pe ei şi înspăimântă inimile lor,

---

rugăciunii.

[49] Acestea vin ca o justificare a lenei de a se ruga.

[50] Rugăciunea este forţa eliberatoare, prin întâlnirea efortului nostru de eliberare cu Persoana supremă, ca izvor a toată puterea şi libertatea.

[51] Fricos e cel ce nu e curat în inimă. Acela nu poate intra întru libertate în relaţie cu altul. Curăţia inimii aduce libertatea relaţiei cu alte persoane, deci şi cu Dumnezeu.

[52] Cei ce se tem de Domnul nu sunt laşi, ci au curajul mărturisirii în faţa lui Dumnezeu şi a semenilor. Temerea de Dumnezeu e o sfială de a nu-L supăra, nu o laşitate. A se observa paradoxul: n-are frică cel ce se teme de Domnul. Temerea de Dumnezeu nu e ca frica din lume sau de ceva din lume; e o putere faţă de toate cele din lume, iar faţă de Dumnezeu nu e simţită ca o frică propriu-zis, ci ca o îndrăznire din iubire, împreunată în acelaşi timp cu sfială. Temerea de Dumnezeu dă puterea de a întreprinde orice efort spre împlinirea voii Lui, adică a tot ce e bun. Nu e vorba însă de o deosebire a acestora prin cuvinte (temere, frică), ci de deosebirea a două stări sufleteşti, care pot fi indicate prin indiferent care din aceste două nume.

Focul de care se vorbeşte în acest cap. e entuziasmul iubirii de Dumnezeu, care are în sine cea mai deplină curăţie. Termenii: foc, flacără, sunt termeni preferaţi de Sfântul Simeon, pentru a exprima puternica simţire a dragostei de Dumnezeu ce-L caracterizează.

învârtind cuvântul înţelepciunii ca pe un toiag de fier[53].

70. Să nu te miri dacă, stăpânit de frică, tremuri temându-te de toate. Căci eşti încă nedesăvârşit şi lipsit de tărie şi te temi ca un prunc de mormoloci. Căci frica este o boală copilărească şi vrednică de râs a sufletului iubitor de slava deşartă. Faţă de acest drac să nu cauţi să te foloseşti de cuvinte şi de contraziceri. Căci cuvintele nu folosesc nimic sufletului care tremură şi se clatină. Lăsându-le pe acestea, smereşte cu toată puterea gândirea ta şi vei vedea cum dispare frica[54].

71. Odată, cuprins fiind cineva de trândăvie, avea mintea slăbită şi întunecată şi sufletul moleşit, încât puţin mai trebuia ca să fie lipsit de întristarea inimii şi să stingă în el flacăra duhului şi să se umple toată casa trupului său de fum[55]. Ba mai mult, se ivi în el o amorţeală a tuturor mădularelor, care-l ducea, din cauza moleşelii, la un somn fără măsură, încât era silit să lipsească şi de la slujbele obişnuite. El încercă să se împotrivească acestora prin înfrânare şi veghere. Dar biruind somnul, inima lui se înăspri din mândrie şi lipsindu-i de aici înainte întristarea, se strecură în el frica. Când o simţi pe aceasta în sine, ieşi din chilia sa la vreme nepotrivită şi, plecând la un loc retras şi întunecat, stătu acolo şi ridică mâinile şi se însemnă cu semnul Crucii, iar ochiul sufletului şi-l înălţă spre Dumnezeu. Umilindu-şi astfel puţin gândirea, îndată dracul fricii se depărta puţin de la el. Dar dracul cumplit al slavei deşarte, mai puternic decât el, îi fură gândul, vrând să-l atragă şi să-l predea iarăşi dracului fricii. Înţelegând el aceasta, se miră şi rugă fierbinte pe Dumnezeu să izbăvească sufletul lui din asemenea curse ale diavolului.

72. Mare şi anevoie de înţeles socotesc că este pentru toţi această împreună-lucrare, răutate şi uneltire a dracilor. Căci am cunoscut pe dracul fricii însoţindu-se şi lucrând împreună cu dracul trândăviei şi pe acesta din urmă ajutându-l pe cel dintâi şi întărind lucrarea lui; de asemenea, pe cel dintâi sădind în suflet frica împreunată cu învârtoşarea, iar pe al doilea întărind întunecarea, moleşeala, învârtoşarea şi deznădejdea sufletului şi a minţii. Trândăvia le este nevoitorilor o încercare menită să le pricinuiască smerenie.

---

[53] Înţelepciunea este şi o forţă, sau e menţinută printr-un efort în care se manifestă o forţă. E forţa gândului la Dumnezeu, care prin aceasta e unit cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru a persista în cele bune, în cele proprii echilibrului vieţii.

[54] E demnă de remarcat această convieţuire între frică şi slava deşartă. Iubitorul de slavă deşartă tremură de părerile tuturor, chiar de ale celor mai neînsemnaţi oameni. De frica unor păreri care nu-ţi cultivă slava deşartă nu vei putea scăpa contrazicând pe cei ce nu recunosc meritele tale, ci acceptând simţirea smereniei. În smerenie stă adevăratul curaj faţă de alţii.

[55] E fumul care acoperă vederea şi slăbeşte puterea de mişcare a sufletului, dar şi a trupului, spre cele bune şi reale.

73. Dracul trândăviei obișnuiește să războiască, de cele mai multe ori, mai ales pe cei ce au înaintat în rugăciune sau pe cei ce se sârguiesc cu ea. Căci niciun altul dintre ceilalți draci nu are putere împotriva acestora. Acesta își are puterea fie dintr-o îngăduință de Sus cu bun rost, fie, cum socotesc mai degrabă, își ia puterea împotriva noastră din niscai stări necuvenite ale trupului[56]. Iar ceea ce vreau să spun este aceasta: mâncând mult și încărcându-mi stomacul și adormind astfel prea sătul, această patimă a pus stăpânire pe mine și am fost biruit; apoi înfrânându-mă iarăși peste măsură, mi-am făcut mintea întunecată și anevoie de mișcat și iarăși am căzut în aceeași patimă[57]. Câteodată se întâmplă însă aceasta celor ce se nevoiesc și din amestecarea aerului, despre care nu știu să spun ceva sigur, sau din grosimea vântului de miazăzi.

74. Trândăvia este moartea sufletului și a minții[58]. Dacă Dumnezeu i-ar îngădui să lucreze împotriva noastră după puterea ei, niciunul dintre nevoitori nu s-ar mântui vreodată. Datoria noastră este să i ne împotrivim cu toată puterea ce ne este dată, dar stă în puterea lui Dumnezeu să ne trezească în chip tainic și să ne arate în chip vădit biruitori ai ei. Căci e cu neputință ca, murind cineva, să învie fără ajutorul Celui ce S-a înviat pe Sine din morți.

75. Când mintea e furată de mândrie și se înfundă în ea însăși și-și închipuie că este ceva prin sine însăși fiindcă se nevoiește, harul care o luminează în chip nevăzut se depărtează de la ea și, lăsând-o îndată goală, ea își dă seama repede de neputința ei. Căci patimile năvălesc asupra ei ca niște câini turbați și caută să o sfâșie. Atunci, neștiind ce să facă și neavând unde să alerge ca să se izbăvească, aleargă, prin smerenie, la Domnul care poate să o mântuiască[59].

76. Cel ce a ieșit deplin din lume se socotește pe sine ca fiind într-un pustiu neumblat (Ps. 62, 3) și plin de fiare. De aceea, cuprins de o frică negrăită și de un cutremur de nedescris, strigă către Dumnezeu ca Iona din chit și din marea vieții; ca Daniil din groapa leilor și a patimilor furioase; ca cei trei tineri din cuptorul focului lăuntric al poftei arzătoare; ca Manase din statuia de aramă a trupului acesta pământesc și muritor. Iar Domnul, auzindu-l, îl izbăvește pe el din prăpastia neștiinței și a dragostei de lume ca pe prorocul

---

[56] Puterea acestuia mai vine și din oboseala fără voie a trupului, ca și din aparența că el nu e un duh rău, că prin el nu se săvârșește răul.

[57] Excesul nu e bun nici într-o parte, nici în alta. Aici au rol important înțelepciunea și dreapta socoteală.

[58] Deși pornește de la trup, trândăvia devine și o stare a sufletului și a minții.

[59] Mândria este așezată de Părinții duhovnicești mai vechi la sfârșitul celorlalte patimi. Sfântul Simeon Noul Teolog o pune, cel puțin pentru nevoitorii care s-au eliberat de patimi, la începutul nevoinței lor. De aceea leacul împotriva ei este, după el, smerenia, opusul mândriei. Smerenia deschide sufletul din nou pentru Dumnezeu.

din chit, pentru ca să nu le mai dorească pe acestea; îl izbăveşte din groapa gândurilor rele ale poftei, care răpesc şi rod sufletele oamenilor, ca pe Daniil; din atacurile pătimaşe ale focului care-i arde şi îi slăbeşte sufletul şi-l împinge cu sila spre fapte necuvenite, răcorindu-i sufletul cu rouă Sfântului Duh, ca pe israeliţii aceia; şi de trupul acesta pământesc şi greu şi preapătimaş, păstrându-l neînjosit şi nedoborât şi făcându-l fiu al luminii şi al zilei (1 Tes. 5, 5) şi învrednicindu-l să guste învierea încă de aici[60].

77. Sufletul care stăruie în alipirea la starea înjosită a trupului şi iubeşte plăcerile lui şi ţine la slava de la oameni, chiar dacă nu le caută pe acestea, e simţitor la adierea poftei, rămâne cu totul nemişcat şi greoi spre orice virtute şi poruncă a lui Dumnezeu, ca unul ce e îngreunat şi înlănţuit cu putere de relele amintite. Dar când, trezit de ostenelile nevoinţelor şi de lacrimile pocăinţei, scutură de la sine greutatea trupului şi topeşte în şiroaiele lacrimilor cugetul trupesc şi s-a ridicat mai presus de micimea celor văzute, se împărtăşeşte de lumina curată şi se eliberează de patimile care îl tiranizează. Atunci strigă şi el îndată, ca prorocul, către Dumnezeu: „Rupt-ai sacul meu şi m-ai încins cu veselie, ca să cunosc slava Ta şi să nu mă mâhnesc" (Ps. 29, 11-12).

78. Sfânta Scriptură ne dă să înţelegem că sunt trei locuri în care obişnuieşte mintea să petreacă[61]. Iar eu socotesc, mai degrabă, că sunt două. Prin aceasta nu învăţ ceva contrar Scripturii – să nu fie! – ci pentru că nu număr între început şi sfârşit, mijlocul. De pildă, cel ce se mută dintr-un oraş în altul şi dintr-o ţară în alta nu va numi, pe drumul străbătut, celelalte oraşe şi ţări, chiar dacă ar vedea în cursul drumului multe şi minunate lucruri. Poporul care se mută din Egipt în pământul făgăduinţei, şi se aşază în acesta, îşi aminteşte toate cele de pe drumul dintre ele şi le descrie pe acestea tuturor, dar nu spune că s-a mutat de la prima cetate la a doua şi de la a doua la a treia cetate sau ţară, ci că s-a mutat de la robie la libertate, de la întuneric la lumină şi din prinsoare a revenit în ţara proprie. Tot aşa mintea noastră, a oamenilor, obişnuieşte să se mute de la împătimire la nepătimire, de la robia patimilor la libertatea duhului, şi de la închipuirea contrară firii, pe care legea o numeşte prinsoare, la înălţarea mai presus de fire[62], de la marea agitată a vieţii la starea

---

[60] Acest cap. e luat în întregime din „A patra cuvântare morală" *(Traités théologiques et étiques,* tom. II, în *Sources chrétiennes,* 129, p. 20).

[61] Sunt trei stări sau trepte ale minţii. Dar acestea nu sunt simplu subiective, ci sunt stări produse de unele realităţi deosebite de noi.

[62] Sfântul Simeon nu cunoaşte decât două stări ale omului: starea contrară firii şi starea mai presus de fire. O stare neutră nu cunoaşte. Ea poate fi cel mult o etapă trecătoare între cele două. De câteva ori vorbeşte totuşi de starea cea conformă firii. În starea aceasta omul se bucură şi de ajutorul harului care e mai presus de fire. πρόληψις = „prejudecata" (termen în textul original tradus de noi cu „închipuire") este o judecată ce şi-o face cineva înainte de a se cunoaşte cu adevărat pe sine sau înainte de a

senină cea din afara lumii, de la amărăciunea grijilor şi supărărilor vieţii la dulceaţa negrăită şi la lipsa de grijă în privinţa oricărui lucru pământesc; de la pofta, de la frământarea şi de la tulburarea cu privire la multe, la alipirea deplină şi la dragostea faţă de Cel Unul.

79. Mutarea minţii de la cele văzute la cele nevăzute şi de la cele ce cad sub simţuri la cele mai presus de simţuri pricinuieşte uitarea tuturor celor lăsate în urmă. Pe aceasta ei o numesc cu dreptate locul liniştii. Învrednicindu-se mintea să se înalţe la el, nu va mai coborî iarăşi de acolo, ca Moise după cele 40 de zile şi nopţi petrecute pe munte, ci, încredinţându-se că e bine acolo, nu se va mai întoarce nicidecum spre cele de jos[63]. Ajuns încă de aici în casa Treimii şi el însuşi în Treime, ca unul ce este în Ea, se va sălăşlui în Împărăţia cerurilor. Căci iubirea îl va ţine şi nu-l va lăsa să cadă[64].

80. Nu numai cel ce se linişteşte singur (sihastrul)[65] sau cel ce se află sub ascultare (în obşte), ci şi egumenul şi întâi-stătătorul celor mulţi şi chiar cel ce slujeşte trebuie să fie numaidecât fără griji, sau liberi de toate lucrurile vieţii. Căci dacă ne predăm grijilor, călcăm porunca lui Dumnezeu care zice: „Nu vă îngrijiţi de sufletul vostru, ce veţi mânca, sau ce veţi bea şi cu ce vă veţi îmbrăca... Căci toate acestea le caută păgânii” (Matei 6, 25, 31-32); şi iarăşi: „Vedeţi să nu se îngreuneze inimile voastre de multă mâncare şi de beţie şi de grijile vieţii” (Luca 21, 34).

81. Cel ce are gândirea îngrijorată de lucrurile vieţii nu este liber. Căci e stăpânit şi robit de grija acestora, fie că se îngrijeşte de acestea pentru sine, fie pentru alţii. Iar cel liber de acestea nu se îngrijeşte în chip lumesc nici pentru sine şi nu se va îngriji nici pentru alţii, fie că e episcop, fie că e egumen, fie diacon. Cu toate acestea, nu va sta niciodată fără lucru şi nu va dispreţul nici pe cei mai umiliţi şi mai mici, ci făcând toate în chip bineplăcut lui Dumnezeu, va rămâne în toate neîngrijorat toată viaţa[66].

---

cunoaşte cu adevărat lucrul despre care gândeşte sau se pronunţă. Ea e de fapt o închipuire. Ca atare, ea e contrară firii, căci e pusă în mişcare de vreo pasiune. De aceea e izvorul multor greşeli.

[63] De fapt cel ce a petrecut odată în lucruri mai înalte nu mai are plăcere de cele de jos şi, chiar dacă coboară puţin la ele, tânjeşte după cele de Sus. Comparaţia stării prezente – mai rele, cu cea anterioară – mai bună îi produce o tristeţe şi o nemulţumire continuă.

[64] A fi în Treime înseamnă a fi în iubire. Sfântul Simeon atribuie iarăşi iubirii şi nu contemplaţiei rolul principal în menţinerea sufletului în Dumnezeu. Iar iubirea aceasta de Dumnezeu, în care sufletul e ridicat, se explică prin iubirea Celor trei Persoane dumnezeieşti între Ele. Fiind aşezat sufletul în acest leagăn al iubirii nesfârşite şi desăvârşite între Cele trei Persoane dumnezeieşti, nu mai poate cădea din el.

[65] De aici şi până la cap. 87 inclusiv, textul din *Sources chrétiennes* se întâlneşte iarăşi cu textul din *Filocalia greacă* (capetele 53-58, afară de cap. 82).

[66] E necesar ca făcând toate cele ce se cer de la noi, să nu le facem cu grija că reuşita

82. Există o grijă nefăptuitoare şi o făptuire fără grijă, ca şi dimpotrivă: o negrijă făptuitoare şi o lene plină de griji[67]. Acestea le-a arătat şi Domnul. Căci spunând: „Tatăl Meu până acum lucrează, şi Eu lucrez” (Ioan 5, 17), şi iarăşi: „Lucraţi nu pentru mâncarea pieritoare, ci pentru cea care rămâne spre viaţa veşnică” (Ioan 6, 27), n-a desfiinţat activitatea, ci ne-a recomandat activitatea fără grijă[68]. Apoi spunând iarăşi: „Cine, îngrijindu-se, poate să adauge măcar un cot la statura sa?” (Matei 6, 27), a desfiinţat grija nefăptuitoare. Iar despre grija întrupată în fapte, zice: „Iar despre îmbrăcăminte şi mâncare, ce vă îngrijiţi? Nu vedeţi crinii câmpului şi păsările cerului, pe cei dintâi cum cresc şi pe cele din urmă cum sunt hrănite?” (Matei 6, 28). Astfel, aprobând pe una şi dezaprobând pe cealaltă, Domnul ne învaţă cum să lucrăm cu grijă neîngrijorându-ne, şi cum, liberi de griji, să ocolim o activitate necuvenită[69].

83. Nu dărâma casa ta, voind să o zideşti pe a vecinului. Să ştii că lucrul acesta e obositor şi greu. Ia seama ca nu cumva hotărându-te la aceasta, să o dărâmi şi pe a ta şi să nu poţi să o zideşti nici pe a aceluia[70].

84. Dacă n-ai dobândit o desăvârşită nepătimire faţă de lucruri şi de bunurile vieţii, să nu primeşti să te ocupi cu chivernisirea lucrurilor, ca să nu te prinzi în ele şi, în loc să iei plata slujirii, să suferi osânda pentru hoţie, ca fur de cele sfinte. Iar de eşti silit la acestea de întâi-stătătorul, să fii ca cel ce umblă cu focul care arde şi să opreşti momeala gândului prin mărturisire şi pocăinţă, ca

---

depinde numai de noi. Să păstrăm conştiinţa că toate sunt trecătoare. Cei ce se folosesc de lumea aceasta să fie ca şi cum nu s-ar folosi. Căci „trece chipul lumii acesteia” (1 Cor. 7, 31).

[67] Prin această frumoasă distincţie, Sfântul Simeon dovedeşte că nu condamnă activitatea, ci apăsarea sufletească ce o poate însoţi. Să fii activ într-un chip degajat, ca o pasăre în zborul ei vesel, ca un artist, fericit în înaripata lui străduinţă de a găsi expresia justă a ceea ce contemplă. Aceasta e esenţa recomandării Sfântului Simeon.

[68] De fapt, activitatea din iubire faţă de alţii şi de Dumnezeu produce în suflet o stare de negrijă lumească şi-l duce la desăvârşirea veşnică, pe când cea din grija egoistă de trup îl duce la pieire. Deci Domnul condamnă grija, dar nu recomandă inactivitatea. Mai mult chiar, el condamnă şi lenea, mai ales pe cea însoţită de grijă. De aici rezultă că, deşi nu trebuie să considerăm lucrurile lumii eterne, totuşi trebuie să socotim că activitatea sufletului în legătură cu ele, de dragul lui Dumnezeu şi al altora, e un mijloc prin care sufletul sporeşte în desăvârşire şi ajunge la veşnicia fericită pentru care este rânduit. De altfel, şi rugăciunea este o activitate.

[69] Ceea ce cere Domnul în fond e împlinirea unei activităţi cuvenite şi reţinerea de la cea necuvenită. Cea dintâi trebuie să o facem într-un sens cu toată grija, dar în alt sens neîngrijoraţi. Iar pe cea de a doua să o evităm, mai ales când o facem fără grijă, adică cu neglijenţă sau cu nepăsare de mântuirea sufletului. Există deci grijă şi grijă. Există deci grijă bună şi grijă rea, precum există negrijă bună şi negrijă rea.

[70] Mustrându-l pe altul pentru greşeli, poţi să-ţi înăspreşti sufletul tău şi să înaintezi la ură împotriva aceluia. Astfel nu-l zideşti nici pe acela şi te înrăieşti şi pe tine.

să te păstrezi neatins prin rugăciunea întâi-stătătorului[71].

85. Cel ce n-a ajuns nepătimitor nu ştie ce este nepătimirea, ba nici nu poate crede că este cineva astfel pe pământ. Căci cel ce nu s-a lepădat mai întâi de sine (Matei 16, 24) şi nu şi-a golit cu bucurie sângele său pentru această viaţă cu adevărat fericită, cum va bănui că a făcut cineva acestea ca să dobândească nepătimirea? La fel şi cel ce-şi închipuie că are Duhul Sfânt neavând nimic, auzind de lucrările Duhului sălăşluite în cei ce au de fapt pe Duhul Sfânt, nu va crede că există cineva în generaţia de azi lucrat şi mişcat de Duhul dumnezeiesc sau ajuns la vederea Lui în chip conştient şi simţit, asemenea apostolilor lui Hristos şi sfinţilor de altădată. Căci fiecare judecă din starea ce o are el şi pe cele ale aproapelui, fie că e vorba de virtute, fie de păcate.

86. Altceva este nepătimirea sufletului şi altceva nepătimirea trupului; cea dintâi sfinţeşte şi trupul prin strălucirea ei şi prin revărsarea de lumină a Duhului; iar cea de a doua singură nu poate să folosească prin sine întru nimic pe cel ce o are[72].

87. Altceva este nemişcarea mădularelor sufleteşti şi trupeşti şi altceva dobândirea virtuţilor. Cea dintâi aparţine firii, cea de a doua pune rânduială în mişcările naturale[73].

88. A nu pofti ceva din plăcerile şi dulceţile lumii nu este egal cu a dori bunătăţile veşnice şi cereşti. Altceva este aceasta şi altceva e aceea. Cele dintâi le dispreţuiesc mulţi. De cele de al doilea, puţini oameni s-au îngrijit[74].

89. A ocoli şi a nu căuta slava de la oameni nu este totuna cu a dori slava

---

[71] Mărturisind ispita care ţi-a venit de a lua din cele chivernisite ale Bisericii sau ale mănăstirii, vei căpăta de la duhovnic întărire să respingi ispita.

[72] Extras din „A patra cuvântare morală", p. 12. Pentru Sfântul Simeon virtutea nu este o simplă pasivitate, ci o punere în ordine a mişcărilor sufleteşti şi trupeşti, pentru buna folosire a lor în favoarea deprinderii unei virtuţi. Prin aceasta spiritualitatea creştină se deosebeşte net de cea budistă, nemişcarea puterilor trupeşti şi sufleteşti poate aparţine firii slăbite sau dezamăgite de pe urma dezordinii pătimaşe a mişcărilor lor. Căci slăbirea sau dezamăgirea pot apărea în creatură, care n-are de la sine fiinţa, ci e din nimic şi ca atare înaintează când rămâne de sine spre nimic. Dar punerea în rânduială a mişcărilor firii e un efort care învinge înclinarea mişcărilor firii spre trândăvia dezordinii şi spre nimic.

[73] Extras din aceeaşi cuvântare, p. 12.

[74] Extras din aceeaşi cuvântare, p. 14. Continuând ideea din capitolul anterior, Sfântul Simeon spune că dorirea bunătăţilor veşnice e mai mult decât nedorirea plăcerilor pământeşti. Virtutea e o dorire pozitivă a bunătăţilor veşnice şi prin aceasta depăşeşte o fire ajunsă la nemişcare prin voinţa de a nu răspunde răului cu rău sau prin dezabuzare şi slăbire. Ea e un efort de ridicare a firii la cele mai presus de fire. Nu se cere desfiinţarea dorinţei ca putere a firii, ci îndreptarea şi întărirea ei spre cele continuu mai înalte.

de la Dumnezeu. Căci e multă deosebire între aceste două lucruri. Pe cea dintâi au respins-o mulţi şi dintre cei stăpâniţi de patimi; pe cea de a doua, puţini s-au învrednicit să o primească şi cu multă osteneală[75].

90. Nu e totuna a te mulţumi cu o haină modestă şi a nu dori un veşmânt strălucitor, cu a te îmbrăca în lumina lui Dumnezeu. Acesta este un lucru şi acela altul. Atraşi de mii de pofte, unii dispreţuiesc cu uşurinţă poftirea unui veşmânt; dar în lumina lui Dumnezeu se îmbracă cei care o caută neobosiţi prin toate nevoinţele şi se fac fiii luminii şi ai zilei în împlinirea poruncilor[76].

91. Altceva este vorbirea smerită şi altceva cugetarea smerită; altceva este smerenia şi altceva este floarea smereniei; altceva este rodul acesteia şi altceva dulceaţa frumuseţii lui, şi altceva decât acestea, urmările ce decurg din el. Dintre acestea, unele atârnă de noi, altele nu atârnă de noi. Cele ce atârnă de noi sunt: să cugetăm toate, să ţinem seama de toate, să spunem şi să facem toate câte ne duc la smerenie; dar sfânta smerenie şi celelalte însuşiri ale ei, harismele şi lucrările ei, sunt darul lui Dumnezeu şi nu atârnă de noi. Dar de ele nu se va învrednici nimeni, dacă nu a semănat toate seminţele care atârnă de el[77].

92. Altceva este a nu ne revolta faţă de necinstiri, de batjocuri, de încercări şi necazuri, şi altceva a ne arăta mulţumiţi de ele şi a ne ruga pentru cei ce ne fac acestea. Altceva este a iubi din suflet pe aceștia și altceva a întipări, pe lângă aceasta, în mintea noastră faţa fiecăruia dintre ei și a-i îmbrăţişa fără patimă ca pe niște prieteni adevăraţi, cu lacrimi de iubire sinceră, fără să se afle în acea clipă nicio urmă a vreunei supărări în noi. Iar lucrul mai mare decât cele spuse este ca în timpul însuși al ispitelor să aibă cineva, în chip neschimbat, aceeaşi bună simţire egală pentru cei ce-l batjocoresc în faţă, îl calomniază, îl judecă, îl osândesc, îl înjură şi-l scuipă în faţă, şi pentru cei ce iau în afară înfăţişarea prieteniei, dar pe ascuns fac aceleaşi lucruri fără să se poată însă ascunde de fapt. Dar neasemănat mai mare lucru decât toate acestea socotesc că este ca cineva să uite cu desăvârşire cele ce le-a suferit şi să nu-şi aducă aminte de ceva din ceea ce i s-a întâmplat,

---

[75] „A patra cuvântare morală", p. 12. Se face aici o deosebire (analoagă cu cea din cele două capete anterioare) între pesimismul celor ce s-au scârbit, prin dezamăgiri sau prin cinismul patimilor, de slava de la oameni, și cei ce doresc, într-un elan pozitiv, slava curată de la Dumnezeu cel infinit. Aici se crede în Dumnezeu cel personal, acolo e un fel de panteism, odată ce persoana omenească se topește în esenţa universală. Aici se crede într-un Dumnezeu personal, Căruia credinciosul vrea să placă, și în a plăcea lui Dumnezeu constă slava dorită de la El, care este totodată o depășire a egoismului.

[76] „A patra cuvântare morală", p. 14. Aceeași idee ca în cele trei capete anterioare. Dar aici Sfântul Simeon dă şi o explicare proprie a deosebirii între lipsa unei patimi şi posesiunea unei virtuţi contrare: lipsa unei patimi poate proveni din angajarea intensă în alte patimi.

[77] „A patra cuvântare morală", p. 16.

fie că lipsesc, fie că sunt de faţă cei ce l-au supărat, ci să-i primească şi pe aceştia la fel ca pe prieteni, în convorbiri şi la masă, fără nicio gândire la cele întâmplate[78].

93. Nu e acelaşi lucru a-ţi aduce aminte de Dumnezeu şi a-L iubi pe Dumnezeu. Nici a te teme de Dumnezeu şi a păzi poruncile Lui[79]. Altceva sunt acestea şi altceva, acelea. Dar amândouă sunt proprii celor desăvârşiţi şi nepătimitori.

94. Altceva este nepăcătuirea şi altceva, lucrarea poruncilor[80]. Cea din urmă este proprie celor ce se nevoiesc şi vieţuiesc după Evanghelie, iar cea dintâi este proprie celor ce au dobândit prima nepătimire.

95. Liniştea nu e, desigur, una cu nelucrarea[81]. Nici tăcerea nu e una cu liniştea[82]. Altceva e fiecare din acestea. Nelucrarea este proprie celor ce nu voiesc să cunoască împărtăşirea de bunătăţile lui Dumnezeu, nici să împlinească ceva din cele bune. Lucrarea poruncilor este proprie celor ce se ocupă neîncetat cu cunoştinţa lui Dumnezeu şi stăruie în înţelegerea cuvântului înţelepciunii lui Dumnezeu şi cercetează adâncurile Duhului şi sunt introduşi în tainele minunate ale lui Dumnezeu. Iar liniştea este proprie celor ce săvârşesc lucrarea minţii cu luarea-aminte a unei cugetări pline de atenţie la gânduri.

96. Nu este acelaşi lucru retragerea (din lume) cu mutarea dintr-un loc în alt loc şi adevărata înstrăinare[83]; ci altceva şi altceva. Cea dintâi este a celor ce luptă şi a celor ce, din cauza lenei, sunt purtaţi de o cugetare nestatornică, sau din cauza unui prisos de căldură doresc lupte şi mai mari. Iar a doua este a celor ce s-au răstignit lumii (Gal. 5, 24) şi lucrurilor lumii şi doresc să fie pururea numai cu Dumnezeu şi cu îngerii şi nu se întorc deloc spre cele omeneşti.

97. Altceva este a te împotrivi vrăjmaşilor şi a lupta împotriva lor şi altceva a-i birui şi a-i supune şi a-i omorî cu desăvârşire. Primul lucru e propriu luptătorilor şi vitejilor în cele ale nevoinţei; al doilea e propriu celor nepătimitori şi desăvârşiţi[84].

---

[78] „A patra cuvântare morală", p. 16.

[79] „A patra cuvântare morală", p. 18. Poţi să te temi de Dumnezeu şi să nu treci această temere în fapte.

[80] „A patra cuvântare morală", p. 16.

[81] Liniştea este ceva pozitiv, este o bucurie. Nelucrarea e inactivitate şi nu iradiază din ea putere, ci îndeamnă la pasivitate şi deci la tristeţe. Poţi să fii activ în linişte şi poţi să fii inactiv fără să ai linişte. Căci lipsa de mişcare e contrară firii.

[82] Din „A patra cuvântare morală". Poţi să taci în afară şi în suflet să n-ai linişte.

[83] Din „A patra cuvântare morală". Deci mai presus de fuga exterioară de lume e cea care mântuieşte, sau înstrăinarea interioară de ceea ce e rău în ea.

[84] Extras din „A patra cuvântare morală", p. 18. Cel nepătimitor nu mai e mişcat de

98. Toate acestea sunt fapte ale sfinţilor ce umblă în lumina nepătimirii. Dar cei ce înţeleg că sunt în afara lor să nu se lase amăgiţi, nici să-şi amăgească sufletele lor, ci să ştie că ei umblă zadarnic, ca într-un întuneric[85].

99. Mulţi s-au supus acestor nevoinţe, unul pentru un motiv, altul pentru alt motiv. Dar foarte puţini sunt cei ce au săvârşit osteneala lor cu frică şi cu dragoste firească de Dumnezeu. Singuri aceştia, ajutaţi de har, izbutesc în scurtă vreme în lucrarea virtuţii şi se întind spre cele spuse. Ceilalţi sunt lăsaţi, cum s-a spus, „să rătăcească în loc neumblat, şi nu pe cale" (Ps. 106, 40)[86], potrivit cuvântului: „Şi i-am trimis pe ei după uneltirile inimilor lor, merge-vor întru meşteşugirile lor" (Ps. 80, 11)[87].

100. Cel ce a dobândit experienţa acestora prin sârguinţa cea mai bună va cunoaşte puterea (înţelesul) celor spuse. Iar cel ce e altfel va cunoaşte înţelesul din afară al celor spuse, dar despre înţelesul lor duhovnicesc, care se cunoaşte cu înţelegerea, nu va avea decât idei teoretice, sau mai bine zis va plăsmui în cugetarea lui chipuri mincinoase, fiind foarte departe de ele, ca un om ce se amăgeşte.

101. Când te-ai ridicat prin multe osteneli şi sudori deasupra micimii trupului şi te-ai dezbrăcat de trebuinţele lui, îl vei purta uşor şi duhovniceşte, ca pe unul ce nu va simţi nici foame, nici sete. Atunci vei privi mai bine, ca prin oglindă (1 Cor. 13, 12)[88], pe Cel mai presus de minte şi cu ochii tăi spălaţi de lacrimi vei vedea pe Cel pe Care nimeni nu L-a văzut vreodată (Ioan 1, 18)[89]. Şi având sufletul rănit de iubirea Lui, vei înfiripa un cântec amestecat cu lacrimi[90]. Atunci să-ţi aduci aminte de mine şi să te rogi pentru smerenia mea, ca unul ce eşti unit cu Dumnezeu şi ai o îndrăznire neînfruntată faţă de El.

---

niciun răspuns contrar la răul duşmanului, ci-l copleşeşte şi-l desfiinţează cu neclintirea în iubire.

[85] Extras din „A patra cuvântare morală", p. 16. Aceştia umblă mult, însă umblă în întuneric şi nu reuşesc să iasă din el.

[86] A umbla în întuneric, neînaintând spre scopul firesc al vieţii noastre, înseamnă a nu umbla pe drum, căci orice drum duce undeva, duce la un scop.

[87] Extras din „A patra cuvântare morală", p. 18. Aceştia şi-au făcut propriile lor planuri, nu urmăresc planurile lui Dumnezeu.

[88] Trupul lui a devenit transparent ca o oglindă prin care cel duhovnicesc se vede pe sine şi vede pe Dumnezeu.

[89] Lacrimile fac ochii curaţi şi de aceea capabili să vadă esenţa tainică a lucrurilor şi pe Dumnezeu prin ele.

[90] Starea aceasta de mare înduioşare şi bucurie pentru Dumnezeu îşi găseşte o expresie nu numai în lacrimi, ci şi în ritmul unei melodii.

ALE ACELUIAŞI

25 de alte capete ale cunoştinţei şi ale cuvântării de Dumnezeu (gnostice şi teologice)

1. Nici celui ce teologhiseşte nu i se potriveşte pocăinţa, nici celui ce se pocăieşte, teologia. Căci pe cât sunt de departe răsăriturile de apusuri (Ps. 102, 12), pe atât e mai înaltă teologia decât pocăinţa[91]. Căci precum se vaită un om aflat în boală şi neputinţe sau precum strigă un cerşetor îmbrăcat în zdrenţe, aşa face cel ce se află în pocăinţă şi săvârşeşte cu adevărat faptele pocăinţei. Iar cel ce teologhiseşte este asemenea celui ce petrece în curţile împărăteşti îmbrăcat în strălucirea veşmântului împărătesc şi vorbeşte neîncetat cu împăratul ca un intim ai lui şi aude de la el în fiecare moment poruncile şi voile lui[92].

2. Sporirea în cunoştinţa de Dumnezeu se face prilej şi pricină a necunoaşterii tuturor celorlalte, ba chiar şi a lui Dumnezeu. Şi mărimea luminii Lui e o nevedere desăvârşită; iar simţirea supradesăvârşită a luminii Lui cea mai presus de simţire e o ne-simţire a tuturor celor ce sunt în afara ei[93]. Căci simţirea care nu cunoaşte, nu află şi nu înţelege deloc ce sunt, de unde, unde, care şi cum sunt cele în care se află, neavând putere să ştie acestea, cum va fi simţire? Cum nu vor fi acestea mai degrabă mai presus de simţire? Iar mintea care-şi simte neputinţa ei cum nu va fi nesimţitoare faţă de cele mai presus de simţire? „Căci cele ce ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit” (1 Cor. 2, 9) [94] cum vor fi supuse simţirii?

3. Domnul, Care ne dăruieşte nouă cele mai presus de simţire, ne dă şi o altă simţire mai presus de simţire prin Duhul Său, ca să simţim în chip mai presus de fire darurile şi harismele Lui mai presus de simţire prin toate

---

[91] Avem aici sensul patristic al teologiei, ca fiind contemplaţie a lui Dumnezeu, atinsă pe treptele înalte ale curăţiei şi nepătimirii. Cel ce trăieşte desăvârşit în Dumnezeu, văzându-L cu mintea, nu mai simte nici trebuinţă de pocăinţă, căci uită până şi de starea sa, fiind ieşit întreg în Dumnezeu pe Care-L vede.

[92] Adevărata teologie e nu numai vorbirea despre Dumnezeu, ci dialog cu Dumnezeu, simţire puternică şi responsabilă a prezenţei Lui personale şi revendicatoare.

[93] Se afirmă aici caracterul apofatic, sau mai presus de cunoaştere al cunoaşterii lui Dumnezeu, conform lui Dionisie Areopagitul şi Sfântului Grigorie de Nyssa.

[94] Extras din „Cateheza XXVIII”, p. 158-160, unde e în legătură cu cap. 1, SC, 51, p. 51-52.

simţurile, în chip clar şi curat[95].

4. Tot cel ce e nesimţitor faţă de Unul e nesimţitor faţă de toate, precum cel ce are simţire faţă de Unul le simte pe toate şi este în afară de simţirea tuturor. El le simte pe toate şi nu e stăpânit de simţirea lor[96].

5. Cel surd faţă de cuvântul lui Dumnezeu e surd faţă de orice glas, precum cel ce aude cuvântul lui Dumnezeu le aude pe toate[97]. Acesta este surd, pe de altă parte, faţă de orice glas. El le aude pe toate şi nu aude pe niciuna, decât pe acelea care îşi spun cuvintele în Cuvântul[98], şi nici pe acestea, ci numai pe Cuvântul care grăieşte fără glas în glasuri[99].

6. Cel ce aude, vede şi simte astfel cunoaşte puterea (înţelesul) celor spuse. Iar cel ce nu o cunoaşte, este vădit că nu-şi are simţurile sufletului clare şi sănătoase. Şi fiind aşa, încă n-a cunoscut că a fost zidit ca văzător al zidirii văzute şi pentru a fi introdus în cea cunoscută cu mintea[100], ci, „fiind aşezat într-o astfel de cinste, s-a alăturat şi s-a asemănat cu animalele fără minte şi purtătoare de povară" (Ps. 48, 12). Şi, asemănat cu ele, rămâne astfel neîntors, nerechemat, sau neridicat la prima cinste, după darul iconomiei Domnului nostru Iisus Hristos (Efes. 3, 2-7), Fiul lui Dumnezeu[101].

7. Fiind jos, nu cerceta cele de sus; iar înainte de a ajunge sus, nu te ocupa prea mult cu cele de jos, ca nu cumva, lunecând, să cazi din amândouă, mai bine zis să te pierzi cu cele de jos.

---

[95] Există şi o simţire mai presus de simţire. Sufletul nu se află pe acea treaptă într-o insensibilitate. Ea e o sensibilitate spirituală şi are drept cauză lucrarea Sfântului Duh. Dar e lucrătoare şi prin simţurile trupului, cum a fost cazul cu apostolii pe Tabor.

[96] Sfântul Simeon Noul Teolog se dovedeşte în tot scrisul lui un teolog al simţirii mai presus de simţire. Dar această simţire nu-i un sentiment pur, ci un contact total al fiinţei noastre, sensibilizată de Duhul, cu Dumnezeu.

[97] Acela vede şi aude în toate cuvântul lui Dumnezeu.

[98] Nu aude niciun cuvânt ca stând de sine sau ca răsunând de sine, ci fiecare cuvânt este identificat pentru el cu Cuvântul lui Dumnezeu.

[99] Extras din „Cateheza XXVIII". Numai prin faptul că auzim în mod real cuvântul lui Dumnezeu, ca un cuvânt căruia trebuie să-i răspundem, auzim real toate cuvintele Lui prin lucruri şi prin oameni, ca pe nişte cuvinte care ne scot din izolarea şi egoismul nostru şi trebuie să le răspundem. Propriu-zis în toate cuvintele e un singur Cuvânt personal Care ni Se comunică, ne revendică şi simţim că trebuie să-l răspundem prin viaţa, prin faptele noastre.

[100] Sfântul Grigorie Teologul, *Cuv. 58, 11,* PG, 56, 324 A. Omul a fost făcut ca subiect cunoscător şi văzător al celor cunoscute şi văzute, într-o legătură ontologică cu ele, cum e Logosul divin cu raţiunile Sale, care prin creaţie devin raţiunile lucrurilor.

[101] Extras din „Cateheza XXVIII", p. 160-162. Sfântul Simeon vorbeşte şi de nişte simţuri sau de o sensibilitate a sufletului care s-a tocit prin cădere. Cine aude şi vede prin ele cunoaşte „puterea" realităţii spirituale, nu numai înţelesul ei, pentru că prin ele se pune în legătură cu acea realitate şi ea, fiind personală, iradiază putere din ea.

8. Cel ce a fost ridicat de împărat din cea mai de jos sărăcie la bogăţie şi a fost îmbrăcat cu o mare cinste şi împodobit cu o haină strălucitoare şi i s-a poruncit să stea în faţa lui, priveşte pe împăratul cu mare dor şi îl iubeşte ca pe binefăcătorul lui, iar haina cu care a fost îmbrăcat o cinsteşte cum se cuvine, şi demnitatea şi-o cunoaşte. Iar de bogăţia dată lui îşi dă seama. Aşa şi monahul care s-a retras cu adevărat din lume şi de la lucrurile din ea şi a venit la Hristos, chemat printr-o bună simţire, şi a fost ridicat la înălţimea vederii duhovniceşti prin lucrarea poruncilor, cunoaşte fără rătăcire pe Dumnezeu şi înţelege limpede schimbarea săvârşită cu el. Căci vede pururea harul Duhului care luminează de jur-împrejur, care poate fi numit haină şi purpură împărătească, sau mai bine zis e Hristos Însuşi, dacă cei ce cred în El s-au îmbrăcat în El (Rom. 13, 14)[102].

9. Cel ce s-a îmbogăţit cu bogăţia cerească, adică cu prezenţa şi sălăşluirea Celui ce a zis: „Eu şi Tatăl vom veni şi locaş ne vom face întru el" (Ioan 14, 23), ştie în cunoştinţa sufletului de ce mare har s-a împărtăşit şi ce mare comoară poartă în inima lui. Căci vorbind cu Dumnezeu ca şi cu un prieten, stă cu îndrăznire în faţa „Celui ce locuieşte în lumina cea neapropiată" (1 Tim. 6, 16)[103].

10. Fericit este cel ce crede acestora! De trei ori fericit este însă cel ce se străduieşte să dobândească cunoştinţa celor spuse prin făptuire şi prin sfinţite nevoinţe! Dar este un înger, ca să nu spun mai mult, cel ce se ridică prin contemplare şi cunoştinţă la înălţimea acestei stări şi aproape de Dumnezeu, ajuns ca un fiu al lui Dumnezeu.

11. Cel ce stă la ţărmurile mării vede noianul nesfârşit de apă, dar marginea lui nu o poate vedea, ci numai o parte oarecare. La fel cel ce s-a învrednicit să privească oceanul nesfârşit al slavei lui Dumnezeu şi să-l vadă în chip înţelegător îl vede nu atât cât este, ci cât e cu putinţă ochilor înţelegători ai sufletului său[104].

12. Cel ce stă lângă mare nu o priveşte numai pe aceasta, ci şi intră atât cât voieşte în apele ei. Aşa şi cei ce voiesc, dintre cei duhovniceşti, pot să se împărtăşească şi să contemple, prin cunoştinţă, lumina dumnezeiască, pe

---

[102] Acest cap. corespunde cu cap. 59 din *Filocalia greacă.* Sfântul Simeon, care a fost „spătarul cubicular" la curtea împăratului Vasile II, foloseşte des imagini de la curtea împărătească. El socoteşte harul energiei necreate ce izvorăşte din Hristos ca o haină a lui Hristos, în care e îmbrăcat, sau ca pe Hristos Însuşi, dacă Hristos este în energia ce iradiază din El.

[103] Deşi Dumnezeu este nevăzut, simţirea prezenţei Lui este atât de puternică, încât Sfântul Simeon declară că se simte ca în faţa Lui.

[104] A se observa cum Sfântul Simeon aseamănă cu un ocean chiar numai slava lui Dumnezeu; de fiinţa lui Dumnezeu nici nu îndrăzneşte să vorbească.

măsura dorinţei de care sunt purtaţi[105].

13. Cel ce stă la ţărmurile mării, atât timp cât se află în afara apelor, le vede pe toate şi priveşte peste noianul apelor, dar când începe să intre în apă şi să se scufunde în ea, pe măsură ce se afundă, părăseşte vederea celor din afară. Aşa şi cei ce au ajuns la împărtăşirea de lumina dumnezeiască: pe măsură ce înaintează în cunoştinţa dumnezeiască, se scufundă tot mai mult în neştiinţă[106].

14. Cel ce a coborât în apa mării până la genunchi sau până la brâu vede toate cele din afara apei în chip clar; dar când se coboară în adânc şi a ajuns întreg sub apă, nu mai poate vedea ceva din cele de afară, decât numai atât că e întreg în adâncul mării[107]. Aşa li se întâmplă şi celor ce cresc prin sporire duhovnicească şi urcă în desăvârşirea cunoştinţei şi a contemplaţiei.

15. Când cei ce înaintează spre desăvârşirea duhovnicească sunt luminaţi în parte, adică primesc o lumină numai în minte, atunci ei oglindesc slava Domnului în chip înţelegător şi sunt introduşi în cunoştinţa înţelegerii şi în taina descoperirii, fiind ridicaţi de la contemplarea celor ce sunt la Cel ce e mai presus de cele ce sunt (de făpturi).

16. Cei ce se apropie de desăvârşire şi nu o văd încă decât în parte sunt înspăimântaţi înţelegând nesfârşirea şi necuprinderea celor pe care le văd. Căci, pe măsură ce pătrund în lumina cunoştinţei, primesc cunoştinţa neştiinţei lor. Dar când realitatea spirituală le apare încă în chip neclar şi li se arată ca într-o oglindă şi e luminată numai în parte, ea va binevoi să se facă văzută şi mai mult şi să se unească prin împărtăşire cu subiectul iluminat, luându-l întreg în sine, când acest subiect va fi scufundat întreg în adâncul Duhului ca în sânul unui abis de nesfârşite ape luminoase; atunci el urcă în chip negrăit la desăvârşita neştiinţă, ca unul ce a ajuns mai presus de toată cunoştinţa[108].

17. Când mintea e simplă sau goală de orice înţeles şi intră întreagă în

---

[105] Contemplarea luminii dumnezeieşti nu e despărţită, pentru Sfântul Simeon, de împărtăşirea de ea, potrivit învăţăturii lui despre simţurile sufleteşti prin care omul duhovnicesc intră în contact cu realitatea dumnezeiască, aşa cum intră orice om prin simţurile trupului în contact cu lumea materială.

[106] De la cap. 11 până la cap. 19 inclusiv e redată ideea Sfântului Grigorie de Nyssa: „Aceasta este a vedea cu adevărat pe Dumnezeu: a nu afla niciodată o săturare a dorinţei ...căci nu se va socoti vreodată că se poate îmbrăţişa firea nevăzută” *(Despre viaţa lui Moise,* în PG, 44, 404). Dar Sfântul Simeon pune în relief şi ideea scumpă lui, că cel ajuns în oceanul dumnezeiesc nu mai vede nimic în afară de el, dar în el vede toate. Proprie lui este şi imaginea oceanului şi a apelor.

[107] Deci nu-şi pierde cunoştinţa identităţii sale.

[108] Ştiinţa şi cunoştinţa implică posesia parţială a realităţii, sau transformarea ei în stare de obiect, ceea ce înseamnă delimitarea ei.

lumina dumnezeiască, simplă[109], fiind acoperită de ea, nu mai are să afle altceva în afară de lumina în care este, ca să fie mişcată spre înţelegerea acelui altceva, ci rămâne în abisul luminii dumnezeieşti, nemaiîngăduindu-i-se să privească nicidecum în afară[110]. Aceasta este ceea ce s-a spus: „Dumnezeu este lumină” (1 Ioan 1, 5) şi lumina supremă şi odihna de orice vedere pentru cei ce au ajuns în ea.

18. Mintea pururea în mişcare devine nemişcată şi cu totul fără gânduri când e acoperită întreagă de întunericul dumnezeiesc şi de lumina dumnezeiască[111] Dar e în stare de contemplaţie şi de simţire şi de gustare a bunătăţilor în care se află[112]. Căci adâncul Sfântului Duh nu e ca adâncul apelor mării, ci e adâncul apei vii a vieţii veşnice (Ioan 4, 10)[113]. Toate cele în care mintea ajunge, după ce străbate cele văzute şi cugetate, sunt de neînţeles, de netâlcuit şi de necuprins. Ea se mişcă şi se întoarce numai în ele în chip nemişcat[114], vieţuind în viaţa mai presus de viaţă, fiind lumină în lumină, şi nu lumină de sine. Căci nu se priveşte atunci pe sine, ci pe Cel mai presus de sine şi slava de acolo făcând-o străină de cunoaşterea sa, se are pe sine iarăşi întreagă neştiută[115].

19. Cel ce a ajuns la măsurile desăvârşirii este mort fără a fi mort, vieţuind în Dumnezeu în Care se află şi nevieţuind luişi (Rom. 14, 7). E orb ca cel ce nu vede din fire. El a ajuns însă mai presus de orice vedere naturală, ca

---

[109] E simplitatea de ocean a Dumnezeirii, în care se cuprind rădăcinile transcendente ale tuturor într-un chip nediferenţiat, iar Ea însăşi, ca izvor al lor, e infinit mai mult decât toate.

[110] Se redă aici o idee a Sfântului Maxim Mărturisitorul care zice: „În nemărginire se odihneşte toată mişcarea celor ce se mişcă în mod natural, pentru faptul că nu există în ea nicio distanţă sau interval, neavând deci unde, cum şi spre ce să se mişte, întrucât are pe Dumnezeu, Care hotărniceşte chiar şi nemărginirea, Care hotărniceşte toată mişcarea, ca sfârşit în calitate de cauză” *(Ambigua,* în PG, 91, 1217). Dar Sfântul Simeon foloseşte copios imaginea luminii şi dă acestei imagini un caracter emoţional.

[111] Sfântul Simeon identifică întunericul dumnezeiesc al lui Dionisie Areopagitul cu lumina dumnezeiască. De altfel însuşi Dionisie înţelegea prin întunericul de pe Sinai „preamulta lumină”. Ajunsă aici mintea rămâne cu o mişcare receptivă, nu creatoare, cu o mişcare stabilă în acelaşi sens, nu cu o mişcare ce trece de la un lucru la altul.

[112] Precum se conciliază întunericul cu preamulta lumină, aşa se conciliază mintea golită de gânduri cu starea ei de contemplare şi de gustare a bunătăţilor dumnezeieşti. Căci în oceanul dumnezeiesc cel simplu sunt toate.

[113] Şi unde e viaţa veşnică, e şi viaţa sufletului omenesc.

[114] Identificarea stabilităţii cu mişcarea sufletului ajuns în Dumnezeu o făcuse şi Sfântul Grigorie de Nyssa *(Despre viaţa lui Moise,* PG, 44, 405 C) şi Sfântul Maxim Mărturisitorul *(Ambigua,* PG, 91, 1221).

[115] Mintea devine prin lumina dumnezeiască altfel decât e prin natura ei, de aceea îşi devine ei însăşi un mister neînţeles.

unul ce a primit ochi noi şi neasemănat mai buni şi mai presus de cei ai firii. El e nelucrător şi nemişcat, ca unul ce a împlinit toată lucrarea sa. E fără gânduri, ca unul ce s-a ridicat la unirea mai presus de înţelegere şi se odihneşte acolo unde nu mai e vreo lucrare a minţii, sau vreo mişcare de aducere aminte, spre vreun gând, sau spre vreun înţeles. Căci, neputând înţelege sau cunoaşte cele neînţelese şi cu neputinţă de cuprins, se odihneşte, aşa zicând, în ele. Iar odihna aceea e nemişcarea ne-simţirii fericite, care e totodată desfătarea în simţirea neîndoielnică şi fără străduinţă a bunătăţilor negrăite[116].

20. Cel ce nu s-a învrednicit să ajungă la o astfel de măsură a desăvârşirii şi în posesiunea unor astfel de bunuri să se învinovăţească numai pe sine şi să nu spună, pentru a se dezvinovăţi, că lucrul acesta este cu neputinţă sau că desăvârşirea se dobândeşte, dar în chip neştiut. Ci să cunoască, încredinţat de dumnezeieştile Scripturi, că lucrul e cu putinţă şi adevărat, înfăptuindu-se prin lucrare şi împlinindu-se în chip conştient. Căci fiecare se lipseşte pe sine de aceste bunătăţi pe măsura neîmplinirii şi nelucrării poruncilor[117].

21. Mulţi citesc Sfintele Scripturi, iar unii, citindu-le, le şi aud[118]. Dar puţini dintre cei ce le citesc pot cunoaşte drept puterea şi înţelesul celor citite. Aceştia declară uneori că cele spuse de Sfintele Scripturi sunt cu neputinţă, alteori le socotesc cu totul de necrezut sau le iau ca alegorii în sens rău. Pe cele spuse pentru timpul de faţă le socotesc ca având să se împlinească în viitor, iar pe cele spuse despre cele viitoare, le iau ca deja întâmplate şi ca întâmplându-se în fiecare zi. Şi astfel nu e o judecată dreaptă în ei, nici o pătrundere adevărată a lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti.

22. Dumnezeu a făcut de la început două lumi: una văzută şi alta nevăzută. Dar e un singur împărat al lucrurilor văzute care poartă în el trăsăturile celor două lumi, în latura cea văzută şi cugetată[119]. Potrivit cu aceste două lumi, strălucesc doi sori: cel văzut cu simţurile şi cel cugetat. Şi ceea ce e soarele acesta în cele văzute şi supuse simţurilor, aceea este Dumnezeu în cele nevăzute şi neînţelese cu mintea. Căci El este şi se numeşte Soarele dreptăţii (Mal. 4, 2; 3, 20). Iată deci doi sori, unul cunoscut cu simţurile şi unul cugetat cu mintea, precum sunt şi două lumi, aşa cum s-a spus. Şi dintre cele două lumi, una, adică lumea supusă simţurilor cu toate cele din ea, este luminată de soarele acesta cunoscut cu simţurile şi văzut, iar cealaltă lume, adică cea cunoscută cu mintea şi cele din ea, primeşte lumina şi strălucirea de la Soarele

[116] E bucuria de darurile primite fără osteneală, fără efort, dar care le întrec pe toate cele dobândite prin efort.

[117] Extras din sfârşitul celei de „A zecea cuvântări morale”, în *Traités théologiques...*, tom. 11, p. 336. E o învăţătură scumpă Sfântului Simeon că bunurile dumnezeieşti se posedă în chip conştient. De fapt, dacă nu avem conştiinţa lor, nici nu le avem.

[118] E vorba de auzirea cu sufletul, adică cu un simţ al sufletului.

[119] Acesta e omul.

cugetat al dreptăţii. Deci cele supuse simţurilor şi cele cunoscute cu mintea sunt luminate în chip despărţit: cele dintâi de soarele cunoscut cu simţurile, iar cele din urmă de Soarele cunoscut cu mintea. Cele din urmă nu au nicio unire sau cunoştinţă sau comuniune cu cele supuse simţurilor.

23. Singur omul din toate cele văzute şi cugetate a fost zidit de Dumnezeu ca o fiinţă îndoită, având trup alcătuit din patru elemente: din simţire şi suflare, prin care participă la aceste elemente şi trăieşte în ele, şi din suflet înţelegător şi nematerial şi necorporal, unit în chip negrăit şi neînţeles cu acestea şi amestecat cu ele în chip neamestecat şi neconfundat[120]. Iar acestea sunt omul cel unul, animal muritor şi nemuritor, văzut şi nevăzut, sensibil şi inteligibil, văzător al zidirii văzute, cunoscător al celei cugetate. Precum cei doi sori îşi împlinesc în chip despărţit lucrările în cele două lumi, aşa şi în omul cel unul: unul luminează trupul, Celălalt sufletul şi fiecare soare comunică lumina sa, prin participare, părţii luminate de el, după puterea de primire a ei, fie în chip mai bogat, fie în chip mai sărac[121].

24. Soarele supus simţurilor e văzut, dar nu vede. Soarele cunoscut cu mintea e şi văzut de cei vrednici, dar şi vede pe toţi şi mai ales pe cei ce-L văd pe El. Cel cunoscut cu simţurile nu vorbeşte, nici nu dă cuiva putere să vorbească. Cel cunoscut cu mintea vorbeşte prietenilor Lui şi dăruieşte tuturor puterea să vorbească[122]. Cel supus simţurilor, strălucind în grădina supusă simţurilor, usucă numai umezeala pământului cu căldura razelor lui, dar nu şi

[120] Sfântul Simeon nu putea să nu sufere influenţa timpului său, în multe privinţe care nu ţin propriu-zis de credinţa creştină. Făcând abstracţie de ideea celor patru elemente componente ale lumii materiale, idee proprie timpului său, el se mai resimte şi de înţelegerea simplistă a acelui timp în privinţa unirii dintre trup şi suflet. Astăzi ne dăm seama de taina cu mult mai complexă a acestei uniri. De altfel, însuşi Sfântul Simeon dă dovadă că e conştient de dificultatea problemei când adaugă pe de o parte simţirea şi suflarea la cele patru componente ale trupului, iar pe de alta declară că prin ele se uneşte sufletul cu trupul. Sensibilitatea şi suflarea sunt marea taină a existenţei umane. Aparţin ele materiei? Aparţin sufletului? E greu de a le atribui unuia sau altuia în mod separat. În sensibilitate se întâlnesc sufletul şi trupul.

[121] Fără îndoială, deşi fiecare soare luminează în mod direct partea omului corespunzătoare lui, totuşi lumina Soarelui spiritual se reflectă din suflet şi asupra trupului, iar lumina soarelui văzut produce bucurie şi sufletului. Căci omul, deşi e din două părţi, e totuşi unul. În om se realizează unirea între cele două lumi. Aceasta o va spune Sfântul Simeon în capetele următoare.

[122] Soarele spiritual dă putere sufletelor să vorbească, întrucât, vorbindu-le El Însuşi, le mişcă la răspuns. El e Subiectul suprem, Care se adresează subiectelor făcute după chipul Lui. El e Cuvântul cuvântător, de unde pornesc toate cuvintele de chemare şi din care-şi iau mişcarea de răspuns toate cuvintele de răspuns ale subiectelor create. Această convorbire leagă subiectele create de Dumnezeu şi luminează toate creaturile în acelaşi timp.

îngrașă plantele și semințele. Cel cunoscut cu mintea, arătându-Se în suflet, împlinește lucrurile următoare: usucă umezeala patimilor și curăță murdăria produsă de ele și dă grăsime pământului sufletului, din care se hrănesc plantele virtuților îmbibate de rouă.

25. Soarele supus simțurilor răsare și luminează lumea cunoscută cu simțurile și toate cele din ea, pe oameni, fiarele, animalele și orice altceva, peste care-și întinde în chip egal lumina sa. Apoi apune și lasă în întuneric locul pe care l-a luminat. Cel cunoscut cu mintea strălucește pururea și a strălucit, încăpând întreg în toate în chip neîncăput. Dar e deosebit de cele create de El și e întreg despărțit în chip nedistanțat de acestea, fiind întreg în toate și nicăieri; întreg în creaturile văzute întregi și întreg în afară de ele; întreg în cele văzute și întreg în cele nevăzute; e prezent întreg pretutindeni și nu e întreg nicăieri și nicidecum[123].

---

[123] Aceste trei ultime capete au intrat în prefața „Stoglavei”, colecție de hotărâri ale Sinodului de la Moscova, din 1551. A se vedea la E. Duchesne, *Le Stoglav et les cents chapîtres,* Paris, 1920, p. 4-5. După J. Darrouzès, *Chapîtres théologiques...,* p. 79.

ALE ACELUIAŞI

Una sută capete
de Dumnezeu cuvântătoare şi făptuitoare
(teologice şi practice)

1. Hristos este începutul (1 Cor. 15, 20), mijlocul şi sfârşitul[124]. Căci e în toate: în cele dintâi (Col. I, 18), şi în cele mijlocii, şi în cele din urmă ca în cele dintâi. Pentru că nu este în El vreo deosebire oarecare între acestea, precum nu este nici barbar, nici scit, nici elin, nici iudeu, ci toate şi în toate este Hristos (Col. 3, 11).

2. Sfânta Treime, străbătând prin toate, de la cele dintâi şi până la cele din urmă, ca de la capul unui trup până la picioare, le strânge pe toate, le lipeşte, le uneşte şi le leagă de Sine şi, unindu-le astfel, le face tari şi de nedesfăcut[125]. Ea se face cunoscută în fiecare dintre ele, Una şi Aceeaşi, Care este Dumnezeu, în Care şi cei din urmă sunt cei dintâi şi cei dintâi sunt cei din urmă (Matei 20, 16)[126].

3. Pe toţi credincioşii, noi, credincioşii, trebuie să-i vedem ca pe unul şi în fiecare din ei trebuie să vedem pe Hristos, şi să avem atâta dragoste faţă de ei, încât să fim gata să ne punem sufletul propriu pentru ei[127]. Nu trebuie să numim sau să socotim pe vreunul rău, ci pe toţi să-i vedem, cum am spus, ca buni. Chiar dacă ai vedea pe vreunul tulburat de patimi, să nu urăşti pe fratele, ci patimile care îl războiesc. Iar dacă îl vezi tiranizat de pofte şi de gânduri greşite, să ai şi mai multă milă de el, ca nu cumva să fii şi tu ispitit (Gal. 6, 1), ca unul ce te afli supus schimbărilor materiei nestatornice[128].

4. Precum cetele înţelegătoare ale puterilor de Sus sunt luminate de Dumnezeu după treptele lor, de la cea dintâi la a doua şi de la aceasta la alta şi aşa mai departe, revărsarea luminii dumnezeieşti trecând la toate, aşa şi sfinţii,

---

[124] Sfântul Maxim spune: „Dumnezeu este începutul, mijlocul şi sfârşitul celor ce sunt" (*Capetele gnostice* I, 5), dar şi că: „Dumnezeu nu este pentru Sine, pe cât e cu putinţă să ştim noi, nici început, nici mijloc, nici sfârşit" (II, 2). Hristos însă S-a făcut prin întrupare începutul, mijlocul şi sfârşitul vieţii noastre celei noi.

[125] Sfânta Treime, ca diversitate de Persoane în unitatea fiinţei, se face principiu de menţinere a unităţii în diversitate a tuturor.

[126] Acelaşi Dumnezeu, fiind şi în cele din urmă, le face şi pe acestea ca pe cele dintâi. Din faptul că Dumnezeu sau Hristos e şi în cele din urmă, Sfântul Simeon trage concluzia că în fond şi cele din urmă sunt cele dintâi şi invers.

[127] Sobornicitatea Bisericii îşi are temeiul în faptul că în fiecare credincios este Acelaşi Hristos, deci în fiecare credincios sunt toţi credincioşii.

[128] Corespunde cu cap. 62 din *Filocalia greacă*.

fiind luminaţi de dumnezeieştii îngeri şi legaţi şi uniţi prin legătura Duhului, se fac de aceeaşi cinste cu îngerii şi se întrec cu ei[129]. Căci ei vin din neam în neam (Ps. 144, 13), prin sfinţii ce i-au precedat, lipindu-se de aceia prin lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, prin care sunt luminaţi asemenea acelora, primind harul lui Dumnezeu prin participare. Astfel alcătuiesc ca un fel de lanţ de aur, fiecare din ei fiind ca un inel ce se leagă de celălalt prin credinţă, prin fapte şi prin iubire, încât alcătuiesc în Dumnezeu cel Unul un şir ce nu se poate rupe uşor[130].

5. Dacă cineva e fals prin făţărnicie, sau pătat prin fapte, sau rănit uşor prin vreo patimă, sau are vreo mică lipsă din negrijă, nu se numără cu cei întregi, ci se leapădă ca nefolositor şi lipsit de tărie. Aceasta, pentru ca nu cumva în vremea întinderii să facă legătura lanţului să se rupă şi să introducă o distanţă între cei nedistanţaţi şi o întristare în amândouă părţile, cei dinainte suferind pentru cei de după ei, iar aceştia, pentru despărţirea de cei dinainte[131].

6. Cel ce nu năzuieşte cu iubire şi cu dorinţă puternică să se unească prin smerita cugetare cu cel din urmă dintre sfinţi, ci păstrează o mică neîncredere în el, nu se va uni niciodată deloc nici cu el, nici cu sfinţii dintâi care au precedat, chiar dacă ar socoti că are toată credinţa şi toată iubirea faţă de Dumnezeu şi faţă de toţi sfinţii[132].

7. Plânsului după Dumnezeu îi premerge smerenia şi îi urmează o bucurie şi o veselie negrăită. Iar din smerenia după Dumnezeu răsare nădejdea mântuirii. Căci cu cât se socoteşte cineva pe sine din suflet mai păcătos decât toţi oamenii, cu atât creşte, împreună cu smerenia, şi nădejdea care înfloreşte în inima lui, încredinţându-l că prin ea se va mântui.

8. Cu cât coboară cineva mai mult în adâncul smereniei şi se recunoaşte ca nevrednic de mântuire, cu atât se întristează mai mult şi varsă şiroaie de

---

[129] Faptul că lumina dumnezeiască trece prin îngeri la sfinţi nu-i lasă pe sfinţi mai prejos de îngeri. Căci lumina dumnezeiască trecând de la îngeri la sfinţi nu se împuţinează, ci li se împărtăşeşte acestora întreagă. Trecerea aceasta nu face decât să înfăptuiască legătura între îngeri şi sfinţi.

[130] Trecerea luminii de la îngeri la sfinţi e ca trecerea pildei şi puterii de sfinţenie de la sfinţii dinainte la cei de după ei. Aceasta e o tradiţie vie, care asigură unitatea între generaţii. Acelaşi Hristos e în cei dintâi şi în cei din urmă, făcându-i pe cei dintâi ca pe cei din urmă şi pe cei din urmă ca pe cei dintâi. Sfântul Simeon dă revărsării luminii de la îngeri la sfinţi şi de la sfinţii dinainte la cei de după ei un sens de tradiţie.

[131] Corespunde cu cap. 62 din *Filocalia greacă.* Patimile rup lanţul tradiţiei vii a sfinţilor, care constituie un fel de coloană vertebrală a Tradiţiei vii a Bisericii.

[132] Cine rupe legătura cu sfântul cu care e în legătură nemijlocită rupe prin aceasta legătura cu toţi sfinţii de mai înainte. Prin el se va introduce o întrerupere în lanţul tradiţiei, cu grele urmări pentru Hristos. Pentru menţinerea tradiţiei se cere smerenie şi iubire faţă de înaintaşi, precum ruperea tradiţiei e pricinuită de mândrie şi de lipsa de iubire.

lacrimi. Iar pe măsura acestora, ţâşneşte în inima lui bucuria, iar împreună cu ea izvorăşte şi creşte nădejdea, care face încredinţarea despre mântuire mai puternică[133].

9. Fiecare trebuie să se cerceteze pe sine şi să se cunoască, pentru a nu se încrede nici numai în nădejdea singură fără plânsul şi smerenia duhovnicească, nici în smerita cugetare şi în lacrimi, fără nădejdea şi bucuria ce urmează acelora[134].

10. Există o părută smerenie din lene, din neglijenţă şi dintr-o lipsă de nădejde a conştiinţei, pe care cei ce o au o socotesc pricinuitoare de mântuire. Dar nu este, căci nu are plânsul pricinuitor de bucurie, însoţit cu ea.

11. Există un plâns fără smerenie duhovnicească şi acesta e socotit de cei ce plâng astfel ca un plâns curăţitor de păcate. Dar închipuindu-şi aceasta, se amăgesc în zadar. Căci sunt lipsiţi de dulceaţa Duhului, ivită în chip tainic în cămara înţelegătoare a sufletului (Ps. 33, 9). De aceea unii ca aceştia se şi aprind repede de pofta faţă de lume şi nu pot să dispreţuiască în chip desăvârşit lumea şi cele din lume. Iar cel ce nu poate dispreţui acestea în chip desăvârşit şi n-a dobândit o dezlipire din suflet faţă de ele nu poate dobândi nici nădejdea sigură şi neîndoielnică a mântuirii sale. E purtat de îndoială neîncetat, ici şi colo, nepunând temelia pe piatră (Luca 6, 48).

12. Plânsul este îndoit în lucrările lui. Unul este ca apa, care stinge prin lacrimi văpaia patimilor şi curăţă sufletul de întinăciunea pricinuită de ele; altul ca focul, care face viu, prin prezenţa Sfântului Duh, şi reaprinde, şi încălzeşte, şi face înfocată inima, şi o înflăcărează de dragostea şi de dorul lui Dumnezeu.

13. Observă şi cunoaşte lucrările ce se ivesc în tine din smerenie şi din plâns şi cercetează folosul ce ţi se adaugă din ele la vreme potrivită. Pentru cei începători aceasta înseamnă lepădarea a toată grija pământească, dezlipirea şi renunţarea la părinţi şi la prieteni, părăsirea grijii şi dispreţuirea tuturor lucrurilor şi bunurilor, nu numai până la un ac, ci şi până la trupul însuşi.

14. Precum cel ce pune pământ pe o flacără ce arde în cuptor o stinge pe aceasta, la fel grijile vieţii şi împătimirea de cel mai neînsemnat şi mai mic lucru sting căldura aprinsă la început în suflet[135].

---

[133] Viaţa duhovnicească e împletită din contraste, ca şi viaţa în păcat. Plăcerea păcatului e însoţită de chinul părerii de rău. Întristarea pentru păcat care merge până la plâns naşte bucuria, căci ea pune începutul vieţii celei noi.

[134] Cu acest capitol începe un şir de capete de aplicare pilduitoare a unui discernământ subtil unor stări sufleteşti, care pot avea diferite conţinuturi, cu toată aparenţa de identitate.

[135] Începătorii trebuie să pună deosebită râvnă în dezlipirea lăuntrică de grijile lumeşti. După ce au progresat, au dobândit această dezlipire, chiar dacă sunt între lucruri.

15. Cel ce s-a lepădat cu bucurie şi într-o deplină simţire a inimii de lucrurile din afară şi de oameni şi de toate cele ale vieţii şi a uitat de ele a sărit peste împătimire ca peste un zid şi e ca un străin faţă de lume şi faţă de toate cele din ea. El îşi adună mintea sa şi-şi concentrează gândul şi cugetarea numai la pomenirea morţii. De aceea se gândeşte la judecată şi la răsplată şi e cu totul stăpânit de acestea, pătruns de o frică negrăită din pricina acestor gânduri şi a cugetării la ele.

16. Cel ce poartă în sânul său frica de judecată e ca un osândit legat în lanţuri pe scena acestei vieţi. De aceea, arată ca unul ce e târât ca de un călău de frică, şi dus pe drumul spre moarte, negândind la altceva decât la chinul său şi la durerea pe care va avea să o sufere din pedeapsa veşnică. Purtând în inimă acest gând, frica ce e întreţinută de el nu-l lasă să se îngrijească de niciun lucru din cele omeneşti. Aflându-se astfel neîncetat ca un pironit pe lemn, şi stăpânit fiind de dureri puternice, nu-şi poate îndrepta ochii spre faţa cuiva şi nu face niciun caz de cinstea sau de necinstea de la oameni. Căci socotindu-se vrednic de toată necinstirea şi dispreţuirea, nu-l interesează batjocurile ce vin asupra lui.

17. Cel ce poartă în sine frica morţii are silă de toată mâncarea, băutura şi podoaba hainelor. El nu mănâncă pâinea şi nu bea apa cu plăcere, ci împlineşte trebuinţa trupului atât numai cât ajunge pentru a trăi[136]. Acela va lepăda toată voia sa şi se va face rob tuturor, nedeosebind între cele poruncite[137].

18. Cel ce s-a dat pe sine, de frica chinurilor, rob părinţilor după Dumnezeu nu va alege poruncile care uşurează durerea inimii lui, nici pe cele care dezleagă legătura fricii lui. Nu va asculta nici de cei ce-l îndeamnă spre acestea cu prietenie, sau cu linguşire, sau cu poruncă, ci va alege mai degrabă pe cele ce-i sporesc frica şi va voi pe cele ce-i strâng legătura şi va iubi pe cele ce-i dau putere călăului (fricii). El va stărui în acestea, neaşteptând să ia dintr-odată slobozire din ele[138]. Dar nădejdea izbăvirii face osteneala mai uşoară, ceea ce este mai folositor celui ce se căieşte fierbinte[139].

19. Tuturor celor ce încep să vieţuiască după Dumnezeu le este folositoare frica de chinurile şi durerea ce se naşte din ea. Iar cel ce-şi închipuie

---

[136] Aceasta e metoda de a satisface cerinţele strict necesare ale vieţii, fără a aluneca spre păcat. Aşa a făcut Hristos.

[137] Corespunde cap. 64 din *Filocalia greacă.* Acela va evita însă săvârşirea păcatului, chiar dacă i se porunceşte.

[138] El nu se va lăsa convins de argumentele celor ce voiesc să-i uşureze frica de chinurile veşnice şi durerea pentru ele. Dacă filosoful german Heidegger socoteşte că existenţa fiinţei omeneşti e frământată permanent de grijă, în spiritualitatea creştină existenţa este stăpânită de frica de chinurile veşnice.

[139] Corespunde cap. 65 din *Filocalia greacă*.

că poate pune început fără durere şi fără lanţuri şi fără călău (frică) nu numai că-şi aşază temelia faptelor sale pe nisip, ci îşi închipuie chiar că-şi poate face casa în aer, fără temelie, ceea ce este întru totul cu neputinţă. Căci durerea aceasta naşte toată bucuria şi lanţul acesta rupe toate lanţurile păcatelor şi alte poftelor şi călăul acesta nu pricinuieşte moarte, ci viaţă veşnică[140].

20. Cel ce nu va vrea să scape şi să fugă de durerea născută din frica de chinurile veşnice, ci se va lipi cu toată hotărârea inimii de ea şi-şi va strânge şi mai mult legăturile ei, pe măsura acestei hotărâri va înainta mai repede şi se va înfăţişa înaintea feţei Împăratului împăraţilor. Iar întâmplându-se aceasta, îndată ce va privi ca printr-o ceaţă spre slava Aceluia, i se vor dezlega lanţurile, iar călăul lui, sau frica, va fugi departe de la el, şi durerea din inima lui se va întoarce în bucurie şi se va face izvor care izvorăşte la vedere neîncetat şiroaie de lacrimi, iar în minte, linişte, blândeţe şi dulceaţă de negrăit. Ba îi va da şi bărbăţie şi-l va face să alerge slobod şi neîmpiedicat spre toată ascultarea poruncilor lui Dumnezeu (Ps. 118, 32). Acestea sunt cu neputinţă celor începători, dar le sunt proprii celor ce au ajuns, prin înaintare, spre mijloc. Iar celor desăvârşiţi, izvorul acesta li se face lumină, inima schimbându-li-se şi prefăcându-li-se fără de veste[141].

21. Cel ce are înăuntrul lui lumina Duhului Sfânt cade cu faţa la pământ, neputând să o privească, şi strigă cu spaimă şi cu frică multă, ca unul ce a văzut şi a pătimit un lucru mai presus de fire, de cuvânt şi de înţelegere. El este asemenea unui om căruia i s-au aprins de undeva mădularele de un foc în care, arzând şi neputând răbda căldura văpăii (Ier. 20, 9), se poartă ca unul ce a ieşit din sine[142]. Neizbutind nicidecum să devină iarăşi al său şi copleşit neîncetat de lacrimi şi răcorit de ele, el aprinde focul dorului şi mai tare. Ca urmare, varsă şi mai multe lacrimi şi, spălându-se în mulţimea lor, fulgeră de tot mai mare strălucire[143]. Iar când s-a aprins în întregime şi s-a făcut ca o lumină[144], se împlineşte ceea ce s-a spus: „Dumnezeu unit cu dumnezeii şi cunoscut de ei",

---

[140] Corespunde cap. 66 din *Filocalia greacă.* Se accentuează aici un mare paradox: durerea naşte bucurie; călăul fricii duce la viaţă. Pentru că acestea sensibilizează şi întăresc spiritul, nu-l lasă în somnolenţă şi în lipsa de tărie. În aceasta stă faptul că prin cruce se ajunge la viaţă.

[141] Corespunde cap. 67 din *Filocalia greacă.* Izvorul lacrimilor se face izvor de lumină. Se vede prin lacrimile acestora lumina din ei. Cel ce nu poate plânge pentru păcat rămâne încruntat şi întunecat.

[142] Este extazul în care omul a plecat de la sine, absorbit de lumina şi de focul Duhului Sfânt. Acesta face trupul transparent şi fierbinte pentru că şi sufletul e fierbinte. El e focul entuziasmului curat.

[143] Un alt paradox: din răcoarea lacrimilor se aprinde focul unui şi mai mare dor de Dumnezeu. Şi invers.

[144] Aceasta e o stare de deplină transparenţă spirituală prin Duhul Sfânt şi prin întărirea la culme a spiritului omenesc.

şi anume atât de mult cât s-a unit cu cei cu care s-a unit şi s-a descoperit celor ce-L cunosc[145].

22. Pe cât voieşte Dumnezeu să Se facă cunoscut de noi, pe atât Se şi descoperă. Şi pe cât Se descoperă, pe atât e văzut şi cunoscut de cei vrednici. Dar nu e cu putinţă să pătimească cineva şi să vadă aşa ceva, dacă nu s-a unit mai întâi cu Preasfântul Duh, după ce a dobândit prin dureri şi sudori o inimă smerită, curată, simplă şi zdrobită.

23. Înainte de plâns şi de lacrimi, nimeni să nu ne amăgească cu vorbe deşarte (Efes. 5, 6), nici să nu ne amăgim pe noi înşine. Căci încă nu este în noi pocăinţă, nici adevărată părere de rău, nici frică de Dumnezeu în inimile noastre, nici nu ne-am învinovăţit pe noi înşine, nici n-a ajuns sufletul nostru la simţirea judecăţii viitoare şi a chinurilor veşnice. Căci dacă ne-am fi învinovăţit pe noi înşine şi am fi dobândit acestea şi am fi ajuns la ele, îndată am fi vărsat şi lacrimi. Iar fără de acestea, nici învârtoşarea inimii noastre nu se va putea înmuia vreodată, nici sufletul nostru nu va dobândi smerenie, nici nu vom izbuti să ne facem smeriţi. Iar cel ce nu s-a făcut astfel nu se poate uni cu Duhul cel Sfânt[146]. Şi cel ce nu s-a unit cu Duhul acesta prin curăţie nu poate să ajungă la vederea şi cunoştinţa lui Dumnezeu şi nu e vrednic să se înveţe tainic virtuţile smereniei[147].

24. Cel ce voieşte să-l înveţe meşteşugul vorbirii şi filosofia pe cel ce abia a învăţat să silabisească literele nu numai că nu-l va folosi întru nimic, ci îl va face mai degrabă să se descurajeze şi să se dezguste, din pricina neputinţei minţii lui de a cuprinde înţelesul celor spuse. Tot aşa cel ce spune începătorilor despre cele ale desăvârşirii, şi mai ales celor mai greoi, nu numai că nu-i va folosi cu nimic, ci îi va face să se întoarcă la cele din urmă. Căci privind la înălţimea virtuţii şi înţelegând cât de departe este de culmea ei şi socotind că lui îi este cu neputinţă să urce spre vârful ei, va dispreţul şi începuturile făcute de el, ca nefolositoare, şi se va scufunda în deznădejde.

25. Când cei ţinuţi şi stăpâniţi încă de patimi vor auzi că cel desăvârşit după Dumnezeu se socoteşte pe sine mai lipsit de curăţie decât orice om şi decât orice animal şi orice fiară şi că atunci când e batjocorit se bucură, când e bârfit binecuvântează, când e prigonit rabdă şi se roagă pentru duşmanii lui cu lacrimi şi întru durerea inimii, rugându-se lui Dumnezeu pentru ei, la început nu cred că sunt lucruri aşa de mari şi încearcă să se facă pe ei deopotrivă cu acela. Pe urmă, daţi pe faţă de Sfintele Scripturi şi copleşiţi de sfinţii care le-au dovedit acestea cu fapta, mărturisesc că nu pot să ajungă la ele. Iar când aud că fără împlinirea acestora este cu neputinţă să se mântuiască, atunci, nevrând să

---

[145] Corespunde cap. 68 din *Filocalia greacă.* Sfântul Simeon descrie aici o stare de extaz din cele trăite de el.

[146] Prin lacrimi, inima, înmuind învârtoşarea ei, se deschide Duhului.

[147] Corespunde cap. 69 din *Filocalia greacă*.

înceteze cu totul să facă răul şi să se pocăiască de păcatele lor, îi prinde deznădejdea.

26. Cei mai mulţi cinstesc ca nepătimitori şi ca sfinţi pe cei ce făţăresc virtutea şi una arată în pielea obrazului şi altceva sunt după omul dinlăuntru, şi anume plini de toată nedreptatea, pizma, viclenia şi răul miros al plăcerilor. Ei socotesc aşa, pentru că nu au ochiul sufletului curăţit, nici nu sunt în stare să-i cunoască pe aceia din roadele lor. Iar pe cei ce petrec în evlavie şi virtute şi în nerăutatea inimii, care sunt sfinţi cu adevărat, îi socotesc, în chip greşit, ca pe oamenii de rând, şi trec pe lângă ei dispreţuindu-i şi îi ţin de nimic[148].

27. Unii ca aceştia cinstesc ca învăţător şi ca om duhovnicesc mai degrabă pe cel guraliv şi arătos. Iar pe cel tăcut şi cu grijă la cuvinte îl ţin de prost şi mut[149].

28. Cei trufaşi la cuget şi bolnavi de mândria diavolului se întorc de la cel ce vorbeşte în Duhul Sfânt, socotindu-l trufaş la cuget şi mândru. Căci cuvintele lui mai degrabă îi pleznesc decât îi străpung[150]. Dar pe cel ce boscorodeşte din burtă şi din fiţuici şi îi minte cu privire la mântuirea lor, îl laudă şi îl primesc. Astfel, nu este nimeni între unii ca aceştia care să poată deosebi şi vedea lucrul bine şi aşa cum este[151].

29. „Fericiţi, zice Dumnezeu, cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8). Dar inima curată nu o poate înfăptui nicio virtute, nici două, nici zece, ci toate împreună fiind, aşa zicând, ca una singură şi dusă până la capătul din urmă[152]. Dar nici acestea nu pot face singure inima curată, fără venirea şi lucrarea Duhului. Căci precum fierarul îşi poate arăta meşteşugul prin uneltele sale, dar fără lucrarea focului nu poate isprăvi nimic, aşa şi omul toate le face şi se foloseşte de virtuţi ca de nişte unelte, dar fără venirea focului dumnezeiesc, ele rămân fără rod şi fără folos, neizbutind să cureţe pata şi întinăciunea sufletului[153].

30. Acolo unde este smerenie adâncă, acolo sunt şi lacrimi îmbelşugate. Iar acolo unde sunt acestea, acolo e şi prezenţa Duhului cel închinat. Iar acolo unde e Acesta, acolo se iveşte toată curăţia şi sfinţenia în cel ce se află sub lucrarea Duhului şi acestuia i se face văzut Dumnezeu şi Dumnezeu priveşte la el. „Căci la cine voi privi, zice, decât la cel blând şi liniştit şi temător de

---

[148] Corespunde cap. 70 din *Filocalia greacă*.

[149] Corespunde cap. 71 din *Filocalia greacă*.

[150] Cei mândri socotesc mândri pe oamenii duhovniceşti, pentru că aceştia nu primesc să se coboare la glume şi la fapte uşuratice.

[151] Corespunde cap. 72 din *Filocalia greacă*.

[152] Lipsa unei singure virtuţi ţine inima pătată şi o singură pată se simte în toate virtuţile, tulburându-le.

[153] Cap. 73 din *Filocalia greacă.* Singur Dumnezeu este cu adevărat curat în chip desăvârşit şi poate curăţa inima omului cu focul iubirii aprins de El în inimă.

cuvintele Mele?”[154].

31. Omul poate lupta împotriva patimilor sale, dar nu le va putea dezrădăcina nicidecum. Şi a primit puterea de a nu face răul, dar nu şi puterea de a nu se gândi la el[155]. Dar evlavia constă nu în a face numai binele, ci şi în a nu gândi cele rele. Deci cel ce gândeşte cele rele nu poate dobândi inimă curată. Şi cum ar putea? Căci e întinată de gândul rău, ca o oglindă de noroi[156].

32. Eu am înţeles că inima curată constă nu numai în a nu fi tulburat cineva de vreo patimă, ci şi în a nu cugeta vreun rău sau ceva al vieţii, atunci când vrea, ci a avea în sine numai amintirea lui Dumnezeu printr-o iubire neînfrânată. Căci numai în lumina curată vede ochiul în chip curat, neaşezându-se în calea privirii nimic[157].

33. Nepătimirea spun că constă nu numai în a fi în afară de lucrarea patimilor, ci şi în înstrăinarea de amintirea lor. Şi nici numai în aceasta, ci şi în a ne goli mintea noastră de închipuirea lor, în aşa fel ca, atunci când voim, să ne ridicăm mai presus de ceruri, ajungând în afară de toate cele văzute şi supuse simţurilor. Atunci e ca şi când simţurile noastre ar fi încuiate şi mintea noastră ar fi pătruns la cele mai presus de simţuri, ducând prin puterea ei cu sine simţurile, ca un vultur aripile sale.

34. Mintea fără simţuri nu-şi arată nicidecum lucrările sale şi nici simţurile pe ale lor fără minte[158].

---

[154] Darrouzès, *Chapîtres théologiques...*, p. 89, dă la notă: Isaia 62, 2. Dar în acel loc nu se află aceste cuvinte.

[155] Mintea, mereu în mişcare, e mai greu de stăpânit decât mădularele trupului.

[156] Desigur, nu e vorba numai de un gând teoretic la rău, ci de un oarecare gând ispititor. Dar acest gând, dată fiind puterea lui de influenţă, numai prin prezenţa lui Dumnezeu în om poate să nu mai dureze în om.

[157] De aici vedem că „lumina” de care vorbeşte atât de mult Sfântul Simeon constă în curăţia inimii şi a privirii. Curăţia aceasta o are omul numai cu ajutorul lui Dumnezeu, sau numai venindu-i de la El. Ea e acolo unde nu se intercalează niciun alt gând între om şi Dumnezeu, inima curată e acolo unde s-au dezrădăcinat chiar gândurile rele din suflet.

[158] Prin această afirmaţie Sfântul Simeon risipeşte orice răstălmăcire a gândirii sale, că ar admite o despărţire a minţii de simţuri în lucrarea ei. Spiritul transfigurează lucrarea simţurilor, nu se dispensează de ea. Dar nici lucrarea simţurilor nu poate fi cugetată fără spirit. Omul e unitate de suflet şi trup în actele, în gândurile şi în sentimentele sale. Dar Sfântul Simeon spune şi mai mult: omul care nu mai are niciun gând rău în sine îşi înalţă şi simţurile la „cer”, adică vede şi prin ele lumina dumnezeiască sau taine spirituale mai presus de lucrurile pământeşti. Căci aceste taine se văd totuşi prin lume sau prin trup devenite transparente. Aceasta pentru că simţurile lui au devenit apte pentru aceste taine şi sunt copleşite de minte şi prin mintea lui de lucrarea Duhului Sfânt. Mintea şi simţurile au devenit în acest caz o unitate cunoscătoare pe un plan mai înalt. Omul cunoaşte ca o fiinţă totală realităţile

35. Inimă curată este şi se zice aceea care nu află în sine nicio închipuire sau gând lumesc, care e atât de dăruită lui Dumnezeu şi de unită cu El, că n-are nicio amintire, nici a lucrurilor supărătoare ale vieţii, nici a celor pricinuitoare de bucurie, ci petrece în contemplaţie ca în al treilea cer, şi e răpită în rai (2 Cor. 12, 2-4), şi vede arvuna bunătăţilor făgăduite sfinţilor şi se face martorul bunurilor veşnice, pe cât e cu putinţă firii omeneşti. Acesta e semnul adevărat al inimii curate şi dovada sigură prin care cunoaşte cineva şi măsurile curăţiei şi se vede pe sine însuşi ca într-o oglindă[159].

36. Precum cel ce se află în afara casei nu vede pe cei aflători înăuntrul ei, aşa nici cel răstignit lumii (Gal. 6, 14), sau mort ei, nu mai are vreo simţire a lucrurilor din lume.

37. Precum trupul mort nu are nicio simţire, nici a trupurilor vii, nici a celor ce zac moarte împreună cu el, aşa nici cel ce a ajuns în afara lumii, în Duh, şi e împreună cu Dumnezeu, nu poate avea vreo simţire a lumii sau vreo împătimire de lucrurile ei, măcar că e supus trebuinţelor trupului.

38. Există o moarte înainte de moarte şi o înviere a sufletelor înainte de învierea trupurilor, prin lucrare, prin putere, prin experienţă şi prin adevăr. Când cugetul muritor a fost desfiinţat de mintea nemuritoare şi starea de moarte, alungată de viaţă, sufletul se vede pe sine în chip vădit ca înviat din morţi, precum se văd pe ei înşişi cei ce se scoală din somn. Şi recunoaşte pe Dumnezeu care l-a înviat. Iar cunoscându-L pe El şi mulţumindu-I se ridică mai presus de simţuri şi de toată lumea, plin de o plăcere negrăită, şi face să se odihnească în sine toată mişcarea cugetătoare[160].

---

superioare.

[159] Inima curată face transparent pe om sieşi. Până ce inima e pătată, omul nu se poate cunoaşte pe sine însuşi pentru că nu-şi este transparent nici sieşi, cum nu este nici altora. Se interpune între el şi sinea sa indefinită preocuparea de altceva inferior şi mărginit. Inima curată e profunzimea abisală a omului, redescoperită. Căci nu se mai interpune niciun gând despre vreun obiect limitat între el şi această profunzime. Omul se cunoaşte acum ca ceea ce este el propriu-zis în indefinitul lui, care, întrucât e deosebit într-o anumită privinţă de indefinitul altor oameni, e totuşi definit într-un anumit fel. Dar profunzimea abisală credinciosul nu şi-o poate descoperi decât când ea se deschide în profunzimea infinită a lui Dumnezeu în care subzistă.

[160] Sufletul, detaşat de diferite gânduri limitate conforme obiectelor lor, se vede pe sine deosebit de gândurile trecătoare, deci muritor. Aceasta e una cu trezirea la adevărata conştiinţă de sine. Dar aceasta se iveşte împreună cu conştiinţa de Dumnezeu. El se trezeşte la conştiinţa nemuririi sale, întrucât îşi cunoaşte persistenţa sa faţă de gândurile trecătoare. Acest suflet se bucură de învierea sa înainte de învierea trupului, prin lucrare, prin putere, prin experienţă şi prin adevăr. Văzând pe Dumnezeu, încetează lucrarea lui cugetătoare trecătoare, rămânând cu lucrarea lui netrecătoare, căci Dumnezeu e mai presus de cugetarea care face efortul de a defini şi pune în legătură obiectele variate şi definite şi prin aceasta recurge la nişte categorii

39. Unele stări sunt pricinuite de noi, altele ni se dau de Dumnezeu. În măsura în care ne curăţim, prin osteneli şi sfinţite sudori, suntem luminaţi prin lumina lacrimilor de pocăinţă. Şi în măsura în care ne luminăm, ne curăţim prin lacrimi. Lucrul din urmă (curăţirea prin lacrimi) îl aducem noi de la noi înşine; cel dintâi (luminarea) ni se dă şi-l primim de Sus.

40. Mulţi, aducând cele ale lor, nu au primit cele ce vin de obicei de la Dumnezeu. Aceasta se vede din cele ce au făcut şi au pătit Cain şi Esau. Căci dacă cineva nu aduce ale sale într-o stare de suflet evlavioasă, cu credinţă fierbinte şi cu multă smerită cugetare, Dumnezeu nu va căuta la el şi nu va primi cele aduse. Iar dacă nu sunt împlinite acestea, nici El nu va da în schimb ale Sale celui ce a adus ale lui astfel.

41. Lumea e moartă pentru sfinţi şi cei din ea la fel pentru ei. De aceea, văzând, nu văd faptele lor cele bune şi, auzind, nu pot înţelege (Matei 13, 13) cuvintele lor dumnezeieşti grăite în Duhul Sfânt. Dar nici cei duhovniceşti nu pot primi în ei faptele cele rele sau cuvintele pătimaşe ale oamenilor lumeşti sau răi, ci văzând şi ei cele din lume, nu le văd, şi auzind cele ale oamenilor lumeşti, rămân cu simţirea ca şi când nu le-ar auzi. Şi astfel nu se înfăptuieşte nicio părtăşie a acestora cu aceia sau a acelora cu aceştia[161].

42. Despărţirea între lumină şi întuneric e clară şi un amestec între ele este cu neputinţă. „Căci ce părtăşie are lumina cu întunericul, zice, sau ce parte are credinciosul cu necredinciosul?” (2 Cor. 6, 15). Tot aşa e de mare depărtarea şi despărţirea între cei ce se află în Duhul Sfânt şi cei ce nu se află în El. Cei dintâi au petrecerea în cer (Filip. 3, 20), căci au ajuns, încă de aici, din oameni, îngeri. Iar cei din urmă şed încă în întunericul moştenit şi în umbra morţii (Ps. 106, 10 ş.u.), pironiţi de pământ şi de lucrurile de pe pământ. Cei dintâi sunt în lumina înţelegătoare şi neînserată; ceilalţi sunt luminaţi numai de lumina supusă simţurilor; cei dintâi se văd pe ei înşişi şi văd şi pe cei apropiaţi; ceilalţi, văzându-se pe ei înşişi şi văzând şi pe cei apropiaţi murind în fiecare zi, nu ştiu că sunt oameni şi că mor ca oamenii (Ps. 81, 7); iar neştiind, nu cred că va fi o judecată şi o înviere şi o răsplătire pentru cele săvârşite de fiecare în viaţa de aici.

43. Dacă Duhul Sfânt este în tine, fără îndoială vei cunoaşte, din lucrările Lui ce se săvârşesc în tine, cele ce spune despre El Apostolul. Căci zice: „Unde

---

mai prejos de cugetarea minţii îndreptate neschimbat spre Dumnezeu cel infinit şi spre sinea sa indefinită.

[161] Aceasta nu înseamnă că nu pot conlucra unii cu alţii în lucrurile necesare vieţii pământeşti. Mai mult chiar, de aici se vede că pentru Sfântul Simeon nepărtăşia celor curaţi cu lumea înseamnă numai neprimirea cuvintelor, gândurilor şi faptelor rele din ea. Dar ei tocmai prin aceasta pot lucra la curăţirea şi la ridicarea celor din lume. Deci poate exista, în vederea acestui scop, o legătură a lor cu ceilalţi oameni. Ba Sfântul Simeon o cere aceasta în alte locuri cu toată puterea.

e Duhul Domnului, acolo este libertatea" (2 Cor. 3, 17); şi: „Trupul e mort pentru păcat, iar Duhul viază pentru dreptate" (Rom. 8, 10); şi: „Cei ce sunt ai lui Hristos viaţa şi-au răstignit împreună cu patimile şi cu poftele ei" (Gal. 5, 24). Căci câţi în Hristos s-au botezat sunt în Duhul Sfânt (Ioan 1, 33), ca unii ce au îmbrăcat pe Hristos întreg (Gal. 3, 27) şi s-au făcut fii ai luminii (Luca 16, 8) şi umblă în lumina neînserată (1 Ioan 1, 7). Şi văzând lumea, nu o văd, şi auzind ale lumii, nu aud (Matei 13, 13). Căci precum s-a scris despre oamenii trupeşti că, văzând, nu văd şi auzind despre lucrurile dumnezeieşti, nu înţeleg, nici nu pot primi cele ale Duhului, căci nebunie sunt pentru ei acestea (1 Cor. 2, 14), aşa să înţelegi şi despre cei ce au în ei pe Duhul Sfânt: trup au, dar nu sunt în trup. „Căci voi, zice, nu sunteţi în trup, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi" (Rom. 8, 9). Ei sunt morţi lumii, şi lumea, lor. „Căci mie, zice, lumea s-a răstignit şi eu, lumii" (Gal. 6, 14).

44. Cel ce cunoaşte aceste semne şi stări minunate lucrându-se în sine este cu adevărat purtător de Dumnezeu şi de semne, având pe Dumnezeu sau pe Însuşi Duhul cel Preasfânt locuind în el, vorbind şi lucrând în el cele spuse de Pavel. Iar cel ce nu a cunoscut încă acestea în sine să nu se amăgească, căci este încă trup şi sânge, adică acoperit de întunericul poftelor trupului[162]. Iar trupul şi sângele nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu, care este Duhul Sfânt (1 Cor. 15, 50).

45. De la dumnezeiescul Botez primim iertarea păcatelor săvârşite şi ne eliberăm de vechiul blestem şi ne sfinţim prin venirea Sfântului Duh. Dar harul desăvârşit, după cuvântul: „Voi locui şi voi umbla întru ei" (2 Cor. 6, 16), nu-l primim atunci. Aceasta e a celor ce s-au întărit în credinţă şi arată acest har prin fapte. Căci după ce ne-am botezat, abătându-ne spre fapte rele şi de ruşine, lepădăm cu totul şi sfinţirea însăşi. Dar prin pocăinţă şi mărturisire şi lacrimi primim, pe măsura lor, mai întâi iertarea păcatelor săvârşite şi, prin aceasta, sfinţirea şi harul de Sus[163].

46. De la pocăinţă ne vine spălarea întinăciunii faptelor ruşinoase. După ea primim împărtăşirea de Duhul Sfânt. Dar nu în chip simplu, ci după credinţa, simţirea şi smerenia celor ce s-au pocăit din tot sufletul. Însă numai după iertarea deplină a păcatelor de mai înainte, primită de la părintele care ne-a luat asupra sa. De aceea bine este să ne pocăim în fiecare zi, pentru porunca ce s-a dat. Căci îndemnul: „Pocăiţi-vă, că s-a apropiat Împărăţia cerurilor" (Matei 3, 2), ne arată lucrarea aceasta ca fiind fără hotar[164].

---

[162] Aşa cum Sfântul Simeon identifică curăţia cu lumina, tot aşa identifică necurăţia poftelor şi a patimilor cu întunericul. Cea dintâi dă putinţa vederii lui Dumnezeu, cea din urmă nu.

[163] Cap. 74, *Filocalia greacă*.

[164] Cap. 75, *Filocalia greacă*. Pocăinţa nu are hotar. Căci mereu putem înainta în cele bune, părându-ne rău de nedesăvârşirea dinainte.

47. Harul Preasfântului Duh s-a dat sufletelor logodite cu Hristos, ca o arvună. Şi precum, fără arvună, femeia nu are asigurare că se va înfăptui vreodată unirea ei cu bărbatul, aşa nici sufletul nu primeşte încredinţare sigură că va fi împreună cu Stăpânul şi cu Dumnezeul său în veci sau se va uni cu El tainic şi de negrăit şi se va bucura de frumuseţea neapropiată a Lui, dacă nu primeşte arvuna harului Lui şi nu-l dobândeşte în sine întru cunoştinţă[165].

48. Precum scrisorile de învoială, dacă nu primesc iscăliturile unor martori vrednici de crezare, nu fac sigură arvuna, tot aşa, înainte de împlinirea poruncilor şi de dobândirea virtuţilor, nu e sigură iluminarea harului. Căci ceea ce sunt martorii pentru învoieli, aceea este lucrarea poruncilor şi virtuţile pentru arvuna Duhului. Datorită acestora primeşte fiecare prin arvună încredinţarea mântuirii viitoare[166].

49. Întâi învoielile se scriu, aşa zicând, prin lucrarea poruncilor, apoi se pecetluiesc şi se iscălesc de către virtuţi. Abia atunci îi dă mirele Hristos, sufletului mireasă, inelul, adică arvuna Duhului[167].

50. Precum mireasa înainte de nuntă primeşte de la mire numai arvuna, iar zestrea convenită şi darurile făgăduite aşteaptă să le primească după nuntă, aşa şi mireasa, care e Biserica credincioşilor şi sufletul fiecăruia dintre noi, primeşte întâi de la mirele Hristos numai arvuna Duhului, iar bunătăţile veşnice şi Împărăţia cerurilor aşteaptă să le primească numai după plecarea de aici. Dar prin arvună are încredinţarea că va primi bunătăţile convenite în învoială în chip nemincinos[168].

51. Se întâmplă uneori că mirele întârzie în vreo călătorie sau e ocupat cu alte treburi, şi de aceea hotărăşte să amâne nunta. Dacă mireasa se va mânia şi, dispreţuind dragostea lui, va şterge sau va rupe hârtia de învoială, va cădea îndată din nădejdile ce le are în mire. Aşa se întâmplă şi cu sufletul. De va zice cineva dintre cei ce se nevoiesc: Până când sunt dator să mă ostenesc? Şi drept urmare va slăbi din ostenelile nevoinţei şi, prin neglijarea poruncilor şi prin părăsirea pocăinţei neîncetate, va şterge şi va rupe, aşa zicând, învoielile, va cădea îndată cu totul şi din arvuna şi din nădejdea în Dumnezeu[169].

---

[165] Cap. 76, *Filocalia greacă.* „Întru cunoştinţă" înseamnă în chip conştient, simţit. Frumuseţea lui Hristos este pe de o parte neapropiată, căci nu poate fi cuprinsă, pe de alta e simţită. E cunoştinţă şi neştiinţă. Chiar subiectul semenului, pe de o parte îl sesizăm, pe de alta ne rămâne transcendent şi de nedefinit.

[166] Cap. 77, *Filocalia greacă*.

[167] Cap. 78, *Filocalia greacă.* Poruncile împlinite se înscriu în fiinţa noastră, virtuţile îşi pun pecetea pe ea. Arvuna Duhului vine ca o primă lumină de Sus în fiinţa noastră, producând o primă transparenţă a ei pentru Dumnezeu şi o primă unire a ei cu El. Duhul este inelul lui Hristos, legătura începătoare cu Hristos.

[168] Cap. 79, *Filocalia greacă*.

[169] Cap. 80, *Filocalia greacă.* Odată arvuna primită, nu trebuie stat pe loc, ci trebuie

52. Dacă mireasa îşi întoarce către altul dragostea de la mirele cu care s-a învoit, şi se împreună cu acela, pe faţă sau în ascuns, nu numai că nu mai poate spera să primească de la mire nimic din cele făgăduite ei, ci are să aştepte cu dreptate şi pedeapsa şi ocara prevăzută de lege. Tot aşa se întâmplă şi cu noi. Dacă-şi întoarce careva dragostea datorată mirelui Hristos spre pofta vreunui alt lucru, pe faţă sau în ascuns, şi inima lui e ţinută de acel lucru, se face urât mirelui şi nevrednic de unirea cu El[170]. Căci a zis: „Îi iubesc pe cei ce Mă iubesc" (Pilde 8, 17)[171].

53. Arvuna este, pentru cei ce au dobândit-o, negrăită, înţeleasă în chip neînţeles, ţinută fără să fie stăpânită[172], văzută în chip nevăzut, vie şi grăitoare, în mişcare şi mişcând pe cel ce a dobândit-o, zburând din chivotul în care se află pecetluită şi aflându-se iarăşi în chip neaşteptat înăuntrul lui[173]. În felul acesta face pe cel ce a dobândit-o să nu socotească nici prezenţa ei sigură, nici plecarea ei fără întoarcere. Şi aşa, neavând-o, este ca cel ce o are, şi având-o, cel ce a dobândit-o se simte ca cel ce nu o are[174].

54. Se întâmplă ca cineva stând noaptea în casă cu toate uşile închise, dacă va deschide o mică fereastră şi va fi luminat deodată de un fulger strălucitor, nesuportând ochii această strălucire, se apără, închizând îndată ochii şi se retrage în sine. Tot aşa când sufletul e închis în cele supuse simţurilor, de se va apleca (Cânt. 2, 9) vreodată cu mintea spre cele din afară de acestea ca printr-o fereastră, luminându-se de fulgerul arvunii din ele, adică al Duhului Sfânt, şi nesuportând raza luminii neacoperite, simte o spaimă în minte şi se adună întreg în sine, refugiindu-se ca într-o casă în cele cunoscute cu simţurile omeneşti.

55. Din aceste semne trebuie să cunoască fiecare dacă a primit arvuna Duhului de la mirele şi stăpânul Hristos. Şi dacă a primit-o, să se sârguiască să o ţină[175]. Iar dacă nu s-a învrednicit încă să o primească, să se sârguiască să o

---

înaintat, adică trebuie cultivată. Altfel are loc o adevărată cădere din dragostea faţă de mire.

[170] S-a rupt comuniunea lăuntrică dintre suflet şi Hristos.

[171] Cap. 81, *Filocalia greacă.* Aceasta nu înseamnă că Dumnezeu iubeşte pe cel ce premerge cu iubirea lui, ci pe cel ce răspunde iubirii Sale. Căci nu poate intra în inima celui ce nu şi-o deschide iubirii Sale.

[172] Ţii iubirea cuiva, dar nu o stăpâneşti, căci depinde şi de libertatea aceluia.

[173] Aici ţi se pare că ai iubirea celuilalt, aici că n-o mai ai. Numai după consolidarea în ea, ai asigurarea statornică a ei.

[174] Credinţa, harul, stările duhovniceşti nu sunt ca nişte obiecte fixe şi tangibile. Ele dau într-un anumit moment convingerea prezenţei lor, în altul parcă nu mai sunt. Principal e ca din momentul din urmă să nu tragi concluzia că nu va reveni momentul dintâi şi să-ţi faci din aceasta o concluzie definitivă de gândire şi comportare.

[175] Să o ţină ca iubire activă, nu statică.

primească prin fapte bune şi prin pocăinţa cea mai fierbinte şi să o păzească prin lucrarea poruncilor şi prin dobândirea virtuţilor[176].

56. Acoperişul fiecărei case se ţine prin temelii şi prin cealaltă parte a clădirii; iar temeliile se aşază, ca trebuincioase şi folositoare, pentru a purta acoperişul. Astfel nici acoperişul nu poate sta fără temelii şi nici temeliile nu-s de vreo treabă sau de vreun folos, fără acoperiş. Aşa şi harul lui Dumnezeu se păstrează prin lucrarea poruncilor, iar faptele poruncilor se pun ca temelii pentru harul lui Dumnezeu; şi nici harul Duhului nu poate rămâne în noi fără lucrarea poruncilor, nici lucrarea poruncilor fără harul lui Dumnezeu nu e de vreo trebuinţă sau de vreun folos[177].

57. Precum casa fără acoperiş, lăsată aşa din negrija zidarului, nu numai că nu e de nicio treabă, ci face şi zidarul de râs, aşa şi cel ce pune temeliile lucrării poruncilor şi ridică zidurile virtuţilor înalte, de nu va primi şi harul Duhului Sfânt întru vederea şi cunoştinţa sufletului, este nedesăvârşit şi compătimit de cei desăvârşiţi. El s-a lipsit de har pentru una din aceste două pricini: sau pentru că n-a avut grijă de pocăinţă, sau pentru că, nefiind iscusit la adunarea poruncilor, care e un material nesfârşit, a lăsat ceva afară din cele ce ne par nouă neînsemnate, dar sunt de trebuinţă la clădirea casei virtuţilor. Astfel, fără ele, n-a putut să-şi acopere casa prin harul Duhului[178].

58. Dacă Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu S-a coborât pe pământ ca să ne împace prin Sine pe noi cei ce eram duşmani ai Părintelui Său (Rom. 5, 10), şi să ne unească în chip conştient cu Sine prin Duhul Său cel Sfânt şi de o fiinţă, cel ce cade din acest har de care altul va avea parte? Cu siguranţă acesta nici n-a fost împăcat cu Dumnezeu, nici n-a dobândit unirea cu El prin împărtăşirea Duhului[179].

59. „Va pune cineva foc în sân, zice înţeleptul, şi nu-şi va arde hainele?" (Pilde 6, 27). Iar eu zic: Cine nu va arde şi nu se va umple de strălucire şi nu va răspândi şi el fulgerele dumnezeirii, pe măsura curăţirii şi a împărtăşirii de foc, dacă va primi în inimă focul ceresc neacoperit? Căci împărtăşirea urmează curăţirii, iar curăţirea urmează împărtăşirii.

60. Cel ce se împărtăşeşte de Duhul dumnezeiesc se izbăveşte de poftele

---

[176] Cap. 82, *Filocalia greacă.* Să o păzească deci printr-o înaintare cu fapta şi prin întărirea ei în virtuţi.

[177] Cap. 83, *Filocalia greacă.* Harul nu se menţine unde nu se lucrează poruncile lui Hristos. Harul e putere activă, e iradiere, nu e ceva static.

[178] Cap. 84, *Filocalia greacă.* Materialul e nesfârşit, în sensul că sufletul niciodată nu sfârşeşte a se desăvârşi, dar şi în sensul că el mereu trebuie să fie în lucrare. Altfel se prăbuşeşte în moarte, în inerţie, la orice nivel ar fi ajuns. Şi atunci nu mai are acoperiş potrivit cu el, care constă propriu-zis din infinitatea deschisă a lui Dumnezeu.

[179] Cap. 85, *Filocalia greacă.*

şi de plăcerile pătimaşe, dar de trebuinţele trupeşti ale firii nu se desparte[180]. Ca unul ce e slobozit de legăturile poftei pătimaşe şi e unit cu slava şi cu dulceaţa nemuritoare, se sileşte neîncetat să fie sus şi să petreacă cu Dumnezeu; şi să nu se depărteze nici pentru o clipă de vederea Aceluia şi de desfătarea de care nu se mai satură. Dar ca unul ce e închis în trup şi în stricăciune, e tras şi purtat şi el de acestea şi se întoarce spre cele pământeşti. Însă atunci atâta întristare are din pricina acestora, câtă are sufletul păcătosului când se desparte de trup[181].

61. Precum pentru iubitorul de trup şi de viaţă, de plăceri şi de lume, despărţirea de acestea este moarte, aşa pentru iubitorul de curăţie şi de Dumnezeu, de cele netrupeşti şi de virtute, moarte cu adevărat este cea mai mică despărţire de cugetarea la acestea. Cel ce priveşte lumina supusă simţurilor, dacă va închide puţin ochii sau i se vor acoperi de altcineva, se necăjeşte şi se întristează şi nu poate peste tot să rabde aceasta, mai ales dacă privea la anumite lucruri de trebuinţă sau interesante. Dar cu cât mai vârtos nu se va întrista şi nu se va necăji cel ce e luminat de Duhul Sfânt şi priveşte cu trezvie şi cu înţelegere, fie că priveghează, fie că doarme, bunătăţile acelea „pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit" (1 Cor. 2, 9), la care doresc şi îngerii să privească (1 Petru 1, 12), de va fi smuls de cineva de la vederea lor? Căci el socoteşte aceasta, pe drept cuvânt, moarte şi înstrăinare de viaţa veşnică[182].

62. Omul fiind îndoit, adică având alcătuirea din suflet şi trup, lumea a fost creată pentru el, de asemenea, ca văzută şi nevăzută. Şi fiecăreia din aceste părţi i s-au rânduit în chip potrivit ei unele din faptele şi din grijile noastre. Dar am înţeles că lucrul acesta este adevărat şi cu privire la vederi şi la vise. Cele ce ocupă sufletul sau cele în care petrece el în stare de veghe, acelea reţin închipuirea şi cugetarea lui şi în somn. De se îngrijeşte de lucruri omeneşti, e preocupat de ele şi în închipuirile viselor. Iar de cugetă la cele dumnezeieşti şi cereşti, se va afla şi în vis cu gândirea în acestea, după spusa proorocului: „Şi tinerii vor avea vedenii" (Ioil 3, 1). Dar fiind în acestea, sufletul nu va fi înşelat, ci va vedea lucruri adevărate şi i se vor încredinţa descoperiri[183].

63. Când partea poftitoare a sufletului e împinsă spre patimile desfătărilor şi spre plăcerile vieţii, tot pe acestea le vede sufletul şi în vis. Iar

---

[180] Important e ca afectele să fie ţinute în frâu, să nu se lunece la păcat prin ele. Dulceaţa spirituală a vieţii în Duhul Sfânt îl face pe unul ca acesta să nu simtă trebuinţa plăcerilor legate de satisfacerea poftelor.

[181] Cap. 86, *Filocalia greacă*.

[182] Cap. 87, *Filocalia greacă*.

[183] Aşa cum visele cu conţinuturi pământeşti au legătură cu cele trăite de fapt, aşa au şi cele referitoare la realităţile dumnezeieşti o legătură adevărată cu ele, întrucât au fost trăite în stare de trezvie.

când iuţimea sau mânia sufletului e pornită împotriva semenilor, visează atacuri, războaie şi lupte între şerpi şi certuri ca la judecata cu duşmanii. Când, în sfârşit, raţiunea lui se înalţă prin trufie şi mândrie, îşi închipuie răpiri înaripate în aer, şederi şi domnii pe tronuri înalte, păşiri înaintea poporului în fruntea unora care luptă.

64. Numai vederile acelea sunt adevărate, care nici n-ar trebui să se numească vise, ci vederi. Ele sunt proprii acelora a căror minte a devenit simplă, prin sălăşluirea Duhului, şi liberă de toată supărarea şi robia patimilor; a căror cugetare se mişcă în jurul celor dumnezeieşti şi se gândeşte la răsplătirile viitoare; a căror viaţă mai presus de viaţa celor vii este fără griji, netulburată, liniştită, curată, plină de milă, de înţelepciune, de cunoştinţa cerească şi de roadele bune cultivate de Duhul. Ale celor ce nu sunt aşa sunt mincinoase şi încurcate şi totul e o înşelătorie vădită[184].

65. Mulţi au fericit viaţa pustnicească, alţii pe cea de obşte, sau în chinovie. Alţii doresc să stea în fruntea poporului, să îndemne, să înveţe şi să ridice biserici, hrănindu-se din acestea în chip felurit trupeşte şi sufleteşte. Eu nu aş socoti pe niciuna din acestea mai bună decât pe alta. Nici n-aş spune că una e vrednică de laudă, iar alta de ocară, ci în toată privinţa şi în toate lucrurile şi faptele, cu totul fericită este viaţa cea pentru Dumnezeu şi după Dumnezeu[185].

66. Viaţa oamenilor se alcătuieşte din felurite ştiinţe şi meşteşuguri; unul îndeletnicindu-se cu una, altul cu alta, fiecare aduce partea sa şi astfel oamenii îşi dau şi primesc între ei, în timpul vieţii, împlinind trebuinţele trupeşti ale firii. Aşa se poate vedea şi între oamenii duhovniceşti: unul se îndeletniceşte cu o virtute, altul cu alta, toţi alergând din diferite părţi spre aceeaşi ţintă[186].

67. Ţinta tuturor celor ce se nevoiesc după Dumnezeu este să placă lui Hristos, Dumnezeului nostru, şi să primească împăcarea cu Tatăl prin împărtăşirea de Duhul şi să dobândească mântuirea prin aceasta. Căci în aceasta stă mântuirea fiecărui suflet şi a fiecărui om. Neîmplinindu-se aceasta, deşartă e osteneala şi lucrarea noastră şi fără rost e toată calea care nu duce la aceasta pe cel ce aleargă pe ea[187].

68. Cel ce a părăsit toată lumea şi s-a retras în munte, pentru liniştire,

---

[184] Mintea celor în care s-a sălăşluit Duhul a devenit simplă, pentru că în ea totul e armonios şi concentrat în Duhul; în ea nu sunt îndoieli, sfâşieri, contraziceri, schimbări de metode şi ţinte fără siguranţa că sunt mai bune ca cele dinainte şi că vor duce în mod neîndoielnic la succes cum n-au dus cele dinainte.

[185] Cap. 88, *Filocalia greacă*.

[186] Cap. 89, *Filocalia greacă*.

[187] Cap. 90, *Filocalia greacă.* Învăţătura aceasta despre mântuire este cu totul deosebită de învăţătura apuseană a unei justificări pur juridice a omului prin echivalentul morţii lui Hristos.

dar de acolo scrie celor din lume pentru a atrage atenţia, pe unii fericindu-i, iar pe alţii linguşindu-i şi lăudându-i, este asemenea celui ce s-a despărţit de femeia desfrânată, ispititor îmbrăcată şi foarte rea, şi s-a dus în ţară depărtată, ca să scape până şi de amintirea ei, dar pe urmă, uitând de ţinta pentru care a venit acolo, doreşte să scrie celor ce petrec şi se murdăresc cu desfrânata aceea, fericindu-i. Prin aceasta arată că, dacă nu cu trupul, cel puţin cu inima şi cu mintea se împărtăşeşte de bunăvoie de patima lor, încuviinţând amestecarea lor cu ea[188].

69. Pe cât sunt de vrednici de laudă şi de fericiţi cei ce petrec în lume, dar îşi curăţă simţirile şi inimile de toată pofta cea rea, pe atât sunt de vrednici de ocară şi de osândă cei ce petrec în munţi şi în peşteri, dar îşi doresc laudele şi fericirile de la oameni[189]. Aceştia vor fi ca nişte preacurvari înaintea lui Dumnezeu, Care cercetează inimile noastre. Căci cel ce pofteşte să se audă în lume despre viaţa, despre numele şi despre petrecerea lui desfrânează faţă de Dumnezeu, ca poporul de odinioară al iudeilor, cum zice David (Ps. 105, 39)[190].

70. Cel ce s-a lepădat fără şovăieli de lume şi de cele din ea, din credinţa în Dumnezeu, crede că Domnul e milostiv şi îndurat şi primeşte pe cei ce vin cu pocăinţă la El. Iar ştiind că prin necinstire cinsteşte pe robii Săi, prin sărăcia cea mai de pe urmă îi îmbogăţeşte, şi prin ocări şi dispreţuiri îi slăveşte, iar prin moarte îi face părtaşi şi moştenitori ai vieţii veşnice, se grăbeşte prin acestea ca un cerb însetat (Ps. 41, 1) spre izvorul cel nemuritor. El urcă prin acestea în sus ca pe o scară, pe care urcă şi coboară îngerii (Fac. 28, 12), care vin în ajutorul celor ce urcă. Iar la capătul de sus al scării stă Dumnezeu, aşteptând hotărârea şi sârguinţa noastră după putere[191], nu pentru că se desfată să ne vadă ostenind, ci fiindcă Iubitorul de oameni voieşte să ne dea plata Sa ca pe o datorie[192].

71. Pe cei ce vin fără şovăire la El, Domnul nu-i lasă nicidecum să cadă, ci, văzându-i slăbiţi în putere, conlucrează cu ei, îi ajută, întinzându-le mâna puterii Sale de Sus şi-i aduce iarăşi la Sine. Îi sprijină pe faţă şi în ascuns, în chip ştiut şi neştiut. Aceasta, până ce urcă toată scara şi se apropie de El şi se

[188] Cap. 91, *Filocalia greacă*.

[189] Deci Sfântul Simeon admite şi putinţa unei vieţuiri curate în lume. Nu depărtarea externă de lume, ci detaşarea lăuntrică de ceea ce e rău în ea este lucrul hotărâtor.

[190] Cap. 92, *Filocalia greacă*.

[191] Această scenă e pictată pe zidul din afară al Mănăstirii Suceviţa din Bucovina.

[192] Cap. 95, *Filocalia greacă.* Dumnezeu ne acordă o demnitate, cerându-ne să dăm şi noi nişte osteneli pentru bunătăţile ce ni le va dărui. Căci voieşte să ni se facă prin aceasta dator, voieşte să ne dea un oarecare drept la aceste bunătăţi. Nu voieşte să ne încarce cu ele ca pe nişte obiecte pasive, ci să creştem la capacitatea de a fi purtătorii lor în mod activ sau de a ni le asimila ca subiecte.

unesc întregi cu El întreg și uită de toate cele pământești, fiind cu El acolo Sus, dacă în trup sau afară de trup (2 Cor. 12, 2), nu știu, și petrecând împreună cu El și bucurându-se de bunătățile tainice[193].

72. E cu dreptate ca întâi să ne punem grumajii noștri sub jugul poruncilor lui Hristos și să nu ne înfuriem, nici să ne tragem îndărăt. Ci să pășim drept și cu râvnă până la moarte sub ele și să ne înnoim pe noi înșine, raiul cel cu adevărat nou al lui Dumnezeu, până ce Fiul va veni împreună cu Tatăl, prin Duhul Sfânt, și se va sălășlui în noi. Iar atunci când Îl vom dobândi întreg, sălășluit în noi ca Învățător, oricăruia dintre noi i-ar porunci și orice slujbă i-ar încredința, să o ia asupra sa și să o împlinească cu bucurie, după voia Lui. Dar nu se cade să o cerem înainte de vreme, nici să primim a o lua când e dată de oameni, ci să stăruim în poruncile Stăpânului și Dumnezeului nostru și să așteptăm hotărârea lui Dumnezeu[194].

73. După ce am primit o slujbă în lucrurile dumnezeiești și ne-am câștigat cinste în ea, de vom fi îndemnați de Duhul să trecem la altă slujbă sau lucrare sau făptuire, să nu ne împotrivim. Căci Dumnezeu nu vrea să fim leneși, nici să rămânem în una și aceeași lucrare în care am început, până la sfârșit, ci să înaintăm și să ne mișcăm continuu spre izbândirea în cele mai mari, potrivindu-ne voii lui Dumnezeu, și nu voii noastre[195].

74. Cel ce și-a făcut moartă voia sa e cu totul fără voie. Dar niciuna dintre cele ce sunt și viețuiesc și se mișcă nu e fără voie, afară de cele nesimțitoare și nemișcate. Plantele, măcar că se mișcă și cresc, nu spunem că-și fac mișcarea și creșterea printr-o voie naturală, căci sunt neînsuflețite. Dar tot ce e însuflețit are și o voie naturală. Deci cel ce și-a omorât prin nevoință și sârguință voia sa și s-a făcut cu totul fără voie a ieșit din firea sa și, prin faptul că nu mai voiește nimic, nu mai poate lucra nimic, nici bine, nici rău.

75. Cel ce se sârguiește să-și omoare voia sa e dator să facă voia lui Dumnezeu; și în loc de voia sa, să așeze în sine pe cea a lui Dumnezeu; pe aceasta să o sădească și să o altoiască în inima sa[196]. Pe urmă să ia seama cu grijă dacă cele sădite și altoite încolțesc din rădăcinile lor din adânc și dacă cele lipite și unite s-au făcut un singur pom; apoi, dacă au crescut, au înflorit și au făcut rod frumos și dulce. Întâmplându-se aceasta, nici el însuși nu mai deosebește pământul care a primit sământa și rădăcina de mlădița aceea neînțeleasă, negrăită și de viață purtătoare care a fost altoită în ea[197].

---

[193] Cap. 94, *Filocalia greacă*.

[194] Cap. 95, *Filocalia greacă*.

[195] Cap. 96, *Filocalia greacă*.

[196] Deci el nu trebuie să rămână nelucrător ca lucrurile nesimțitoare, ci să-și unească voia sa cu voia lui Dumnezeu, care aduce un adaos de mare putere voii sale. Aceasta se vede din cele spuse în continuare de Sfântul Simeon.

[197] Cap. 97, *Filocalia greacă.* Așa cum altoiul face un singur pom cu tulpina în care s-

76. Celui ce-şi taie voia sa pentru frica lui Dumnezeu îi dăruieşte Dumnezeu voia Lui într-un chip aşa de tainic, încât nici el nu ştie. Şi o păstrează neştearsă în inima sa şi-şi deschide ochii înţelegerii ca să o cunoască pe ea şi primeşte putere ca să o împlinească. Iar acestea le lucrează harul Sfântului Duh. Căci fără El nu se face nimic[198].

77. Când vom împlini cu toată tăria, râvna, hotărârea şi pornirea nereţinută cele ce ne-a învăţat şi poruncit Dumnezeu în chip tainic şi neştiut, fără să nesocotim nimic, atunci ni Se va descoperi în chip arătat ca unor credincioşi ascultători, ca unor ucenici şi prieteni adevăraţi, cum S-a descoperit odinioară sfinţilor Săi ucenici şi apostoli şi tuturor celor ce au crezut prin ei în numele Lui. Şi atunci vom deveni fii ai lui Dumnezeu după har, cum zice Pavel: „Câţi sunt povăţuiţi de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu... iar de sunt fii, sunt şi moştenitori ai lui Dumnezeu şi împreună-moştenitori cu Hristos” (Rom. 8, 14, 17).

78. Niciunul din cei ce s-au învrednicit să fie cu Dumnezeu, în unitatea Duhului, şi să guste bunătăţile Lui tainice, nu mai iubeşte slava dată lui de oameni, dar nici aurul sau îmbrăcămintea sau pietrele socotite preţioase de cei fără de minte; nu se mai lipeşte cu inima de bogăţia trecătoare, nu mai vrea să fie cunoscut de împăraţi şi de stăpânitori care nu stăpânesc, ci sunt stăpâniţi de multe; nu mai vede în acestea ceva mare şi înalt, nici nu le mai socoteşte pricinuitoare de mai mare slavă celor ce se apropie de ele; nu va mai preţui nimic altceva din cele lăudate şi strălucitoare pentru oameni. Ba nu va mai socoti ceva rău nici căderea cuiva din bogăţie în sărăcie şi de la stăpânirea şi puterea cea mai mare şi de la demnitatea cea mai vestită la ultima lipsă de slavă şi de cinstire.

79. Dacă ai primit iertarea păcatelor tale, fie prin mărturisire, fie prin îmbrăcarea schimei sfinte şi îngereşti, câtă dragoste, mulţumire şi smerenie nu trebuie să-ţi pricinuiască aceasta? Că fiind vrednic de nenumărate pedepse, nu numai că te-ai izbăvit de ele, ci te-ai învrednicit şi de înfiere, de slavă şi de Împărăţia cerurilor. Acestea depănându-le în cuget şi amintindu-ţi-le pururea, fii gata şi pregăteşte-te să nu necinsteşti pe Cel ce te-a cinstit şi ţi-a iertat nenumărate greşeli. Ci slăveşte-L şi cinsteşte-L prin toate lucrurile tale, ca şi El să te slăvească în schimb şi mai mult pe tine, pe care te-a cinstit mai mult decât pe toată zidirea văzută şi te va numi prieten adevărat al lui Dumnezeu[199].

80. Cu cât este mai de preţ sufletul decât trupul, cu atât e mai înalt omul

---

a altoit, aşa şi harul cu firea în care s-a sădit, sau voia lui Dumnezeu cu voia omului în care s-a imprimat, fac un singur întreg. Căci omul îşi omoară voia sa prin voia proprie şi prin aceasta şi-o împlineşte şi întăreşte în acelaşi timp.

[198] Cap. 98, *Filocalia greacă*.

[199] Dumnezeu te-a făcut prieten, adică te-a ridicat la un dialog intim cu El şi-ţi dăruieşte tot ce are şi El prin aceasta.

raţional decât lumea. Nu lua seama la mărimea făpturilor din ea, ca să le socoteşti, omule, pentru aceasta, pe ele mai de preţ ca tine, ci, căutând la harul ce ţi s-a dat şi cunoscând demnitatea sufletului tău mintal şi raţional, laudă pe Dumnezeu, Care te-a cinstit mai presus decât toate cele văzute[200].

81. Să luăm aminte cum slăvim pe Dumnezeu. Căci nu se slăveşte altfel de către noi de cum a fost slăvit de către Fiul[201]. Fiindcă prin acelea prin care a slăvit Fiul pe Tatăl Său, prin acelea a fost slăvit şi Fiul de către Tatăl. Şi aceleaşi trebuie să le facem şi noi cu sârguinţă, ca prin aceleaşi să slăvim pe Cel ce primeşte să se numească Tatăl nostru cel din ceruri şi să fim slăviţi de El cu slava Fiului în Care a fost înainte de a fi lumea prin El (Ioan 17, 5)[202]. Iar acestea sunt: crucea, sau răstignirea lumii întregi, necazurile, ispitele şi orice altceva din pătimirile lui Hristos. Purtându-le pe acestea întru răbdare multă, urmăm lui Hristos în patimile Sale şi slăvim prin ele pe Tatăl nostru şi Dumnezeu, ca fii ai Lui prin har şi ca împreună-moştenitori cu Hristos[203].

82. Sufletul care nu s-a izbăvit cu desăvârşire şi cu bună simţire de alipirea şi de împătimirea de cele văzute nu poate purta fără întristare pricinile de întristare[204] şi uneltirile venite lui de la draci şi de la oameni. Ci, fiind legat prin împătimire de lucrurile omeneşti, e muşcat de pagubele de bani şi se supără de pierderile unor lucruri şi-l dor cumplit durerile venite în trupul său[205].

83. Dacă şi-a dezlegat cineva sufletul de dorirea şi de poftele lucrurilor supuse simţurilor şi l-a legat de Dumnezeu, nu numai că va dispreţui banul şi lucrurile din jurul lui şi, păgubit de ele, se va arăta fără întristare, ca faţă de nişte lucruri străine, ci şi durerile venite asupra trupului său le va răbda cu bucurie şi cu mulţumirea cuvenită. Căci el vede pururea, ca dumnezeiescul Apostol, că „omul din afară se strică, iar cel dinăuntru se înnoieşte zi de zi” (2 Cor. 4, 16). Altfel nu se pot purta cu bucurie necazurile cele după voia lui

---

200 Cap. 100, *Filocalia greacă.* Oricât de mari ar fi lucrurile şi lumea, ele sunt numai obiecte ale omului, dăruite lui de Dumnezeu, ca semn al iubirii Lui. Ba Dumnezeu îi dă omului daruri şi mai mari decât lumea: Se dă pe Sine Însuşi ca cel mai bun prieten. Aceasta e slava cu care cinsteşte Dumnezeu pe om.

201 Fiul a slăvit pe Tatăl ca om într-un chip exemplar pentru noi. De aceea S-a făcut om. L-a slăvit renunţând la Sine şi predându-Se Tatălui desăvârşit prin pătimiri şi prin moarte.

202 Dacă noi slăvim pe Tatăl, cum L-a slăvit Fiul pe om, şi Tatăl ne slăveşte pe noi cum Îl slăveşte pe Hristos ca pe Fiul Său cel veşnic, făcut om.

203 Cap. 101, *Filocalia greacă*.

204 Acesta e lucrul esenţial: să porţi fără întristare cele ce ţi se pricinuiesc cu scopul să te întristeze şi să te facă prin aceasta să păcătuieşti, dovedind că eşti legat de lumea aceasta şi nu ai încredere desăvârşită în Dumnezeu.

205 Cap. 102, *Filocalia greacă*.

Dumnezeu. Căci e de trebuinţă, în acestea, de cunoştinţă desăvârşită şi de înţelepciune duhovnicească. Iar cel lipsit de acestea umblă în întunericul deznădejdii şi al neştiinţei, neputând să vadă câtuşi de puţin lumina răbdării şi a mângâierii[206].

84. Tot cel ce se socoteşte învăţat în ştiinţa matematicii nu se va învrednici vreodată să privească şi să cunoască tainele lui Dumnezeu, până ce nu va voi mai întâi să se smerească şi să se facă nebun (1 Cor. 3, 18), lepădând, odată cu părerea de sine, şi cunoştinţa pe care a adunat-o[207]. Căci cel ce face aceasta şi urmează, cu credinţă neîndoielnică, înţelepţilor în cele dumnezeieşti, şi e povăţuit de aceştia, va intra împreună cu ei în cetatea Dumnezeului celui viu. Şi călăuzit şi luminat de Duhul dumnezeiesc, vede şi învaţă cele ce niciunul dintre ceilalţi oameni nu le-a văzut şi nu le poate vedea şi afla vreodată. Atunci ajunge să fie învăţat de Dumnezeu[208].

85. Ucenicii oamenilor îi socotesc nebuni pe cei învăţaţi de Dumnezeu. Căci aceştia, fiind afară de lumina dumnezeiască şi neputând vedea minunile din ea, pe cei ce sălăşluiesc în lumină şi văd şi învaţă cele din ea îi socotesc rătăciţi, câtă vreme ei înşişi sunt departe şi nepărtaşi de bunătăţile tainice ale lui Dumnezeu[209].

86. Cei ce sunt plini de harul lui Dumnezeu şi desăvârşiţi întru cunoştinţa şi înţelepciunea de Sus numai de ea vor să se apropie şi să vadă pe cei din lume, ca să le pricinuiască vreo răsplătire prin aducerea aminte de poruncile lui Dumnezeu şi prin facerea de bine, socotind că poate vor auzi, vor înţelege şi se vor îndupleca[209b]. Fiindcă cei ce nu sunt purtaţi de Duhul lui Dumnezeu (Rom. 8, 14) umblă întru întuneric şi nu cunosc nici unde merg (Ioan 12, 35), nici în ce porunci se poticnesc. Poate, ridicându-se din închipuirea de sine care îi stăpâneşte, vor primi învăţătura adevărată a Duhului Sfânt. Şi auzind fără ştirbire şi nestrâmbată voia lui Dumnezeu, se vor pocăi şi, împlinind-o, vor primi vreun dar duhovnicesc. Iar dacă nu pot să li se facă acelora pricinuitori ai vreunui astfel de folos, plângând învârtoşarea inimii lor,

---

[206] Cap. 105, *Filocalia greacă.* În răbdare şi mângâiere e o lumină, e vederea celor mai presus de viaţa aceasta. Numai aceasta dă putere de răbdare şi aduce mângâiere.

[207] Propriu-zis nu se poate pierde şi nu trebuie pierdută, ci cel ce o are trebuie să se socotească ca şi când n-ar avea-o. Să nu se mândrească cu ea.

[208] Cap. 104, *Filocalia greacă.* În Dumnezeu sunt şi cele învăţate de el într-o armonie cu toate cele neştiute. Căci El e mai presus de toate. Iar în lumina Lui se înţeleg mai bine şi cele necunoscute încă.

[209] Cap. 105, *Filocalia greacă.* Textul grec e mai dezvoltat.

[209b] Deci ei nu trebuie să se ţină cu totul în afară de legătura cu ceilalţi oameni. Iar acestora nu li se cere să uite ştiinţa lor, ci să cunoască pe Dumnezeu şi să încadreze ştiinţa lor parţială în lumina totală a lui Dumnezeu, în care sunt toate.

se întorc la chiliile proprii, rugându-se zi şi noapte pentru ei[210]. Căci pentru altceva nu ar fi în stare să se întristeze niciodată cei ce sunt neîncetat împreună cu Dumnezeu, şi sunt mai mult decât plini de tot binele[211].

87. Sunt şi acum oameni nepătimitori, sfinţi şi plini de lumina dumnezeiască, ce petrec în mijlocul nostru şi şi-au omorât aşa de mult mădularele lor de pe pământ (Colos. 3, 5) dinspre toată necurăţia şi pofta pătimaşă, încât nu numai că nu cugetă sau nu pornesc să facă de la ei vreun rău, dar nici îndemnaţi de alţii nu rabdă vreo schimbare a stării de nepătimire pe care au dobândit-o[212]. I-ar şti pe aceştia, dacă ar cunoaşte cuvintele dumnezeieşti citite şi cântate de ei, cei ce se fălesc cu nepăsarea faţă de acestea şi nu cred celor ce învaţă întru înţelepciunea Duhului despre lucrurile dumnezeieşti. Căci, dacă s-ar afla în cunoştinţa desăvârşită a Sfintei Scripturi, ar crede în bunătăţile grăite şi dăruite nouă de Dumnezeu. Dar nefiind părtaşi ai acestor bunătăţi, din închipuirea de sine şi din nepăsare, îi clevetesc, fără să creadă, pe cei ce s-au împărtăşit şi învaţă despre ele[213].

88. Care este scopul iconomiei întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul, vestit în toată dumnezeiasca Scriptură şi citit de noi, dar nepătruns? Nu e decât acela ca, împărtăşindu-Se de ale noastre, să ne facă pe noi părtaşi de ale Sale. Căci Fiul lui Dumnezeu de aceea S-a făcut Fiu al omului, ca să ne facă pe noi, oamenii, fii ai lui Dumnezeu, ridicând după har neamul nostru la ceea ce este El după fire, născându-ne de Sus în Duhul Sfânt şi introducându-ne îndată în Împărăţia cerurilor; mai bine zis, dăruindu-Se, să o avem pe aceasta înlăuntrul nostru (Luca 17, 21)[214], ca să nu avem numai nădejdea de a intra în ea, ci având-o încă de acum, să strigăm: „Viaţa noastră e ascunsă cu Hristos în Dumnezeu" (Colos. 3, 3)[215].

89. Botezul nu ia de la noi libertatea voinţei şi puterea de a ne hotărî prin noi înşine, ci abia el ne dăruieşte libertatea, ca să nu mai fim stăpâniţi silnic şi fără să vrem de diavolul. De aceea, după Botez, atârnă de noi fie să stăruim de bunăvoie în poruncile lui Hristos, Stăpânul nostru, în Care ne-am botezat, şi să

---

[210] Iubirea lor va fi continuu lucrătoare şi pentru aceşti oameni, deci pentru toţi.

[211] Cap. 107, *Filocalia greacă.* Aceasta e singura întristare a celor ce se află în fericirea fără lipsuri a petrecerii dumnezeieşti. Nici acolo ei nu uită de fraţii lor care-şi primejduiesc viaţa veşnică.

[212] Aceştia sunt oameni cu neputinţă de influenţat în rău.

[213] Cap. 106, *Filocalia greacă*.

[214] Fiul lui Dumnezeu, fiind în acelaşi timp Fiul Omului, unindu-Se cu noi, ne face şi pe noi fii ai lui Dumnezeu după har. Sălăşluindu-Se prin aceasta înăuntrul nostru cu Duhul Său Preasfânt, pe Care L-a primit şi ca om, aduce în noi Împărăţia cerurilor, care e acolo unde e Duhul Sfânt.

[215] Cap. 108, *Filocalia greacă.* Mântuirea constă în unirea cu Dumnezeu în Hristos, nu în vreo justificare juridică.

umblăm pe calea celor poruncite de El, fie să ne abatem de la această cale dreaptă, întorcându-ne prin faptele rele la potrivnicul şi vrăjmaşul nostru, diavolul[216].

90. Cei ce se supun după Sfântul Botez voii celui rău, şi împlinesc cele voite de el, se înstrăinează de sfântul sân al Botezului, după cuvântul lui David (Ps. 57, 3). Căci nu ne schimbăm, nici nu ne mutăm din firea în care am fost zidiţi, ci fiind zidiţi buni de Dumnezeu (căci Dumnezeu nu a făcut răul), şi rămânând neschimbaţi prin firea şi prin natura în care am fost zidiţi, cele ce le alegem şi le voim prin socotinţa de bunăvoie, pe acelea le şi facem, fie bune, fie rele. Căci precum cuţitul nu-şi schimbă firea sa, fie că e folosit de cineva spre rău, fie spre bine, ci rămâne fier, aşa şi omul lucrează şi face, precum s-a zis, cele ce le vrea, dar nu iese din firea sa[217].

91. Nu ne mântuim miluind pe unul, dar ne trimite în foc dispreţuirea unuia. Căci cuvintele: „am flămânzit şi am însetat" (Matei 25, 35) nu s-au spus pentru o singură dată, nici pentru o singură zi, ci pentru întreaga viaţă. Domnul şi Dumnezeul nostru a mărturisit că primeşte să fie hrănit, adăpat şi îmbrăcat şi celelalte nu o dată, ci totdeauna şi în toţi, de către slugile Sale[218].

92. Cum L-ar putea închide unii pe Cel ce se împarte neîmpărţit şi Care este în acelaşi timp Dumnezeu întreg în fiecare dintre cei săraci? Presupune deci că sunt o sută de săraci ca un singur Hristos. Căci nu s-a împărţit nicidecum Hristos (1 Cor. 1, 13). Deci cel ce a dat la 99 câte un obol, iar pe unul l-a înjurat, sau l-a lovit, sau l-a îndepărtat cu mâna goală, cui a făcut oare aceasta, dacă nu Celui ce a zis şi zice pururea şi va zice: „Întrucât aţi făcut unuia din aceşti prea mici, Mie Mi-aţi făcut" (Matei 25, 40)[219]?

---

[216] Cap. 109, *Filocalia greacă.* Botezul ne dăruieşte sau ne pune în lucrare din nou libertatea, pentru că Hristos, cu libertatea Lui faţă de păcat, Se sălăşluieşte în noi.

[217] Cap. 110, *Filocalia greacă.* Sfântul Simeon nu admite nicio alterare a firii omeneşti prin păcat.

[218] Cap. 111, *Filocalia greacă.* Se cere o stăruinţă continuă în a face binele. Căci numai aşa ne zidim casa duhovnicească. Cu o singură piatră nu facem casa, dar cu o singură piatră, dacă lipseşte, o putem strica, dacă nu o punem îndată la loc. În plan duhovnicesc acest lucru îl facem prin pocăinţă. Iubirea nu se întreţine prin fapte discontinue, ci prin fapte continue.

Hristos e în toţi fără excepţie. Deci pe toţi trebuie să-i iubim şi preţuim ca să devină sinea noastră un întreg în iubire. Dispreţuirea unuia e o rană în sufletul nostru şi o singură rană duce la moarte.

[219] Iubirea se cere arătată în mod continuu nu numai faţă de unul, ci faţă de toţi. Căci în toţi este Hristos. A excepta pe unul de la iubire înseamnă pe de o parte a iubi, pe de altă parte a nu iubi pe Acelaşi Hristos; înseamnă a-L iubi pe El îmbrăcat într-un fel şi a nu-L iubi, arătându-Se îndată după aceea îmbrăcat altfel. Neiubirea faţă de una din înfăţişările Sale zădărniceşte iubirea faţă de altă înfăţişare a Sa. O iubire practicată continuu faţă de toţi, ca faţă de Acelaşi Hristos, e o iubire care-i preţuieşte în acelaşi

93. Cel ce a dat milostenie la o sută, dar putea să dea și altora, și putea să adape și să hrănească încă pe mulţi care l-au rugat și au strigat către el, însă i-a nesocotit, va fi judecat de către Hristos ca unul ce nu L-a hrănit pe El Însuşi; fiindcă Cel hrănit de noi, în fiecare dintre cei mici, este şi în aceia în toţi[220].

94. Cel ce dă astăzi tuturor toate cele spre trebuinţa trupului, dar mâine, putând face aceasta, va nesocoti pe niscai fraţi, şi-i va lăsa să piară de foame, de sete şi de frig, L-a lăsat să moară şi L-a dispreţuit pe Acela care a zis: „Întrucât aţi făcut unuia din aceşti prea mici, Mie aţi făcut"[221].

95. Din acestea se poate cunoaşte un lucru: cum Îşi însuşeşte Domnul toate ale săracilor şi fraţilor noştri, zicând celor drepţi: „Mie Mi-aţi făcut", iar celor de-a stânga: „Mie nu Mi-aţi făcut". El nu vede numai pe cei miluiţi de noi, nici numai pe cei nedreptăţiţi sau asupriţi, sau supuşi la mii de alte rele, ci şi pe cei trecuţi cu vederea. Căci şi aceasta ajunge spre osânda noastră. Căci nu pe aceia, ci pe El Îl trecem cu vederea, pe Iisus Hristos, Care şi-a făcut toate ale Sale ale acelora.

96. El a primit să ia asupra Sa faţa fiecărui om lipsit şi să se unească pe Sine cu fiecare, ca niciunul dintre cei ce cred în El să nu se înalţe împotriva fratelui, ci fiecare, văzând pe fratele şi pe aproapele său ca pe Dumnezeul său, să se socotească pe sine atotputernic faţă de frate, ca faţă de Făcătorul său; şi să-l primească şi să-l cinstească întocmai ca pe Acela, şi să-şi deşerte toate averile spre slujirea lui, precum şi Hristos Şi-a vărsat sângele Său pentru mântuirea noastră[222].

97. Cel ce a primit porunca să-l aibă pe aproapele ca pe sine însuşi e dator, desigur, să-l aibă aşa nu numai într-o zi, ci toată viaţa. Şi celui căruia i s-a poruncit să dea fiecăruia care cere i se porunceşte aceasta pentru toată viaţa sa. Şi cel ce vrea ca alţii să-i facă lui lucrurile bune pe care le voieşte, acestea i se cer şi lui să le facă altora[223].

98. Cel ce-l are deci pe aproapele ca pe sine însuşi nu rabdă să aibă nimic mai mult ca aproapele. Iar dacă are şi nu dă cu inimă largă până ce se face şi el sărac şi asemenea cu aproapele, nu e împlinitor al poruncii Stăpânului; la fel nu e nici cel ce, vrând să dea tuturor celor ce cer, va respinge pe cineva din cei

---

timp pe toţi ca pe Acelaşi Hristos. A vedea în toţi pe Hristos e cea mai mare forţă pentru solidaritatea umană.

[220] Cap. 112, *Filocalia greacă*.

[221] Cap. 115, *Filocalia greacă*.

[222] Cap. 114, *Filocalia greacă.* Trebuie să socotim pe fiecare ca pe Hristos Dumnezeu, pentru că Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se ipostas al firii noastre, S-a făcut ipostasul fundamental al tuturor oamenilor. Prin faţa fiecăruia licăreşte faţa Aceluiaşi Hristos; prin apelul adresat nouă de fiecare ne adresează apelul Său Acelaşi Hristos.

[223] Cap. 115, *Filocalia greacă*.

ce cer, până mai are un obol sau o bucată de pâine[224]; nici cel ce nu face aproapelui câte vrea ca altul să i le facă lui (Matei 7, 12). De asemenea, cel ce a hrănit, a adăpat, a îmbrăcat şi a făcut toate celelalte fiecărui sărac şi fiecărui frate prea mic, dar a nesocotit pe unul singur şi l-a trecut cu vederea, se va socoti şi el ca cel ce L-a trecut cu vederea pe Hristos-Dumnezeu când flămânzea şi înseta[225].

99. Poate acestea vor părea tuturor greu de purtat. De aceea vor socoti întemeiat să zică întru ei: Dar cine le poate face acestea toate, ca să ajute şi să hrănească pe toţi şi să nu treacă cu vederea nicidecum pe vreunul dintre ei? Dar să asculte pe Pavel, care strigă lămurit: „Dragostea lui Dumnezeu ne strânge pe noi, care judecăm aceasta; că dacă unul a murit pentru toţi, aşadar toţi au murit" (2 Cor. 5, 14) [226].

100. Precum poruncile cuprinzătoare au în ele pe toate celelalte mai restrânse, aşa şi virtuţile cuprinzătoare îmbrăţişează în ele pe cele restrânse. Căci cel ce a vândut averile sale şi le-a împărţit săracilor şi s-a făcut dintr-odată sărac a împlinit deodată printr-una toate poruncile restrânse. Fiindcă nu mai are trebuinţă să dea celui ce cere sau să întoarcă faţa de la cel ce vrea să se împrumute de la el (Matei 5, 42)[227]. La fel şi cel ce se roagă neîncetat; a cuprins toate în aceasta şi nu mai trebuie să laude de şapte ori în zi pe Domnul (Ps. 118, 164), sau seara, dimineaţa şi la amiază, ca unul ce împlineşte toate rugăciunile şi cântările, câte trebuie să le facem după rânduială la vremea şi ceasurile hotărâte. Asemenea şi cel ce a dobândit în sine, în chip conştient, pe Dumnezeu cel ce dă cunoştinţă oamenilor (Ps. 93, 10), a străbătut toată Sfânta Scriptură şi a cules tot folosul din citire şi nu va mai avea trebuinţă de citirea cărţilor ei. Căci cum ar mai avea o astfel de trebuinţă cel ce L-a dobândit ca împreună-grăitor[228] pe Cel care a insuflat dumnezeieştile Scripturi celor ce le-au scris şi a fost învăţat de Acela tainele de negrăit ale celor ascunse? Acesta va fi el însuşi altora o carte insuflată de Dumnezeu, purtând scrise în el, de

---

[224] Jertfa adevărată e cea în care cineva se dăruieşte total. Trebuie trăită aceeaşi predare totală în dăruirea tuturor bunurilor proprii, pe care a trăit-o Hristos în vărsarea sângelui Său, în dăruirea totală a vieţii Sale.

[225] Cap. 116, *Filocalia greacă*.

[226] Cap. 117, *Filocalia greacă. Î*n Hristos toţi putem muri duhovniceşte nouă înşine, jertfindu-ne total altora.

[227] Cel ce dă tot ce are dintr-odată a împlinit printr-o singură faptă cerinţa iubirii şi a jertfei totale şi a înfăptuit în sine starea ei, pe care alţii nu o înfăptuiesc niciodată prin faptele lor de milostenie măruntă.

[228] Cel ce-L are pe Hristos împreună-grăitor se află cu El Însuşi într-un dialog direct. Ca atare, a depăşit cuvintele Scripturii, aflându-se în relaţie nemijlocită cu Subiectul şi cu Izvorul lor infinit mai bogat decât toate cuvintele pe care le rosteşte sau care au fost scrise prin inspiraţia de la El.

degetul lui Dumnezeu, taine noi şi vechi (Matei 13, 52), ca unul ce a împlinit toate şi s-a odihnit în Dumnezeu de toate lucrurile sale, ajuns la desăvârşirea originară[229].

[229] Cap. 118, *Filocalia greacă.* E nu atât desăvârşirea de la început, cât cea pe care o are în gândirea lui Dumnezeu, care stă la originea lui.

Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul[230]

1. Frate, la începutul lepădării, sârguieşte-te să sădeşti în tine virtuţi frumoase, ca să te faci folositor şi obştii şi să te slăvească la sfârşit Domnul. Să nu câştigi îndrăzneală faţă de stareţ, niciodată, cum am zis şi mai înainte, nici să nu ceri cinstire de la el. Să nu-ţi câştigi prietenie cu cei mai mari, nici să nu dai târcoale chiliilor lor, cunoscând că prin aceasta nu numai că începe să se înrădăcineze în tine patima slavei deşarte, dar te şi faci urât în ochii întâi-stătătorului. Căci se întâmplă totdeauna aceasta. Deci cel ce înţelege să înţeleagă. Ci şezi în chilia ta, oricum ar fi, în pace. Iar de la cel ce vrea să se întâlnească cu tine nu te întoarce, din pricină de evlavie. Căci întâlnindu-te cu ei cu gând prietenesc, nu te vei vătăma, chiar dacă îţi este dintre duşmani. Iar dacă nu vezi în aceasta vreun folos pentru tine, trebuie să ţii seama de scopul celui ce vrea să se folosească de la tine.

2.Trebuie să ai totdeauna în tine frica lui Dumnezeu şi să cercetezi în fiecare zi ce ai făcut bine şi ce rău. Iar de cele bune să uiţi, ca nu cumva să cazi în patima slavei deşarte, iar faţă de cele potrivnice să te foloseşti cu lacrimi împreunate cu mărturisirea şi cu rugăciune stăruitoare. Cercetarea să-ţi fie aşa: sfârşindu-se ziua şi venind seara, cugetă întru tine: Oare cum am petrecut ziua, cu ajutorul lui Dumnezeu? N-am osândit pe cineva, nu l-am grăit de rău, nu l-am scârbit, n-am căutat la faţa cuiva cu patimă, sau n-am fost neascultător celui mai mare în slujbă, şi nu mi-am neglijat-o pe aceasta? Nu m-am mâniat pe cineva, sau, stând la rugăciunea de obşte, nu mi-am ocupat mintea cu lucruri nefolositoare, sau n-am lipsit de la biserică şi de la pravilă, îngreunat de lene? Dacă te găseşti nevinovat de toate acestea (ceea ce e cu neputinţă, „căci nimeni nu e curat de întinare, nici măcar o singură zi din viaţa lui” (Iov 14, 4) şi

---

[230] Capetele 1-33 coincid cu cap. 120-152 din cele 153, date în *Filocalia greacă* sub numele Sfântului Simeon Noul Teolog. Dar în ediţia Zagoraios şi ms. românesc 2252 din Biblioteca Sfântului Sinod, acestea, plus cele şapte care le urmează, sunt date ca ale lui Simeon Evlaviosul. Cap. 119 din cele 153 ale Sfântului Simeon Noul Teolog îl omitem. Despre el şi despre capetele 1-7 publicate aici de noi, J. Darrouzès spune că sunt ale unui anonim, iar despre capetele 120-152 din cele 153 ale Sfântului Simeon Noul Teolog, sau 1-33 din cele date aici, recunoaşte că sunt ale lui Simeon Evlaviosul *(Chapîtres théologiques...,* în *Sources chrétiennes,* 51, p. 13). Iar după tradiţia ediţiei Zagoraios şi a manuscrisului românesc, capetele 1-7 din această colecţie, prin legătura lor cu cele următoare, par să arate că de fapt sunt tot ale lui Simeon Evlaviosul. Noi nu dăm aici cap. 40 pentru că nu-l socotim util în această colecţie, dar punem în locul lui, ca al 40-lea, cap. 153 din colecţia lui Simeon Noul Teolog din *Filocalia greacă.* El e dat în Zagoraios şi în manuscrisul românesc ca al 181 -lea cap. al lui Simeon Noul Teolog, dar pare să fie al unui anonim, cum spune Darrouzès *(Chapîtres théologiques...)*.

nimeni nu se va lăuda că are inima curată), strigă către Dumnezeu cu multe lacrimi: Doamne, iartă-mi mie toate câte am greşit cu lucrul, cu cuvântul, cu ştiinţă şi cu neştiinţă. Căci multe greşim şi nu ştim.

3. În fiecare zi trebuie să vădeşti părintelui tău duhovnicesc tot gândul tău, şi ceea ce-ţi va spune el să primeşti ca din gură dumnezeiască, cu toată încredinţarea, şi să nu le spui acestea altcuiva, zicând: întrebând pe părintele asta şi asta, mi-a spus asta şi asta; şi să descoşi cu acela dacă a spus bine sau dacă n-a spus bine, întrebându-te: Ce trebuie deci să fac ca să-mi ajut? Căci aceste cuvinte sunt pline de necredinţă faţă de părintele tău şi vătămătoare de suflet. De obicei aceasta se întâmplă de cele mai multe ori începătorilor.

4. Trebuie să priveşti pe toţi cei din obşte ca sfinţi, şi numai pe tine să te socoteşti ca cel din urmă păcătos. Să gândeşti că toţi se mântuiesc, numai tu singur vei fi osândit în ziua aceea. Şi cugetând acestea, când stai la rugăciunea de obşte să nu încetezi a plânge fierbinte, întru străpungerea inimii, fără să spui vreo vorbă celor ce se smintesc sau râd de aceasta. Iar dacă te vezi pe tine alunecând din pricina aceasta în slavă deşartă, ieşi din biserică şi fă-o aceasta în ascuns, întorcându-te degrabă iarăşi la locul tău. Aceasta e bine să o facă îndeosebi începătorii, mai ales în vremea celor şase psalmi, a stihologiei, a citirii şi a Dumnezeieştei Liturghii. Ia seama să nu osândeşti pe cineva, ci pune-ţi în minte că: toţi câţi mă văd plângând astăzi, înţelegând că sunt foarte păcătos, se roagă pentru mântuirea mea. Cugetând aceasta pururea şi împlinind-o neîncetat, te vei folosi mult şi-ţi vei atrage harul lui Dumnezeu şi te vei face părtaş de fericirea dumnezeiască.

5. Să nu te duci la chilia cuiva, afară de a stareţului, şi aceasta rar. Dacă vrei să-l întrebi despre vreun gând, fă-o aceasta în biserică. Iar de la rugăciunea de obşte întoarce-te îndată în chilie, şi apoi la slujba ta. După cină, punând metanie înaintea stareţului şi cerându-i rugăciunea, aleargă iarăşi degrabă, în tăcere, la chilie. Căci e mai bun un „Sfinte Dumnezeule” cu luare-aminte, înainte de culcare, decât o priveghere de patru ceasuri în convorbiri nefolositoare. Acolo unde este străpungerea inimii şi plânsul duhovnicesc, acolo este şi luminarea dumnezeiască[231]. Iar unde vine aceasta, se alungă trândăvia şi lâncezeala.

6. Să nu dobândeşti o dragoste deosebită faţă de nicio persoană, mai ales faţă de un începător, chiar dacă ţi se pare că are o viaţă foarte frumoasă şi în afară de orice bănuială. Căci din duhovnicească, ea ţi se preface de cele mai multe ori în pătimaşă, şi cazi în necazuri fără folos. De obicei aceasta se întâmplă mai ales celor ce se nevoiesc. Dar smerenia şi rugăciunea neîncetată îi învaţă despre acestea. Căci nu e vreme să vorbim despre acestea cu de-amănuntul. Iar cel ce înţelege să înţeleagă.

[231] Aceasta este o idee scumpă şi Sfântului Simeon Noul Teolog. Se vede că a primit-o de la Simeon Evlaviosul.

7. Trebuie să te socotești pe tine străin de tot fratele care este în obște, și mai ales de cei cunoscuţi din lume. Dar să iubești pe toţi la fel[232]. Iar pe cei evlavioşi şi nevoitori să-i priveşti ca pe sfinţi. Dar pentru cei trândavi socotesc că trebuie să te rogi mai stăruitor. Totuși, precum am arătat mai sus, socotindu-i pe toţi sfinţi, grăbește de te curăță de patimi prin plâns, ca, luminat de har, să-i vezi pe toţi egali și să te împărtășești de fericirea celor curaţi cu inima.

8. Socoteşte, frate, că aceasta se numeşte retragerea deplină din lume: omorârea deplină a voii proprii. Apoi, nealipirea pătimașă și renunțarea la părinţi, la membrii familiei şi la prieteni.

9. Apoi, lipsirea de toate ce le ai, dăruindu-le săracilor, potrivit cu Cel ce a zis: „Vinde-ţi averile și le dă săracilor" (Luca 13, 33), și uitarea tuturor persoanelor pe care le-ai iubit, fie trupeşte, fie duhovniceşte.

10. Pe urmă mărturisirea tuturor celor ascunse ale inimii, săvârşite de tine din copilărie și până în acest ceas, în faţa părintelui duhovnicesc sau a stareţului, ca în faţa lui Dumnezeu, Care cercetează inimile și rărunchii, știind că Ioan boteza cu botez de pocăinţă şi toţi veneau la el mărturisindu-și păcatele (Marcu 1, 4). Căci din aceasta vine mare bucurie sufletului și ușurare conștiinţei, după prorocul care zice: „Spune tu întâi păcatele tale, ca să te îndrepţi" (Is. 43, 26).

11. Să sădești apoi în sufletul tău încredinţarea că, după intrarea ta în obște, au murit părinţii tăi și toţi fraţii și să socotești ca tată și ca mamă pe Dumnezeu și pe întâi-stătător. Și să nu mai ceri ceva de la ei pentru vreo trebuinţă trupească; iar dacă din purtare de grijă ţi se trimite ceva de ei, primeşte și mulţumeşte pentru grija lor, dar dă ceea ce ţi s-a trimis la cămara străinilor sau la bolniţă. Și fă aceasta întru smerenie. Căci nu e o faptă a celor desăvârșiţi, ci a celor prea mici.

12. Să faci tot lucrul care e bun cu smerenie, gândindu-te la Cel ce a zis: „Când veţi fi făcut toate acestea, ziceţi că slugi netrebnice suntem, ceea ce eram datori să facem am făcut" (Luca 17, 10).

13. Să te păzești să primești Sfânta Împărtășanie, având ceva împotriva cuiva, fie chiar cea mai mică ispită a vreunui gând, până ce nu dobândești împăcarea cu fapta. Dar și aceasta o vei învăţa din rugăciune.

14. Să fii gata să primeşti în fiecare zi orice necaz, socotind că acestea îţi aduc izbăvire de multele datorii și să mulţumești Sfântului Dumnezeu. Căci din acestea dobândește cineva îndrăznire neînfruntată, după marele apostol: „Că necazul lucrează răbdare, iar răbdarea cercare, iar cercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează" (Rom. 5, 3-5). „Căci cele ce ochiul nu le-a văzut și

---

[232] E o condiţie ca să iubești pe toţi la fel, să nu te simţi legat în mod deosebit de vreunul, în baza unei prietenii, care să ţi-l facă mai apropiat inimii tale. În aceasta se amestecă totdeauna ceva de ordin inferior iubirii atotcurate.

urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit” (1 Cor. 2, 9), acestea sunt, după făgăduinţa cea nemincinoasă, cele ce vor fi date celor ce arată răbdare în necazuri cu împreuna-lucrare a harului; căci fără har nu se poate isprăvi nimic.

15. Să nu ţii ceva din cele materiale în chilie, fie măcar toiag, afară de un coş, o saltea de paie, de un cojocel şi de o haină cu care te îmbraci. Dacă se poate, nici măcar ceva sub picioare. Căci s-a spus şi despre aceasta un cuvânt. Dar cine înţelege să înţeleagă.

16. Să nu ceri stareţului ceva din cele trebuincioase, afară de cele rânduite, nici să nu asculţi de vreun gând ispititor, ca să se schimbe ceva din cele ce ţi se dau. Şi oricum ar fi, primeşte-le cu mulţumire şi fii bucuros de ele. Nu e îngăduit să vinzi ceva. Murdărindu-se haina, spal-o de două ori pe an. Cere, cu înfăţişare de sărac şi de străin, cu toată smerenia, haina altui frate, până când cea spălată a ta se usucă la soare. Apoi întoarce-i-o iarăşi cu mulţumire. Asemenea şi îmbrăcămintea de deasupra şi orice altceva.

17. Să te osteneşti după putere în ascultarea ta. Iar în chilie să stărui şi în rugăciune împreunată cu pocăinţă şi cu luare-aminte şi cu lacrimi dese. Şi să nu-ţi pui în gând că azi te-ai ostenit cu prea multă prisosinţă şi deci să scurtezi ceva din rugăciune din pricina ostenelii trupeşti. Căci îţi spun ţie că pe cât se sileşte cineva pe sine în ascultare, lipsindu-se de rugăciune, pe atât să socotească că a pierdut mai mult. Şi de fapt aşa este.

18. Dar înainte de toate trebuie să iei parte la slujbele bisericeşti şi să pleci cel din urmă, afară de mare nevoie. Mai ales la Utrenie şi la Liturghie.

19. Trebuie să ai toată supunerea faţă de stareţul tău, de care ai fost şi tuns. Şi să împlineşti fără deosebire cele poruncite de el până la moarte, chiar dacă îţi par cu neputinţă. Prin aceasta urmezi Celui ce S-a făcut ascultător până la moartea pe cruce. Dar nu numai faţă de stareţ, ci şi faţă de toată obştea fraţilor. Iar primind o slujire, să nu fii neascultător în ceva. Şi dacă ceea ce ţi se porunceşte ar fi peste puterea ta, punând metanie, cere scutire de aceasta. Iar dacă aceasta se respinge, socotind că „Împărăţia cerurilor este a celor ce o iau cu sila şi cei ce o silesc o vor răpi” (Luca 16, 16), sileşte-te.

20. Să te mişti cu umilinţă în faţa întregii obşti, ca un nevăzut şi necunoscut şi ca şi când n-ai fi deloc. Cel ce vieţuieşte astfel, îndrăznesc să spun că, făcându-se văzător ajutat de har, prezice multe. Unul ca acesta plânge mult şi pentru scăderile altora. Rămânând neîmprăştiat, întrucât nu suferă de împătimirea de cele materiale, nu va primi să alunece, din dragostea duhovnicească şi dumnezeiască, în acestea. Şi nu e lucru de mirare că prezice. Căci aceasta vine de multe ori şi de la draci. Totuşi cel ce înţelege să înţeleagă. Dar dacă începe cineva să primească mărturisiri, poate se va lipsi şi de acestea, fiind ocupat cu cercetarea gândurilor celorlalţi. Iar dacă din multă smerenie se va opri de la acestea, adică de la a sfătui şi de la a asculta, va fi reaşezat iarăşi în starea de mai înainte. Dar cunoştinţa acestora numai Dumnezeu o are. Eu, stăpânit de frică, nu îndrăznesc să vorbesc despre ele.

21. Să ai totdeauna mintea la Dumnezeu, în somn și în stare de veghe, la mâncare și în convorbiri, în lucrul mâinilor și în orice altă faptă, după cuvântul proorocului: „Am văzut pe Domnul înaintea mea pururea”[233]. Dar să te socotești pe tine mai păcătos decât tot omul. Petrecând timp îndelungat în acest gând, se va ivi în înțelegerea ta o luminare vie asemenea unei raze[234]. Și cu cât o vei cere mai mult, cu mai multă luare-aminte și cu o cugetare neîmprăștiată, cu osteneală multă și cu lacrimi, cu atât ți se va arăta mai strălucitoare[235]. Iar arătându-ți-se, o iubești. Iar iubind-o, te cureți. Iar pe cel ce-l curăță, pe acesta îl face în chipul lui Dumnezeu, luminându-l și învățându-l să deosebească binele de rău. Dar să știi, frate, că e nevoie de multă osteneală, ajutată de Dumnezeu, ca să se sălășluiască aceasta în sufletul tău și să lumineze în el ca luna întunericul nopții[236]. Mai trebuie să fii atent și la atacurile gândurilor de slavă deșartă și de închipuire de sine; și să nu osândești pe cineva, văzându-l că face ceva ce nu se cuvine. Căci dracii văzând sufletul eliberat de patimi și de ispite, prin sălășluirea harului, aruncă în el unele ca acestea. Dar ajutorul de la Dumnezeu să fie în tine împreună cu pocăința neîncetată și cu copleșire de lacrimi. Ia seama însă să nu pătimești ceva din multa bucurie și pocăință. De aceea să nu socotești că acestea sunt din osteneala ta, și nu din harul lui Dumnezeu. Căci atunci se vor lua de la tine și le vei căuta mult în rugăciune și nu le vei afla; și vei cunoaște ce dar ai pierdut.

Dar fă, Doamne, să nu ne lipsim niciodată de harul Tău! Însă de ți se va întâmpla aceasta, frate, aruncă asupra lui Dumnezeu neputința ta și, ridicându-te și întinzând mâinile, roagă-te, zicând așa: „Doamne, miluiește-mă pe mine, păcătosul[237] și neputinciosul și nenorocitul, și trimite peste mine harul Tău. Vezi, Doamne, la ce neputință și gânduri m-au adus multele mele păcate. Deși voiesc, Doamne, să socotesc pierderea mângâierii ca venită de la draci și din mândrie, nu pot, căci știu că cei ce împlinesc voia Ta se

[233] Aceasta e conștiința neîncetată a prezenței lui Dumnezeu, un dialog permanent cu Dumnezeu, care e și o rugăciune neîncetată.

[234] De aici se vede că iluminarea de care vorbește atât de mult Sfântul Simeon Noul Teolog și de care vorbește și Simeon Evlaviosul, dascălul său (ca și despre „dragostea dumnezeiască”), e de natură spirituală, fiind împreunată cu gândul permanent la Dumnezeu și cu smerenia.

[235] Dacă Sfântul Simeon identifică uneori lumina cu curăția, aici dascălul său vede lumina legată de gândul permanent la Dumnezeu ca un mijloc de curăție. Desigur, starea de curăție dobândită sporește ea însăși lumina, cum se spune mai departe.

[236] Avem aici afirmat cu trei secole înainte de isihasm, că lumina dumnezeiască se ivește în suflet prin permanentizarea gândului la Dumnezeu. Prin isihasm s-a insistat doar cu mai multă putere că gândul permanent la Dumnezeu e menținut în minte de rugăciunea neîncetată. Deci aceasta aduce lumina lui Hristos în inimă.

[237] Avem aici în esență rugăciunea isihastă: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul”.

împotrivesc acelora. Dar eu, care împlinesc în fiecare zi voia lor, cum nu voi fi ispitit de ei? Sunt ispitit fără îndoială de multele mele păcate[238]. Şi acum, Doamne, Doamne, dacă e cu voia Ta şi spre folosul meu, să vină iar harul Tău în robul Tău, ca, văzându-l pe acesta, să mă bucur întru pocăinţă şi plâns[239], luminat de raza pururea luminoasă a acestuia, păzit de gândurile murdare şi de tot lucrul rău şi de toate greşelile mele, cele cu ştiinţă şi cu neştiinţă. Şi astfel să primesc, Doamne, plinătatea îndrăznirii către Tine, în necazurile ce vin asupra robului Tău de la draci şi de la oameni şi să primesc şi tăierea voii mele, cunoscând bunătăţile care aşteaptă pe cei ce Te iubesc pe Tine, Doamne. Căci Tu ai zis, Doamne, că „cel ce va cere va lua şi cel ce caută va afla şi celui ce bate i se va deschide”. Pe lângă acestea, frate, stăruie, rugându-te în cugetul tău, şi în celelalte toate câte ţi le va da fie Dumnezeu, nemoleşindu-te din pricina trândăviei. Şi Dumnezeu cel bun nu te va părăsi.

22. Păstrează chilia pe care ai primit-o de la întâi-stătător la început, până la sfârşit. Iar dacă din pricina vechimii sau a dărâmării ei, vei fi tulburat în gând, punând metanie întâi-stătătorului, fă-i cunoscut acest lucru cu smerenie. Şi de te va asculta, bucură-te. Iar de nu, mulţumeşte şi aşa, aducându-ţi aminte de Stăpânul tău care nu a avut unde să-Şi plece capul. Căci dacă l-ai tulbura de două sau de trei sau de patru ori cu aceasta, se naşte îndrăzneala, apoi neîncrederea şi la urmă dispreţul. Dacă voieşti, deci, să duci viaţă liniştită şi paşnică, nu cere deloc vreo uşurare trupească de la stareţ. Fă aceasta de la început şi rabdă cu bărbăţie să fii dispreţuit şi nesocotit de toţi, după porunca Domnului.

Deci dacă voieşti să-ţi păstrezi încrederea şi iubirea faţă de el şi să-l vezi ca pe un sfânt, păzeşte aceste trei lucruri: nu cere vreo uşurare şi nu-ţi lua îndrăzneală faţă de el şi nu te duce des la el, cum fac unii, pe motiv că sunt ajutaţi de el. Căci acesta nu e un lucru de laudă, ci omenesc. Nu te osândesc nici dacă ascunzi de el tot gândul ce se iveşte în tine. Căci dacă păzeşti acestea, vei trece neînvăluit marea vieţii şi vei socoti pe părinte, oricum ar fi, ca pe un sfânt. Iar dacă te vei apropia, în biserică, ca să întrebi pe părintele tău despre vreun gând şi vei vedea pe altul luându-ţi înainte, pentru acelaşi lucru sau pentru altul, şi părintele te va trece cu vederea din pricina acestuia, să nu te întristezi, nici să gândeşti ceva împotriva lui. Ci stai de-o parte cu mâinile încrucişate, până va isprăvi cu acela şi te va chema. Căci părinţii obişnuiesc uneori să facă să ni se întâmple acestea, poate şi cu voia, spre cercarea şi izbăvirea noastră de păcatele de mai înainte.

---

[238] Simeon Evlaviosul pune pierderea harului mai mult pe seama sa, decât pe a demonilor.

[239] Atât Simeon Noul Teolog, cât şi dascălul său, Simeon Evlaviosul, cunosc tensiunea între aceste stări contrarii, care numai împreună condiţionează stăruinţa în bine: bucuria şi pocăinţa.

23. Să posteşti cele trei patruzecimi[239b]; în cea mare în chip îndoit, afară de cele două mari sărbători şi de sâmbătă şi duminică, iar în celelalte două, fără o zi. Iar în celelalte zile ale anului să mănânci o dată, afară de sâmbătă şi duminică şi sărbătoarea, dar nu ca să te saturi.

24. Sârguieşte-te să fii chip folositor întregii obşti spre toată virtutea, smerenia şi blândeţea, milostivirea şi ascultarea până şi de cei mai neînsemnaţi; chip de nemâniere, de neîmpătimire, de sărăcie şi pocăinţă, de nerăutate şi neiscodire, de simplitate în purtări şi de înstrăinare faţă de tot omul, de cercetare a bolnavilor, de mângâiere a celor necăjiţi, de neîntoarcere de la cel ce au nevoie de vreun folos de la tine. Să nu o faci aceasta pe motivul convorbirii tale cu Dumnezeu. Căci mai mare este iubirea, decât rugăciunea[240]. Să fim cu compătimire faţă de toţi, neiubitori de slavă deşartă, neîndrăzneţi, necertăreţi, necerând ceva de la întâi-stătătorul, niscai slujbe sau altceva. Dă cinstire tuturor preoţilor. Să fii cu luare-aminte în rugăciune, într-o stare nemeşteşugită. Arată iubire faţă de toţi. Nu te sârgui să ispiteşti şi să cercetezi Scripturile pentru slavă. Căci te va învăţa rugăciunea cea cu lacrimi şi luminarea cea din har.

De eşti întrebat despre ceva din cele ce se cuvin, învaţă cu multă smerenie din viaţa ta, ca din a altuia[241], cele cu privire la faptele îndumnezeitoare cu ajutorul harului. Învaţă cu gând neiubitor de slavă deşartă, oricine s-ar întâmpla să fie cel ce doreşte să se folosească. Şi să nu întorci de la gândul său pe cel ce vrea să se folosească de la tine, ci primeşte greşelile lui, oricare ar fi ele, plângând şi rugându-te pentru el. Căci acestea sunt dovada iubirii şi a desăvârşitei împreună-pătimiri. Să nu respingi pe cel ce vine la tine, pe motiv că nu vrei să te vatămi prin ascultarea unor astfel de lucruri. Căci cu ajutorul harului nu te vei vătăma. Dar ca să nu se vatăme cei mulţi, trebuie să ţi se spună acestea în loc ascuns, chiar dacă ar fi să suporţi ca om ispita vreunui gând. Dar dacă vei fi un om cu har, nu te va supăra niciodată nici aceasta. Şi apoi am învăţat că nu trebuie să căutăm ale noastre, ci ale altora, ca să se mântuiască. Dar precum am spus înainte, trebuie să duci o viaţă neiubitoare de câştig. Şi să te socoteşti sub lucrarea harului, când te vei simţi cu adevărat mai păcătos decât eşti. Iar cum se întâmplă aceasta, nu ştiu să spun, numai Dumnezeu ştie.

25. Cât priveşte orele de priveghere, trebuie ca două ore să citeşti şi două

[239b] Postul Crăciunului, al Paştilor şi al Sfinţilor Apostoli cu al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, care se socotesc împreună ca a treia patruzecime *(n.n.)*.

[240] Această afirmare a priorităţii iubirii anulează orice acuză că monahii ar dispreţui datoria faţă de oameni, retrăgându-se în contemplaţie. „Înstrăinarea” înseamnă pentru ei numai lipsa vreunui interes personal şi a vreunei pasiuni în iubirea lor de oameni.

[241] Învăţând pe alţii din experienţa proprie, să nu o spui aceasta, ca să nu te lauzi şi să cauţi slava deşartă, ci să dai orice pilduire ca din viaţa altora.

să te rogi întru pocăinţă cu lacrimi, urmând pravila pe care o vrei. Dacă voieşti, citeşte şi cei 12 Psalmi şi pe cel neprihănit şi rugăciunea Sfântului Eustratie. Acestea în nopţile cele lungi. Iar în cele scurte, fă rânduiala mai scurtă, după puterea dată ţie de Dumnezeu. Căci fără ea nu poţi săvârşi niciun bine, cum zice prorocul, căci „paşii omului sunt îndreptaţi de Domnul" (Pilde 16, 9). Dar chiar Domnul a spus: „Fără de Mine nu puteţi face nimic" (Ioan 15, 5). Iar fără lacrimi să nu te împărtăşeşti niciodată.

26. Să mănânci cele puse înaintea ta, orice ar fi. De asemenea, să bei vinul cu înfrânare, fără cârtire. Iar dacă mănânci singur, din pricină de neputinţă, mănâncă legume crude cu untdelemn. Dacă vreunul dintre fraţi îţi trimite ceva de mâncare, primeşte cu mulţumire şi smerenie ca un străin. Şi împărtăşeşte-te din ce ţi-a trimis, orice ar fi. Iar ce rămâne, trimite altui frate sărac şi evlavios. Iar dacă te cheamă cineva la mângâiere, împărtăşeşte-te din toate cele puse înainte, dar puţin, păzind porunca înfrânării. Iar ridicându-te şi punând metanie în chipul străinului şi al săracului, dă-i mulţumire zicând: „Dumnezeu-Tatăl să-ţi răsplătească, sfinţite părinte". Ia aminte să nu vorbeşti ceva, chiar dacă ar fi de folos.

27. Iar dacă vreunul dintre fraţi a fost întristat fie de întâi-stătător, fie de iconom, fie de altcineva, şi vine la tine, mângâie-l aşa: „Crede, frate, că spre cercarea ta ţi s-a întâmplat aceasta. Căci şi mie mi s-a întâmplat de multe ori aceasta şi m-am întristat şi descurajat. Dar de când am fost înştiinţat că acestea se întâmplă spre cercare, le port cu mulţumire. Fă aşadar şi tu aşa. Şi mai degrabă să te veseleşti de astfel de necazuri". Iar dacă acela ar începe să bârfească, nici atunci să nu te schimbi. Ci mângâie-l cum te va ajuta harul, căci sunt multe chipuri de dreaptă socoteală. Şi ajută pe frate după cum îi înţelegi starea de suflet şi gândurile lui şi nu-l lăsa să plece netămăduit.

28. Iar dacă s-ar întâmpla ca un frate să fie bolnav şi tu nu l-ai cercetat de mult, trebuie să-i trimiţi mai înainte ceva, vestindu-i aceasta: „Crede, sfinţite părinte, că abia azi am aflat despre boala ta şi te rog de iertare". Iar apoi mergând la el, pune metanie şi, făcând rugăciune, spune-i aşa: cum ţi-a ajutat Dumnezeu, sfinţite părinte! Apoi şezând cu mâinile încrucişate, taci. Iar dacă sunt şi alţii de faţă, pentru cercetare, ia aminte să nu mai vorbeşti ceva, nici din Scriptură, nici din cele fireşti, mai ales dacă nu eşti întrebat, ca să nu ai necaz pe urmă. Căci aceasta se întâmplă de cele mai multe ori fraţilor mai simpli.

29. Dacă se întâmplă să stai la masă cu fraţi evlavioşi, să te împărtăşeşti din cele puse înainte, fără deosebire, oricare ar fi ele. Iar dacă ai poruncă de la cineva să nu mănânci peşte sau altceva, dar acestea sunt puse pe masă, dacă cel ce a dat poruncă e aproape, mergând înduplecă-l să-ţi îngăduie să guşti. Iar dacă nu e de faţă, sau ştii că nu-ţi va îngădui, şi totuşi nu voieşti să-i sminteşti pe fraţi, încredinţează-i, după masă, aceluia ce-ai făcut, cerând iertare. Iar dacă nu voieşti să faci niciuna din acestea, e mai bine să nu mergi la ei. Căci vei câştiga două lucruri: vei alunga şi pe dracul slavei deşarte şi-i vei izbăvi şi pe

aceia de sminteală și de întristare. Iar de sunt din cei mai groși de simțire, păzește canonul. Dar e mai bine ca și în fața acestora să guști din toate câte puțin. La fel, cu prilejul mângâierii ce ți-o face cineva, potrivit Apostolului care hotărăște „să se mănânce tot ce se pune înainte, nedeosebind nimic pentru conștiință” (1 Cor. 10, 27).

30. Dacă în vreme ce-ți faci rugăciunea în chilie bate cineva la ușă, deschide-i și, șezând, vorbește-i cu smerenie despre ceea ce-l preocupă din cele ce-i sunt de folos. De e apăsat de vreun necaz, sârguiește-te să-l ajuți, fie cu cuvântul, fie cu lucrul. Apoi plecând acela, închizând ușa, reia-ți rugăciunea. Căci slujirea celor ce vin la tine este asemenea împăcării (Matei 5, 24). Dar nu trebuie făcut așa când e vorba de lucruri lumești. În acest caz, isprăvește întâi rugăciunea și apoi vorbește cu el.

31. Dacă în vreme ce te rogi îți vine vreo frică, sau vreo lovitură, sau strălucește vreo lumină, sau se întâmplă altceva, să nu te tulburi. Ci stăruie și mai întins în rugăciune. Căci se ivește o tulburare drăcească, sau vreo frică, sau vreo ieșire din sine (extaz), ca slăbind să lași rugăciunea și ca, ajuns la un astfel de obicei, să te facă pradă lui. Dar dacă, săvârșind rugăciunea, îți strălucește vreo lumină cu neputință de tălmăcit[242], și sufletul ți se umple de o bucurie negrăită și de dorința celor mai înalte și încep să-ți curgă lacrimile însoțite de pocăință, cunoaște că aceasta este o vizită dumnezeiască și un ajutor dumnezeiesc. Și dacă rămâne mult, ca să nu-ți vină ceva mai mult decât aceasta, prin faptul că ești stăpânit de lacrimi, îndreaptă-ți mintea spre ceva din cele trupești și prin aceasta te vei smeri. Dar ia seama să nu părăsești rugăciunea de frica vrăjmașilor, ci așa cum, în cazul când se sperie copilul de niște mormoloci, se refugiază în brațele mamei și ale tatălui, aruncând frica de ei, așa și tu, alergând prin rugăciune la Dumnezeu, scapă de frica lor.

32. Dacă în vreme ce șezi în chilie, venind vreun frate te va întreba despre vreun război trupesc, să nu-l respingi. Ci folosește-l cu pocăință din ceea ce-ți va dărui harul lui Dumnezeu și din ceea ce ai câștigat din faptele tale și apoi slobozește-l. Iar când iese, punând metanie înaintea lui, spune-i: „Crede, frate, că nădăjduiesc în iubirea de oameni a lui Dumnezeu și deci că va fugi de la tine acest război, numai să nu dai înapoi și să nu te moleșești”. Iar după ce a ieșit acela, ridicându-te și închipuindu-ți războiul lui, înălțându-ți mâinile cu lacrimi spre Dumnezeu, roagă-te cu suspine pentru fratele, zicând: „Doamne Dumnezeule, Cel ce nu voiești moartea păcătosului, rânduiește lucrul după cum știi și precum este de folos fratelui acesta”. Și Dumnezeu, cunoscând încrederea aceluia în tine și împreună-pătimirea și rugăciunea ta sinceră, va ușura, din iubire față de el, războiul lui.

---

[242] Lumina dumnezeiască nu se poate exprima, pentru că nu are un caracter văzut, pentru că e spirituală și de un conținut cu neputință de definit. Dacă are un caracter văzut, exprimabil, nu e de la Dumnezeu.

33. Toate acestea sunt folositoare, frate, pocăinţei. Şi trebuie să le împlineşti cu inimă zdrobită, cu răbdare şi cu mulţumire. Căci sunt izvoare ale lacrimilor şi curăţitoare de patimi şi pricini ale Împărăţiei cerurilor. „Căci Împărăţia cerurilor este a celor ce o silesc şi cei ce o silesc o vor răpi pe ea" (Matei 11, 12). Şi de vei împlini acestea, vei ieşi cu totul din vechile năravuri, ba poate chiar şi din atacurile gândului. Căci întunericul se retrage din faţa luminii şi umbra din faţa soarelui.

Dar de le va neglija cineva pe acestea la început, slăbindu-i gândul şi făcându-se curios, se va lipsi de har. Şi atunci, căzând în patimile celor rele, îşi cunoaşte neputinţa sa, umplându-se de frică.

Dar nici să nu creadă cel ce reuşeşte că aceasta e rodul ostenelii sale, ci al harului lui Dumnezeu. Dar el trebuie să se cureţe după putere: „Întâi trebuie să te cureţi şi apoi să vorbeşti cu Cel curat". Căci curăţându-se mintea, va primi iluminarea luminii dumnezeieşti, care, chiar de ar primi-o toată lumea, nu se împuţinează. Căci ea se sălăşluieşte în chip înţelegător în cei ce o vor dobândi.

34. Cel ce a dobândit acestea să ia seama la sine însuşi şi la atacurile gândurilor, pentru că cel ce petrece în mijlocul oamenilor e cu neputinţă, socotesc, să le biruiască. Mai ales e cu neputinţă să biruiască atacul pizmei şi al slavei deşarte acela care e lăudat de oamenii din lume pentru viaţa lui vrednică de laudă şi pentru dispreţuirea lucrurilor văzute. Pe lângă aceasta, de multe ori cunoscând sau văzând sau auzind că cineva face ceva ce nu se cuvine, îl osândeşte. De aceea unul ca acesta trebuie să ia aminte să nu iscodească cele ce zice sau ce face stareţul sau slujitorii. Iar dacă, biruit de patimă, va gândi sau va spune ceva necuvenit, să se îndrepte pe sine cu pocăinţă. Să ia aminte şi la starea în biserică şi la slujbe. Pentru că gândurile slavei deşarte au obiceiul să tulbure pe cei virtuoşi şi în acestea, fie în cântare, fie în rugăciunea în care mintea nu trebuie să umble de colo până colo, luând seama că alţi fraţi sunt împrăştiaţi şi tulburaţi. Să înainteze cu luare-aminte în ritmul cântării duhovniceşti şi să cânte cu mintea cele ale îngerilor. Să ia aminte să nu se facă arătat nimănui altuia decât lui Dumnezeu şi să nu se lase ispitit de cei ce fac asemenea lucruri, nici ca să-i judece, nici ca să-i fericească. Dar acestea toate nu le vei putea ocoli, decât de te vei păzi în smerenie, în iubire, în mărturisire şi în nepătimire.

35. Sârguieşte-te să nu superi pe cineva fie cu cuvântul, fie cu fapta, ci să-i mângâi pe aceia care sunt supăraţi de alţii, pe cât e cu putinţă. Şi să nu socoteşti vreodată că ai biruit meşteşugirile diavolului şi să cazi în slavă deşartă. Pentru că firea omenească nu poate să le biruiască, decât numai harul lui Dumnezeu. Deci, cei ce sunt supuşi întâi-stătătorului să le păzească toate acestea. Iar celor îndrăgostiţi de linişte nu le pot spune nimic. Dar fiecare să cugete la cele ce le-am spus şi la cele ce se cuvin celor ce se liniştesc, pentru că liniştea are nevoie de viaţa cea mai bine îndrumată.

36. Dacă ai câştigat încredere şi siguranţă în vreun frate din obşte şi-i

mărturiseşti lui gândurile tale, să nu încetezi, frate, vreodată să mergi la el şi să-i împărtăşeşti gândurile care vin în fiecare zi şi ceas. Toţi ar trebui să meargă la stareţ ca să se mărturisească. De aceea am spus aceasta, cu pogorământ, fiindcă unii nu voiesc să vădească gândurile lor stareţului, din multă slăbiciune şi din neîncrederea ce o au în el. Însă nu trebuie să colinzi de la unul la altul, ascultând de vrăjmaşul care-ţi spune în ascuns că pricinuieşti povară mergând des la fratele acela care primeşte gândurile tale sau că e ruşine să-i înfăţişezi de multe ori ale tale, ca să te facă prin aceasta să întrerupi mărturisirea, sau să mergi la altul. Pentru că dacă mergem la cel dintâi, vom câştiga şi mai multă încredere în el, şi ne vom folosi mult şi din viaţa, şi din cuvintele lui şi nu vom fi osândiţi de niciun altul pentru viaţa noastră, ci vom fi lăudaţi de toţi că păzim credinţa. Iar dacă neglijăm să ne mărturisim des păcatele noastre, cădem în patimi mai mari şi ne ruşinăm iarăşi să le mai facem cunoscute şi ne prăvălim în prăpastia deznădejdii. Iar dacă mergem la alt duhovnic (lucru ce nu e îngăduit să-l facem), dacă duhovnicul e din aceeaşi obşte, toţi fraţii ne vor învinui că am călcat credinţa ce am avut-o în cel dintâi şi vom fi foarte osândiţi de Dumnezeu. Dar şi duhovnicul la care mergem ne va socoti că vom face la fel şi cu el. Iar noi, obişnuindu-ne să trecem de la unul la altul, nu vom înceta niciodată să iscodim, ca să aflăm stâlpnici, sau zăvorâţi, sau isihaşti, şi să mergem la ei să ne mărturisim şi să ne facem necredincioşi tuturor şi să nu propăşim, ci să cădem şi mai mult în osândă. De aceea sârguieşte-te să rămâi fără şovăială până la moarte la duhovnicul la care te-ai mărturisit de la început şi să nu te sminteşti de el, chiar dacă ai vedea că desfrânează, căci tu nu te vei vătăma niciodată. Pentru că, precum am spus, de-l vei dispreţui pe acela, şi vei merge la altul, te vei face pricină de multe sminteli şi vei judeca la fel şi pe toţi ceilalţi şi vei deschide întru tine cale de pierzanie. Ci, Doamne, Doamne, izbăveşte-ne pe noi de toată necredinţa şi iscodirea şi ne acoperă cu harul Tău cel dumnezeiesc.

37. Iar de vei câştiga ucenici care au încredere în tine, ca să-ţi mărturisească ţie gândurile lor şi îi vezi pe ei că vorbesc cu unii dintre fraţii mai evlavioşi, să nu te sminteşti. Pentru că diavolul spune pe ascuns celor ce vieţuiesc drept că aceşti ucenici nu umblă cu sinceritatea inimii şi cu simplitate, nici nu ne mărturisesc gândurile lor cu adevărată încredere în noi, ci îi îndeamnă cu scop rău, prin făţărnicie, să vadă libertatea noastră şi prin aceasta ne produc supărare şi neîncredere în aceşti ucenici. Tu deci să nu arăţi acest gând pe care ţi-l aruncă dracii, ci sileşte-te, cu toată simplitatea şi iubirea pentru Dumnezeu şi pentru binele însuşi, să îndrepţi pe unii ca aceştia şi să-i foloseşti sufleteşte şi să socoteşti propăşirea lor drept slava ta însăşi.

38. Dacă vreunii dintre ucenicii tăi ajung la neîncredere în tine, gândeşte-te de unde le-a venit aceasta. Pentru că aceasta vine din multe pricini: ea poate veni fie din slava deşartă, că au ajuns la propăşire şi de aceea au căzut în mândrie, ca să nu mai primească să se numească ucenici, ci să aibă

demnitate de învăţători; fie pentru că, fiind graşi şi iubitori de trup, vor să se mângâie trupeşte; fie pentru că l-a iubit pe vreunul prea mult şi pe urmă a iubit pe altul şi acela a căzut în pizmă; fie pentru că acela doreşte să fie hirotonit şi tu l-ai împiedicat, pentru că, după mărturisirea lui, nu e vrednic să fie preoţit; fie pentru că ai cinstit, mai mult decât pe el, pe altul, care a venit la tine pe urmă, iar aceasta a pricinuit mare supărare aceluia care n-a reuşit în ceea ce dorea, mai ales dacă a venit la tine în vârstă fragedă şi l-ai iubit mult după Dumnezeu; sau poate că vreodată, ca să se înfrâneze de la patimi, i-ai făgăduit să-i dai voie să se hirotonească (pentru că duhovnicii obişnuiesc de multe ori să facă astfel de făgăduieli de hirotonie tinerilor, ca să le taie cu totul înclinarea ce o au spre patimi din reaua obişnuinţă) şi nădăjduind, potrivit făgăduinţei, n-a reuşit pentru nevrednicia lui şi, muşcat de pizmă, aduce împotriva altui călugăr învinuiri pe care nu le poate nici asculta cineva, cu atât mai puţin să le spună.

Pe lângă acestea mai sunt, precum am spus, şi alte feluri de neîncrederi: când cineva cade din negrijă în învoiri cu păcatele sau şi în fapte păcătoase şi se ruşinează să le mărturisească, prins de slava deşartă şi ascunzându-le ajunge încet, încet la neîncredere; sau poate te-a văzut şi pe tine stăpânit de patimi şi te învinuieşte. Iar semnul depărtării acestora de la tine sau de la propăşire îl vei avea din vederea feţei lor. Iar dacă nu, din chipurile obişnuite ale prefăcătoriei. Pentru că chiar dacă e sfătuit sau îndemnat, se preface că primeşte în auzul său sfaturile, dar în inima lui nu le primeşte. Ba se şi supără din pricina lor, sau râde de ele, sau chiar se înfurie. Iar dacă vreodată, vrând să-l încerci de este curat de patimi, îl îndemni fie să se împărtăşească, fie să intre în sfântul altar, le face pe amândouă fără să deosebească, ca să nu-l învinuieşti. Leacul acestora sunt rugăciunile din inimă şi cu lacrimi către Dumnezeu şi arătarea iubirii, sfatul des, ajutorul trupesc, convorbirile dese, uneori blânde şi dulci, alteori întristate, aspre şi mustrătoare, precum gândeşti că vor auzi, sau îşi vor îmblânzi moravurile.

39. Dacă un călugăr îţi vorbeşte de unii fraţi că sunt evlavioşi şi îi laudă, tu taci. Iar de te va întreba de ei, răspunde cu smerenie: „Crede-mă, părinte, nu ştiu. Eu, fiind un om simplu, vreau să-mi văd slăbiciunea mea. Pentru că toţi, cu harul lui Dumnezeu, sunt sfinţi şi buni. Dar fiecare ceea ce seamănă, aceea va şi secera”. Nici să nu lauzi, nici să nu osândeşti pe niciunul în parte, ci să lauzi pe toţi. Mai ales, când în călugărul respectiv se va ivi vreun gând că tu ai încredere în vreunul din aceia şi se lasă stăpânit de acest gând şi se înstrăinează.

Cap aparte

40. Acest sfânt și fericit Simeon[243], întrebat odată cum trebuie să fie preotul, a răspuns zicând: „Eu nu sunt vrednic să fiu preot. Dar am cunoscut, fără îndoială, cât de vrednic trebuie să fie cel ce va avea să slujească tainele lui Dumnezeu. În primul rând, să fie curat nu numai cu trupul, ci și cu sufletul; pe lângă acestea, trebuie să nu fie părtaș la niciun păcat. În al doilea rând, să fie smerit atât în purtarea din afară, cât și în simțirea dinlăuntru a sufletului. Apoi când stă înaintea sfintei și sfinţitei Mese, trebuie să vadă, fără îndoială, cu mintea pe Dumnezeu, iar cu simţurile, Sfintele așezate înainte. Dar nu numai acestea, ci e dator să-L aibă în chip conștient[244], sălășluit în inima sa, și pe Însuși Cel prezent în chip nevăzut în daruri, ca să poată aduce cererile cu îndrăznire. Şi ca prieten care vorbeşte cu prietenul, să zică: «Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfinţească-Se numele Tău», rugăciunea arătându-I ca având pe Cel ce e Fiul lui Dumnezeu prin fire, sălășluit în sine împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt[245]. Așa am cunoscut eu pe preoţi. Iertaţi-mă, părinţi și fraţi".

Mai spunea și aceasta, ca despre altul, ascunzându-se pe sine și ocolind slava de la oameni, dar arătându-se pe sine însuși silit de iubirea de oameni. „Am auzit, zicea, de la un preot monah, care avea îndrăzneală faţă de mine ca faţă de un frate iubit al lui: «Niciodată n-am liturghisit fără să văd pe Duhul Sfânt, cum L-am văzut venind asupra mea când mă hirotoneau și mitropolitul spunea rugăciunea preotului și Evhologhiul stătea asupra capului meu nevrednic». Întrebat de mine cum L-a văzut pe Acesta atunci și în forma cărui chip, a spus: «simplu și fără chip, dar ca lumină[246]. Şi fiindcă la început mă miram văzând ceea ce niciodată n-am văzut și întrebându-mă ce poate fi aceasta, Acela mi-a spus în chip tainic, de parcă cunoșteam vocea: Eu așa Mă pogor peste toţi prorocii și apostolii și aleșii și sfinţii de acum ai lui Dumnezeu. Căci sunt Duhul Sfânt al lui Hristos, Căruia I se cuvine slava și stăpânirea în veci. Amin»„.

---

[243] E vorba de Simeon Evlaviosul, autorul capetelor de mai înainte (9-34).

[244] Ideea despre conștiința prezenţei (γνωστός) lui Hristos în inimă este, de asemenea, proprie Sfântului Simeon Noului Teolog și dascălului său, Simeon Evlaviosul, și ucenicului său, Nichita Stithatul.

[245] Numai unit prin har cu Fiul cel după fire, credinciosul se poate adresa Tatălui ca Tatălui său propriu, fiind înfiat în Fiul.

[246] Altă idee comună celor trei: Simeon Evlaviosul, Sfântul Simeon Noul Teolog și Nichita Stithatul.

CUVÂNTĂRI MORALE

Întâia cuvântare morală a Sfântului Simeon Noul Teolog

Capitolele cuvântării întâi:

1. Puţină învăţătură despre fire, privind creaţia lumii şi zidirea lui Adam
2. Despre căderea şi alungarea lui Adam din rai
3. Despre întruparea Cuvântului şi în ce chip S-a întrupat El pentru noi
4. Cum se va reînnoi toată zidirea şi vor fi „ceruri noi şi pământ nou”, cum zice dumnezeiescul apostol
5. Care va fi cea din urmă strălucire a zidirii, şi despre înger şi suflet
6. Cum se unesc cu Hristos şi Dumnezeu toţi sfinţii şi se fac una cu El
7. Cum trebuie să se plinească lumea de Sus şi cum este acea lume şi în ce chip se va plini
8. Dacă nu se vor naşte toţi cei mai înainte rânduiţi din neam în neam până la ziua cea din urmă, şi nu vor ajunge la plinire, nici lumea de Sus nu se va plini
9. La cuvântul Evangheliei: „Asemănatu-s-a Împărăţia lui Dumnezeu cu un împărat”; şi care este nunta cea de taină a lui Dumnezeu
10. Toţi sfinţii zămislesc în ei pe Cuvântul lui Dumnezeu într-un chip apropiat Născătoarei de Dumnezeu şi-L nasc pe El şi El se naşte în ei şi ei se nasc din El; şi cum sunt fii şi fraţi şi mame Lui
11. La cuvântul Evangheliei: „Şi a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invitaţi la nuntă şi n-au voit să vină”
12. Nu trebuie să cerceteze vreunul dintre cei nedeprinşi tainele ascunse ale Împărăţiei cerurilor, înainte de lucrarea poruncilor şi de sporirea şi desăvârşirea în virtute.

Ceea ce a trebuit să răspundem şi să spunem către cei ce se împotrivesc nouă şi faţă de vorbăria amară a lor, prin care bârfesc tot ce le iese înainte, chiar dacă e din cele mai de cinste şi e destul şi potrivit cu calea cea bună pe care Cuvântul a călăuzit cuvântul nostru[247]. Căci buna desfăşurare a cuvântului şi săgeţile lui care nimeresc ţinta nu sunt de la noi, ci de Sus şi din însoţirea cu Duhul, prin Care toţi pot înainta pe calea cea bună până la atingerea scopului

[247] Acest început se referă la *Cuvântările apologetice, antieretice şi teologice* scrise mai înainte, după cum rezultă dintr-o notă marginală pusă de Nichita Stithatul, ucenicul Sfântului Simeon Noul Teolog, la începutul ediţiei *Cuvintelor morale* (conform notei lui J. Darrouzès la Syméon le Nouveau Théologien, *Traités théologiques...*, tom. I, *Sources chrétiennes*, 122, 1966, p. 172-173).

urmărit.

Dar odată ce am isprăvit respingerea acelora, trebuie să vedem, să cunoaştem şi să cercetăm, urmând dumnezeiescului Pavel, care sunt cele dăruite nouă de Dumnezeu, sau care e bogăţia (Efes. 1, 18) bunătăţii Lui faţă de noi, pe care ne-a dăruit-o de la începutul creaţiei; care e chipul formării noastre şi cum am călcat porunca dată de Sus şi am căzut din acele bunătăţi nemuritoare; care este viaţa de acum şi lumea aceasta sub care şi după care se mişcă totul; şi care sunt cele ce sunt rânduite după acestea nouă, închinătorilor Treimii. Voi începe acum, punând pe Dumnezeu ca început al cuvântului.

1. Puţină învăţătură despre fire, privind creaţia lumii şi zidirea lui Adam[248]

Dumnezeu nu a dat la început primilor oameni zidiţi numai raiul, cum socotesc unii, nici nu l-a făcut numai pe om nestricăcios, ci, cu mult mai mult şi înaintea lui, tot pământul acesta pe care îl locuim şi toate cele de pe pământ, ca şi cerul şi cele din el, aducându-le la fiinţă în cinci zile. În a şasea zi a zidit apoi pe Adam şi l-a aşezat pe el domn şi împărat al întregii lumi văzute. Şi nici Eva nu era atunci adusă la existenţă, nici raiul, ci numai lumea aceasta fusese creată ca un fel de rai, nestricăcioasă, dar materială şi supusă simţurilor[249]. Pe ea a dat-o, cum s-a spus, lui Adam şi urmaşilor lui, spre a se bucura de ea.

Dar să nu-ţi pară aceasta un lucru ciudat, ci aşteaptă urmarea cuvântului, care-ţi va dovedi asta în chip limpede prin însăşi Sfânta Scriptură: „La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul. Iar pământul era nevăzut şi netocmit” (Fac. 1, 1-2). Pe urmă, istorisind în amănunt toate celelalte fapte ale creaţiei lui Dumnezeu, după ce spune: „Şi s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă, ziua a cincea” (Fac. 1, 23), adaugă: „Şi a zis Dumnezeu: «Să facem pe om după chipul şi asemănarea Noastră şi să stăpânească peste peştii mării, şi peste păsările cerului, şi peste animalele de pe tot pământul, şi peste toate cele ce se târăsc pe pământ». Şi a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat şi femeie i-a făcut pe ei” (Fac. 1, 26-27). Spune bărbat şi femeie, nu

[248] Sfântul Simeon nu descrie pe larg starea de la început a firii şi a omului. Acestea sunt lucruri de taină, pe care noi nu le putem înţelege în starea în care ne aflăm acum. El se mulţumeşte să afirme caracterul incoruptibil al creaţiei de la început, ca şi al trupului omenesc. Totuşi natura rodea îmbelşugat, iar trupul omenesc se împărtăşea de roadele naturii. Cum se împacă acestea între ele, noi nu putem înţelege. Noi suntem obişnuiţi să concepem incoruptibilitatea (nestricăciunea) de la început ca ceva întru totul contrar stării coruptibile de acum. Dar probabil că starea incoruptibilă de la început a creaţiei era într-o anumită măsură numai o potenţialitate, care avea să se actualizeze cu timpul. În orice caz exista o mişcare în ea. Cum se împăca însă mişcarea cu incoruptibilitatea, ne e greu să înţelegem.

[249] Ideea că lumea întreagă a fost creată ca un rai o preia şi Nichita Stithatul în *Vederea duhovnicească a raiului*.

pentru că Eva era deja făcută, ci pentru că se afla împreună cu Adam în coasta lui. Iar aceasta o veţi cunoaşte mai limpede din cele ce urmează: „Şi i-a binecuvântat pe ei Dumnezeu zicând: «Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi-l stăpâniţi pe el şi stăpâniţi peste peştii mării şi peste păsările cerului şi peste toate animalele de pe tot pământul şi peste toate cele ce se târăsc pe pământ»" (Fac. 1, 28).

Vezi cum a dat Dumnezeu întreagă această lume, ca pe un rai, omului de la început? Căci de ce alt pământ vorbeşte, dacă nu de acesta în care locuim şi acum, cum s-a zis, şi nicidecum de altul? De aceea adaugă, zicând: „Şi a zis Dumnezeu: «Iată, v-am dat vouă toată iarba purtătoare de sămânţă, care este pe faţa pământului; şi tot pomul care are în sine rod purtător de sămânţă va fi vouă spre mâncare şi tuturor animalelor pământului şi tuturor păsărilor cerului şi tuturor celor ce se târăsc pe pământ»" (Fac. 1, 29-30). Vezi că pe toate cele văzute, cele de pe pământ şi din mare, le-a dat lui Adam şi nouă, urmaşilor lui, spre folosire şi nu i-a dăruit lui numai raiul? Căci toate câte le-a spus lui Adam, ni le-a spus nouă, tuturor, precum Acelaşi Dumnezeu a spus mai pe urmă către apostoli prin Cuvântul cel viu al Său, zicând: „Cele ce le spun vouă le spun tuturor" (Marcu 13, 37). Căci El ştia că neamul nostru se va înmulţi pe pământ în mulţimi nesfârşite şi nenumărate. Şi dacă, cu toate că am călcat porunca Lui şi am fost osândiţi să vieţuim în chip trecător şi să murim, noi oamenii am ajuns la atâta mulţime, gândeşte-te câţi ar fi trebuit să fie cei născuţi de la creaţia lumii dacă n-ar fi murit? Şi ce viaţă şi petrecere ar fi avut, dacă s-ar fi păstrat nestricăcios şi nemuritor, într-o lume nestricăcioasă, dacă ar fi trăit o viaţă fără de păcat şi fără supărări, fără griji şi fără osteneală? Şi cum s-ar fi înălţat prin înaintarea în păzirea poruncilor lui Dumnezeu şi prin înfăptuirea gândurilor bune, în chip treptat, la o slavă şi la o schimbare mai desăvârşită, apropiindu-se de Dumnezeu şi de luminile izvorâte din Dumnezeire? Cum s-ar fi făcut sufletul fiecăruia mai strălucitor, iar trupul supus simţurilor şi material s-ar fi prefăcut şi preschimbat în nematerial şi duhovnicesc şi mai presus de toată simţirea[250]? Dar şi ce mare bucurie şi veselie ar fi sporit în noi din convieţuirea noastră[251]? Fără îndoială o bucurie cu totul negrăită şi neînţeleasă de gândurile noastre.

Dar să revenim la tema noastră. Deci lumea întreagă a fost dăruită, ca să repet cele spuse, lui Adam, ca o unică ţară şi ca un câmp unic. Iar pe toate le-a făcut Dumnezeu în şase zile. Ascultă cum o spune aceasta în chip limpede Sfânta Scriptură. Căci după ce a spus: „Şi a făcut Dumnezeu pe om, după

---

[250] Nematerial şi mai presus de toată simţirea, prin copleşirea lui de spiritualitatea întărită de Duhul dumnezeiesc.

[251] Dacă orice bucurie vine din comuniune, comuniunea desăvârşită a omului fără păcat ar fi pricinuit o bucurie nesfârşit mai mare decât orice bucurie pe care o cunoaştem.

chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat şi femeie i-a făcut pe ei şi i-a binecuvântat pe ei" şi celelalte, a adăugat zicând: „Şi a văzut Dumnezeu toate câte le-a făcut şi, iată, erau bune foarte. Şi s-a făcut seară şi s-a făcut dimineaţă, ziua a şasea" (Fac. 1, 31); „şi a isprăvit Dumnezeu în ziua a şasea lucrurile Lui pe care le-a făcut şi S-a odihnit Dumnezeu în ziua a şaptea de toate lucrurile Lui pe care a început a le face" (Fac. 2, 2-3). Apoi voind să ne înveţe cum a făcut Dumnezeu pe om şi din ce, repetând pe scurt cuvântul, zice iarăşi: „Aceasta este cartea facerii cerului şi pământului, când au fost făcute" (Fac. 2, 4). Şi puţin mai departe: „Şi a zidit Dumnezeu pe om ţărână din pământ", care trebuie înţeleasă aşa: a făcut Dumnezeu pe om, luând ţărână din pământ. „Şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul suflet viu" (Fac. 2, 7).

După ce ne-a arătat modul creaţiei, Dumnezeu, asemenea unui împărat şi stăpânitor bogat, nu face pământul stăpânit de El ca o singură cetate înconjurată de ziduri, nici ca o singură casă închisă, ci, despărţind moşia cea una în multe părţi, o parte o face să fie semănată, alta o orânduieşte ca vie, alta o lasă ca rezervă, iar într-o parte şi într-un loc plăcut şi frumos ridică clădirile, unde zideşte palate şi case, construieşte băi şi plantează grădini şi imaginează tot felul de locuri de desfătare, ridicând în jurul tuturor un zid şi face chei şi porţi deschise şi închise. Dar nu se mulţumeşte nici cu aceasta, ci pune şi paznici, deşi nu se teme de nimeni, pentru ca locuinţa Lui să fie şi mai strălucitoare şi mai felurită prin acestea toate şi închisă prietenilor nerecunoscători şi răi, ca şi slujitorilor răzvrătiţi, dacă se vor găsi vreunii dintre aceştia, iar prietenilor adevăraţi şi credincioşi şi chiar slujitorilor recunoscători să le fie neîmpiedicată intrarea în ea şi ieşirea din ea. Aşa a făcut Dumnezeu şi omului întâi zidit. Căci, după ce a făcut toate din cele ce nu sunt şi a făcut pe om şi s-a odihnit în ziua a şaptea de toate lucrurile Lui pe care a început să le facă, a sădit raiul în Eden la răsărit, pregătindu-l ca pe un palat împărătesc într-o parte a lumii şi a aşezat în el pe omul pe care l-a făcut.

Pentru ce, deci, nu a sădit raiul care trebuia să fie făcut în ziua a şaptea, ci l-a sădit pe el la răsărit după aducerea la existenţă a întregii creaţii? Pentru că Dumnezeu, cunoscând de mai înainte toate, a creat lumea într-o ordine şi într-o stare bine orânduită şi cele şapte zile le-a stabilit ca chip al celor şapte perioade (veacuri) ce aveau să se desfăşoare pe urmă, iar raiul l-a sădit după acestea, ca pe unul ce avea să însemne veacul viitor[252]. Dar pentru ce atunci Duhul Sfânt n-a unit ziua a opta cu cele şapte zile dinainte? Pentru că nu era potrivit să numere această zi în ciclul celorlalte, în care prima şi a doua şi

[252] Raiul are deci şi o semnificaţie eshatologică. E pus chiar în început sfârşitul desăvârşit şi veşnic. Dacă lumea a fost făcută înainte de om, raiul a fost făcut după om, ca ţintă spre care trebuia să înainteze omul şi prin efortul lui. Adică raiul de la început trebuia să fie dezvoltat prin om într-un rai şi mai desăvârşit. Şi toată creaţia trebuia să fie făcută ca acest rai.

celelalte, până la a șaptea, repetându-se în cerc, alcătuiesc săptămânile, ziua întâi revenind în acest ciclu de tot atâtea ori câte săptămâni vor fi; ci trebuia ca aceea să fie în afara acestora, ca una ce nu are început și sfârșit[253]. Căci nu e o zi care nu e acum, ci va fi și-și va lua începutul în viitor, a fost dinainte de veacuri și este și acum și va fi în vecii vecilor. Dar se zice că va veni și ni se va descoperi la sfârșit ca o zi unică, neînserată și fără sfârșit, prin faptul că va veni la noi.

Ia seama, de altfel, că nu s-a scris: „A făcut Dumnezeu raiul", nici: „A zis: să fie, și s-a făcut", ci: „l-a sădit Dumnezeu pe el și a făcut să răsară din pământ tot pomul frumos la vedere și bun la mâncare" (Fac. 2, 9), având roade de tot felul, care nu se stricau și nu lipseau niciodată, ci erau totdeauna proaspete și dulci și procurau dulceață și desfătare primilor oameni creați[254]. Căci trebuia să se procure trupurilor lor nestricăcioase și o hrană nestricăcioasă. De aceea viața și petrecerea lor în mijlocul raiului era și ea lipsită de osteneli și de frământări. Acest rai l-a înconjurat Făcătorul lui cu ziduri, așezând o intrare prin care ei intrau și ieșeau.

2. Despre căderea și alungarea lui Adam din rai

Deci Adam a fost zidit cu un trup nestricăcios, dar material și încă nedeplin duhovnicesc. Și a fost așezat de Făcătorul ca un împărat nemuritor în această lume nestricăcioasă; nu spun numai în rai, ci în toată lumea de sub cer[255]. Dar le-a dat lor și lege, poruncindu-le ca numai din pomul acela să nu mănânce. Ei însă, disprețuind porunca, n-au crezut Făcătorului și Stăpânului, Care a zis: „În ziua în care veți mânca din el, cu moarte veți muri" (Fac. 2, 17), ci au socotit mai vrednic de crezare pe șarpele viclean (Is. 27, 1), care a spus: „Nu veți muri cu moarte, ci în ziua în care veți mânca, veți fi dumnezei, cunoscând binele și răul" (Fac. 3, 5); „și au mâncat din el" (Fac. 3, 6). Și îndată

---

[253] Cele șapte zile reprezintă repetiția timpului, care nu poate ieși din el însuși prin sine, reprezentat ca un inel. Ziua a opta reprezintă veșnicia, care e dincolo de timp și care n-are sfârșit, căci nimic în ea nu are margini. Ea nu e o repetiție, în sensul trecerii de la un lucru la altul din același plan. Ci e infinitatea trăită continuu în mod integral. Ea e de aceea din alt plan, nu rezultă din ordinea timpului și a naturii ce se repetă prin trecerea de la un lucru finit la alt lucru finit și așa în continuu.

[254] Deci prin transparența pământului oamenii dintâi se împărtășeau de dulceața fructelor raiului, sau ale veșniciei, ale unor fructe care nu se stricau, fiind în comunicare cu infinitatea.

[255] Toată lumea era străbătută de lumina veșnică sau a prezenței lui Dumnezeu sau a raiului. Toată lumea era pe de o parte rai, pe de alta, străbătută de rai. Lumea era în parte rai, putând deveni rai deplin, și în parte se putea detașa de el. Omul folosindu-se de fructul pomului, ca de un fruct detașat de ambianța veșniciei, a început să se detașeze de rai.

au fost dezbrăcaţi de veşmântul nestricăcios şi s-au îmbrăcat în cel stricăcios.

Văzându-se pe sine gol, Adam s-a ascuns şi s-a încins cu frunze de smochin cusute, încercând să-şi acopere ruşinea. De aceea când Dumnezeu îi zice: „Adame, unde eşti?” (Fac. 3, 9), el răspunde: „Am auzit glasul Tău şi, cunoscând goliciunea mea, m-am temut şi m-am ascuns” (Fac. 3, 10). Chemându-l la pocăinţă, Dumnezeu îi zice: „Cine ţi-a spus că eşti gol? Nu cumva ai mâncat din pomul din care ţi-am poruncit ca numai din el să nu mănânci?” (Fac. 3, 11)[256]. Acela însă n-a voit să spună că a păcătuit; dimpotrivă, a dat vina pe Dumnezeu, Care le-a făcut toate foarte bune, zicând: „Femeia pe care mi-ai dat-o, ea mi-a dat şi am mâncat” (Fac. 3, 12); iar aceea, la rândul ei, a pus vina pe şarpe. Deci nevoind ei să se pocăiască şi să cadă înaintea Stăpânului sau să ceară iertare, Dumnezeu îi alungă şi-i scoate din rai, ca dintr-un palat împărătesc şi ca dintr-o casă preaîmpodobită, ca să vieţuiască pe acest pământ ca nişte exilaţi şi scoşi peste graniţă.

„Şi îndată a pus o sabie de foc ca să păzească intrarea la pomul vieţii” (Fac. 5, 24). Aceasta nu înseamnă că ei vor fi readuşi iarăşi, după refacerea lor, în acelaşi rai supus simţurilor şi material. Nu în acest scop a fost păstrat el până acum; nu pentru aceasta nu l-a blestemat pe el Dumnezeu[257], ci pentru că e tipul vieţii viitoare şi chipul veşnicei Împărăţii a cerurilor. Căci dacă n-ar avea acest rol de tip, ar fi trebuit să fie blestemat, ca unul în care s-a săvârşit neascultarea lui Adam. Dar n-o face aceasta. O face însă cu tot pământul celălalt, fiindcă, precum am zis, era nestricăcios ca şi raiul şi producea de la sine toate. De aceea, pentru ca Adam cel ieşit de acolo să nu ducă mai departe o viaţă liberă de greutăţi, de osteneli şi de sudori, blestemă pământul acesta, zicând: „Blestemat să fie pământul în lucrurile tale. În necazuri să te hrăneşti din el în toate zilele vieţii tale. Spini şi mărăcini să-ţi răsară ţie şi să mănânci iarba câmpului, rânduită fiarelor şi dobitoacelor necuvântătoare. În sudoarea feţei tale să-ţi mănânci pâinea ta, până ce te vei întoarce în pământul din care ai fost luat; că pământ eşti şi în pământ te vei întoarce” (Fac. 3, 17-19).

Pe drept cuvânt, trebuia deci ca cel ce fusese coborât prin neascultare la stricăciune şi la moarte să locuiască un pământ trecător şi stricăcios şi să se împărtăşească din hrană asemănătoare, aşa cum merita. Odată ce desfătarea îmbelşugată şi vieţuirea nestricăcioasă şi neobositoare îl dusese pe om la

---

[256] Căderea din rai s-a produs întâi în planul conştiinţei omului. El nu se mai simţea în rai.

[257] Darrouzès spune că Sfântul Simeon credea, ca mulţi din contemporanii săi, în supravieţuirea acestui rai sensibil, dar nu ca reşedinţă a sfinţilor răposaţi (*Traités théologiques...,* p. 186, n. 1). Dar din cele ce urmează se pare că raiul din care a fost scos Adam s-a păstrat nu numai în sensul acesta, ci şi în înţelesul Împărăţiei lui Dumnezeu, care poate penetra din nou întreaga creaţie. De aceea raiul sensibil special nu mai are o importanţă practică.

uitarea și la disprețuirea bunătăților date de Dumnezeu, pe drept cuvânt a fost osândit să lucreze pământul în osteneală și sudoare și așa să-și procure câte puțină hrană din el, ca unul ce se afla sub un epitrop. Așa l-a primit pământul, blestemat mai întâi și lipsit de rodirea de la sine de mai înainte, pe neascultător. În ce scop și pentru ce? Ca, lucrat de el în sudoare și osteneală multă, să-i dea cele ce cresc din el, cu măsură, spre împlinirea trebuințelor lui; iar nelucrat, să rămână neroditor, dându-i numai spini și mărăcini. De fapt, ieșind Adam din rai, toată creația adusă de Dumnezeu la existență din cele ce nu sunt, văzându-l, n-a mai voit să i se supună neascultătorului. Soarele n-a mai voit să strălucească, și luna n-a mai voit să se arate, stelele n-au mai voit să se lase văzute, izvoarele n-au mai voit să țâșnească, râurile n-au mai voit să curgă, aerul s-a strâns în sine să nu mai dea putință de suflare celui ce-l bate[258], fiarele și toate animalele pământului, văzându-l pe om dezbrăcat de slava dinainte, l-au disprețuit și s-au înfuriat toate îndată împotriva lui. Cerul s-a mișcat, cu dreptate, ca să cadă oarecum asupra lui, și pământul n-a mai binevoit să-l poarte pe spatele lui.

Ce face atunci Dumnezeu, Care a făcut toate și l-a zidit și pe om? Cunoscând mai înainte de întemeierea lumii că Adam va călca porunca și rânduind de mai înainte viața și refacerea lui prin nașterea din nou, prin nașterea Fiului lui Dumnezeu, înfrânează toate cu puterea, cu mila și cu bunătatea Sa și oprește pornirea tuturor făpturilor și le supune îndată omului pe toate, ca și înainte[259]. El voiește ca zidirea să slujească omului, pentru care a fost creată, deși s-a făcut stricăcioasă pentru omul stricăcios. Căci voiește ca atunci când acesta se va reînnoi și se va face duhovnicesc, nestricăcios și nemuritor, eliberându-se și ea de robia stricăciunii, să se reînnoiască împreună cu el și să se facă întreagă nestricăcioasă și duhovnicească, după ce a fost supusă de Dumnezeu celui ce s-a răzvrătit și nu a slujit Lui. Aceasta a rânduit-o Preamilostivul Dumnezeu și Domn înainte de întemeierea lumii.

După ce Dumnezeu a rânduit acestea într-un chip înțelept, Adam alungat din rai a avut copii, și-a isprăvit viața și a murit. La fel și cei născuți din el. Oamenii de atunci, având proaspătă amintirea căderii, deoarece aflaseră despre ea de la Adam și Eva, cinsteau pe Dumnezeu ca pe un Stăpân și se închinau Lui. De aceea Abel și Cain Îi aduceau jertfe din avuțiile lor. Și Dumnezeu, scrie Scriptura, a luat aminte la aducerea și la jertfa lui Abel, dar

---

[258] Îi lipsea naturii ajutorul energiilor necreate de Sus, căci acelea se retrăseseră în cea mai mare parte.

[259] Dumnezeu, cuprins de milă, nu lasă făptura Sa umană într-o totală despărțire de mila și de un anumit har al Său, ce îi dă harul nădejdii viitoarei mântuiri și ține prin aceasta toate într-o legătură cu Sine, iar pe om, într-o anumită stăpânire asupra naturii, ca singura ființă conștientă și liberă capabilă să-și dorească mântuirea și să lucreze pentru ea, dezvoltându-se în cadrul naturii.

nu și la cea a lui Cain. Cain, cunoscând aceasta, s-a supărat până la moarte și aceasta l-a dus la pizmuirea și la uciderea fratelui (Fac. 4, 3-5). Dar după aceea Enoh a plăcut lui Dumnezeu și a fost mutat de aici de El (Fac. 5, 24), iar Ilie a fost înălțat în car de foc (4 Regi 2, 11). Astfel, după hotărârea dată contra lui Adam și a seminției lui, și după alungarea lui, pe fiii lui Adam care au plăcut Lui i-a cinstit cu mutarea și cu prelungirea vieții și i-a eliberat de stricăciune, adică de întoarcerea în pământ și de coborârea la iad. Prin aceasta a arătat că, dacă a făcut așa cu cei ce trebuiau să moară, sau, mai drept vorbind, să se preschimbe, de câtă slavă și cinste și milă nu l-ar fi învrednicit pe Adam, lăsându-l să petreacă în rai, dacă n-ar fi călcat porunca, sau, după ce a călcat-o, s-ar fi pocăit.

Astfel au cunoscut cei vechi pe Făcătorul lor, învățând unii de la alții prin predanie, în cursul timpului, cele privitoare la Dumnezeu. Pe urmă, înmulțindu-se oamenii (Fac. 6, 1) și întorcându-și cugetarea, din tinerețe, spre cele rele, au căzut în uitarea și necunoașterea Făcătorului lor și nu numai că au cinstit pe idoli și pe demoni ca dumnezei, ci și însăși zidirea dată lor de Dumnezeu spre slujirea lor au îndumnezeit-o, închinându-i-se ca lui Dumnezeu (Rom. 1, 25). Și s-au predat pe ei la toată neînfrânarea și fapta necurată (Efes. 4, 19), întinând pământul, aerul, cerul și toate cele de sub el prin faptele lor necuviincioase. Căci nimic altceva din toate celelalte nu murdărește pământul așa de mult și nu face așa de necurat lucrul curat al lui Dumnezeu, ca faptul de a-l îndumnezei și de a-i aduce închinare întocmai ca lui Dumnezeu, așezându-l în locul Făcătorului și Ziditorului. Astfel toată zidirea a fost murdărită și adusă la stricăciune de către oameni, prin îndumnezeirea ei și prin închinarea ce i s-a adus. Dar când a fost atins vârful răutății și toți au fost închiși în neascultare (Rom. 11, 32), după dumnezeiescul Apostol, Însuși Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu S-a pogorât pe pământ ca să rezidească pe cel zdrobit, să facă viu pe cel omorât și să ridice făptura Sa din rătăcire.

Dar ia seama, te rog, întocmai la ceea ce spun. Căci cuvântul ne va fi de folos atât nouă, cât și rândurilor viitoare de oameni. Dar trebuie să ne folosim de un chip oarecare pentru înțelegerea întrupării Cuvântului și a nașterii Lui de negrăit din pururea Fecioara Maria și pentru cunoașterea cuvenită a tainei iconomiei ascunse dinainte de veacuri (Efes. 3, 9), spre mântuirea neamului nostru.

3. Despre întruparea Cuvântului și în ce chip S-a întrupat El pentru noi

La facerea de odinioară a strămoașei Eva, Dumnezeu a luat coasta însuflețită a lui Adam și a zidit-o ca femeie. De aceea n-a mai suflat în ea, ca în Adam, suflare de viață, ci a făcut partea pe care a luat-o din Adam trupul întreg

al femeii și pârga Duhului, pe care au luat-o *împreună* cu trupul însuflețit, a făcut-o suflet viu deplin, *făcând deodată amândouă părțile omului.* La fel, luând trup însuflețit din Sfânta Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria, ca o mică pârgă din frământătura firii noastre, adică din suflet și trup, Făcătorul și Ziditorul Dumnezeu a unit-o cu dumnezeirea Sa necuprinsă și neapropiată. Mai bine zis, unind ființial cu ființa noastră întreg Ipostasul dumnezeirii Lui, a unit ființa noastră, în chip neamestecat, cu aceea, adică ființa omenească și ființa Sa, zidind ființa omenească ca templu sfânt Sieși. Astfel Însuși Făcătorul lui Adam S-a făcut om desăvârșit în chip neschimbat și neprefăcut.

Căci precum din coasta aceluia a făcut, cum am spus mai înainte, femeia, așa din fiica Lui, din pururea Fecioara și Născătoarea de Dumnezeu Maria, luând trup fără de sămânță, S-a născut în chip asemănător primului om creat, ca precum acela prin neascultare s-a făcut începutul nașterii întru stricăciune și spre moarte, așa Hristos și Dumnezeu, prin împlinirea a toată dreptatea (Matei 3, 15), să se facă pârga rezidirii și nemuririi noastre întru nestricăciune. Aceasta vrea să o spună și dumnezeiescul Pavel, zicând: „Primul om din pământ e pământesc; al doilea om e Domnul nostru din cer. Precum e cel pământesc, așa sunt și cei pământești; și precum e cel ceresc, așa sunt și cei cerești” (1 Cor. 15, 47-48). Și iarăși: „Pârga e Hristos, apoi cei ai lui Hristos” (1 Cor. 15, 23). Căci odată ce El a fost om desăvârșit în suflet și trup, asemenea nouă în toate, afară de păcat (Evr. 4, 15), comunicându-ne prin credința în El din dumnezeirea Lui, ne face și pe noi rudenii ale Lui, după firea și ființa Sa dumnezeiască.

E o taină nouă și minunată. Dumnezeu Cuvântul a luat de la noi trupul pe care nu-l avea după fire și S-a făcut ceea ce nu era. Și împărtășește celor ce cred în El din dumnezeirea Sa, pe care n-a dobândit-o niciunul dintre îngeri sau oameni vreodată și aceștia se fac dumnezei, adică ceea ce nu erau, prin lucrare și har. Așa le dăruiește lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu (Ioan 1, 12). De aceea s-au făcut și se fac neîncetat și niciodată nu vor înceta să se facă fii ai lui Dumnezeu[260]. Ascultă pe dumnezeiescul Pavel care îndeamnă: „Și precum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm și chipul celui ceresc” (1 Cor. 15, 49). Atât despre acestea. Să continuăm deci iarăși cuvântul nostru.

Deci Dumnezeu, Cel peste toate, a venit pe pământ ca să rezidească și să înnoiască pe om prin prezența Sa și să binecuvânteze toată zidirea blestemată din pricina lui. În scopul acesta, ascultă cu luare-aminte, a dat viață și a făcut nestricăcios sufletul pe care l-a luat, dar trupul Său neprihănit și dumnezeiesc[261], deși l-a îndumnezeit, l-a purtat încă stricăcios (coruptibil) și

[260] Se afirmă aici o devenire a stării de îndumnezeire, care e și o anumită stare de incoruptibilitate. E un paradox care era propriu, se pare, și stării primordiale.

[261] Dumnezeiesc în sensul că era al Ipostasului dumnezeiesc și era îndumnezeit.

material[262]. Căci ceea ce mănâncă şi bea, osteneşte şi asudă, e legat şi lovit, atârnat şi pironit pe cruce, este în chip vădit stricăcios şi material. Pentru că toate acestea sunt însuşiri ale trupului stricăcios. De aceea a şi murit şi a fost aşezat în mormânt. Dar când a înviat întru nestricăciune, a înviat împreună şi trupul însuşi duhovnicesc, cu totul dumnezeiesc şi nematerial[263]. De aceea n-a rupt nici peceţile mormântului când a ieşit din el. Ba a intrat şi a ieşit şi prin uşile încuiate neîmpiedicat[264].

De ce n-a făcut îndată, împreună cu sufletul, şi trupul pe care l-a luat, duhovnicesc şi nestricăcios? Pentru că şi Adam, mâncând din pomul din care Dumnezeu îi poruncise să nu mănânce, îndată a trebuit să suporte, din neascultare, moartea sufletului, dar moartea trupului numai la mulţi ani după aceea[265]. De aceea a înviat şi a readus la viaţă întâi sufletul îndumnezeit care a primit pedeapsa morţii, şi apoi trupul. Căci Dumnezeu rânduise ca acesta, potrivit hotărârii de odinioară, să se întoarcă prin moarte în pământ, iar prin înviere să-şi recapete nestricăciunea. În afară de aceasta, coborând în iad, Hristos a eliberat din legăturile veşnice sufletele sfinţilor ţinuţi acolo şi le-a înviat, aşezându-le în loc de odihnă şi de lumină neînserată, dar trupurile lor încă nu, ci le-a lăsat în morminte până la învierea de obşte.

Deci taina aceasta nu s-a săvârşit numai cu Hristos, în chipul amintit, ci pentru toată lumea, şi cu fiecare din sfinţii de odinioară şi se săvârşeşte fără încetare până acum. Căci, primind Duhul Stăpânului şi Dumnezeului nostru, ne facem părtaşi de dumnezeirea şi de fiinţa Lui. Şi mâncând atotneprihănitul Lui trup, adică dumnezeieştile Taine, ne facem cu adevărat în chip deplin cotrupeşti şi înrudiţi cu El, cum spune şi dumnezeiescul Pavel însuşi: „Suntem os din oasele Lui şi carne din carnea Lui” (Efes. 5, 30); sau iarăşi: „Din plinătatea dumnezeirii Lui noi toţi am luat şi har peste har” (Ioan 1, 16 şi Colos. 2, 9). Ajunşi astfel, ne facem asemenea după har iubitorului de oameni Dumnezeu şi Stăpânului nostru Însuşi, restabiliţi şi reînnoiţi cu sufletul; şi suntem făcuţi nestricăcioşi şi ca înviaţi din morţi. Căci, văzându-L pe Cel ce a

---

262 Poate trupul lui Iisus încă coruptibil (stricăcios), dar purtând în el potenţa incoruptibilităţii, prin Duhul dumnezeiesc, ne ajută în parte să înţelegem starea de incoruptibilitate a trupului de la început al lui Adam, deşi trupul lui Hristos ia coruptibilitatea odată cu afectele nepăcătoase intrate în fire prin păcatul lui Adam.

263 Cu totul dumnezeiesc şi nematerial era trupul lui Hristos după înviere, copleşit de dumnezeire şi de Sfântul Duh.

264 Trupul lui Adam la început nu era în această stare. De aceea incoruptibilitatea lui trebuie să fi avut încă un caracter potenţial.

265 Precum incoruptibilitatea trupului după Hristos este ceva ce se dezvoltă, aşa şi incoruptibilitatea lui dinainte de cădere a fost, se pare, ceva ce avea să se dezvolte. Dar incoruptibilitatea primordială potenţială s-a putut dezvolta şi într-o coruptibilitate tot mai mare care a sfârşit în moarte.

binevoit să se facă asemenea nouă şi fiind văzuţi de El, ne-am învrednicit să ne facem asemenea Lui, aşa cum se întâmplă cu cineva care vede de departe faţa prietenului şi vorbeşte cu el şi i se adresează şi aude glasul lui[266].

Astfel sfinţii din veac, cei de odinioară şi cei de acum, privind duhovniceşte, nu privesc o formă, sau un chip, sau o reproducere, ci o lumină fără formă[267], precum şi ei sunt lumină din lumina Duhului. Dar făcându-se astfel fiecare dintre sfinţi, nu se face şi trupul lui îndată nestricăcios şi spiritual; ci precum fierul ars de foc se împărtăşeşte de lumina lui şi leapădă îndată negreala sa, dar despărţindu-se de foc se face şi se vede iar rece şi negru, aşa şi trupurile sfinţilor, împărtăşindu-se de harul unit cu sufletul lor sau cu focul dumnezeiesc, se sfinţesc şi, arzând, se fac şi ele străvezii şi luminoase şi se fac mult deosebite şi cu mult mai de cinste decât celelalte. Dar când sufletul iese şi se desparte de trup, îndată se predau şi trupurile acestea stricăciunii[268] şi se desfac puţin câte puţin. Dar cele ce persistă ani îndelungaţi nu rămân nici total nestricăcioase şi nu se fac nici total stricăcioase, ci menţin în ele atât semnele stricăciunii, cât şi pe ale nestricăciunii, fiind păstrate spre a fi făcute total nestricăcioase şi înnoite la înviere[269].

În ce scop şi pentru ce? Pentru că nu se cuvenea să învie şi să fie făcute nestricăcioase trupurile oamenilor înainte de înnoirea făpturilor; şi precum a fost adusă întâi creaţia la existenţă în stare nestricăcioasă şi apoi omul, tot aşa trebuie să fie schimbată şi mutată de la stricăciune la nestricăciune întâi creaţia, apoi împreună cu ea şi odată cu ea să se înnoiască şi trupurile descompuse ale oamenilor, pentru ca, iarăşi, omul devenit spiritual şi

---

[266] Sfântul Simeon dă o explicaţie spirituală procesului de asemănare a omului credincios cu Hristos. Privind mereu la Hristos şi Hristos privind mereu la el şi aflându-se într-o convorbire continuă, omul devine tot mai asemenea lui Hristos, căci imită chipul Lui, îşi însuşeşte modul Lui de a fi şi de a gândi. Iar prin aceasta i se transmite omului însăşi puterea spirituală a lui Hristos. Această idee constituie şi o recomandare dată de Sfântul Simeon credincioşilor. Sfântul Simeon înfăţişează o hristologie practică, nu una teoretică.

[267] Lumina lui Hristos văzută de sfinţi nu are formă, ci e prezenţa Lui reală, dar cu neputinţă de definit, însă intens simţită şi cunoscută ca lumină specifică a însăşi prezenţei Lui. Prezenţa aceasta spirituală are în ea caracterele tuturor însuşirilor proprii lui Hristos: blândeţe, iubire, curăţie, putere desăvârşită etc. În felul acesta, cel ce o simte ştie că e prezenţa lui Hristos, şi nu a altcuiva, şi se face după chipul Lui.

[268] De aici se vede că „stricăciunea” e înţeleasă de Sfântul Simeon ca descompunere deplin actualizată a trupului, sau ca moarte. Până nu ajunge la moarte, trupul sfinţilor, deşi suferă schimbări în el – creşte, mănâncă, se odihneşte, oboseşte –, se bucură de o anumită „nestricăciune”. E un alt element de care trebuie ţinut seama în înţelegerea nestricăciunii trupului omenesc înainte de cădere. Dar despre această stare, în parte stricăcioasă şi în parte nestricăcioasă, vorbeşte Sfântul Simeon în continuare.

[269] Aceasta se întâmplă cu moaştele sfinţilor.

nemuritor să locuiască într-un loc nestricăcios și veșnic. Ca să vezi că acesta este adevărul, ascultă pe Petru, apostolul, care zice: „Va veni ziua Domnului ca un fur noaptea, când cerurile vor pieri cu zgomot, stihiile arzând se vor desface” (2 Petru 3, 10). Acestea nu se vor pierde, ci după topire se vor modela și preschimba într-o stare mai bună și veșnică. De unde o știm aceasta? Din cuvintele aceluiași apostol, care adaugă: „Așteptăm ceruri noi și pământ nou, potrivit făgăduinței” (2 Petru 3, 13). Ce făgăduință și a cui? Fără îndoială că a lui Hristos, Dumnezeul nostru, Care a spus: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece” (Matei 24, 35). Înțelegând prin trecere schimbarea cerului, El zice: deși cerul se va schimba, cuvintele Mele vor rămâne neschimbate și neclintite. Aceasta a spus-o mai înainte și prorocul David: „Și ca o haină le vei înfășura și se vor schimba, iar Tu același ești și anii Tăi nu se vor sfârși” (Ps. 101, 27-28). Ce este mai limpede decât aceste cuvinte? Dar să vedem cum se va reînnoi zidirea și cum va fi restabilită în frumusețea ei de la început.

4. Cum va fi reînnoită toată zidirea și cum se va face „ceruri noi și pământ nou”, cum zice dumnezeiescul apostol

Niciunul dintre credincioși nu va contrazice pe apostolul care vestește ceruri noi și pământ nou și nu va refuza să creadă pe Domnul, Care spune aceasta. Căci precum trupurile noastre, desfăcându-se, nu se întorc în ceea ce nu e nicidecum, ci se vor înnoi iarăși prin înviere, așa și cerul și pământul și toate cele din el, adică toată zidirea se va reînnoi și se va elibera de robia stricăciunii (Rom. 8, 21). Și stihiile acestea se vor împărtăși împreună cu noi de strălucirea de acolo și precum pe noi toți ne va proba focul (1 Cor. 3, 13), după dumnezeiescul Apostol, așa și toată zidirea se va reînnoi prin foc. Aceasta se poate afla din ceea ce scrie apostolul Petru: „Căci va veni, zice, ziua Domnului ca un fur noaptea, când cerurile vor pieri cu zgomot, stihiile arzând se vor desface și pământul și lucrurile din el vor arde” (2 Petru 3, 10). Vezi cum spune că toate se vor topi și modela din nou, sau se vor preschimba? De aceea adaugă, zicând: „Deci dacă toate acestea se vor desface, nu trebuie să viețuim noi întru sfinte petreceri și purtări evlavioase?” (2 Petru 3, 11). Dar cum se vor desface? Așa cum un vas de aramă învechit și pătat și ros de rugină se dă focului de către meșter și e topit și astfel e făcut de către acesta iarăși nou, la fel și zidirea, odată ce s-a învechit și s-a pătat de păcate, va fi desfăcută de Făcătorul tuturor prin foc și se va topi și modela din nou și va fi făcută strălucitoare și neasemănat mai nouă decât cea care se vede acum.

Apostolul Petru, după ce a scris astfel despre acestea, după puțin zice iarăși: „De aceea, iubiților, așteptând acestea, străduiți-vă să vă aflați fără pată, în pace, și socotiți îndelunga-răbdare a Domnului drept mântuire, precum și iubitul nostru frate Pavel v-a scris vouă după înțelepciunea dată lui, cum vorbește despre acestea și în toate epistolele lui. În ele sunt unele lucruri

anevoie de înţeles, pe care cei neştiutori şi neîntăriţi le strâmbă, cum fac şi cu alte scrieri spre însăşi pieirea lor" (2 Petru 3, 14-16). Aceasta o făceau nu numai cei de atunci, ci şi cei mai mulţi de acum, sau putem spune că aproape toţi suferim de neştiinţă, toate amestecându-le, toate ale dumnezeieştei Scripturi strâmbându-le sau răstălmăcindu-le spre pieirea noastră, silindu-ne să avem şi să facem dumnezeieştile Scripturi susţinătoare ale patimilor, ale poftelor şi ale pieirii noastre.

Dar să vedem ce spune şi dumnezeiescul Pavel despre zidire şi despre reînnoirea ei. El zice: „Socotesc că nu sunt vrednice pătimirile timpului de acum de slava ce ni se va descoperi nouă". Apoi adaugă: „căci nerăbdarea zidirii aşteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu" (Rom. 8, 18-19). El vede în „nerăbdare" aşteptarea, dorinţa aprinsă, iar prin „descoperire" înţelege arătarea de la înviere. Căci în aceasta trebuie să se arate, prin prezenţa lui Hristos, fiii lui Dumnezeu şi să apară frumuseţea lor şi ei întregi aşa cum sunt (1 Ioan 3, 2). Căci s-a scris: „Atunci drepţii vor străluci ca soarele" (Matei 13, 43). Aceştia sunt fiii lui Dumnezeu cel drept[270]. Iar ca să nu înţelegi vreo altă creaţie, adaugă zicând: „Căci deşertăciunii s-a supus zidirea, nu de bunăvoie, ci pentru cel ce a supus-o, spre nădejde" (Rom. 8, 20).

Vezi că nu fără scop am zis că iubirea n-a mai voit să slujească lui Adam după neascultare, văzându-l căzut din slava dumnezeiască, ca unul ce s-a răzvrătit împotriva Făcătorului? De aceea Dumnezeu, rânduind încă înainte de întemeierea lumii mântuirea lui prin naşterea din nou, i-a supus lui zidirea, blestemând-o ca, odată ce omul pentru care a fost creată s-a făcut stricăcios, să se facă şi ea stricăcioasă, pentru ca să-i procure anual hrană stricăcioasă; iar când va înnoi pe om şi-l va face nestricăcios şi nemuritor şi duhovnicesc, să preschimbe întreaga zidire împreună cu el şi să o facă veşnică şi nematerială. Aceasta a arătat-o prin cele ce le-a spus: „Căci deşertăciunii a fost supusă zidirea, nu de bunăvoie, ci pentru cel ce a supus-o, spre nădejde". El zice că ea nu s-a supus de la sine omului, adică nu de bunăvoie a fost mutată la stricăciune şi aduce roade care se strică şi odrăsleşte spini şi mărăcini, ci ascultând de porunca lui Dumnezeu, Care a hotărât aceasta întru nădejdea reînnoirii ei. Voind să facă acest lucru şi mai limpede, Apostolul zice: „Căci şi zidirea însăşi se va elibera de robia stricăciunii spre eliberarea fiilor lui Dumnezeu" (Rom. 8, 21)[271].

---

[270] Fără o natură eliberată de procesele descompunerii, nici omul nu va putea fi readus într-un trup eliberat de aceste procese.

[271] Omul adevărat este fiul lui Dumnezeu. Iar un fiu capătă continuu de la tatăl daruri noi şi până la urmă tot ce are şi tatăl. Oamenii au această natură paradoxală: pe de o parte e creată, pe de alta e chemată să primească viaţa necreată a lui Dumnezeu, prin har. Înălţimea la care sunt chemaţi să ajungă fiii creaţi ai lui Dumnezeu e dată în Fiul cel Unul-Născut al Lui. Fiul cel Unul-Născut, făcându-Se om şi înviind ca atare,

Ai văzut că nu fără dreptate a spus că toată zidirea aceasta, la început, a fost adusă la fiinţă de Dumnezeu ca nestricăcioasă şi în stare de rai, dar a fost strămutată la starea de stricăciune şi de robie prin blestem, fiind supusă deşertăciunii oamenilor? Dar priveşte care va fi strălucirea ei din urmă.

---

ne-a descoperit filiaţia noastră divină şi înălţimea la care avem să ajungem. Căci Fiul întrupându-Se, a ridicat în Sine şi pe om la înălţimea filiaţiei Sale divine. Dar relaţia între Tatăl şi Fiul e o relaţie de iubire: Tatăl dă prin iubire totul Fiului, iar Fiul răspunde acestei dărnicii cu iubirea Sa. Creaţia aşteaptă această descoperire deplină a firii omului ridicată la o astfel de slavă, căci iubirea lui către Dumnezeu şi arătarea întregii dărnicii a Tatălui faţă de el se va răspândi şi asupra ei.

5. Care va fi strălucirea de pe urmă a zidirii

Dar chiar când va fi reînnoită, zidirea nu va fi iarăşi cum a fost adusă de Dumnezeu la existenţă la început, să nu fie! Căci se seamănă trup sufletesc (1 Cor. 15, 44), cum s-a spus, şi nu se ridică un trup cum era cel al primului om creat înainte de neascultare, adică material şi sensibil şi schimbăcios, având lipsă de hrană materială[272], ci se scoală trup întreg înduhovnicit şi neschimbăcios, cum era al Stăpânului şi Dumnezeului nostru după înviere, adică al Celui de al doilea Adam şi al Celui întâi-născut din morţi, deci cu mult deosebit de acela. În acelaşi fel întreaga zidire se va face, la un semn al lui Dumnezeu, nu cum a fost creată, materială şi supusă simţurilor, ci va fi prefăcută, la naşterea din nou, într-o locuinţă nematerială şi duhovnicească mai presus de toată simţirea. De altfel, dumnezeiescul Pavel zice: „Nu toţi vom adormi, dar toţi ne vom preschimba într-o clipă, într-o clipeală de ochi" (1 Cor. 15, 51-52). Dar tot aşa se va preschimba zidirea, arsă prin focul dumnezeiesc, ca să se împlinească cuvântul prorocesc care spune: „Iar drepţii vor moşteni pământul" (Ps. 36, 29); desigur nu un pământ supus simţurilor – căci cum ar fi aceasta, odată ce aceia vor fi înduhovniciţi? –, ci pământul devenit întreg spiritual şi nematerial[273], ca cei ce au dobândit trupuri netrupeşti şi au ajuns într-o simţire mai presus de simţire – şi, circumscrişi fiind, se vor face necircumscrişi în cele necircumscrise – să aibă o locuinţă vrednică de slava lor[274].

Deci, înţelege o lume înduhovnicită şi aflată mai presus de simţirea noastră! Iar ceea ce este mai presus de simţire şi duhovnicesc este desigur necuprins de noi şi nevăzut. Şi ceea ce este nevăzut şi cu neputinţă de cuprins, cum ar putea spune cineva, dacă e sănătos la minte, că poate fi cuprins între margini? Nimeni n-ar putea spune aceasta nicidecum.

---

[272] Aici Sfântul Simeon precizează înţelesul limitat al nestricăciunii pe care o avea trupul în starea de la început. El avea să ajungă la actualizarea deplină a nestricăciunii şi nemuririi, dar nu o avea de la început în această stare actualizată.

[273] „Spiritual şi nematerial" nu înseamnă lipsit total de materie, căci pământul rămâne pământ, deci şi trupul, care e făcut din pământ; dar amândouă spiritualizate, sau mai bine zis înduhovnicite. În rândurile următoare Sfântul Simeon prezintă starea aceea ca o stare paradoxală. Oamenii vor avea „trupuri netrupeşti", o „simţire mai presus de simţire".

[274] „Trupurile netrupeşti" vor fi trupuri, dar copleşite de spiritul întărit de Duhul dumnezeiesc. Ele îşi vor menţine lucrarea simţurilor, dar înduhovnicită. Oamenii vor fi atunci circumscrişi şi în acelaşi timp necircumscrişi, având loc o comunicare neîmpiedicată cu infinitatea lui Dumnezeu şi o comuniune desăvârşită între ei. Graniţele între aceştia şi Dumnezeu şi între ei înşişi nu vor fi rigide, ci va avea loc o trecere cu mult mai intensă a energiilor lui Dumnezeu în oameni şi a energiilor omeneşti, întărite de cele dumnezeieşti, între oameni.

Acelaşi lucru îl vom spune şi despre îngeri. Căci şi aceştia sunt într-un anumit fel trupeşti şi circumscrişi în comparaţie cu firea nematerială şi netrupească a Dumnezeirii, după cum s-a scris: „Trupuri cereşti şi trupuri pământeşti" (1 Cor. 15, 40)[275]. Cele din urmă sunt materiale, iar cele mai presus de noi, nemateriale. Şi în alt loc: „Cel ce face pe îngerii Săi duhuri şi pe slujitorii Săi pară de foc" (Ps. 103, 5). Dar dacă sunt duhuri slujitoare, atunci şi minţile cereşti sunt trimise spre slujire (Evr. 1, 14), potrivit adevărului şi lui Pavel, care ne introduce în aceste taine. Când îngerul dumnezeiesc e trimis de Sus de Dumnezeu, ca să slujească poruncii dumnezeieşti pe pământ, părăseşte cetele cereşti şi vine, după părerea generală, aproape de noi şi de cele din lume. Iar dacă lucrul acesta pare conform adevărului, îngerul se arată prin aceasta circumscris şi cuprins între margini. Căci în comparaţie cu firea cea dumnezeiască şi necreată şi cu totul netrupească şi necircumscrisă, îngerii sunt creaţi şi circumscrişi, dar faţă de noi sunt cu totul netrupeşti, necuprinşi şi nevăzuţi[276].

Acelaşi lucru îl vom spune despre suflet. În comparaţie cu Dumnezeu, Cel prin fire netrupesc, şi cu îngerii, el este oarecum corporal şi circumscris, dar numai pentru cel ce poate să-l lege şi are putere să-l arunce împreună cu trupul în gheena focului (Matei 10, 28). Pentru simţirea şi vederea oricărei creaturi e cu totul netrupesc şi de necuprins, neputând fi nicidecum

---

[275] Desigur îngerii n-au în niciun fel trupuri materiale propriu-zise, dar întrucât sunt într-un fel cu putinţa de identificat, deci de „definit", se spune uneori despre ei că au „trupuri". Îngerul se defineşte mai ales când intră în contact cu noi.

[276] Există deci o gradaţie în ce priveşte necorporalitatea şi putinţa de sesizare şi nelimitarea. Ceea ce pentru noi e cu totul netrupesc, insesizabil şi necircumscris, în comparaţie cu Dumnezeu e corporal, sesizabil şi circumscris. Dar corporalitatea înţeleasă astfel, ca o limitare în comparaţie cu Dumnezeu cel absolut nelimitat, nu e o corporalitate în sensul unei materialităţi mai subţiri, ci o spiritualitate cu putere de manifestare mai restrânsă şi deci mai definită, cum se spune ceva mai jos cu referire la suflet. Corporalitatea de diferite grade a spiritului creat constă numai în faptul că stă sub puterea nemărginită a Duhului dumnezeiesc, că simte presiunea favorabilă a Aceluia, că Acela poate exercita o presiune asupra spiritului creat. Aceasta nu înseamnă că spiritul creat nu se poate opune prin voinţă voinţei lui Dumnezeu. Dar în acelaşi timp această opunere are asupra lui efecte defavorabile. El nu se bucură de o plinătate de viaţă, dacă se închide relaţiei cu viaţa infinită a Duhului dumnezeiesc. El simte mărginirea sa, sau „corporalitatea" şi puţinătatea monotonă de viaţă de care suferă, dacă se închide infinităţii dumnezeieşti. Pe lângă aceea, sufletul omenesc are o anumită corporalitate prin imprimarea lui de realitatea trupului. Poate chiar îngerii au în ei o anumită imprimare a cosmosului, întrucât lucrează în el. Pe de altă parte, când sufletul omenesc sau spiritul îngeresc se deschide infinităţii dumnezeieşti, ele se delimitează într-un anumit sens, căpătând şi o putere de iradiere a puterii dumnezeieşti din ei în lumea întreagă. În acest înţeles ele pot fi în acelaşi timp circumscrise şi necircumscrise.

circumscris în locuri și spații cunoscute cu simțurile. Și să nu se minuneze nimeni auzind acestea; să se gândească cum îngerii netrupești intră și ies în chip nevăzut prin ușile încuiate și cum iau în același fel sufletele oamenilor. Dar să asculte și pe Domnul, Care zice: „Iar la învierea drepților, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu” (Matei 22, 30); și pe Pavel care spune: „Seamănă-se trup sufletesc, sculase-va trup duhovnicesc” (1 Cor. 15, 44). Să învețe din acestea, în chip sigur, că trupurile noastre se vor face duhovnicești și, așa zicând, asemenea cu ale îngerilor, când vor învia din morți. Căci dacă se seamănă sufletești și se scoală duhovnicești, cum spune cuvântul, și dacă în veacul viitor vom fi ca îngerii lui Dumnezeu, cum a spus Domnul, e vădit că vom fi asemenea lor, deși nu prin fire, ci prin cinstea primită. Iar trupești spune că sunt îngerii față de Dumnezeu, căci față de noi sunt nemateriali și nevăzuți. Iar dacă îngerii sunt așa, cu mult mai mult sufletele, potrivit definiției și legii comparației amintite.

Dacă vom fi deci astfel în starea învierii, cum a arătat cuvântul, ce trebuință vor mai avea cei deveniți duhovnicești și mai presus de toată simțirea de aici, cei ce vor fi ca îngerii lui Dumnezeu, deși nu după fire, ci după vrednicia primită, de un pământ și de o locuință cunoscută cu simțurile? Căci demnitatea îngerilor lui Dumnezeu și starea și dorința lor este să fie luminați de lumina primă și dumnezeiască, ei care sunt luminile de al doilea; e să vadă însăși slava și strălucirea luminii neapropiate și nesfârșite și să se bucure de dumnezeirea negrăită și întreit ipostatică. Toată zidirea, cum am spus de multe ori – împreună cu raiul însuși –, devenită întreagă spirituală, se va preschimba în locuință nematerială și nestricăcioasă, neschimbăcioasă, veșnică și înțelegătoare. Și cerul va fi neasemănat mai strălucitor, ca un alt cer nou și mai luminos decât cel văzut.

Iar pământul va redobândi frumusețea cea neveștejită ca o verdeață netrecătoare, înfrumusețat de flori luminoase și de o mare felurime spirituală, în care locuiește, cum s-a spus, dreptatea (2 Petru 3, 13). Soarele dreptății va străluci înșeptit (Mal. 3, 20), iar luna va străluci îndoit decât cerul strălucitor de acum. Stelele vor fi asemenea soarelui văzut de acum, oricare vor fi acestea și oricare ar fi înțelesurile ce li le vor da cei înalți cu gândirea. Toate vor fi mai presus de cuvânt ca întrecând toată înțelegerea. Căci vor fi spirituale și dumnezeiești și se vor uni cu lumea înțelegătoare și vor fi un alt rai înțelegător și un Ierusalim ceresc (Evr. 12, 22), asemănătoare celor cerești și unite cu ele, o moștenire de nerăpit a fiilor lui Dumnezeu, din care niciunul n-a moștenit și n-a locuit statornic cele de pe pământ și n-a devenit domn măcar al unei bucăți cât să pună piciorul (Fapte 7, 5). Căci toți am fost și suntem și vom fi străini pe pământ, cum spune toată dumnezeiasca Scriptură.

Când deci toate cele de pe pământ se vor uni în întregime cu cele cerești, atunci și drepții vor moșteni acel pământ reînnoit, pe care îl vor moșteni cei blânzi, fericiți de Domnul (Matei 5, 5). Acum unele s-au unit cu cele cerești,

altele se vor uni. Sufletele sfinţilor, cum am spus înainte, se lipesc de Dumnezeu încă fiind în trup, prin darul Duhului Sfânt şi prin unirea cu El; dar vor fi reînnoite şi preschimbate şi înviate din morţi şi restabilite în lumina neînserată şi în slavă, după adormire. Dar trupurile lor încă nu, ci vor fi lăsate în morminte şi în stricăciune, având să se facă şi ele nestricăcioase la învierea cea de obşte, când toată zidirea aceasta pământească, văzută şi supusă simţurilor, se va preschimba şi se va uni cu cele cereşti, sau cu cele nevăzute şi mai presus de simţuri.

Întâi vor trebui să se împlinească acestea, apoi va veni cu slavă multă şi cu putere (Matei 24, 30) preadoritul şi preadulcele nostru Împărat şi Dumnezeu Iisus Hristos, ca să judece lumea şi să dea fiecăruia după faptele lui (Matei 16, 27). După aceea, aşa cum într-o casă mare, sau în palatul împărătesc sunt multe locuri de odihnă şi de locuit şi în amândouă aceste feluri de locaşuri preadumnezeieşti este o mare felurime, aşa va face şi în noua creaţie multe împărţiri, dând fiecăruia moştenirea lui după vrednicia lui şi strălucirea şi podoaba ce i se cuvine pe temeiul virtuţilor şi faptelor lui. Dar pentru că ei vor fi duhovniceşti şi străvezii şi uniţi cu acele dumnezeieşti locaşuri şi locuri de odihnă, Împărăţia cerurilor le va fi o singură locuinţă şi aşa se va arăta tuturor drepţilor şi nu vor vedea decât pe Împăratul pretutindeni. El va fi în faţa fiecăruia şi fiecare în faţa Lui şi va lumina în fiecare şi fiecare va lumina în El[277]. Vai însă celor ce se vor afla atunci în afara casei aceleia.

După ce am spus destule şi câte trebuie despre acestea, spre cunoştinţa celor ce nu încearcă să ni se împotrivească din duh de gâlceavă, să vă facem, după putinţă, cunoscut şi felul cum se unesc toţi sfinţii cu Hristos şi se fac una cu El.

---

[277] Deşi fiecare îşi va avea locaşul său şi strălucirea sa (propriu-zis locaşul său e însăşi strălucirea sa, care e strălucirea dăruită lui de Dumnezeu, potrivită însă cu persoana sa şi cu nivelul la care a ajuns), adică nu se vor dizolva toţi într-un ocean comun de lumină, totuşi ei şi locaşurile lor îşi vor fi transparenţi la culme, încât se vor bucura de cea mai deplină comuniune, nefiind stânjeniţi de voinţa de a-şi ascunde ceva. Căci nu vor avea în ei nimic rău, deci nimic de ascuns. Comuniunea aceasta o vor avea în Dumnezeu, Care va fi deplin deschis fiecăruia, pentru că fiecare va fi deplin deschis lui Dumnezeu. Un ocean de lumină fără locaşuri deosebite, adică fără persoane deosebite, n-ar fi un ocean al luminii înţeleasă ca iubire, numai păstrându-se deosebite, dar fiindu-şi străvezii, lumina dumnezeiască universală va fi o lumină a iubirii, care nu poate avea loc decât între persoane deosebite. Transparenţa luminoasă a persoanelor e transparenţa gândurilor bune şi iubitoare între ele. Propriu-zis locaşul în care va locui fiecare va fi virtutea în care s-a distins el mai mult, sau înălţimea la care s-a ridicat prin virtute firea sa, sau modul în care s-a deprins fiecare în chip deosebit să-şi arate atenţia şi iubirea faţă de Dumnezeu şi de ceilalţi oameni. Dar aceste virtuţi, sau niveluri spirituale, sau moduri deosebite de atenţie fac ele înseşi mai străvezii diferitele persoane între ele şi faţă de Dumnezeu.

6. Cum se unesc cu Hristos și Dumnezeu toți sfinții

Toţi sfinţii sunt cu adevărat mădulare ale lui Hristos, Dumnezeu cel peste toate, și, cum s-a spus, sunt datori să se lipească de El (1 Cor. 6, 17) și să se unească cu trupul Lui, ca El să fie capul lor (Colos. 1, 18), iar sfinţii din veac și până la ziua cea mai de pe urmă să fie mădularele Lui, ca să fie cei mulţi un trup al lui Hristos (1 Cor. 12, 27), ca un singur om. De aici urmează că unii împlinesc rostul mâinilor, lucrând până azi și făcând voia Lui preasfântă, făcând din cei nevrednici vrednici și câștigându-i pentru El; alţii, rostul umerilor, purtându-și greutăţile unii altora (Gal. 6, 2), sau chiar pe cel pierdut (Luca 15, 6) aflat de ei, care înainte rătăcea pe munţi și dealuri și locuri pe care nu le cercetează Domnul (Iez. 34, 4; Pilde 19, 23; Matei 18, 12), și împlinind astfel voia Lui (Gal. 6, 6); alţii, al pieptului, izvorând celor însetaţi și flămânzi dreptatea Lui Dumnezeu (Matei 5, 6), apa cea prealimpede a cuvântului înţelepciunii și cunoștinţei de negrăit, și procurându-le pâinea pe care o mănâncă Puterile de sus ale cerului (Ps. 77, 29), ca unii ce se odihnesc la pieptul Lui și sunt iubiţi de El; alţii, rostul pântecelui, primindu-le toate în sânul lor prin iubire și purtând înlăuntrul lor duhul mântuirii și având în ei simţirea în stare să cuprindă tainele Lui, de negrăit și ascunse; alţii, rolul coapselor, purtând în ei rodnicia înţelesurilor vrednice de Dumnezeu ale teologiei tainice și născând pe duhul mântuirii pe pământ (Is. 26, 18), adică rodul și sămânţa Duhului în inimile oamenilor prin cuvântul și învăţătura lor; alţii, rostul picioarelor, dovedind bărbăţie și răbdare în încercări, după pilda lui Iov, și neabătându-se de la statornicia în cele bune, nici slăbind în ele, ci purtând poverile darurilor Lui[278].

Astfel deci, trupul Bisericii lui Hristos e ţinut în armonie și sfinţit Lui din veac, păstrând întregimea și neștirbirea în unirea fiilor lui Dumnezeu celor întâi-născuţi, înscriși în ceruri (Evr. 12, 23). Căci către aceștia zice acum Dumnezeu: „Nu vă bucuraţi că dracii vi se supun", ceea ce produce în cei mai ușori mai degrabă mândrie și părere de sine, „ci vă bucuraţi că numele voastre s-au scris în ceruri" (Luca 10, 20). Iar că sfinţii toţi, fiind mădularele lui Hristos, se fac un trup al Lui, dar că se vor face și în viitor, voi încerca să o dovedesc și din Sfânta Scriptură. Mai întâi ascultă pe Însuși Mântuitorul nostru și Dumnezeu, cum arată unirea nedesfăcută și nedespărţită cu El, când zice către apostolii Săi: „Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine; și voi sunteţi întru Mine și Eu întru voi" (Ioan 14, 20); și iarăși: „Dar nu Mă rog numai pentru aceștia, ci și pentru toţi cei ce vor crede prin cuvântul lor în Mine, ca să fie toţi una" (Ioan

[278] Darurile lui Hristos reprezintă în același timp poveri sau obligaţii de a lucra potrivit cu ele.

17, 20-21). Iar voind să arate felul unirii, zice iarăşi: „Precum Tu, Părinte, întru Mine, şi Eu întru Tine, ca şi ei să fie una întru Noi” (Ioan 17, 21). Făcând aceasta şi mai clar zice: „Şi slava pe care Mi-ai dat-o am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem. Eu întru ei şi Tu întru Mine, ca să fie desăvârşiţi în Unul” (Ioan 17, 22-23). Şi după puţin: „Părinte, pe care Mi i-ai dat voiesc ca unde sunt Eu să fie şi ei cu Mine, ca să vadă slava Mea, pe care Mi-ai dat-o Mie” (Ioan 17, 24). Şi iarăşi: „Ca iubirea cu care M-ai iubit pe Mine să fie întru ei şi Eu întru ei” (Ioan 17, 26). Ai văzut ce adânc de taine? Ai cunoscut ce copleşire nesfârşită de slavă covârşitoare? Ai înţeles că modul unirii e mai presus de minte şi de toată înţelegerea?

Ce minune, fraţilor, ce coborâre de negrăit a iubirii faţă de noi a Iubitorului de oameni Dumnezeu! Unirea pe care o are prin fire cu Tatăl Său făgăduieşte să o aibă prin har şi cu noi, dacă vrem; şi noi o vom avea cu El la fel, dacă vom lucra poruncile Lui. Căci ceea ce are El prin fire cu Tatăl, aceea ne dă şi nouă să avem cu El prin voinţă şi prin har. Ce minune înfricoşătoare! Slava pe care a dat-o Tatăl Fiului ne-o dă şi nouă Fiul prin harul dumnezeiesc. Şi lucru şi mai mare e că precum El este întru Tatăl şi Tatăl este întru El, aşa Fiul lui Dumnezeu este întru noi şi noi, dacă voim, vom fi întru Fiul, prin har. Ce har nepătruns! Iubirea cu care Dumnezeu şi Tatăl a iubit pe Unul-Născut Fiul Lui, aceeaşi, spune, va fi întru noi şi Însuşi Fiul lui Dumnezeu va fi întru noi. Şi pe drept cuvânt! Căci, odată ce s-a făcut rudenie cu noi prin trup şi ne-a făcut pe noi împreună-părtaşi ai dumnezeirii Sale, ne-a făcut pe toţi rudenii ale Lui. De altfel, odată ce dumnezeirea împărtăşită nouă prin comunicare este netăiată şi nedespărţită, e numaidecât de trebuinţă ca şi noi, cei ce suntem părtaşi nedespărţiţi la ea într-un singur Duh, să fim un trup cu Hristos.

Că acestea aşa sunt, ascultă pe Pavel care zice: „Căci în Hristos Iisus nu este rob şi liber, nu este iudeu şi elin şi scit, nu e barbar, ci Hristos este în toate şi în toţi” (Colos. 3, 11). Vezi că nu a spus: „Ci toţi sunt creştini”, ci „Hristos” la singular, ca fiind un trup din multe mădulare. Căci spunând mai întâi: „fiecăruia i s-a dat arătarea Duhului spre folos” (1 Cor. 12, 7) şi înşirând deosebirile darurilor, pe urmă acelaşi a adăugat iarăşi: „Iar toate acestea le lucrează unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia îndeosebi, precum voieşte” (1 Cor. 12, 11). Şi făcându-ne cunoscute darurile date prin Duhul sfintelor mădulare ale lui Hristos, adaugă zicând: „Căci precum trupul este unul şi are multe mădulare, dar toate mădularele trupului celui unul, deşi multe, sunt unul şi deci sunt un trup, aşa şi Hristos. Căci într-un singur Duh noi toţi ne-am botezat într-un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, şi toţi am băut o singură băutură. Căci trupul nu este un mădular, ci multe” (1 Cor. 12, 12-14). Şi iarăşi, precum fiecăruia, cum am spus mai înainte, i se dă de Dumnezeu după vrednicie locul în preacuratele locaşuri, aşa şi în trupul Bisericii fiecare va

fi așezat în partea în care este vrednic[279]. Aceasta o arată după puţin același apostol în aceeași epistolă a lui: „Iar acum Dumnezeu a pus mădulare, pe fiecare dintre ele, într-un trup, precum a voit... deci mădularele sunt multe, dar unul este trupul” (1 Cor. 12, 18, 20). Iar ca să arate și deosebirea mădularelor și care sunt acestea și cine sunt, a zis: „Iar voi sunteţi trup al lui Hristos și mădulare în parte. Și pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică, mai întâi pe apostoli, în al doilea rând pe proroci, în al treilea rând pe învăţători, apoi puterile, darurile vindecărilor, ajutorările, cârmuirile, felurile limbilor” (1 Cor. 12, 27-28). Ai văzut deosebirile mădularelor lui Hristos? Ai aflat care sunt mădularele Lui? Ascultă tot pe același apostol arătând și unirea mădularelor, urmând Stăpânului.

Acela a învăţat că unirea pe care o are El cu Tatăl o avem și noi la fel cu El. Iar ucenicul și apostolul Lui a spus că ea e unirea pe care o are bărbatul cu femeia lui și femeia cu bărbatul ei. De aceea zice: „Femeilor, supune-ţi-vă bărbaţilor voștri ca Domnului, că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos e cap Bisericii, și El este Mântuitorul trupului” (Efes. 5, 22-23). Și iarăși: „Bărbaţilor, iubiţi pe femeile voastre, precum și Hristos a iubit Biserica și s-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfinţească și s-o înfăţișeze Sieși Biserică slăvită, neavând pată sau zbârcitură, sau altceva de felul acesta, ci ca să fie sfântă și neprihănită” (Efes. 5, 27). Și puţin mai încolo: „Cel ce iubește pe femeia sa – ia aminte, te rog, la adâncimea cuvântului! – pe sine se iubește; și nimeni nu și-a urât vreodată trupul său, ci-l hrănește și-l încălzește, precum și Domnul, Biserica, fiindcă mădulare ale trupului Lui suntem, din carnea și din oasele Lui” (Efes. 5, 28-30).

Vezi cum a arătat că precum Eva a fost luată din carnea și din oasele lui Adam și s-au făcut amândoi un trup, așa și Hristos ni se dă nouă pe Sine spre împărtășire de carnea și de oasele Lui, pe care le-a arătat apostolilor după ce a înviat din morţi, zicând: „Pipăiţi și vedeţi că duhul carne și oase nu are, cum Mă vedeţi pe Mine având” (Luca 24, 39)? Ne dă să mâncăm din acestea înseși (Ioan 6, 56) și ne face și pe noi una cu Sine prin această împărtășire. Și voind să arate în chip covârșitor unirea noastră cu Dumnezeu, adaugă zicând: „Pentru aceasta – adică pentru Hristos – va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa”, adică de Biserică, „și vor fi amândoi un trup” (Efes. 5, 31), adică trupul lui Hristos și Dumnezeu.

Ca dovadă că acesta este înţelesul cuvântului și nu le spunem acestea din judecata noastră, adaugă zicând: „Taina aceasta mare este, iar eu vorbesc gândind la Hristos și la Biserică” (Efes. 5, 32).

---

[279] E vrednică de menţionat această asemănare între Biserică și Împărăţia cerurilor. În niciuna nu se confundă mădularele, dar totuși formează un singur trup. Căci aflându-se în același Hristos, sunt și în Biserică și în Împărăţia cerurilor în chip neconfundat, dar într-o comuniune tot mai deplină.

Cu adevărat mare şi mai mult decât mare este şi va fi taina aceasta, căci comuniunea şi unirea, intimitatea şi rudenia pe care o au femeia cu bărbatul şi bărbatul cu femeia, aceeaşi o are în chip vrednic de Dumnezeu şi mai presus de orice înţeles şi cuvânt şi Stăpânul şi Făcătorul tuturor cu întreaga Biserică, ca şi cu o femeie, unindu-se cu ea în chip neprihănit şi mai presus de cuvânt, fiind şi împreună-vieţuind în chip nedesfăcut şi nedespărţit cu ea, ca şi cu una ce este preaiubită şi preadragă. Aşa şi Biserica s-a lipit unindu-se cu preaiubitul ei Dumnezeu, ca un trup întreg cu Capul ei propriu. Căci precum trupul nu poate trăi fără capul concrescut cu el, aşa nici Biserica credincioşilor, adică a fiilor lui Dumnezeu celor scrişi în ceruri (Evr. 12, 23), nu poate fi un trup deplin şi întreg al lui Dumnezeu fără Cap, sau fără Hristos şi Dumnezeu; nu poate trăi viaţa adevărată şi nepieritoare, dacă nu e hrănită în fiecare zi cu pâinea cea cerească (Matei 6, 11). Căci de la El vine tuturor celor ce-L iubesc puterea de a vieţui şi de a creşte la starea de bărbat desăvârşit, la măsura plinătăţii Lui (Efes. 4, 13).

Prin aceasta s-a lămurit în chip clar întrebarea pusă de cuvântul nostru, cum sfinţii de la început şi până acum şi până la sfârşitul lumii, ajunşi un trup cu Hristos, vor fi şi în viitor cu Hristos şi în Hristos. Să cercetăm acum şi modul cum va trebui să se plinească lumea de Sus. Deschideţi deci urechile şi faceţi mintea conducătoare să ia aminte la cele ce vor fi spuse, pentru că cuvântul nostru va atinge la tot pasul întrebări privitoare la lucrurile dumnezeieşti.

7. Cum trebuie să se plinească lumea de Sus şi ce este ea şi în ce chip se va plini

Trebuie să ne întrebăm mai întâi despre ce lume se spune că trebuie să se plinească şi fără a cărei plinire nu va veni sfârşitul, şi ce este sfârşitul însuşi de care se vorbeşte. Eu socotesc că însăşi Biserica lui Hristos – omul întreg este o lume înfrumuseţată, în care se spune că locuieşte şi umblă Dumnezeu (2 Cor. 6, 16) şi trimite razele strălucitoare ale darurilor Lui, ca Cel ce e Soarele dreptăţii (Mal. 3, 20). E Biserica de care ştim că e numită şi trupul, şi mireasa lui Hristos, cum zice Pavel, cel ce o conduce la mirele ei. „V-am logodit cu un bărbat, ca să vă înfăţişez fecioară curată lui Hristos” (2 Cor. 11, 2). La fel spune dumnezeiescul David: „De faţă a stat împărăteasa, la dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată şi felurit împodobită” (Ps. 44, 11). Deşi spun mulţi că aceasta s-a zis numai despre Născătoarea de Dumnezeu, dar se potriveşte foarte bine şi pentru Biserica Fiului ei şi a lui Dumnezeu, cum vor arăta mai limpede cele următoare: „Aduce-se-vor în urma ei Împăratului fecioare, sau suflete. Sufletele apropiate ei se vor aduce ţie. Aduce-se-vor întru bucurie şi veselie, aduce-se-vor Împăratului în locaşul bisericesc” (Ps. 44, 16-18). Ce socoteşti că este locaşul acesta? Socoteşti oare că altul este locaşul şi altul Împăratul?

Nicidecum. Căci precum Hristos este Capul Bisericii și Dumnezeu, așa este El și locașul ei, precum și Biserica însăși este locașul Lui și o lume frumoasă, cum ne-au lămurit cele de mai sus[280]. Dar acestea trebuie să le reluăm și să le spunem spre o dovedire mai cu prisos și mai amănunțită.

Care sunt acestea? Cele ce Hristos și Dumnezeu Însuși le-a spus către Tatăl Său despre credincioși și despre apostolii Săi înșiși: „nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru toți cei ce vor crede prin cuvântul lor în Mine, ca toți să fie una” (Ioan 17, 20-21). Cum una? „Precum Tu, Părinte, întru Mine, și Eu întru Tine, ca și ei să fie una întru Noi” (Ioan 17, 21). Vezi că Același s-a făcut și Împărat, și locaș sfânt al celor ce se mântuiesc? Află apoi și cum toți credincioșii sau Biserica, împărăteasa, și cei ce vor urma ei sunt locaș sfânt și lumea lui Dumnezeu și a Împăratului Hristos. Căci zice: „Eu în ei și Tu, Părinte, întru Mine, ca să fie desăvârșiți întru Unul” (Ioan 17, 23). Și ce spune Pavel, ucenicul Lui? „Nu știți că sunteți locașul sfânt al lui Dumnezeu și Duhul Lui cel Sfânt locuiește întru voi?” (1 Cor. 3, 16). Vezi cum consună cuvintele Apostolului întocmai cu cele ale Domnului, arătând și ele că Biserica e locaș sfânt și lumea Împăratului Dumnezeu? Cunoaște că Același era Care vorbea în proroci și în apostoli și Același este Care vorbește și acum în unii și în alții.

8. Dacă nu se vor naște toți cei mai înainte rânduiți din neam în neam până la ziua de apoi și nu vor ajunge la plinire, nici lumea de Sus nu se va plini

Deci trupul lui Hristos și mireasa Lui și lumea de Sus și locașul sfânt al lui Dumnezeu este Biserica, iar mădularele trupului Lui sunt toți sfinții. Dacă e așa, dar nu toți au venit la existență, e vădit că nici trupul lui Hristos, nici lumea de Sus, adică Biserica lui Dumnezeu, nu s-a împlinit întreagă. Sunt azi în lume mulți care nu cred, sau și dintre cei ce cred în Hristos sunt mulți păcătoși și risipitori care trebuie să se schimbe făcând pocăință, mulți neascultători care vor trebui să se facă ascultători, mulți care vor avea încă să se nască și să placă lui Dumnezeu până la trâmbița din urmă. Trebuie deci să se nască și să fie aduși la existență toți cei mai înainte cunoscuți și să se plinească lumea mai presus de lume a Bisericii celor întâi-născuți, Ierusalimul cel ceresc (Evr. 12, 22-29). Atunci va fi sfârșitul și se va înfăptui plinătatea trupului lui Hristos de către cei mai dinainte rânduiți de Dumnezeu ca să fie în chipul Fiului Său (Rom. 8, 29). Aceștia sunt fiii luminii și ai zilei Lui (1 Tes. 5, 5).

Aceștia toți, care sunt mai înainte rânduiți și scriși și numărați, se vor adăuga și alipi la trupul lui Hristos. Atunci, ajuns întreg și nemailipsindu-i niciun mădular, se va împlini sau desăvârși. Aceasta pare să se potrivească

280 Hristos este în Biserică și Biserica în Hristos.

adevărului și apostolului Pavel, care spune: „Până ce vom ajunge toţi la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei plinătăţii lui Hristos” (Efes. 4, 13). „Căci pe care i-a cunoscut de mai înainte, pe aceia i-a și rânduit de mai înainte; iar pe care i-a rânduit de mai înainte, pe aceia i-a și chemat; iar pe care i-a chemat, pe aceia i-a și îndreptat; iar pe care i-a îndreptat, pe aceia i-a și slăvit, ca să fie în chipul Fiului Său” (Rom. 8, 29-30).

Vezi cum sunt mai înainte rânduiţi și mai înainte cunoscuţi toţi sfinţii? Vezi cum zice că i-a și scris pe aceştia? Căci zice: „V-aţi apropiat de Sion, de muntele şi de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc şi de adunarea a zeci de mii de îngeri”. Apoi adaugă: „Şi de Biserica celor întâi-născuţi, scriși în ceruri” (Evr. 12, 22-23). Dacă sunt scriși, e vădit că sunt și număraţi, precum s-a scris: „Cunoaşte Domnul pe ai Săi” (2 Tim. 2, 19). Şi cuvântul evlavios zice: „Chiar și perii capului vostru sunt număraţi” (Matei 10, 30). Dacă perii capului nostru sunt număraţi, cu cât mai mult noi. Deci toţi sfinţii sunt mai înainte cunoscuţi lui Dumnezeu, mai înainte rânduiţi și număraţi și scriși după numele lor în ceruri. Ca atare, ei sunt mădulare ale lui Hristos, care trebuie să se facă un trup al Lui și să se desăvârșească în El. Prin aceasta cuvântul a dovedit că atunci când toţi aceştia vor fi adunaţi și se vor fi făcut un trup al lui Hristos, se va împlini lumea de Sus, adică Ierusalimul cel ceresc care este Biserica celor întâi-născuţi, sau întreg trupul Bisericii, al împărătesei lui Dumnezeu, care este trupul lui Hristos-Dumnezeu.

Unde sunt, deci, cei ce născocesc, în deşertăciunea cugetărilor lor (Efes. 4, 17), multe locașuri, spre pieirea lor? Unde sunt cei ce zic: „Nu voim să intrăm în Împărăţia cerurilor. Căci aceasta e prea mult. Ci voim să fim în loc de odihnă, și aceasta ne ajunge”? Toţi sfinţii din veac trebuie să fie un trup cu Hristos; și unde socotesc aceştia că vor fi, dacă se vor afla nevrednici de trupul acesta și se vor tăia de la el? Dacă toată lumea se va reînnoi prin foc, în ce loc presupun ei că vor fi, ca să nu treacă prin foc și să nu fie cercaţi de el? Cu adevărat s-au făcut deşerti în cugetările lor şi inima lor nepricepută s-a întunecat. Căci, spunând că sunt înţelepţi, s-au făcut nebuni (Rom. 1, 22).

Dar să cercetăm acum care este nunta de taină a lui Dumnezeu. Deci să îndreptăm cuvântul spre altă temă. Care temă? Cea pe care caută s-o cunoască cei neintroduși: Oare se vor cunoaște în veacul viitor sfinţii întreolaltă, când fiecăruia i se va da de Dumnezeu după faptele lui, sau nu? Trebuie să începem întâi de la cuvintele evanghelice și așa cuvântul, înaintând pe drumul drept, va lămuri și acestea.

9. La cuvântul Evangheliei: „Asemănatu-s-a Împărăţia cerurilor” (Matei 22, 1-14); și care este nunta cea de taină a lui Dumnezeu

„Asemănatu-s-a, zice, Împărăţia cerurilor, împăratului care a făcut nunţi fiului său și a chemat pe mulţi”. De care împărat vorbeşte, dacă nu de Însuși

Tatăl Său și Dumnezeu? Și cui altcuiva a făcut nuntă, dacă nu Fiului Său Unul-Născut și Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos Însuși? Dar cu cine sau cu ce împărat a primit Stăpânul și Împăratul tuturor să facă înțelegerea de căsătorie? Fiecare din noi oamenii, când vrea să aducă o mireasă fiului său, se grăbește să ia pe fiica celui mai de vază și mai slăvit și mai bogat. Pe cine va găsi deci Dumnezeu deopotrivă cu El, ca să-Și aducă Sieși mireasă de la el? Căci zice prorocul: „Cel ce ține în mâna Lui marginile pământului și pe cei ce locuiesc în el, ca pe niște lăcuste” (Is. 40, 22). Iar în alt loc: „Dumnezeu cel veșnic, Care a întocmit marginea pământului” (Is. 40, 28) și a întemeiat pe nimic stâlpii lui (Iov 38, 4-6). Iar David zice: „Cel ce privește la pământ și-l face să se cutremure” (Ps. 103, 33). Deci Cel ce este așa, să vedem, a cui fiică a luat ca mireasă și a făcut nunți Fiului Său? Vreți să aflați a cui? Mărimea coborârii Lui îmi amețește gândul și mă cutremur să v-o spun. Dar încrezându-mă în bunătatea Lui, voi spune: și-a luat ca mireasă pe fiica celui ce a săvârșit desfrânare și ucidere; ca să spun așa, a unui desfrânat și ucigaș.

Vezi ce bunătate și coborâre de negrăit? Vezi ce covârșitoare iubire de oameni? Vezi mărimea iubirii și a bunătății? Învață deci de aici, tu, cel ce-ți închipui lucruri mari despre tine, să te smerești și să fii modest și niciodată să nu te înalți asupra cuiva, chiar dacă ai fi cel mai mare împărat dintre împărați, cel mai vestit dintre conducători, cel mai bogat dintre toți bogății; învață privind la Domnul tuturor, la Sfântul sfinților, la fericitul Dumnezeu și singurul Stăpânitor, la Cel ce locuiește în lumina neapropiată (1 Tim. 6, 15-16), Care coboară astfel și-Și aduce mireasă Fiului Său Unul-Născut de la cel ce s-a răzvrătit, El, Cel nevăzut, Cel necuprins, Cel nepătruns, Făcătorul și Ziditorul tuturor, pentru tine și pentru mântuirea ta.

Și cine e cel ce a săvârșit ucidere și desfrânare, pe a cărui fiică și-a ales-o Sieși ca mireasă? David, fiul lui Iesei, care a omorât pe Urie și a preacurvit cu femeia lui (2 Regi 11, 2-5). Pe fiica acestuia, pe Maria, pe preaneprihănita și preacurata Fecioară a ales-o El de mireasă. O numesc pe aceasta preaneprihănită și preacurată în asemănare cu noi, oamenii de atunci, comparând-o cu aceia și cu noi, robii ei; față de Mirele ei însă și Părintele Aceluia, ea e om, dar e curată și preacurată și mai curată și mai neprihănită decât toți oamenii din toate neamurile. Pe aceasta a ales-o pentru Fiul Său și i-a făcut nunți. În ce fel? Ascultă cu luare-aminte.

Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos a trimis pe unul din slujitorii Săi, pe arhanghelul Gavriil, din înălțimea cea sfântă a Sa (Ps. 101, 20). Acesta coborând, înfățișează fecioarei taina și-i spune: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine” (Luca 1, 28). Și împreună cu cuvântul a intrat întreg Cuvântul ipostatic și de o ființă al lui Dumnezeu și Tatăl în pântecele Fecioarei, și prin venirea și împreună-lucrarea Sfântului Său Duh, Cel de o ființă, a luat trup înzestrat cu minte și cu suflet din sângele curat al ei și s-a făcut om. Aceasta e deci unirea de negrăit și nunta de taină a lui

Dumnezeu; și așa s-a făcut schimbul lui Dumnezeu cu oamenii, unindu-Se în chip neamestecat cu ființa și cu firea noastră stricăcioasă și săracă Cel mai presus de fire și de ființă. Deci Fecioara a zămislit și a născut din două firi, în chip minunat, adică din dumnezeire și omenitate, pe Fiul cel Unul, Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care n-a stricat nici fecioria ei și nu s-a despărțit nici de sânul părintesc.

Dar harul îmi dă și mă îndeamnă ca, pornind de la cuvântul evanghelic, să cuget și la alt lucru, care se petrece pururea în chip tainic și în toți fiii luminii. Căci de ce n-a spus: „A făcut nuntă Fiului Său”, ci „nunți”? De aici îmi vine un gând nou. De ce? Fiindcă cu fiecare dintre credincioșii și fiii zilei se săvârșește pururea aceeași nuntă în chip apropiat și fără mare deosebire. Cum și în ce fel? Dumnezeu, unindu-se cu noi într-un nuntă preaneprihănită și preacurată, înfăptuiește în noi ceva ce întrece puterea noastră. Ce este aceasta? Ascultă cu luare-aminte.

10. Toți sfinții zămislesc în ei pe Cuvântul lui Dumnezeu în chip apropiat Născătoarei de Dumnezeu și Îl nasc pe El și El se naște în ei și ei se nasc din El. În ce fel sunt fii și frați și mame Lui

Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, intrând în pântecele preasfintei Fecioare și luând trup din ea și făcându-se om, S-a născut, cum am spus, om desăvârșit și Dumnezeu desăvârșit, fiind același amândouă în chip neamestecat. Ia aminte deci: Cum se petrece cu noi acest lucru mai mare ca noi? Fiecare din noi, oamenii, credem în El, Fiul lui Dumnezeu și Fiul pururea Fecioarei și Născătoarei de Dumnezeu Maria, și, crezând, primim cuvântul despre El cu credință în inimile noastre; ca urmare, mărturisindu-L cu gura și pocăindu-ne îndată din suflet de fărădelegile săvârșite de noi mai înainte, precum a intrat Dumnezeu, Cuvântul Tatălui, în pântecele Fecioarei, așa Cuvântul se află și în noi ca o sământă[281]. Minunează-te, auzind această taină înfricoșătoare și primește acest cuvânt vrednic de credință cu toată încredințarea și credința.

Deci Îl zămislim pe El nu în chip trupesc, cum L-a zămislit Fecioara și Născătoarea de Dumnezeu, ci înțelegător și ființial. Și-L avem în inimile

[281] Este o legătură între cuvântul rostit de Cuvântul dumnezeiesc și acest Cuvânt ca persoană. Când e primit cuvântul Lui cu credință, vine în noi prin acest cuvânt Însuși Cel ce-l rostește ca persoană și crește în noi pe măsură ce credem și adâncim mai mult cuvintele Lui și ne facem asemenea Lui, asimilându-L în conținutul Lui comunicat nouă prin cuvânt. Prin cuvântul rostit de Cuvântul dumnezeiesc vine în noi însăși puterea persoanei Lui, care ne modelează după chipul Lui. Aici e o deosebire mare între ortodocși și protestanți. Ei despart cuvântul rostit sau scris de Dumnezeu de Cuvântul lui Dumnezeu ca persoană și de puterea Lui.

noastre pe Însuşi Acela pe care L-a zămislit Fecioara Maria, cum zice dumnezeiescul Pavel: „Dumnezeu, Care a zis să strălucească lumina din întuneric, Care a strălucit în inimile noastre spre luminarea cunoştinţei Fiului Său” (2 Cor. 4, 6). E ca şi cum ar zice: „El Însuşi a strălucit întreg în chip fiinţial întru noi”. Şi că acesta este înţelesul a ceea ce a spus, a arătat în cele următoare, zicând: „Şi avem comoara aceasta în vase de lut” (2 Cor. 4, 7), numind comoară pe Duhul Sfânt. În alt loc numeşte însă Duh şi pe Domnul: „Căci Domnul, zice, este Duh” (2 Cor. 3, 17). Iar acestea le spune ca, atunci când auzi de Fiul lui Dumnezeu, să înţelegi şi să auzi odată cu El şi pe Duhul; şi când auzi iarăşi de Duhul, să înţelegi împreună cu El şi pe Tatăl, întrucât şi despre Tatăl zice: „Duh este Dumnezeu” (Ioan 4, 24). Peste tot te învaţă nedespărţirea şi deofiinţimea Sfintei Treimi şi că unde este Fiul, acolo e şi Tatăl, şi unde e Tatăl, acolo e şi Duhul, şi unde e Duhul Sfânt, acolo e întreaga dumnezeire triipostatică, Dumnezeu cel Unul, Tatăl cu Fiul şi cu Duhul Său Cel de o fiinţă, „Cel ce e binecuvântat în veci. Amin” (Rom. 1, 25).

Aşadar, crezând din tot sufletul şi căindu-ne cu căldură, zămislim, cum s-a spus, pe Cuvântul lui Dumnezeu în inimile noastre ca Fecioara, dacă avem sufletele noastre fecioare şi curate. Şi precum pe aceea, fiindcă era preaneprihănită, nu a topit-o focul dumnezeirii, aşa nici pe noi nu ne topeşte dacă avem inimile curate şi neprihănite, ci se face în noi rouă din cer şi izvor de apă şi râu de viaţă nemuritoare[282]. Că şi noi primim la fel focul neîngustat al dumnezeirii, ascultă pe Domnul zicând: „Foc am venit să arunc pe pământ” (Luca 12, 49). Care alt foc, dacă nu Duhul de o fiinţă cu dumnezeirea Lui, cu Care intră împreună şi e împreună-văzut cu Tatăl şi vine şi El înlăuntrul nostru. După ce Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat o singură dată din Fecioara Maria şi S-a născut din ea trupeşte în chip de negrăit şi mai presus de cuvânt, întrucât nu se mai poate întrupa sau naşte trupeşte iarăşi din fiecare din noi, ce face? Ne împărtăşeşte spre mâncare trupul Său preacurat, pe care l-a luat din trupul neprihănit al preacuratei Născătoarei de Dumnezeu Maria, născându-Se din ea trupeşte. Şi mâncând acest trup al Lui, fiecare din noi cei credincioşi, care îl mâncăm cu vrednicie, Îl avem în noi, întreg, pe Dumnezeu cel întrupat, pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe Însuşi Fiul lui Dumnezeu şi Fiul preacuratei Fecioarei Maria, Care şade de-a dreapta lui Dumnezeu şi Tatăl.

Aceasta potrivit cu însăşi spusa Lui: „Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu, rămâne întru Mine şi Eu întru el” (Ioan 6, 56). Dar nu provine niciodată din noi, sau nu se naşte trupeşte şi nu se desparte de noi. Căci nu se mai cunoaşte după trup (2 Cor. 5, 17), ca unul ce ar fi în noi ca un copil, ci este netrupeşte în trupul nostru, amestecându-se cu fiinţele şi cu firea noastră în chip de negrăit şi îndumnezeindu-ne, ca pe unii ce suntem cotrupeşti cu El şi

[282] Căldura sufletului curat, primind cuvântul Cuvântului, face sufletul ca o pastă moale în care ia chip în mod uşor însăşi persoana Celui ce comunică cuvântul.

trup din trupul Lui și os din oasele Lui (Efes. 5, 50)[283]. Acesta este lucrul cel mare al negrăitei iconomii și al coborârii Lui mai presus de cuvânt, săvârșit în noi; aceasta e taina plină de toată înfricoșarea, pe care am șovăit să o descriu și am tremurat să o înfățișez.

Dar Dumnezeu pururea voiește să-Și descopere și să ne arate iubirea Sa față de noi, ca și noi, înțelegând și respectând marea Sa bunătate, să voim să-L iubim pe El. De aceea, mișcat de Duhul care mișcă și luminează inimile noastre, am făcut aceste taine cunoscute prin scris, nu ca să dovedesc că vreun om este egal cu cea care L-a născut pe Domnul în chipul nașterii celei de negrăit – să nu fie! –, căci nu este cu putință acest lucru. Pentru că alta este nașterea de negrăit cu trupul a lui Dumnezeu Cuvântul din ea, și alta este cea care se săvârșește duhovnicește din noi. Aceea, născând pe Fiul și Cuvântul întrupat al lui Dumnezeu, a născut taina zidirii din nou a neamului nostru și mântuirea lumii întregi pe pământ, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu, Care a unit cele despărțite cu Sine Însuși (Efes. 2, 14-15) și a ridicat păcatul lumii (Ioan 1, 29). Iar aceasta, născând în Duhul dumnezeiesc pe cuvântul cunoștinței lui Dumnezeu, lucrează totdeauna în inimile noastre taina înnoirii sufletelor omenești și comuniunea și unirea cu Dumnezeu-Cuvântul. Aceasta ne-o dă să înțelegem și cuvântul dumnezeiesc care spune: „Prin care am luat în pântece și am suferit durerile nașterii și am născut duh de mântuire, pe care l-am născut pe pământ” (Is. 26, 18).

Scopul meu a fost să arăt iubirea Lui nesfârșită și curată față de noi și că, dacă voim, noi toți ne putem face, în chipul amintit, mame, după cuvântul Domnului nostru Iisus Hristos (și frați ai Lui); și ne putem face deopotrivă cu ucenicii și apostolii Săi, nu după vrednicia acelora, nici după călătoriile și ostenelile ce le-au suportat, ci după harul lui Dumnezeu și după darul Lui pe care l-a vărsat peste toți cei ce voiesc să creadă și să urmeze Lui fără întoarcere. Căci Însuși El voiește aceasta, spunând: „Mama Mea, zice, și frații Mei sunt cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l împlinesc pe el” (Luca 8, 21).

Vezi cum a ridicat la cinstea de mame ale Lui pe toți cei ce ascultă cuvântul Lui și-l împlinesc pe el și cum numește frați și rudenii ale Lui pe toți aceștia? Dar aceea a fost mamă a Lui în chip propriu, ca una ce L-a născut, cum am spus, pe Acesta, în chip de negrăit și fără bărbat, trupește. Iar sfinții toți Îl au ca unii ce L-au zămislit pe El după har și după dar. Din Maica Lui preacurată a împrumutat trupul Său preacurat, dăruindu-i în schimb dumnezeirea – schimb minunat și nou! Din sfinți nu ia trup, ci le împărtășește lor trupul Său îndumnezeit. Privește adâncul tainei! Harul Duhului, sau focul dumnezeirii, este al Mântuitorului și Dumnezeului nostru, din firea și din ființa Lui, iar trupul Lui nu este de acolo, ci din trupul preacurat și sfânt al

[283] Hristos este totuși „trupește” în trupul nostru. Dar Sfântul Simeon spune că e „netrupește”, înțelegând că e ca un trup copleșit de Duhul Său cel Sfânt.

Născătoarei de Dumnezeu şi din sângele ei preaneprihănit, din care luându-l şi l-a însuşit, după cuvântul evlavios: „Şi Cuvântul trup S-a făcut” (Ioan 1, 14).

De aceea, Fiul lui Dumnezeu şi al neprihănitei Fecioare împărtăşeşte sfinţilor, cum s-a spus, din firea şi fiinţa Tatălui celui împreună-veşnic, harul Său dumnezeiesc, precum zice prin Prorocul: „Şi în zilele de pe urmă, voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul” (Fapte 2, 17), se înţelege, cel credincios; iar din firea şi fiinţa celei ce L-a născut pe El în chip propriu şi cu adevărat, trupul pe care l-a luat din ea.

Şi precum din plinătatea Lui noi toţi am luat (Ioan 1, 16), aşa şi din trupul neprihănit luat din preasfânta Sa Maică primim toţi; şi precum Fiul ei şi Dumnezeu S-a făcut Hristos şi Dumnezeul nostru, dar a fost şi fratele nostru, aşa şi noi – o, negrăită iubire de oameni! – ne facem fii ai Născătoarei de Dumnezeu, Maica Lui, şi fraţi ai lui Hristos. Căci toţi sfinţii sunt aceasta prin nunta cea preaneprihănită şi preanecunoscută săvârşită cu ea şi în ea, datorită căreia Fiul lui Dumnezeu e din ea şi sfinţii sunt din El. Căci precum Eva cea dintâi a născut din împreunare şi din sământa lui Adam, şi din ea şi prin ea s-au născut toţi oamenii, aşa şi Născătoarea de Dumnezeu, primind pe Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl în loc de sământă, L-a zămislit şi L-a născut numai pe Unul-Născut din Tatăl dinainte de veci şi Unul-Născut şi întrupat din ea în zilele de pe urmă. Şi încetând ea să zămislească şi să nască, Fiul ei a născut şi naşte în fiecare zi pe cei ce cred în El şi păzesc sfintele Lui porunci.

Căci odată ce naşterea noastră în stricăciune s-a făcut prin femeia Eva, trebuia ca naşterea noastră duhovnicească şi naşterea noastră din nou să se facă prin bărbat, adică prin al doilea Adam şi Dumnezeu. Priveşte potriveala raţională a lucrurilor: sământa celui stricăcios a născut şi naşte fii stricăcioşi şi muritori; iar Cuvântul nemuritor şi nestricăcios al nemuritorului şi nestricăciosului Dumnezeu a născut şi naşte pururea fii nestricăcioşi şi nemuritori, după ce S-a născut El Însuşi din Fecioara, prin Duhul Sfânt.

Potrivit acestora, Maica lui Dumnezeu este Stăpâna şi Împărăteasa şi Doamna şi Maica tuturor sfinţilor, iar sfinţii toţi sunt slujitorii ei, precum Maica este a lui Dumnezeu. Pe de altă parte, sunt fiii ei, întrucât se împărtăşesc din preacuratul trup al Fiului ei. Credincios este cuvântul (1 Tim. 1, 15; 3, 1 ş.u.). Căci trupul Domnului este trupul Născătoarei de Dumnezeu. Şi împărtăşindu-ne din însuşi trupul îndumnezeit al Domnului, mărturisim şi credem că ne împărtăşim de viaţa veşnică, dacă nu-l mâncăm pe acesta cu nevrednicie şi deci mai degrabă spre osânda noastră.

Iar rudenii ale ei sunt sfinţii în chip întreit. După un chip, pentru că au rudenia din acelaşi lut şi din aceeaşi suflare, sau suflet; după al doilea chip, pentru că au comuniune şi părtăşie cu ea, prin trupul luat din ea; iar după al treilea, pentru că prin sfinţenia ce se înfăptuieşte în ei după Duh fiecare are în sine prin ea pe Dumnezeul tuturor zămislit în sine, precum L-a avut şi ea. Căci deşi L-a născut şi trupeşte, L-a avut întreg în sine totdeauna şi-L are şi acum şi

pururea şi duhovniceşte, şi-L are la fel, în chip nedespărţit.

Aceasta e taina nunţilor, pe care le-a făcut Fiului Său Tatăl cel împreună-veşnic şi de aceeaşi cinste. Şi a chemat pe mulţi şi a trimis pe slujitorii Săi să-i cheme pe cei invitaţi la nunţi şi nu au voit să vină.

11. La cuvântul Evangheliei: „Şi a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invitaţi la nuntă şi n-au voit să vină” (Matei 22, 3-14)

Cine erau trimişii? Prorocii, zice. Cine, invitaţii? Fiii iudeilor. Că ei erau atunci şi au fost de la început invitaţi şi nu au voit să asculte de ei. „Iarăşi a trimis pe alţi slujitori, zicând: Spuneţi celor invitaţi: Iată, am pregătit ospăţul meu; taurii şi animalele îngrăşate au fost înjunghiate şi toate sunt gata. Veniţi la nunţi. Iar ei, neluându-i în seamă, au plecat: unul la ogorul lui, altul la negustoria lui, iar ceilalţi, prinzând pe slujitorii lui, i-au batjocorit şi i-au omorât”. Despre ce slujitori vorbeşte? De apostolii Lui. Şi ce este ospăţul? Împărăţia cerurilor, pe care a pregătit-o celor invitaţi potrivit hotărârii Lui de la întemeierea lumii (Rom. 8, 29). Ce sunt taurii şi animalele îngrăşate? Fiul Fecioarei şi Dumnezeu, viţelul îngrăşat de dumnezeire. Acesta este şi taur, prin puterea cu adevărat de negrăit. Dar L-a numit la plural „tauri”, pentru că trupul Lui cel sfânt se împarte în multe şi fiecare parte din el este iarăşi El întreg, fiind atât de puternic, că răstoarnă pe toţi duşmanii celor care-L primesc şi le dă putere acestora ca să biruiască lumea şi să poată să se facă fii ai lui Dumnezeu (1 Ioan 5, 1-2). Miel se numeşte Atotneprihănitul Miel al lui Dumnezeu (1 Petru 1, 19), Cel de un an (Lev. 12, 6), iar Berbec, ca Cel ce poartă deasupra crucea ca nişte coarne, prin care a dat vrăjmaşului lovitura de moarte şi pe Care, răstignindu-L ceilalţi, L-au omorât. „Alţi slujitori” sunt sfinţii Săi apostoli, pe care i-a trimis, îndemnându-i să nu umble în calea păgânilor şi în cetatea samarinenilor să nu intre, ci să meargă mai bine la oile cele pierdute ale casei lui Israel (Matei 10, 5-6). Dar aceia nu i-au primit nici pe aceştia, ci pe unii i-au batjocorit şi bătut, pe alţii i-au omorât, între aceştia fiind şi Ştefan, întâiul dintre mucenici (Fapte 6, 8 ş.u.). „Iar auzind împăratul, s-a mâniat şi trimiţând oştile lui i-a pierdut pe ucigaşii aceia şi a ars cetatea lor”. Aici vorbeşte de evreii necredincioşi pe care i-a şi nimicit, aducând prin venirea romanilor asupra lor pustiirea totală a ţării lor. Dar prin oştile lui înţelege şi pe cei răi, trimişi spre pedepsirea altor răi, cum zice Dumnezeu prin Moise: „Voi trimite peste ei mânie şi urgie, război de pedepsire prin îngerii răi!” (Ps. 77, 54).

Atunci zise slujitorilor săi: „Nunta este gata, dar invitaţii nu erau vrednici. Mergeţi la răspântiile drumurilor şi pe care îi veţi afla, chemaţi-i la nunţi”. Ai văzut legătura lucrurilor? Ai văzut potriveala pildei? „Şi ieşind, zice, slujitorii aceia la drumuri, i-au adunat pe toţi câţi i-au aflat, buni şi răi, şi s-a umplut nunta de meseni”. Căci apostolii, străbătând lumea toată, au vestit cuvântul lui Dumnezeu şi pe toţi cei ce au ascultat i-au adunat într-o unică credinţă, a cunoştinţei de Dumnezeu, răi sau buni la năravuri, adică i-a

preschimbat şi readus la virtute. Căci aceasta înseamnă „i-au adunat”. Dar şi din cele ce urmează învăţăm acelaşi lucru. Căci zice: „Dar intrând împăratul să vadă pe meseni, a văzut acolo un om neîmbrăcat în haină de nuntă şi i-a zis lui: Prietene, cum ai intrat aici neavând haină de nuntă? Iar acela tăcea. Atunci a zis împăratul slujitorilor: legaţi-i mâinile şi picioarele şi luaţi-l şi aruncaţi-l în întunericul cel mai din afară. Că mulţi sunt chemaţi, dar puţini aleşi”.

Vezi cum zice că cei preaschimbaţi la moravuri au fost adunaţi la masă, dar cei cu vreo viclenie sau răutate oarecare, chiar dacă vor intra, iarăşi vor fi scoşi cu ruşine de către îngeri, pe care îi numeşte şi slujitori? Deci mesenii de la nunţi sunt sfinţii. Iar cel ce nu are haină de nuntă, ştiu că unii socotesc că sunt cei ce și-au întinat trupurile lor numai prin curvie şi preacurvie şi ucideri. Dar nu este aceasta, ci vorbeşte de tot omul care se află sub o oarecare patimă sau păcat. Că acesta este adevărul, auzi de la Pavel care zice: „Nu vă înșelaţi: nici curvarii, nici preacurvarii, nici malahiţii, nici sodomiţii, nici furii, nici lacomii, nici slujitorii la idoli, nici beţivii, nici bârfitorii – și voi adăuga: nici cei ce au ură sau pizmă faţă de vreun frate – nu vor moșteni Împărăţia cerurilor” (1 Cor. 6, 9-10), nici nu vor avea parte de bucuria Domnului nostru Iisus Hristos. Vezi că toată răutatea şi păcatul murdăresc haina sufletului şi ne scot din Împărăţie?

12. Nu trebuie ca cineva din cei nedeprinşi să cerceteze tainele ascunse ale Împărăţiei cerurilor, înainte de lucrarea poruncilor şi de înaintarea în virtuţi şi de desăvârşire; şi că la a doua venire a Domnului toţi sfinţii se vor cunoaşte unii pe alţii

Să lăsăm deci discuţiile deşarte şi nefolositoare (Tit 3, 9) şi să nu ne grăbim să aflăm înainte de vreme cele ce ţin de o vreme, ci să ascultăm mai bine de Domnul care zice: „Cercetaţi Scripturile” (Ioan 5, 39). Cercetaţi-le şi nu le iscodiţi în discuţii îndelungate! Cercetaţi Scripturile şi nu faceţi discuţii în afara Sfintelor Scripturi! Cercetaţi Scripturile, ca să fiţi învăţaţi despre credinţă, nădejde şi iubire! Despre credinţă, ca să nu fiţi purtaţi de orice vânt după nesiguranţa oamenilor fără reazem (Efes. 4, 14), ci întăriţi-vă prin dogmele drepte ale Bisericii Apostolice şi Universale şi „drept îndreptaţi” (2 Tim. 2, 15) cuvântul ei. Dar nu numai aceasta, ci prin împlinirea poruncilor veţi fi învăţaţi să căutaţi şi rodul credinţei şi folosul din ea, iar când veţi putea afla acestea, atunci veţi dobândi şi nădejdea nefăcută de ruşine şi veţi avea în ea şi întreaga iubire faţă de Dumnezeu. Căci altfel, este cu neputinţă vreunui om să dobândească iubirea desăvârşită de Dumnezeu, decât prin credinţa neştirbită şi prin nădejdea sigură şi neîndoielnică. De ce, deci, uitând să ne cercetăm pe noi înșine în privinţa acestora, şi anume, dacă avem credinţă în Dumnezeu atâta cât El Însuşi, Judecătorul nostru viitor, zice că o va cere de la noi, iscodim cele mai presus de noi, câtă vreme noi abia ştim cele de la picioarele noastre?

Credință și fapte[284] – Iar care este credința pe care Dumnezeu o cere de la noi și pe care trebuie s-o avem în El, a arătat El Însuși în Evanghelie, zicând: „Cel ce voiește să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie” (Luca 9, 23); „Căci cel ce vine la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe frații săi, ba încă și sufletul său, nu poate fi ucenicul Meu” (Luca 14, 26). Și iarăși: „Cel ce a aflat sufletul său”, rămânând alipit la cele spuse, „îl va pierde pe el” (Matei 10, 39), „iar cel ce va pierde sufletul său pentru Mine și pentru Evanghelia Mea”, împlinind poruncile Mele, „îl va afla pe el în viața veșnică” (Marcu 8, 35; Matei 16, 25).

Ați auzit semnele credinței? Vă ajung acestea sau aveți nevoie să vi le reamintesc și pe cele următoare? Dacă voiți să aflați că o astfel de credință cere Dumnezeu de la noi, încât crezând în El să nu ne mai îngrijim deloc de viața de aici, aflați aceasta chiar de la Domnul, Care zice limpede: „Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, ce veți mânca, sau ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca” (Matei 6, 25, 28). Și ridicându-ne câte puțin spre cele mai desăvârșite, zice: „De te lovește cineva peste obrazul drept, întoarce-i lui și pe cel stâng; și celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina ta, lasă-i lui și cămașa ta” (Matei 5, 39-40); „și celui ce răpește ale tale, nu i le cere înapoi” (Luca 6, 30). Apoi cerând prisos de credință peste prisos, ne poruncește să ne rugăm pentru dușmanii noștri și să iubim și să facem bine celor ce ne urăsc pe noi și să ne rugăm pentru cei ce ne prigonesc pe noi (Matei 5, 44). Și ne poruncește să facem altele multe, din care să se arate credința noastră în El. Numai atunci trebuie să zicem că suntem credincioși. Căci fără acestea credința noastră este moartă (Iacob 2, 20) și noi înșine suntem morți[285].

Cercetează-te deci pe tine însuți, tu, căruia ți se cer acestea. Și dacă te vei afla că nu ești lipsit de nimic din cele spuse, ci le împlinești toate cu prisosință, din inimă și cu voință fierbinte, vei cunoaște că te ai în lumină pe tine însuți și nădejdea ce nu va fi făcută de rușine; nu cea care vine în cei pierduți din închipuirea de sine (2 Tes. 2, 10) și a cărei deșertăciune și înșelăciune nu o poate recunoaște niciunul din cei ce o au, ci nădejdea cea bună și adevărată, în lumina adevărată și nefăcută de mână[286]. Iar în aceasta vei vedea purtată ca

[284] Titlu în trad. fr., ed. Darrouzès, *Traités théologiques et éthiques,* tom. I, p. 275.

[285] Credința crește pe măsura faptelor și a virtuților. Credința este în ele înseși ca o credință vie și mereu mai puternică. Iubirea mereu sporită este o manifestare a credinței mereu sporite. Credința nu se poate separa de fapte, nici viceversa.

[286] Nădejdea sigură vine din faptele credinței tari. Căci faptele, eliberându-ne de alipirea la lucrurile trecătoare, ne descoperă lumina realității netrecătoare care este Dumnezeu și siguranța vieții noastre netrecătoare în El. De aici se vede că prin lumina de care vorbește așa de mult Sfântul Simeon înțelege intuiția clară și sigură a realității netrecătoare, deci adevărate a lui Dumnezeu, ca temei al duratei noastre veșnice.

într-un car de heruvimi iubirea, care este Hristos[287]. Dar de vei ajunge să o vezi, nu vei iscodi prin discuţii nimic din cele viitoare şi nevăzute, ci vei închide şi gura altora (1 Tim. 1, 3) şi îi vei îndemna să nu iscodească ceva, nici să discute despre acelea. Căci vei fi aflat prin cercare că toate acelea sunt de necuprins cu mintea şi de negrăit cu cuvântul.

Dar dacă n-ai împlinit cele ce te-ajută în primul rând să te faci cunoscut ca credincios chiar de pe acum, şi încă n-ai deplina nădejde şi încredinţare că te vei mântui, şi nici nu poţi spune şi tu ca Sfântul apostol Pavel: „Lupta cea bună m-am luptat, drumul am săvârşit, credinţa am păzit, de acum mă aşteaptă cununa dreptăţii, pe care mi-o va da Domnul, Judecătorul cel drept" (2 Tim. 4, 7-8), de ce iscodeşti să cauţi să afli de se vor cunoaşte sfinţii unii pe alţii în Împărăţia cerurilor, când, ajunşi la contemplarea lui Dumnezeu cel peste toate, Îl vom vedea pe El? Ce folos vei avea din aceasta? Spune-mi!

Am voit să aud şi să aflu de la tine ce folos vei avea dacă ai să afli şi ai să înveţi de la noi despre bucuriile, slăvirile, desfătările şi reaşezările din Împărăţia lui Dumnezeu, câtă vreme eşti osândit, cum am spus, de conştiinţă, fiindcă n-ai păzit poruncile date ţie de Hristos şi de aceea nu ai parte cu Hristos (Ioan 13, 8)? Niciunul, în niciun fel. Ci îţi vei pricinui mai degrabă o şi mai mare osândă, că, aflându-le acestea, le-ai dispreţuit şi n-ai voit să lepezi închipuirea de sine şi să dobândeşti smerenia. De altfel, răspunde liniştit la întrebarea ce ţi-o pun cu blândeţe: De va cere un copil mic, care n-a învăţat încă nici alfabetul, să i se explice gramatica şi retorica, va primi oare vreun om stăpân pe raţiune să ia în seamă măcar cu un singur cuvânt nebunia lui şi nu-l va respinge mai degrabă pe acela că gândeşte lucruri nebuneşti şi copilăreşti şi cere fără judecată cele mai presus de puterea lui? Iar dacă e drept şi cuvenit lucru să facă aşa în acestea, cu atât mai mult se cuvine să facă aşa în cele mai presus de cuvânt, de minte şi de înţelegere. Totuşi, dacă cineva, care nu cunoaşte nici măcar literele scrisului va auzi cele ce le-au scris elinii prin alte cuvinte şi le va înţelege pe acestea ca pe cele spuse în dialectul propriu.

Nu e nicio mirare, dat fiind că aceia vorbesc despre cele supuse simţurilor şi scrierile lor sunt scrieri deşarte despre lucruri deşarte.

Cele despre care întrebi tu nu sunt, însă, de felul acesta. Dar ce sunt şi cum? Cum zice Prorocul David: „Şi a aplecat cerurile şi S-a pogorât şi întuneric sub picioarele Lui" (Ps. 17, 11), Ce este întunericul acesta? Trupul Domnului, despre care Ioan, marele înainte-mergător al Lui, a spus mai pe urmă: „Căruia

---

[287] În nădejdea sigură vezi ceea ce vei avea în viitor în chip deplin, adică unirea cu Hristos, izvorul tuturor bunătăţilor. Nădejdea îţi aduce în orizontul vederii pe Hristos ca izvorul iubirii nesfârşite sau ca iubirea însăşi. În acelaşi timp nădejdea te poartă spre ea prin fapte, prin desăvârşirea ta sau prin creşterea ta în iubire, mergând în întâmpinarea Celui de la Care îţi vine iubirea. Te poartă cu avântul cu care sunt purtaţi heruvimii spre Dumnezeu.

nu sunt vrednic să-I dezleg cureaua încălţămintelor” (Marcu 1, 7). S-a coborât deci şi a venit îmbrăcând, în loc de întuneric, trupul[288]. Şi iarăşi: „S-a suit pe heruvimi şi a zburat; a zburat pe aripi de vânturi. Şi a pus întunericul ascunziş al Lui. În jurul Lui, cortul Lui” (Ps. 17, 12-13). Vezi că cercetarea ta nu se îndreaptă spre cele supuse simţurilor, ci spre cele dumnezeieşti şi necuprinse şi nu uşor de înţeles de toţi?

Şi dacă a pus negura şi întunericul ascunziş al tainelor Lui şi e nevoie de multă lumină de la Preasfântul Duh spre înţelegerea tainelor ascunse, cum cercetezi cele ce nu poţi să le afli, odată ce nu te-ai făcut locaşul luminii dumnezeieşti, fiind încă nedesăvârşit şi neluminat? Şi ca să nu bănuieşti, ca unul ce şezi în întuneric (Matei 4, 16), că şi Acela S-a ascuns, aşezându-Se în întuneric, prorocul David a spus: „În jurul Lui, cortul Lui”. El numeşte cort ceea ce numeşte Pavel lumină. Căci spune: „Cel ce locuieşte în lumina neapropiată” (1 Tim. 6, 16). Amândoi atrag luarea aminte asupra necuprinderii şi nemărginirii dumnezeirii Lui, nevoind să facă pe Dumnezeu circumscris. Ei spun aceasta, pentru că îşi îndreaptă cuvântul spre cei ce iscodesc cu privire la El[289]. Nu socotiţi, o, voi, cei fără de minte, că Domnul şi Dumnezeul cel înălţat,

---

[288] Este interesantă asemănarea trupului Domnului cu un întuneric. Întunericul de care Dumnezeu era înconjurat pe muntele Sinai a fost interpretat de Sfântul Grigorie de Nyssa şi de Dionisie Areopagitul ca taina care înconjoară pe Dumnezeu. Aşa s-a dezvoltat o întreagă teologie apofatică, care vorbeşte despre o cunoaştere a lui Dumnezeu prin necunoaştere. Trupul Domnului nu este el însuşi o taină, dar acoperă pe Fiul lui Dumnezeu ca pe o taină, devenind prin aceasta şi el o taină. Dumnezeu în Sine însuşi nu poate fi văzut. Dar în întunericul de pe Sinai şi în trupul Domnului se simte prezenţa Lui. Întunericul şi trupul sunt un acoperământ al prezenţei lui Dumnezeu pentru cei ce nu au Duhul Sfânt care-i face capabili să cunoască prin ele pe Dumnezeu. Dar pentru cei ce, având Duhul, pot să-L cunoască prin acestea, ele au devenit transparente. Aceasta o spune Sfântul Simeon în cele ce urmează.

[289] Propriu-zis, întunericul în care e acoperit Dumnezeu e lumina. Numai noi suntem acoperiţi propriu-zis de întuneric, când suntem pătimaşi. Întunericul care-L acoperă pe Dumnezeu e preamulta lumină pe care noi n-o putem cuprinde, cum a spus Dionisie Areopagitul. Lumina lui Dumnezeu e necuprindere, pentru că e prea mult de înţeles în ea, e un înţeles mai bogat într-o infinită măsură decât îl putem noi sesiza. Aşa şi trupul Domnului nu e întuneric ca trupul nostru când patimile lui îl fac netransparent pentru sufletul din el. Dar se întâmplă că preamulta lumină, sau preabogatul înţeles al necuprinderii lui Dumnezeu să fie socotite de noi, când suntem întunecaţi de patimi, ca întuneric, cum la fel poate fi socotit de noi, în acest caz, întuneric opac trupul străveziu al Domnului. Necuprinderea lui Dumnezeu şi trupul Domnului pot avea deci ambele aceste caractere: de lumină şi de întuneric. Depinde de noi ce caracter al lor scoatem în relief. Ele sunt întuneric pentru noi, întuneric complet până ce nu avem nicio rază a Duhului prin care să străbatem cu privirea sufletească dincolo de ele, şi întuneric care se face străveziu în mod treptat pentru cei ce sporesc în Duhul pe Care îl primesc. Prin aceasta Dumnezeu ţine seama de

intrând (în cer), S-a ascuns în întuneric, ci este în slava Sa, în dumnezeirea care umple toate şi e mai presus de toate, în care era şi înainte de aceea.

Închipuirile deşarte ale celor nedesăvârşiţi[290] – Iată, aşadar, că ai aflat în treacăt, de la noi, tainele dumnezeieşti şi înfricoşătoare ale credinţei noastre. Mai bine zis le-ai învăţat de la Duhul Sfânt prin noi. Ai aflat că Dumnezeu S-a coborât pe pământ şi S-a suit iarăşi la ceruri şi a pus întunericul ascunziş Lui. Căci nu trebuia să ni se arate împreună cu slava Tatălui, înainte de Judecată, ci trebuie să se întâmple aceasta numai atunci; căci Tatăl Lui a pus şi timpul întru a Sa stăpânire (Fapte 1, 7). Deci dacă aşa sunt tainele ascunse ale Împărăţiei cerurilor şi nu s-a dat tuturor să le cunoască pe ele, după cuvântul Domnului (Matei 13, 11), pentru ce, odată ce ai fost lăsat să lucrezi poruncile Lui, iscodeşti despre cele ascunse tuturor oamenilor? Căci auzi în fiecare zi pe Apostol spunând despre acelea „pe care ochiul nu le-a văzut, şi urechea nu le-a auzit, şi la inima omului nu s-au suit”; despre bunătăţile „pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (1 Cor. 2, 9). Fiindcă înainte ca El să se înalţe la cer şi să pună întunericul ascunziş al Lui, ne-a dat sfintele Lui porunci, cum ar zice cineva, ca nişte unelte, iar credinţa în El ca un meşter. Astfel noi suntem vase, credinţa meşter, iar poruncile unelte prin care Cuvântul meşter reface şi înnoieşte pe cei ce împlinesc poruncile Lui, ca prin lucrarea lor, curăţându-ne, să ne luminăm de către Duhul, înaintând în cunoştinţa tainelor Împărăţiei cerurilor.

Şi precum uneltele fără meşter şi meşterul fără unelte nu pot face nimic, aşa nici credinţa fără împlinirea poruncilor şi nici împlinirea poruncilor fără credinţă nu ne poate înnoi şi plăsmui din nou, făcându-ne din vechi, noi. Dar când le vom dobândi pe amândouă în inima neşovăitoare şi ne vom face vase de bun folos Stăpânului (2 Tim. 2, 21), spre primirea Mirelui spiritual, atunci şi Cel ce a pus întunericul ascunziş al Lui ne va reînnoi prin darul Duhului Sfânt şi ne va face din vechi, noi, ne va scula vii din morţi, va tăia întunericul şi va face să treacă prin el mintea noastră şi se va pleca spre noi ca printr-o deschizătură (1 Petru 1, 12) şi ne va da să-L vedem, chiar dacă nu cu totul limpede, aşa cum se poate vedea cercul soarelui sau al lunii. Cei ajunşi aici învaţă din acestea – sau mai bine zis cunosc şi înţeleg –, încredinţându-se că nu pot ajunge altfel la o oarecare împărtăşire de bunătăţile de negrăit ale lui Dumnezeu, decât dacă vor tăgădui toată lumea (1 Ioan 2, 15) împreună cu voile celor din ea, prin toate poruncile lui Dumnezeu[291], întru smerenia inimii şi

---

neputinţa noastră şi de izbăvirea treptată de ea.

[290] Titlu în traducerea franceză *(Traités théologiques...)*.

[291] Faptul că „tăgăduirea lumii” se face prin împlinirea poruncilor care sunt fapte de iubire curată pentru Persoanele lui Dumnezeu şi persoanele semenilor, prin depăşirea obiectelor, arată că se cere numai tăgăduirea acestei alipiri egoiste la obiecte, alipire care pune obiectele mai presus de persoane.

întru credinţa neîndoielnică, dintr-o voinţă susţinută de tot sufletul. Mai mult decât atât, cei ce cred în Hristos, şi mai ales pruncii, care s-au botezat şi care nu simt încă „darul harului lui Dumnezeu” (Efes. 3, 7), vor trebui să străbată, întru veselia inimii şi cu bucurie, ostenelile pentru virtute împreună cu toate încercările.

Tu deci, cel ce ai citit acestea, judecă-te pe tine nu întru închipuirea cunoştinţei mincinoase (1 Tim. 6, 20) şi întru făurirea de gânduri deşarte, ci întru frică şi cutremur. Şi de voieşti să afli ce stare de viaţă ai, întreabă-ţi sufletul şi spune-i: „Suflete, ai păzit toate poruncile lui Dumnezeu sau nu?” Şi deschizându-şi gura conştiinţei lui, îţi va spune în chip sigur adevărul[292]. Căci nu se va ruşina de tine, ci te va înfrunta şi-ţi va arăta cele ce le-ai pus înainte şi le ai în tine, fie bune, fie rele. Căci în conştiinţă vei afla fie că ai iubit lumea, fie că ai slujit mai mult lui Dumnezeu, fie că ai căutat slava de la oameni, fie că ai dorit numai pe cea dată de Dumnezeu. Privind în tine însuţi ca într-o cutie şi pipăind conţinutul şi scoţând una câte una din cele aşezate în ea, le vei cunoaşte în chip limpede. Presupune deci că întâi e aşezată acolo dragostea de mărire şi de slavă deşartă, un fel de a plăcea oamenilor, dulceţile laudelor de la oameni, veşmântul făţărniciei, sămânţa ascunsă a iubirii de arginţi şi, simplu vorbind, multe de acestea aşezate în ea, una acoperită de alta; iar deasupra tuturor acestora să presupunem că e îngâmfarea – căci cunoştinţa, zice, îngâmfă (1 Cor. 8, 1) –, iar împreună cu ea, închipuirea de sine şi părerea că eşti ceva, nedându-ţi seama că cel cu cugetul îngâmfat nu e nimic (Gal. 6, 3). Toate acestea, fiind adăugate la celelalte pe care le-am amintit înainte, spune-mi cum vei putea să le deosebeşti? Vei spune, fără îndoială, că nicidecum.

Spune-mi, aşadar, acum şi aceasta. Poate că nu eşti convins că peste inima ta ai aşezat un fel de acoperământ din acestea; poate nu crezi, cum nici evreii nu cred, fapt pentru care-i mustră Pavel (Rom. 10, 3; 2 Cor. 3, 14-15). Şi de aceea nu înlături acoperământul acesta de pe inima ta, ca să vezi patimile ascunse sub el şi să te milostiveşti de amărâtul tău suflet şi să te grăbeşti să-l cureţi şi să speli ochii lui înţelegători şi faţa lui cu lacrimi fierbinţi, aruncând înapoia ta toată înţelepciunea şi cunoştinţa din afară, după îndemnul lui Pavel,

---

[292] Una din trăsăturile teologiei Sfântului Simeon este că e o teologie a „conştiinţei”. Conştiinţa stă în legătură cu recunoaşterea plină de simţire a stării păcătoase proprii. Fără ajungerea la această stare de conştiinţă, omul nu poate „simţi” prezenţa lui Dumnezeu, nu poate avea o sensibilitate pentru ea. În acest sens trebuie înţeleasă „simţirea” harului de care vorbeşte Sfântul Simeon, ca o condiţie a mântuirii. Ea e pe de o parte o „simţire” a păcătoşeniei, pe de alta o simţire „a prezenţei lui Dumnezeu”, care ne ajută să ne recunoaştem păcatul şi să ieşim din el, sporind prin aceasta în simţirea prezenţei Lui. E o sensibilitate simultană şi îmbinată pentru păcatul nostru şi pentru prezenţa lui Dumnezeu. Nu poate fi una fără alta. „Simţirea” mai intensă a prezenţei lui Dumnezeu echivalează cu „lumina” lui Dumnezeu, care e o cunoaştere clară a prezenţei Lui şi a stării proprii în faţa Lui.

ca să te faci nebun lumii acesteia şi să te faci înţelept în Hristos (1 Cor. 4, 10). Dar atunci, spune-mi cum, odată ce eşti nebun, îţi voi descrie cele privitoare la Dumnezeu şi la cele dumnezeieşti, care sunt ascunse şi nevăzute? Nu mă vei dispreţui tu însuţi, ca pe unul care face un lucru fără rost, şi nu vei zice în tine însuţi cu dreptate: „Acesta e cu adevărat nebun, căci îmi povesteşte despre lucruri neînţelese întregii suflări de sub cer şi întregii suflări ce se află deasupra cerului”? Căci cele ce vor avea să fie atunci, nici îngerii lui Dumnezeu nu le ştiu. Fiindcă dacă nu au cunoscut nici venirea Lui pe pământ, cum, sau când avea să Se coboare şi să Se facă om, cu cât mai mult nu pot cunoaşte venirea Lui cea de pe urmă întru slavă, când va fi, cum va fi şi care vor fi darurile ce le va împărtăşi sfinţilor Lui? Că acestea aşa sunt cu adevărat, a arătat Pavel zicând: „Ca să se facă cunoscute acum începătoriilor şi stăpâniilor prin Biserică înţelepciunea cea de multe feluri a lui Dumnezeu” (Efes. 3, 10). Ba a arătat şi Domnul, spunând despre venirea Sa că „Puterile cerurilor se vor clătina” (Matei 24, 29), adică se vor uimi şi se vor minuna, văzând deodată ceea ce, fără îndoială, n-au văzut până atunci. Iar dacă puterile cerurilor nu ştiu, cum îndrăzneşti să spui tu că sfinţii nu se vor cunoaşte unii pe alţii în Împărăţia lui Dumnezeu, când se vor împărtăşi de vederea Lui? Dar şi tu, care-l contrazici pe cel ce zice: „Ei trebuie să se cunoască numaidecât unul pe altul”, întrebi: De unde o ştii aceasta?

Cunoştinţa întreolaltă a sfinţilor[293] – O, neştiinţă şi nebunie şi întunecime! Nu tremuraţi, nu vă temeţi? Căci din cuvintele voastre (Matei 12, 37) veţi fi osândiţi de către Dreptul Judecător, Care nu caută la faţă. Căci către cei ce spun că sfinţii nu se văd, nici nu se cunosc unii pe alţii, ci Îl văd numai pe El, fiind uniţi întregi prin toate simţurile cu El întreg, se va adresa şi va zice: „M-aţi cunoscut voi? Aţi văzut lumina Mea? M-aţi primit în voi? Aţi cunoscut prin cercare înseşi lucrările Duhului Sfânt sau nu?” Socotesc că nu vor îndrăzni să-I răspundă: „Da, Doamne”. Căci dacă vor spune aşa, le va răspunde: „Cum, dacă aţi avut cunoştinţa acestora prin cercare, spuneţi că cei ce Mă vor avea pe Mine în ei înşişi nu se vor cunoaşte unul pe altul? Eu sunt Dumnezeul cel nemincinos, Dumnezeul cel adevărat, Dumnezeul cel sfânt, Cel ce locuiesc întru sfinţi. Cum locuiesc întru ei? Precum am spus că Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl întru Mine, aşa şi sfinţii sunt întru Mine şi Eu întru ei (Ioan 17, 21). Şi precum Tatăl e întru Mine şi Eu întru Tatăl Meu, aşa voi fi locuind şi întru toţi sfinţii şi toţi sfinţii vor locui întru Mine”. Dar va mai zice către aceştia şi următoarele: „Dacă deci Eu sunt întru sfinţii Mei şi sfinţii Mei întru Mine, dacă Eu sunt întru Tatăl Meu şi Tatăl Meu întru Mine şi precum Mă cunoaşte pe Mine Tatăl şi Eu cunosc pe Tatăl, e vădit că şi sfinţii Mă cunosc pe Mine şi Eu pe sfinţi şi la fel sfinţii trebuie să se cunoască unui pe altul”. Iar ca să se facă acest lucru mai clar, ca să fie vădit şi celor nesimţitori, trebuie să adăugăm a

[293] Titlu în traducerea franceză.

zice iarăşi: întru toţi sfinţii va locui Acelaşi Hristos.

Când se vor deschide, deci, cărţile conştiinţei fiecăruia, în inimile şi conştiinţele păcătoşilor se va afla închipuirea de sine, sau slava deşartă, sau erezia, sau invidia, sau pizma, sau altceva din acestea; se va afla negrija, trândăvia şi neîmplinirea din toată inima a poruncilor lui Dumnezeu, de unde vine lipsa iubirii Lui. De aceea „ochii lor se vor întuneca şi nu vor vedea” (Rom. 11, 10; Ps. 68, 27) şi vor fi ruşinaţi şi vor auzi: „Întrucât nu aţi făcut una dintre poruncile Mele prea mici, ci aţi nesocotit-o, Mie nu aţi făcut” (Matei 25, 45 şi 5, 19).

Iar când se vor deschide cărţile conştiinţei sfinţilor – ia aminte! – va străluci Hristos Dumnezeu, Cel ascuns acum întru ei, cum a strălucit înainte de veci din Tatăl[294]. Şi sfinţii vor fi asemenea Celui Preaînalt (Is. 14, 14). De unde ştim aceasta? Ascultă de Mântuitorul Însuşi, spunând aceasta: „Atunci drepţii vor străluci ca soarele” (Matei 13, 43). Şi ce alt chip sau soare e acesta, dacă nu Cel de Care am vorbit, Cel singur numit de El Însuşi Soarele dreptăţii (Mal. 3, 20), Care singur va răsări şi va străluci în drepţi? Aceasta o spune mai vădit ucenicul iubit al lui Hristos, care s-a odihnit pe pieptul Lui, zicând: „Fraţilor, acum suntem fiii lui Dumnezeu, dar încă nu s-a arătat ce vom fi. Dar ştim că atunci când se va arăta, asemenea Lui vom fi” (1 Ioan 3, 2). Dar o spune şi Pavel: „Acum cunosc în parte, iar atunci voi cunoaşte precum am fost cunoscut” (1 Cor. 13, 12).

Deci sfinţii sunt asemenea lui Dumnezeu şi-L vor cunoaşte pe Dumnezeu. Atât cât i-a cunoscut Dumnezeu pe ei şi precum cunoaşte Tatăl pe Fiul şi Fiul pe Tatăl, aşa trebuie să se vadă şi să se cunoască sfinţii unii pe alţii. Chiar şi cei ce nu s-au văzut niciodată în această lume trupeşte vor trebui să se cunoască atunci unii pe alţii. Dacă e aşa, cum nu vă ruşinaţi să ziceţi şi să iscodiţi şi să învăţaţi despre lucruri pe care nu le ştiţi ca unii ce v-aţi fi îmbogăţit cu cunoştinţa celor mai presus de noi şi aţi fi primit de Sus slujba de învăţători? Căci precum Tatăl nu va fi lipsit niciodată de cunoştinţa Fiului şi Fiul de a Tatălui, aşa nici sfinţii, ajunşi dumnezei prin lucrare şi având pe Dumnezeu locuind în ei, nu vor fi lipsiţi niciodată de cunoştinţa între ei, şi fiecare va vedea slava sa şi slava celorlalţi, precum Fiul pe a Tatălui şi Tatăl pe a Fiului. Dar care e şi cum va fi slava sfinţilor? Cea care este şi a Fiului lui Dumnezeu. Căci zice: „Şi Eu slava pe care Mi-ai dat-o Mie le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem” (Ioan 17, 22). Vezi că slava dată Fiului dinainte de veci de Dumnezeu şi Tatăl e dăruită de Fiul Însuşi sfinţilor şi

[294] În subiectivitatea conştiinţei sfântului e implicată obiectivitatea prezenţei lui Hristos, realitatea cea mai sigură şi mai deplină. Această obiectivitate a prezenţei lui Hristos accentuează caracterul nostru de subiect simţitor. Dimpotrivă, în conştiinţa păcătosului nu e nicio realitate obiectivă, ci numai închipuirea de sine.

aceştia sunt toţi una[295]?

Pilda celui închis[296] – Deci cei ce zic că sfinţii ajunşi la vederea lui Dumnezeu nu se văd şi nu se cunosc unii pe alţii umblă ei înşişi în întuneric şi n-au ajuns la împărtăşirea şi la vederea şi la cunoaşterea lui Dumnezeu şi vorbesc şi dau mărturie de lucruri pe care nu le cunosc, nici nu le-au văzut vreodată. Ei zic că sfinţii vor fi şi atunci ca într-o ieşire din ei (extaz) ca şi acum şi uită de ei înşişi şi de cei împreună cu ei. Socotesc însă că ei înţeleg greşit Scripturile, când gândesc că sfinţii din veac suferă şi acum, şi în viitor aceeaşi schimbare şi răpire. Când aud că sfântul cutare, ajuns la vederea lui Dumnezeu şi răpit cu mintea, a petrecut atâtea şi atâtea zile şi nopţi fără a-şi mai aminti nimic din cele pământeşti, ci a uitat, odată cu celelalte toate, şi de trupul său însuşi, rămânând întreg lipit de cele de acolo cu sufletul întreg şi cu toate simţirile, ei socotesc că tot aşa se va întâmpla şi atunci, adică în Împărăţia cerurilor. Ei sunt într-o totală necunoaştere a tainelor dumnezeieşti ale Duhului şi ale lui Dumnezeu celui nevăzut, care sunt nevăzute, necuprinse şi necunoscute de cei întunecaţi, şi nu ştiu că răpirea aceasta a minţii este proprie începătorilor, nu celor desăvârşiţi. Să luăm pilda unuia ce se află într-o închisoare întunecoasă, unde e luminat numai de lumina puţină a unui sfeşnic. El abia vede câteva lucruri mici. El nu ştie că există afară o lumină a soarelui, pentru că nu cunoaşte deloc cele din afara închisorii, adică această lume văzută şi lucrurile şi făpturile lui Dumnezeu, care nu i se pot descrie. Aşa este şi cel ce se află încă în temniţa întunecoasă a simţirii comune şi luminat de o cunoştinţă prea restrânsă. El abia primeşte o cunoştinţă redusă şi ceţoasă a credinţei noastre, necunoscând bunătăţile veşnice ale lui Dumnezeu şi cele viitoare, rânduite sfinţilor.

Să mai presupunem că, şezând acela mulţi ani în acea închisoare neluminată, i se va întâmpla să i se facă o deschizătură în acoperişul închisorii şi să vadă dintr-odată albastrul cerului pe o mică suprafaţă şi pe măsura deschizăturii făcute, albastrul pe care niciodată nu l-a văzut şi de o lumină atât de strălucitoare, cum n-a bănuit vreodată că există. El va fi răpit de o uimire mare şi va fi ca ieşit din sine (extaz), ţinând multă vreme ochii în sus şi minunându-se de ceea ce s-a petrecut dintr-o dată cu el. Aşa e şi cu cel ce a ajuns dintr-odată la vederea luminii înţelegătoare, eliberat proaspăt de legăturile patimilor şi ale simţurilor. El e uimit, şi celor ce nu văd bine pare ieşit din sine, adunându-şi mintea la sine şi minunându-se de vederea şi de strălucirea ce i se arată. Urmărind asemănarea, vedem că acela, după ce priveşte des şi în fiecare zi prin acea deschizătură şi aceasta se lărgeşte şi

[295] Creştinismul deschide oamenilor dorinţa şi putinţa înlăturării separaţiei între ei şi Dumnezeu şi a lor întreolaltă, prin Hristos. Ei vor fi dumnezei în Dumnezeu prin har sau prin împărtăşire, adică nu de la ei.

[296] Titlu în traducerea franceză.

luminează tot mai mult spaţiul întunecos al închisorii, care rămâne timp îndelungat în lumină, prin obişnuinţa vederii luminii înlătură câte puţin uimirea. E ceea ce se întâmplă şi cu noi în faţa soarelui; prin obişnuinţa vederii îl privim cu mai puţină uimire, pe când dacă ni s-ar fi arătat dintr-odată, după ce nu l-am văzut timp îndelungat, ne-ar fi făcut să strigăm de uimire. În acelaşi fel înaintarea câte puţin a sufletului, obişnuindu-l pe acesta cu vederea luminii spirituale, îl scapă de marea uimire şi-l învaţă că există ceva mai desăvârşit şi mai înalt decât această stare de contemplaţie de aici[297].

Pe lângă aceea, această lumină puţină l-a făcut, când a apărut, pe omul închis de la naştere, timp îndelungat, să cunoască că este într-o închisoare atotîntunecoasă[298] şi să presupună că în afara ei sunt unele lucruri minunate, dar care sunt cu adevărat mai presus de gândire şi de înţelegere, putând fi deplin înţelese numai când va fi scos afară din închisoare. Căci atunci va vedea lumina întreagă şi pe toţi cei din lumină. Tot aşa gândeşte-l şi pe cel ce a ieşit de curând din trebuinţele trupului şi a ajuns întreg afară din lume şi din micimea celor văzute. Socoteşte, deci, lumea aceasta întreagă ca fiind cu adevărat o închisoare atotîntunecoasă şi neluminată, iar lumina soarelui gândeşte-o ca lumina unui sfeşnic. Lumina întreit ipostatică, de negrăit, nespusă, neapropiată, mai presus de toată înţelegerea, de tot cuvântul şi de toată lumina este în afară de acestea. Iar în lumina aceea sunt lucruri nevăzute şi necunoscute, de negrăit şi de netălmăcit celor aflaţi în această închisoare, măcar că unii le înţeleg şi le văd oarecum prin Scripturi. Cei mai mulţi, însă, nu ştiu nici măcar dacă există ceva în afară de acestea.

Să căutăm deci, cu toată sârguinţa, cu toată credinţa şi cu tot dorul, să nu vedem lumina din afară a acestei închisori sau lucrurile din acea lumină şi lume; căci niciunul dintre cei ce le caută nu s-a învrednicit să le vadă, nici nu se va învrednici vreodată să le privească. Ci să păzim în primul rând poruncile lui Dumnezeu, să ne pocăim, să plângem, să ne smerim şi celelalte câte le-am spus înainte. Atunci ni se va deschide nouă o mică deschizătură în acest acoperiş văzut al cerului şi se va arăta lumina nematerială şi spirituală de deasupra lui. Pe aceasta văzând-o, sufletul va ieşi, întreg, cu totul din sine, se va uimi întreg, văzând minune nouă, minune străină, pe care până atunci n-a văzut-o. El stăruie în ea ca răpit la cer şi e silit să rămână acolo şi să înţeleagă ceea ce e neînţeles şi s-o privească zile şi nopţi, să se înveţe în fiecare zi că e o lumină neînserată, nesfârşită şi negrăită. De aceea nu mai vrea să se întoarcă la temniţa aceasta şi să vadă iarăşi cele din ea.

Iar aceasta să o ştii că e proprie începătorilor în evlavie, care s-au pregătit

---

[297] Înlăturarea extazului nu înseamnă totuşi înlăturarea unei alt fel de uimiri. E uimirea profundă în faţa infinităţii inepuizabile a lui Dumnezeu.

[298] Această închisoare e deosebită de cea a lui Platon. Ea are ceva pozitiv în ea. Are un rost pedagogic. În ea putem lucra pentru ieşirea la lumina deplină.

de curând spre luptele pentru virtute. După ce va stărui însă timp îndelungat în vederea aceasta, fără să ştie cum, i se va deschide lui, nu ştiu, cerul, sau ochiul inimii, sau acesta mai mult decât acela, sub puterea acelei lumini şi lumina aceea minunată şi mai presus de strălucire va intra înlăuntrul casei sufletului său, adică a cortului lui, luminându-l pe măsura în care poate firea lui să suporte. Stăruind iarăşi vreme îndelungată în ea, socoteşte această lumină obişnuită şi pe sine, ca pe unul ce a fost totdeauna împreună cu ea. El învaţă să vadă, să înţeleagă şi să pătrundă minuni peste minuni, taine peste taine şi vederi peste vederi, fiind iluminat, ca să zic aşa, în fiecare clipă, încât dacă ar vrea să le scrie, nu i-ar ajunge hârtia şi cerneala, ba i-ar lipsi, socotesc, şi timpul ca să le descrie pe acestea în chip amănunţit. Mai bine zis, cum va putea descrie cele ce nu pot fi grăite, fiind cu totul de netălmăcit şi de negrăit? De atunci el este ca în lumină, mai bine zis convieţuieşte cu lumina şi nu se mai află ca într-o ieşire din sine (extaz), ci se vede pe sine şi cele privitoare la sine şi vede pe cei apropiaţi în ce stări sunt. El prezice şi preştie că atunci când va ajunge în afara acestei închisori şi mai ales după înviere şi va vedea lumina aceea neacoperită, atâta câtă este, i se vor descoperi şi bunătăţile din ea, „pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, pe care le-a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El" (1 Cor. 2, 9), prin lumina ce este acum în el şi de care e luminat. Căci nu vom fi lipsiţi atunci de cunoaştere şi de vedere, ci, cum a dovedit cuvântul mai sus, ele vor fi mai degrabă pe măsura strălucirii şi vederii luminii; recunoaşterea şi cunoştinţa ce-o avem unii de alţii va fi tot mai deplină şi mai curată în vecii vecilor, având loc într-o veselie şi bucurie de negrăit[299]. Aceasta au dovedit-o prin fapte atât

[299] În paginile din urmă, Sfântul Simeon Noul Teolog a apărat ideea că sfinţii în viaţa viitoare, trăind deplin în lumina dumnezeiască, nu sunt într-un extaz în care au uitat de ei şi de ceilalţi, ci într-o stare de supremă conştiinţă de ei înşişi, de Dumnezeu şi de ceilalţi. Conştiinţa personală este o stare eternă. Îndumnezeirea şi petrecerea în lumină echivalează cu o ridicare la conştiinţa deplină de sine, de Dumnezeu şi de ceilalţi. Sfântul Simeon e profund personalist în gândirea sa. Şi în aceasta a tălmăcit insistent unul din aspectele principale ale creştinismului, s-ar putea spune, cel mai principal şi mai valoros şi cu adevărat mântuitor pentru credincios, opus teosofiilor orientale şi religiilor naturiste şi panteizante. De aceea, pentru el starea din viaţa viitoare nu e nici măcar o stare de extaz, asemănătoare stărilor de extaz trecătoare din viaţa pământească. Ea e o stare de supremă luciditate. Dar luciditatea aceasta este în Dumnezeu. E luciditate în iubirea nesfârşită. E conştiinţa clară a tainei iubirii infinite, nu destrămarea ei sau limitarea ei. E, de altfel, propriu iubirii autentice, în care fiecare din cei ce se iubesc se cunosc la maximum unul pe altul, şi fiecare din ei pe sine însuşi, să se bucure de iubirea celuilalt, dar să se bucure deplin pentru că ea e nesfârşită şi nu i se pot cunoaşte marginile. Conştiinţa de sine şi de celălalt nu e înlăturată de entuziasmul iubirii, ci e adâncită. La fel conştiinţa de sine nu înlătură entuziasmul iubirii, ci îl promovează. Cunoaşterea reciprocă, pe măsură ce sporeşte, produce

prorocii din Vechiul Testament, cât şi mulţi sfinţi din Noul Testament, chemând pe nume oamenii pe care nu i-au văzut niciodată şi recunoscând pe cei pe care nu-i cunoscuseră.

Îndemn[300] – Deci cei ce spun că sfinţii nu se cunosc şi nu se văd unii pe alţii să se lase convinşi prin acestea să nu se ocupe cu lucruri de neînţeles, ci, de voiesc să asculte de mine, să fie atenţi mai degrabă la ei înşişi şi să nu înceteze să se judece pe ei înşişi. Iar voi, cei lipsiţi de cunoştinţa tuturor celor spuse şi neajunşi la simţirea, la cunoştinţa şi la experienţa iluminării şi a vederii dumnezeieşti, cum nu tremuraţi să exprimaţi peste tot unele ca acestea? Căci dacă va trebui să dăm socoteală de tot cuvântul deşert (Matei 12, 36), cu cât mai mult nu vom fi întrebaţi despre acestea şi nu vom fi pedepsiţi ca unii ce am vorbit în deşert? Căci cuvânt deşert nu e, cum ar bănui cineva, numai cel nefolositor, ci şi cel grăit de noi înainte de împlinirea faptelor poruncite şi de cunoaşterea lui Dumnezeu prin experienţă (cercare). Când nu dispreţuiesc slava de jos, nici nu sunt scârbit de ea din suflet, ca de una ce e vătămătoare sufletului şi mă lipseşte de slava de Sus, dar îndemn pe alţii să se înfrâneze de la ea, nu va fi cuvântul meu deşert şi fără putere pricinuitoare de fapte şi gol? Şi nu voi fi osândit ca un mincinos? Iar când, fără să fi primit harul Duhului întru simţire şi cunoştinţă şi fără să fi ajuns învăţat de Dumnezeu (Ioan 6, 45), voi sări să tâlcuiesc, fără ruşine, Scripturile de Dumnezeu insuflate, şi-mi voi lua rolul de învăţător, folosindu-mă spre aceasta numai de cunoştinţa mincinoasă, va lăsa Dumnezeu acest lucru nemustrat şi nu va cere pentru el socoteală de la mine? Nicidecum! Iar de voieşti, învaţă-te acestea şi de la cele de jos, şi de la cele omeneşti. Spune-mi care dintre oameni, chiar dacă ar fi admirat de toţi pentru înţelepciunea şi cunoştinţa sa şi pentru ştiinţa legilor, chiar dacă ar fi împodobit cu toată dreptatea şi evlavia, va îndrăzni să şadă ca un judecător cu judecătorii şi să se numească pe sine judecător şi să legiuiască în cele ale altora, fără voia împăratului? Iar dacă ar îndrăzni aceasta, va fi făcut de ruşine de împărat şi va fi pedepsit cu însăşi asprimea legilor. O, neruşinare! Pe împăratul pământesc nu îndrăzneşte nimeni să-l nesocotească şi să-i răpească cinstea şi demnitatea şi să şi le atribuie lui, iar tu nesocoteşti pe Împăratul ceresc ca pe un nimeni şi îndrăzneşti să-ţi însuşeşti demnităţile apostolice fără încuviinţarea şi voia Lui? Făcând aşa, socoteşti că Stăpânul va lăsa nepedepsită fapta ta? Nicidecum!

Dar Tu, Doamne, dă-ne nouă să Te cunoaştem pe Tine şi să ne temem după cuviinţă de Tine şi să stăruim în sfintele Tale voiri! Vă rog, aşadar, fraţilor, încetaţi cu iscodirile acestea şi grăbiţi-vă să vă curăţaţi sufletele

---

bucurie mai mare şi viceversa. Se poate spune deci că „lumina" de care vorbeşte atât de mult Sfântul Simeon e lumina conştiinţei. Valoarea conştiinţei de sine e pusă de Sfântul Simeon într-o nouă lumină, cum n-a fost pusă înainte.

[300] Titlu în traducerea franceză.

voastre, prin pocăinţă şi lacrimi şi smerenie, ba şi prin împlinirea tuturor celorlalte porunci, „de toată întinăciunea trupului şi duhului" (2 Cor. 7, 1), ca să vă puteţi bucura de bunătăţile cele de acum şi de cele viitoare întru descoperirea şi simţirea şi vederea lor, prin harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava, stăpânirea, cinstea şi închinarea, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

A ACELUIAŞI

A cincea cuvântare morală[301]

Despre cei ce socotesc că au în ei pe Sfântul Duh în chip neştiut fără să simtă deloc lucrarea Lui; şi despre cei ce zic că nu poate cineva dintre oameni să vadă în viaţa de aici slava Lui; şi dovedire prin citate despre aceasta. Şi că nu e nicio pizmă în sfinţi când încercăm să ne facem deopotrivă cu ei prin toată sârguinţa virtuoasă. Şi în ce fel vede cineva pe Dumnezeu; şi că cel ce a ajuns la aceste măsuri vede, pe cât e cu putinţă, pe Dumnezeu şi e introdus încă de aici şi în bucuria ce se va da sfinţilor în viaţa viitoare; şi că toate câte le-ar spune, sau le-ar face, sau le-ar scrie unul ca acesta, nu el, ci Duhul Sfânt e Cel ce le grăieşte (Matei 10, 20) *în el, le spune şi le scrie. Şi cel ce nesocoteşte sau răstălmăceşte cuvintele acestui om păcătuieşte şi huleşte împotriva Duhului lui Dumnezeu, Care lucrează şi grăieşte în el*

Iată, mă îndrept iarăşi spre cei ce zic că au în ei Duhul lui Dumnezeu şi socotesc că L-au dobândit pe Acesta în ei de la Sfântul Botez şi cred că au această comoară, dar se recunosc cu totul uşori de povara Lui; mă îndrept spre cei ce mărturisesc că nu au simţit nimic în Botez, şi gândesc că harul lui Dumnezeu s-a sălăşluit în chip neştiut şi ne-simţit în ei şi se află până acum înlăuntrul sufletului lor; ba nu numai către aceştia, ci şi către cei ce zic că nu primesc niciodată vreo simţire prin contemplaţia şi descoperirea acestui dar, şi că l-au primit şi-l ţin în ei numai prin credinţă şi cugetare, nu prin cercare (experienţă), pe temeiul auzirii cuvintelor dumnezeieşti.

Ca să încep de la cele spuse de ei, iată ce grăiesc aceşti înţelepţi care se socotesc pe ei înşişi învăţaţi (Deut. 1, 13): „Câţi în Hristos v-aţi botezat, zice Pavel, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat” (Gal. 3, 27). Ei bine! Nu ne-am botezat şi noi? Deci dacă ne-a botezat, e vădit, cum zice Apostolul, că ne-am şi îmbrăcat în Hristos. Aceasta este prima afirmare şi dovadă a lor.

Realitatea întrupării – Ce va să zică aceasta, îi vom întreba nu noi, ci Duhul Sfânt? Spuneţi ce este haina aceasta: Hristos? Da, zic. Dar, ca să vorbesc ca un lipsit de minte către cei lipsiţi de minte, Hristos este ceva sau nu este nimic? Este, vor răspunde fără îndoială, dacă nu şi-au pierdut mintea cu totul. Dacă deci mărturisiţi că este ceva, spuneţi mai întâi ce este, ca să vă învăţaţi pe voi înşivă să vorbiţi nu ca nişte necredincioşi, ci ca nişte credincioşi. Ce altceva e deci Hristos, dacă nu Dumnezeu adevărat, făcut şi om cu adevărat desăvârşit? Dacă o mărturisiţi aceasta, spuneţi-ne şi pentru ce S-a făcut

[301] *Traités théologiques et étiques,* editate de J. Darrouzès, în *Sources chrétiennes,* 129, p. 78-119.

Dumnezeu om? Fără îndoială, cum învaţă dumnezeieştile Scripturi, şi faptele trecute, şi cele ce se săvârşesc în fiecare zi – deşi poate voi, făcând pe surzii, nu le luaţi la cunoştinţă –, ca să facă pe om dumnezeu (Ioan 1, 12; Gal. 4, 5). Prin ce înfăptuieşte El acest lucru? Prin trup sau prin dumnezeire? E vădit că prin dumnezeire. „Trupul, zice, nu foloseşte la nimic; Duhul este cel ce face viu” (Ioan 6, 63). Dacă deci prin dumnezeirea Sa a îndumnezeit întâi trupul pe care l-a luat, atunci şi pe noi toţi ne face vii nu prin trupul stricăcios, ci prin cel îndumnezeit, ca să nu-L mai cunoaştem pe El nicidecum ca om, ci ca pe Dumnezeu, Cel Unul, desăvârşit în două firi – căci Unul e Dumnezeu. Căci stricăciosul a fost covârşit de nestricăciune (1 Cor. 15, 54) şi trupul, fără să fie nimicit de ceea ce e netrupesc, a fost întreg preschimbat de acesta şi a rămas neconfundat, amestecat în chip de negrăit şi unit într-o unire neamestecată cu dumnezeirea întreită. Astfel ne închinăm unui singur Dumnezeu în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt, ca să nu primească Treimea vreun adaos la număr prin întrupare, nici să sufere pătimire de la trup.

De ce spun acestea? Ca, cunoscând de la început cele ce le-ai mărturisit, întrebat de mine, să nu te abaţi de la calea cea dreaptă a înţelegerii şi să ne pricinuieşti nouă întristare şi sufletului tău o mai mare osândă. Îţi voi reaminti iarăşi pe scurt cele spuse, ca să înţelegi mai uşor cele ce le voi spune. Deci Hristos există. Dar ce este El? Dumnezeu adevărat şi om cu adevărat desăvârşit, Care s-a făcut om, sau ceea ce nu era mai înainte, ca să facă pe om dumnezeu, ceea ce niciodată n-a fost. Ca atare ne-a îndumnezeit şi ne îndumnezeieşte pe noi prin dumnezeirea Sa, şi nu numai prin trupul Său. Căci acesta nu este despărţit. Ia aminte, deci, şi răspunde-mi cu înţelegere la întrebare (Sir. 5, 14). Dacă cei botezaţi au îmbrăcat pe Hristos (Gal. 3, 27), Cine este Cel cu Care s-au îmbrăcat? Dumnezeu! Deci cel ce a îmbrăcat pe Dumnezeu nu va cunoaşte cu înţelegerea[302] şi nu va vedea ce a îmbrăcat? Cel

[302] „Înţelegerea” (νοερῶς) nu înseamnă în gândirea Părinţilor ceea ce înseamnă pentru noi: o simplă înţelegere prin cugetare a unui anumit lucru, ci participarea la o ordine obiectivă mai presus de simţuri. Pe aceasta se bazează toată concepţia Sfântului Simeon despre „simţirea” realităţii spirituale, cu care intrăm în contact cu mintea sau cu înţelegerea. Întrucât mintea sau înţelegerea a pierdut, pentru omenirea mai nouă, sensul de organ de „vedere”, de „simţire” a unei lumi spirituale obiective, sau sensul de contact cu ea, poate că ar trebui să folosim mai mult termenii de „simţire a minţii” şi de „vedere” (contemplare), pe care îl foloseau de asemenea Părinţii pentru actul de sesizare a realităţii obiective spirituale. Aceata este un fel de capacitate de sesizare a realităţii spirituale cu toată fiinţa noastră. Simţi prezenţa spiritului cuiva şi caracterul lui prin fiinţă ca printr-un organ total care nu e identic deci cu raţiunea, sau cu cugetarea discursivă. E o „înţelegere” într-un alt sens decât pur intelectual. E o înţelegere care e în acelaşi timp o „simţire”, un contact, a realităţii cunoscute în modul acesta, cum zice Sfântul Simeon. Părinţii o considerau ca ţinând de minte, sau de spiritul uman, numind-o „înţelegere” în sensul acesta.

gol cu trupul, când s-a îmbrăcat simte şi vede haina. Dar cel gol cu sufletul nu cunoaşte pe Dumnezeu, dacă L-a îmbrăcat? Dacă cel ce îmbracă pe Dumnezeu nu simte ce a îmbrăcat atunci, după tine, nici nu este Dumnezeu ceva. Căci dacă ar fi, cei ce L-au îmbrăcat L-ar fi cunoscut. Căci dacă, neîmbrăcând nimic, nu simţim nimic, dacă ne îmbrăcăm în ceva, fie noi înşine, fie cu ajutorul altuia, simţim aceasta, dacă avem simţurile nevătămate. Numai morţii când sunt îmbrăcaţi nu simt, şi mă tem că cei ce spun aceasta sunt cu adevărat morţi şi goi.

Prezenţa Duhului – Apoi zic că Pavel porunceşte: „Duhul să nu-l stingeţi" (1 Tes. 5, 19). Dar zicând aceasta şi necunoscând înţelesul celor spuse, îşi arată neştiinţa. Căci cel ce zice cuiva: „Să nu stingi lampa", nu despre lampa deja stinsă îi vorbeşte, ci despre cea care arde încă şi a cărei lumină străluceşte. Dar să le răspundem iarăşi şi la aceasta.

Ei bine! Vedeţi voi, peste tot, în voi înşivă Duhul arzând şi luminând cum se cuvine? La aceasta nu numai că nu răspund nimic, ci, schimbându-şi privirile, şi le întorc şi se supără, ca şi când ar auzi o blasfemie. Apoi făcându-se că întreabă cu interes şi luând un aer de blândeţe, răspund fără asprime: Cine ar îndrăzni să spună că L-a văzut vreodată pe Acesta sau că L-a văzut peste tot? Ia seama: „pe Dumnezeu, zice, nimeni nu L-a văzut vreodată" (Ioan 1, 18). Ce întunecime! Spune-ne, cine a zis aceasta: „Fiul Unul-Născut, Cel ce este în sânul Tatălui, Acela ne-a spus" (Ioan 1, 18)?

Adevărat spui şi mărturia ta este adevărată, dar ea e împotriva sufletului tău. Căci dacă-ţi voi arăta pe Acelaşi Fiu al lui Dumnezeu, spunându-ţi că e cu putinţă aceasta, ce vei zice? Pentru că zice: „Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl" (Ioan 14, 9). Dar aceasta nu prin vederea trupului, ci prin descoperirea dumnezeirii. Căci dacă vom înţelege aceasta săvârşindu-se prin vedere trupească, L-ar fi văzut pe Tatăl şi cei ce L-au răstignit şi L-au scuipat pe Domnul. În acest caz n-ar mai fi nicio deosebire între credincioşi şi necredincioşi şi niciun motiv de alegere a celor dintâi, ci toţi ar fi dobândit şi vor dobândi deopotrivă fericirea dorită. Dar nu este aşa. Căci El Însuşi o spune, vorbind iudeilor: „Dacă M-aţi fi cunoscut pe Mine, aţi fi cunoscut şi pe Tatăl Meu" (Ioan 14, 7).

Condiţia vederii lui Dumnezeu – Că e cu putinţă a vedea pe Dumnezeu, atât cât e îngăduit omului să vadă, ascultă pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care zice iarăşi: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Matei 5, 8). Ce vei zice la acestea? Ştiu, cel ce nu crede în bunătăţile din mână, şi nu râvneşte să le aibă pe acestea, se va îndrepta spre cele viitoare şi va răspunde zicând: „Da, cu adevărat, cei curaţi cu inima vor vedea pe Dumnezeu; dar aceasta se va întâmpla în veacul viitor, şi nu în cel de acum". De ce şi cum va fi aceasta, iubitule? Dacă a spus că Dumnezeu poate fi văzut prin curăţia inimii, desigur că atunci când se produce curăţia îi urmează şi vederea. Şi dacă ai fi curăţat-o vreodată pe aceasta, ai fi cunoscut ca

adevărate cele spuse. Dar pentru că n-ai pus aceasta în inima ta (Fapte 5, 4) şi nici n-ai crezut că este adevărat acest lucru, ai dispreţuit şi curăţia şi ai fost lipsit de vedere. Dacă curăţia se dobândeşte aici, tot aici vei avea şi vederea. Iar dacă spui că vederea e după moarte, vei pune fără îndoială şi curăţia după moarte şi astfel se va întâmpla să nu vezi niciodată pe Dumnezeu, prin faptul că nu vei avea după moarte o lucrare prin care să câştigi curăţia.

Dar ce spune Domnul: „Cel ce Mă iubeşte pe Mine va păzi poruncile Mele şi Eu îl voi iubi pe el şi Mă voi arăta lui” (Ioan 14, 21). Când va fi arătarea Lui? Aici sau în viitor? Evident că aici. Căci acolo unde este păzirea întocmai a poruncilor, acolo e şi arătarea Mântuitorului, şi după arătare se iveşte în noi şi desăvârşita iubire. Dacă nu se întâmplă aceasta, nu putem nici crede, nici să-L iubim pe El cum se cuvine. Căci s-a scris: „Cel ce nu iubeşte pe fratele său, pe care-l vede, cum poate să iubească pe Dumnezeu, pe Care nu-L vede?” (1 Ioan 4, 20). Nicidecum!

Învăţătura şi pilda Sfântului apostol Pavel – Cel ce nu poate să iubească e vădit că nu poate nici să creadă. Ascultă pe Sfântul Pavel spunând acestea: „Şi acum rămân acestea trei: credinţa, nădejdea, dragostea. Iar mai mare decât toate este dragostea” (1 Cor. 13, 13). Dacă credinţa e legată de nădejde, iar nădejdea e urmată de dragoste, cel ce nu are dragoste nu a dobândit nădejdea, iar cel lipsit de nădejde e vădit că e lipsit şi de credinţă. Căci dacă nu există cauzele iubirii, cum poate exista iubirea? Precum fără temelie nu poate sta acoperişul casei, aşa, fără credinţă şi nădejde neîndoielnică, nu se poate afla iubirea de Dumnezeu în sufletul omului. Şi cel ce nu are iubirea nu va avea niciun folos din celelalte virtuţi, şi fără iubire nu se va folosi întru nimic, precum mărturiseşte însuşi Sfântul Pavel în cele scrise. Iar despre vederea lui Dumnezeu încă de aici, ascultă iarăşi pe Sfântul Pavel care zice: „Acum vedem ca în oglindă şi ca în ghicitură, iar atunci, faţă către faţă” (1 Cor. 13, 12). Şi iarăşi: „Acum cunosc în parte, iar atunci voi cunoaşte precum am fost cunoscut” (1 Cor. 13, 12). Dar acela era Pavel, zice acesta. Dar Pavel nu era întru toate om, asemenea nouă, pătimitor şi împreună-rob cu noi? Dar cine este deopotrivă cu Pavel, o, mândrule şi lipsitule de minte – zice acesta –, că-l faci deopotrivă cu noi, oamenii? Dar nu noi, ci însuşi Pavel strigă cu glas mare zicând: „Hristos a venit – auziţi – să mântuiască pe păcătoşi, dintre care cel dintâi sunt eu” (1 Tim. 1, 15). Deci el e primul dintre păcătoşii mântuiţi. Fă-te tu al doilea, fă-te al treilea, fă-te la zecelea, fă-te, dacă voieşti, de-un suflet cu miile şi cu zecile de mii (Filip. 2, 2) şi te numără împreună cu Pavel. Şi atunci vei cinsti pe Pavel, cum zice el însuşi: „Faceţi-vă următori mie, precum eu lui Hristos” (1 Cor. 11, 1); şi iarăşi: „Am voit să fie toţi ca mine” (1 Cor. 7, 7).

Dacă vrei, deci, să-l asculţi pe Pavel sau să-l cinsteşti, urmează-i, şi fă-te şi tu ca el prin credinţă. Şi atunci îl vei cinsti cu adevărat şi el te va primi pe tine şi te va socoti ca pe slava sa şi ca pe coroana laudei sale (1 Tes. 2, 19). Căci

în acest caz, convins de cuvintele lui și urmând lui, te-ai făcut și tu următor Lui ca și el. Iar de spui că e o necinstire a lui Pavel ca să se facă și altul deopotrivă cu el și de aceea neglijezi mântuirea ta, dispreţuind-o, să ştii că mai degrabă te va respinge ca pe unul ce te-ai abătut de la dreapta cugetare și de aceea se va scârbi de tine.

Voiesc să-ţi dovedesc că mai mult îl vei cinsti pe el şi-l vei bucura şi-l vei slăvi, de vei putea să te faci chiar mai mare ca el şi mai familiar lui Dumnezeu. Ascultă cum o afirmă el aceasta și o spune: „Aş fi dorit să fiu anatema de la Hristos pentru fraţii mei, rudeniile mele după trup" (Rom. 9, 3)[303]. El se învoiește să fie despărțit cu totul de Hristos, ca să te mântuiești tu. Și tu spui că se va socoti necinstit, dacă eu voi voí și mă voi sili să fiu ca el? Nu, frate, nu este pizmă la sfinţii lui Dumnezeu, nu este întru ei poftă și dorinţă de preşedere sau de slavă mai mare. Căci una este preşederea în scaun, și alta starea dorită şi slava, şi bucuria, și desfătarea iubită a celor ce s-au dovedit, din neam în neam, prieteni şi proroci ai lui Dumnezeu: să vadă pe Dumnezeu. Iar cei ce-L văd pe El sunt izbăviţi de toată pizma. Ei nu pot să privească și să se întoarcă spre ceva din cele ale vieţii de aici, sau spre altcineva dintre oameni, sau să cugete la ceva ce nu le e potrivit. De aceea ei și rămân în veac neschimbaţi şi sunt de neîntors spre rău.

Cunoştinţa prorocilor și a apostolilor – Dar te voi întreba, iar tu răspunde-mi cu înţelegere (Sir. 5, 14). De unde le știu acestea cei ce le-au scris? Și acum de unde le știe cel ce scrie? Spune tu, ca să nu-ţi par iarăşi că vorbesc pentru slava deşartă. Ale cui sunt aceste cuvinte? Gândeşte-te cu dreaptă judecată și te vei încredinţa și mă vei scăpa de discuţii. Fără îndoială, sunt ale unui om, spui tu. Socotesc însă că nu prin auz se ajunge la vedere (Avac. 2, 2). Ci rămâi auzind şi nicidecum văzând. Spui că aceste cuvinte sunt ale unui om? Dacă sunt ale unui om, poţi spune fără îndoială și ale cărui fel de om. Fiindcă omul nu e în stare să cunoască sau să tălmăcească gânduri și dispoziţii străine, ba nici măcar pornirile și stările animalului sau starea lăuntrică a sufletului: „Căci nimeni nu ştie ale omului, decât numai duhul omului care locuieşte întrînsul" (1 Cor. 2, 11).

Iar dacă omului îi este greu să cunoască bine stările și pornirile animalelor necuvântătoare, de unde și cum poate cunoaşte cineva cele ale lui Dumnezeu, sau schimbarea și starea, ca să nu zic lucrarea ce se ivește în sfinţi din vederea lui Dumnezeu? De altfel, dacă ale omului sunt cuvintele, ale lui sunt și înţelesurile. Iar înţelesurile în aceste cazuri nu trebuie numite

[303] Între sfinţi nu există pizmă. Fiecare dorește ca ceilalţi să devină mai buni ca el. E ceva ameţitor în declaraţia Sfântului Pavel, care ar fi fost gata să-și piardă mântuirea sa pentru mântuirea rudeniilor sale după trup. Desigur aceasta nu se întâmplă în fapt. Chiar în această iubire totală faţă de alţii, sfântul se arată ca legat de Hristos în mod indisolubil, dat fiind că și Hristos are aceeași iubire faţă de oameni.

înţelesuri, ci vederea celor ce sunt cu adevărat. Căci din vederea (contemplarea) acestora grăim. Trebuie să numim cele spuse mai degrabă descriere a celor văzute. Iar înţeles trebuie să numim gândul ce se naşte în minte privitor la vreun lucru, sau o intenţie fără existentă reală, ca de pildă gândul de a face vreun bine sau rău care n-a fost încă făcut de noi şi care de la înţeles trece în faptă. Deci înţelesul este începutul lucrului ce se va face de către noi, după cuvântul: „Întâi gândeşte puterile îngereşti şi cereşti şi gândul se face faptă”[304].

Întâietatea vederii – Ia seama că toate cuvintele şi toată istorisirea noastră cu privire nu la niscai lucruri care nu există şi sunt nearătate, ci la cele ce sunt deja făcute sau au să se facă, ne vin mai degrabă din vederea şi contemplarea lor. Tot cel ce istoriseşte despre vreun lucru oarecare, de pildă despre o casă sau oraş sau palat, sau despre rânduiala şi aşezarea din el, sau despre vreun teatru şi despre cele ce se petrec în ele, are neapărată nevoie să le vadă întâi şi să afle cele din ele şi apoi să grăiască cu socoteală şi cu judecată. Ce înţelegere va avea el despre un lucru pe care încă nu l-a văzut; şi de unde şi-l va procura, ca să-l înfăţişeze[305]? Spune-mi ce idee venită de la sine sau învăţată, ce cugetare sau gândire, născocire sau judecată va afla ca să grăiască cum se cuvine despre cele ce nu le ştie? E un lucru cu totul neraţional şi un semn al lipsei de învăţătură a vorbi cineva despre lucruri pe care nu le ştie sau nu le-a văzut[306]. Dacă deci nimeni nu poate grăi sau istorisi despre cele văzute şi pământeşti, dacă n-a fost însuşi văzător al acelor lucruri, cum va putea grăi sau istorisi cineva despre Dumnezeu şi despre lucrurile dumnezeieşti şi chiar despre sfinţii şi slujitorii lui Dumnezeu, ca să înfăţişeze legătura deplină pe care aceia au avut-o cu Dumnezeu şi ce este vederea lui Dumnezeu, care s-a produs în ei în chip de negrăit[307]? Aceasta (vederea) produce în chip

---

[304] Sfântul Grigorie Teologul, *Cuv. 38,* 9, P.G., 36, 320.

[305] Iată că însuşi Sfântul Simeon face o deosebire între înţelegerea sau înţelesul intelectual al lucrului fizic sau spiritual şi „vederea” sau contemplarea lui, deşi pe de altă parte atribuie „minţii” şi capacitatea contemplaţiei „înţelegătoare” (νοερά), cum am văzut mai înainte şi cum vom vedea în rândurile următoare. „Înţelesul”, „înţelegerea” (νόημα, νόησις) vin numai după „vedere” sau „contemplare”. Cele din urmă înseamnă contactul direct cu realitatea. Cu puţin mai înainte el atribuia acelaşi rol „simţirii”. În total, Sfântul Simeon, ca şi ceilalţi Părinţi, vede în „minte” şi în lucrarea ei „înţelegătoare” atât funcţia intelectuală de sesizare a înţelesului, cât şi pe cea „văzătoare”, „contemplativă”, sau de „simţire” a realităţilor „inteligibile”, obiective şi ele.

[306] Raţional cu adevărat e numai ceea ce e real.

[307] Aceasta nu înseamnă că numai sfinţii care au avut vederi ale lui Dumnezeu pot vorbi despre El, ci numai că toţi ceilalţi trebuie să se bazeze pe ceea ce „au văzut” sfinţii. Prin aceasta Sfântul Simeon afirmă primatul revelaţiei lui Dumnezeu şi al experienţei întru sfinţenie.

„înţelegător” (νοερως) în inimile lor o lucrare de negrăit, deci cuvântul omenesc nu dă putinţa de a spune ceva mai mult, dacă n-a fost luminat mai înainte de „lumina cunoştinţei” (Osea 10, 12), potrivit cu porunca dată.

Iar când auzi de „lumina cunoştinţei”, ca să te lămurim în toate, să nu presupui că e numai cunoştinţa celor spuse fără lumină. Căci n-a grăit numai de istorisire sau de cuvântul cunoştinţei, ci de „lumina cunoştinţei” sau de „cunoştinţa luminii”, adică de faptul că lumina aduce cunoştinţa în noi. Căci altfel nu poate cunoaşte cineva pe Dumnezeu, decât în vederea (contemplarea) luminii trimisă din El. Când cineva istoriseşte unora despre vreun om sau despre vreun oraş, el vorbeşte către ei despre cele ce le-a privit şi le-a văzut, iar cei ce ascultă, întrucât n-au văzut pe omul sau oraşul despre care aud, nu pot cunoaşte numai din auz cele privitoare la acel om sau la acel oraş, ca cel ce le-a văzut şi le istoriseşte. Tot aşa nimeni nu poate grăi despre Ierusalimul de Sus şi despre Dumnezeu cel nevăzut, Care locuieşte în el, despre slava şi persoana Lui şi despre lucrarea şi puterea Preasfântului Duh, deci despre lumină, dacă nu vede mai întâi însăşi lumina cu ochii sufletului şi nu cunoaşte întocmai iluminările şi lucrările Lui în sine însuşi[308]. Dar şi când aude din dumnezeieştile Scripturi pe cei ce au văzut pe Dumnezeu grăind prin ele, numai prin Duhul Sfânt e învăţat despre ele. De aceea nici nu poate zice că a cunoscut pe Dumnezeu numai din auzirea aceasta. Căci pe Cel ce nu L-a văzut cum poate să-L cunoască[309]? Dacă singură vederea produce în noi cunoştinţa desăvârşită a celui văzut de noi oamenii, cum ar produce în noi numai auzirea cunoştinţa lui Dumnezeu? Dumnezeu e lumină şi vederea Lui e ca o lumină[310]. Deci în vederea luminii ne e dată prima cunoştinţă că există Dumnezeu, precum şi cu privire la om întâi e auzirea despre el, apoi vederea, şi în vederea lui e dată cunoştinţa că există omul despre care am auzit. Dar înţelesul celor spuse nu se opreşte nici aici. Căci oricâte ţi-ar spune cineva din auz despre un

---

[308] Sfântul Simeon pune în strânsă legătură „vederea” unui fenomen fizic sau spiritual (inteligibil) cu lumina emanată de ea.

[309] Deci cei ce aud vorbind despre lucruri dumnezeieşti pe cei ce le-au văzut nu sunt condamnaţi să rămână numai cu o cunoştinţă fără lumină sau fără contactul cu acele lucruri. Dacă au credinţă, lucrarea Aceluiaşi Duh, Care a iradiat din Dumnezeu în cei ce L-au văzut, iradiază şi în ascultători, punându-i în contact nemijlocit cu realitatea lui Dumnezeu. Credinţa însăşi e semnul lucrării Duhului Sfânt în ei, desigur nu fără bunăvoinţa lor. Astfel revelaţia se prelungeşte nu numai ca sumă de cunoştinţe despre Dumnezeu şi de la Dumnezeu, ci şi ca experienţă identică a realităţii lui Dumnezeu. În general, o cunoaştere adevărată fără vedere, sau fără verificare prin vedere, nu e posibilă.

[310] Dacă auzul singur nu produce în noi cunoaşterea deplină a unui lucru, nici vederea ca vedere nu produce această cunoaştere, ci vederea întrucât e vedere a luminii, adică a unei realităţi care în arătarea ei manifestă un sens, deci procură o cunoaştere.

om, când îl vezi pe acesta, nu-l poţi cunoaște întocmai numai din auz și nu te poţi încredinţa că este însuşi acela despre care ai auzit, ci sufletul tău e sfâșiat de îndoială și-l vei întreba pe el însuşi sau pe altcineva care-l cunoaște, și numai atunci vei afla sigur că e însuşi acela[311].

Întocmai aşa se întâmplă şi în ceea ce privește pe Dumnezeu cel nevăzut. Când Îl vede cineva pe El descoperit, vede o lumină. Şi se minunează, văzându-L. Cine e însă, nu ştie îndată; dar nici nu îndrăzneşte să-L întrebe pe El. Cum L-ar întreba pe Cel la Care nici nu-şi poate ridica ochii şi pe Care nu-L poate vedea cât e de mare? Căci privește cu cutremur şi cu frică multă, oarecum numai spre picioarele Lui, ştiind doar în general că Cel ce S-a arătat în faţa lui este Cineva. Şi dacă mai există cel care i-a povestit înainte despre acestea, ca unul ce a cunoscut mai înainte pe Dumnezeu, mergând la el îi spune: „Am văzut". Şi acela îl întreabă: „Ce ai văzut, fiule?" „O lumină dulce, părinte; o lumină de aşa fel, că nu am destulă pricepere pentru a-ţi spune cum e". Şi în vreme ce spune aceasta, inima lui saltă şi palpită şi se aprinde îndată de dorul Celui pe Care L-a văzut. Apoi începe iarăşi să spună cu lacrimi fierbinţi şi multe: „Mi s-a arătat, părinte, acea lumină. Pereţii chiliei mele au dispărut îndată şi lumea a trecut, fugind, socotesc, de la faţa ei (Ps. 67, 2). Am rămas numai eu, într-o însoţire cu lumina singură. Nu ştiu, părinte, de era şi trupul meu atunci acolo. De am ieşit din el, nu ştiu, dar atunci nu ştiam de port trup şi de sunt îmbrăcat în el. Aveam o bucurie de negrăit, care mă însoţeşte şi acum şi o iubire şi un dor mare, încât s-au pornit din mine valuri de lacrimi în râuri, ca şi acum, precum vezi". Acela, răspunzându-i, zice: „E Acela, fiule". La acest cuvânt, el Îl vede din nou şi puţin câte puţin se curăţă deplin, iar curăţându-se, capătă îndrăzneală şi-L întreabă pe Acela şi zice: „Dumnezeul meu, Tu eşti?" Şi Acela îi răspunde şi zice: „Da, Eu sunt Dumnezeu care M-am făcut om pentru tine. Şi iată, te-am făcut pe tine precum vezi, şi te voi face dumnezeu"[312].

După ce va fi petrecut mai mult timp plângând, căzând la pământ şi smerindu-se, începe să cunoască puţin câte puţin pe Dumnezeu. Şi, ajuns aici, cunoaşte „voia Lui cea sfântă şi bineplăcută şi desăvârşită" (Rom. 12, 2). Căci dacă nu-L vede pe El, ca să spun iarăşi, nici nu poate să-L cunoască. Şi dacă nu-L cunoaşte pe EL cum va putea cunoaşte voia Lui cea sfântă[313]? Căci dacă

---

[311] Aici se pune şi mai mult în relief insuficienţa capacităţii de a face pe cineva cunoscut exact prin descriere. Această insuficienţă îţi apare mai ales când vezi pe cel descris. Există între descriere şi vedere o incongruenţă. De aceea ai nevoie mai departe de cel ce ţi-a descris pe cineva când acela apare, ca să-ţi confirme că cel pe care-l vezi este chiar cel pe care ţi l-a descris. E necesar un acord între mai mulţi pentru stabilirea identităţii a ceea ce e văzut.

[312] Conform Sfântului Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice II,* 25, P.G., 90, 1163-B.

[313] Nu e vorba numai de voia generală a lui Dumnezeu, pe care o deducem cu

privitor la oameni e cu neputință aceasta, cu atât mai mult privitor la Dumnezeu. De aceea, înaintând și ajungând din ce în ce mai familiar lui Dumnezeu, din cele ce se fac de către Dumnezeu cu el cunoaște și cele ce le-a făcut cu toţi sfinţii de mai înainte și câte le va face cu cei ce vor urma. Iar despre cununile și răsplătirile viitoare e învățat, fiind călăuzit tainic de Dumnezeu Însuși, cunoscând că acestea sunt mai presus de minte, de cuvânt și de înțelegere. Mai mult decât aceasta, el își dă seama limpede cum vor fi el și, împreună cu el, toţi sfinţii după înviere. Dar nu le primește acestea acum, măcar că unii au socotit cu răutate că noi o spunem aceasta. Căci dacă am presupune că luăm acum totul, atunci, după ei, negăm și învierea însăși împreună cu judecata și cu răsplătirea, și lepădăm cu voia nădejdea celor viitoare. Dar noi nu gândim și nu vorbim așa, ci supunem cu hotărâre anatemei și pe cei ce afirmă aceasta. Noi mărturisim și zicem deci că primim și acum cu măsură o arvună (2 Cor. 1, 22) a bunătăților, dar totul nădăjduim să-l luăm după moarte, precum s-a scris: „Acum cunosc din parte; iar când va veni totul, atunci ceea ce e din parte va înceta” (1 Cor. 13, 12, 10). Și în alt loc: „Și acum suntem copii ai lui Dumnezeu și încă nu s-a arătat ce vom fi; dar știm că atunci când se va arăta, asemenea Lui vom fi” (1 Ioan 3, 2).

Și ca să prefacem cuvântul în întrebări și răspunsuri, să ne facem că întrebăm pe cel ce a spus aceasta: „De unde știi, preaiubite prieten al lui Hristos, că vei fi asemenea Lui? Spune-ne, de unde?” „De la Duhul, zice, pe Care ni l-a dat nouă (1 Ioan 3, 24); de la Acesta cunoaștem că suntem copii ai lui Dumnezeu și că Dumnezeu Însuși este întru noi, pentru că El Însuși mi-a spus acestea cu un glas tainic”. Dar să revenim la tema noastră.

Înțeles și înfățișare – Am spus prima dată mai sus că numele de *înțeles* trebuie să fie întrebuințat când se naște în mintea noastră ideea despre un oarecare lucru bun sau rău, de pildă, ca să dobândesc ceva, sau să fac un rău, sau un bine cuiva; iar *înfățișare,* și nu *înțeles,* înseamnă a grăi despre lucruri care s-au săvârșit deja sau au fost văzute. Apoi am spus iarăși: Cum poate vorbi cineva despre lucruri, sau orașe, sau teatre pe care nu le-a văzut, sau cum poate descrie înfățișările sau chipurile, sau pozițiile lor? Iar dacă totuși ar grăi despre ele, cu dreptate ar fi numit de către cei ce-l aud scornitor de mituri. Prorocii și apostolii, care spun despre ziua Domnului și despre slăvită și înfricoșătoarea Lui venire – că va veni ca un fur noaptea (2 Petru 3, 10; 1 Tes. 5, 2) și ca durerea celei ce are să nască (1 Tes. 5, 3) și că în foc se va descoperi (1 Cor. 3, 13) –, de unde au aflat acestea ca să le spună? Fără îndoială, sau le-au auzit de la cineva, sau au fost ei înșiși văzători ai zilei aceleia. Căci cum au putut spune ceea ce n-au văzut sau n-au auzit pe alții spunându-le? Iar dacă au

---

mintea, ci de voia Lui din acel moment, voie care vrea ceva potrivit acelui moment atât cu cel care trebuie să împlinească această voie, cât și cu cei pentru care trebuie să împlinească voia lui Dumnezeu.

auzit, spune-mi de la cine? Căci ei nu spun totdeauna că le-au văzut ei înșiși și de aceea au spus, ci că au auzit. Spune-mi deci, dacă ştii, de unde le-au aflat acestea? Iar dacă nu ştii ce să spui, ascultă și cunoaște că au aflat acestea de la Duhul Sfânt, cum le-a spus și Domnul: „Iar când va veni Mângâietorul, Duhul Sfânt pe Care Îl va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăţa pe voi toate și vă va aduce aminte toate câte vi le-am spus vouă” (Ioan 14, 26; 15, 26). Iar că și cele ce nu li le-a spus lor Hristos i-a învăţat Duhul și li le-a spus când a venit, o spune Același: „Încă multe am a vă spune vouă, dar nu le puteţi purta. Dar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul. Că nu va grăi de la Sine, ci câte le va auzi le va grăi și cele viitoare va vesti vouă” (Ioan 16, 12-14). Ai aflat de unde au învăţat cei ce au scris despre ziua aceea și despre arătarea Domnului și despre cele rânduite să vină celor păcătoși și celor drepţi? Tot așa despre toate celelalte care nu se văd ne-au scris ei, ca unii ce le-au văzut, luminaţi prin Duhul.

Prezenţa Duhului – Dar răspunde-mi la întrebarea: Ce este Sfântul Duh? Dumnezeu, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, după mărturisirea cea de obște. Tu, deci, urmând dogmelor Bisericii, zici la fel că Acesta e Dumnezeu. Deci zicând și cugetând că Acesta e Dumnezeu adevărat, Care purcede din Dumnezeu adevărat, recunoşti că cei ce au pe Duhul Sfânt au, după mărturisirea de obște, pe Dumnezeu Însuși rămânând pururea în ei, așa cum a spus Hristos către apostoli: „Iar dacă Mă iubiţi pe Mine, veţi păzi poruncile Mele și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă, ca să rămână cu voi în veac” (Ioan 14, 15-16). Iată deci că ai fost învăţat că Duhul rămâne și locuiește veacuri nesfârșite. Căci spunând: „ca să rămână cu voi în veac”, arată că va fi veșnic și fără sfârșit cu ei și că e în chip nedespărţit cu ei în timpul de acum și în veacul viitor. Dar că dumnezeieștii apostoli și toţi câţi L-au primit au și văzut pe Duhul Sfânt, ascultă ceea ce urmează: „Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede pe El, nici nu-L cunoaște, dar voi Îl cunoașteţi și la voi rămâne” (Ioan 14, 17). Și ca să cunoşti că și pe Hristos Îl văd cei ce-L iubesc pe El și păzesc poruncile Lui, ascultă pe Domnul Însuși zicând: „Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este care Mă iubește. Iar cel ce Mă iubește pe Mine iubit va fi de Tatăl Meu și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui” (Ioan 14, 21).

Cunoscut fie, deci, tuturor creștinilor că Hristos e nemincinos și Dumnezeu adevărat și că Se arată, după mărturisirea cea de obște, celor ce-și arată iubirea faţă de El prin păzirea poruncilor Lui. Căci aceasta a spus-o El Însuși. Iar prin arătarea Sa, El le dăruiește pe Însuși Duhul Sfânt și prin Duhul Sfânt iarăși El Însuși și Tatăl Său rămân în chip nedespărţit cu ei. Iar unii ca aceştia nu grăiesc nimic de la ei. Cel ce spune că aceştia grăiesc ceva de la ei spune că e cu putinţă ca, precum un om știe cele ale omului, la fel oamenii să

ştie cele ale lui Dumnezeu[314]. Dar atunci socotesc, fără îndoială, pe cei ce declară că grăiesc de la Duhul Sfânt născocitori de mituri, ca pe unii ce nu sunt învăţaţi de Duhul. Pe de altă parte ei spun că aceştia învaţă pe alţii despre cele pe care nu le-au văzut sau auzit, din propriile lor raţionamente. Dar trebuie ştiut că dacă aceştia trăiesc în conglăsuire cu de-Dumnezeu-purtătorii-părinţi de mai înainte, vorbesc şi ei în Duhul Sfânt şi cei ce nu cred lor, sau îi bârfesc, păcătuiesc faţă de Cel ce grăieşte prin ei.

Ai fost învăţat însă, iubitule, că Împărăţia cerurilor este înlăuntrul tău (Luca 17, 21), dacă voieşti, şi toate bunătăţile veşnice sunt în mâna ta. Grăbeşte-te, deci, să vezi şi să iei şi să dobândeşti în tine însuţi bunătăţile ce-ţi sunt rânduite şi să nu te lipseşti de ele prin închipuirea că le ai. Plângi, cazi la pământ; zi şi tu acum, ca odinioară orbul (Luca 18, 35): „Miluieşte-mă, Fiule al lui Dumnezeu, şi deschide-mi ochii sufletului, ca să văd Lumina lumii (Ioan 9, 5), adică pe Tine, Dumnezeule, şi să mă fac şi eu fiu al zilei (1 Tes. 5, 5) dumnezeieşti, şi nu mă lăsa, Bunule, nepărtaş de dumnezeirea Ta. Arată-mi-Te, Doamne, ca să cunosc că m-ai iubit ca pe unul ce am păzit dumnezeieştile Tale porunci, Stăpâne. Trimite pe Mângâietorul, îndurător, şi peste mine, ca să mă înveţe cele privitoare la Tine şi să-mi vestească mie cele ale Tale, Dumnezeule al tuturor. Luminează asupra mea lumina cea adevărată (Ioan 1, 9), Preamilostive, ca să văd slava Ta, pe care ai avut-o înainte de a fi lumea (Ioan 17, 5) la Tatăl Tău. Rămâi, cum ai zis, şi întru mine, ca şi eu să mă fac vrednic să rămân întru Tine în chip conştient şi să Te dobândesc în chip conştient întru mine. Binevoieşte să iei chip în mine (2 Cor. 3, 18; 1 Tes. 4, 1), Tu, Cel nevăzut, ca văzând frumuseţea Ta neapropiată, să port, Dumnezeule ceresc, chipul Tău şi să uit toate cele văzute. Dă-mi slava Ta, pe care Ţi-a dat-o Ţie, Preamilostive, Tatăl, ca să mă fac asemenea Ţie ca toţi slujitorii Tăi, dumnezeu după har, şi să fiu împreună cu Tine neîncetat, acum şi pururea şi în veacurile nesfârşite. Amin."

Îndemn – Da, fratele meu iubit, crede şi fii convins că aşa şi aceasta este credinţa noastră. Crede, frate, că aceasta este a te naşte din nou (Ioan 3, 5) şi a te reînnoi şi a vieţui în Hristos. Sau nu auzi pe marele Vasile spunând în cuvântul său de îndemn la Florii: „Nu doreşti, omule, să te vezi pe tine însuţi ajuns din bătrân tânăr?" (La *Sf. Botez,* P.G., 31, 432 D). Şi pe Pavel: „De e cineva în Hristos, e făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate noi s-au făcut" (2 Cor. 5, 17). Despre care „toate" se vorbeşte? Spune-mi. Oare s-a schimbat cerul sau pământul? Oare soarele sau stelele sau marea? Sau s-a făcut nou şi proaspăt ceva din cele ce se văd? N-o pot spune aceasta. Ci către noi şi pentru noi a spus aceasta. Căci fiind morţi, înviem la viaţă; stricăcioşi, ne mutăm la nestricăciune; muritori, ne preschimbăm spre nemurire; pământeşti, ne facem cereşti; trupeşti şi având naşterea din trup, ne facem duhovniceşti, născuţi din

[314] Pe baza simplei judecăţi, în sensul teologiei occidentale.

nou și rezidiți în Duhul Sfânt.

Acestea sunt, deci, fraţilor, zidirea nouă în Hristos. Acestea se săvârşesc și se fac în fiecare zi cu creştinii adevăraţi și aleși, care se fac părtași în chip conștient de toate acestea în parte, încă în trup fiind, cum am spus adeseori. Mai mult, ei nădăjduiesc să le moştenească acestea și după moarte în chip deplin și neîndoielnic, ajungând întregi în bunătăţile întregi, de care s-au împărtășit aici. Căci suntem învăţaţi fără încetare că mâncăm și bem pe Hristos, că-L îmbrăcăm și-L vedem și iarăși că suntem văzuţi de El; și știm că-L avem în noi și noi rămânem în El, că El e sălăşluit în noi și noi sălăşluiţi în El, că El ni se face nouă casă și noi casă Lui, că noi suntem fii ai Lui și El se face Tatăl nostru; și că El e lumină și luminează în întuneric (Ioan 1,5). Apoi mai zicem că noi Îl vedem pe El, după cuvântul „poporul ce se afla în întuneric a văzut lumină mare” (Is. 9, 1). Dar dacă toate acestea și celelalte le învăţăm din dumnezeieştile Scripturi, precum s-a arătat, că se petrec în noi în timpul de faţă al vieţii de aici, dar spunem că nu se petrec în noi nicidecum, sau se petrec, dar în chip tainic și fără să simţim, fără să cunoaștem nimic din acestea, prin ce ne deosebim de cei morţi?

Nu vă predaţi pe voi unei astfel de credinţe, ca să nu coborâţi în prăpastia pierzaniei. Chiar dacă până acum n-aţi nădăjduit să câștigaţi o simţire a acestor feluri de bunătăţi și de aceea nu aţi căutat-o, cel puţin de acum înainte, odată ce credeţi că acestea sunt adevărate și în conglăsuire cu dumnezeieştile Scripturi, trecând prin toate acestea, fiţi încredinţaţi că pecetea Sfântului Duh (Efes. 1, 13) ni s-a dat încă de aici în chip conștient celor ce credem. Și odată ce credeţi, alergaţi, așa ca să luaţi (Filip. 3, 12), luptaţi-vă, dar nu ca bătând aerul (1 Cor. 9, 26). Și pe lângă acestea, „cereţi și vi se va da; bateţi și vi se va deschide” (Matei 7, 7), fie aici, fie în veacul viitor. Deocamdată primiţi învăţătura, deocamdată pocăiţi-vă, faceţi ascultare, postiţi, plângeţi, rugaţi-vă. Prin acestea și prin unele ca acestea alergaţi, străduiţi-vă, urmăriţi, căutaţi, bateţi, cereţi, neîntorcându-vă spre nimic altceva, până ce veţi lua, până ce veţi apuca, până ce veţi primi, până vi se va deschide și veţi intra, până veţi vedea înlăuntrul camerei de nuntă pe Mirele, până veţi auzi: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puţine ai fost credincios, peste multe te voi pune” (Matei 25, 21), până vă veţi face fii ai luminii și fii ai zilei. Dar înainte de a fi văzut și luat și pătimit acestea, să nu vă amăgiţi pe voi înșivă și să socotiţi pe nedrept că sunteţi ceva, nefiind nimic (Gal. 6, 3). Și să nu vă închipuiţi, fiind căzuţi din conștiinţă, că sunteţi duhovnicești, înainte de a fi luat pe Duhul Sfânt. Să nu vă grăbiţi, din această pricină, a primi, fără înţelepciune, gânduri străine și să urcaţi la egumenii și la posturi de conducere și să vă apropiaţi de preoţie fără frică, și să vă dedaţi fără rușine la zeci de mii de uneltiri pentru a ajunge la mitropolii și la episcopii, ca să păstoriţi poporul Domnului. Ci, rogu-vă, luaţi aminte la voi, cugetând la cele de Sus, căutând cele de Sus și dorind cele de Sus, neîngrijindu-vă de nimic din cele pământești, înainte de a-L fi luat

pe Acela.

Da, rog iubirea voastră, să dispreţuim toate relele văzute; să ne scuturăm de toate cele trecătoare, să ne scârbim de toate cele pătimaşe şi vătămătoare, ca să dobândim atât bunătăţile cele de aici, cât şi pe cele viitoare în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine toată slava, cinstea şi închinăciunea, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu Preasfântul şi Bunul şi de viaţă făcătorul Său Duh, Luminii celei întreit una, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

NICHITA STITHATUL

Viaţa Cuviosului Nichita Stithatul

Nu există o biografie veche a lui Nichita Stithatul, căci nimeni nu i-a scris viaţa, cum a scris-o el pe a Sfântului Simeon Noul Teolog, părintele său duhovnicesc. De aceea, chiar datele principale ale vieţii lui nu se pot reconstitui decât cu aproximaţie. La această reconstituire ajută pentru prima fază a vieţii lui Nichita Stithatul însăşi *Viaţa Sfântului Simeon,* scrisă de el. Discuţia lui cu cardinalul Humbert, cu ocazia proclamării despărţirii Bisericii de Apus de cea de Răsărit, la 1054, este un alt punct de reper pentru viaţa lui. Iar unele elemente din scrierile lui Nichita Stithatul, alcătuite la bătrâneţe, permit unele concluzii aproximative, referitoare la partea din urmă a vieţii lui.

O dată sigură indicată de Nichita Stithatul în *Viaţa Sfântului Simeon,* care ajută la stabilirea datei aproximative a naşterii sale, este anul 1022, ca an al morţii Sfântului Simeon Noul Teolog. Nichita Stithatul spune că la această dată de-abia începuse să apară puful bărbii sale, deci putea să aibă vreo 17 ani. Ar urma deci că s-a născut pe la 1005[315].

Nichita ne informează în *Viaţa Sfântului Simeon* că a intrat în Mănăstirea „Studion” la vârsta de 14 ani, deci pe la 1019 şi că a stat în legătură apropiată cu Sfântul Simeon, înainte de moartea lui, vreo 2-3 ani. Sfântul Simeon, deşi reabilitat, trăia în mănăstirea „Sfânta Marina”, întemeiată de el. În acest timp, Sfântul Simeon compunea *Imnele dragostei dumnezeieşti,* pe care le dădea lui Nichita ca să le copieze. Sfântul Simeon i-a dat lui Nichita sarcina să-i editeze scrierile[316].

Nichita a neglijat sarcina aceasta, până ce nu i-a fost reamintită de Sfântul Simeon însuşi, într-o viziune, la 13 ani după moartea lui, deci la 1035. Darrouzès socoteşte că Nichita a purces imediat după acea dată la editarea scrierilor Sfântului Simeon şi apoi la scrierea *Vieţii* lui[317]. Hausherr socoteşte că această *Viaţă* a fost alcătuită după 1052, când la 30 de ani după moarte, osemintele Sfântului Simeon au fost aduse în mănăstirea „Sfântul Mamas”, de unde fusese exilat în timpul vieţii. Căci în *Viaţa Sfântului Simeon* se cuprinde şi evenimentul aducerii osemintelor lui, care a avut loc, cum am spus, la 1052[318].

---

[315] *Viaţa Sfântului Simeon Noul Teolog,* publicată de I. Hausherr, S. J., în *Orientalia Christiana Periodica,* vol. XII, nr. 45, 1928, p. 193, n. 133. Deducerea acestui an al naşterii o face J. Darrouzès A. A. în Nicétas Stethatos, *Opuscules et Lettres, Sources chrétiennes,* 81, 1961, Introducere, p. VIII.

[316] I. Hausherr, *Viaţa Sfântului Simeon...,* n. 135 şi 131, p. 199, 189 şi Introd., p. XXIII. J. Darrouzès, Syméon le Nouveau Théologien, *Traités théologiques et étiques,* tom. 1, Introd., p. IX, în *Sources chrétiennes,* 122, 1966.

[317] J. Darrouzès, Nicétas Stethatos, *Opuscules et Lettres,* p. VIII.

[318] I. Hausherr, *Viaţa Sfântului Simeon...,* p. 187, n. 129; Introd., p. XVII.

Hausherr crede chiar că *Viaţa* a fost scrisă după iunie 1054, căci prezintă mutarea moaştelor Sfântului Simeon ca un eveniment mai vechi. Faptul că în ea nu se află nicio aluzie la disputa lui Nichita cu Humbert, ar dovedi că Nichita ar fi retractat opoziţia sa faţă de Humbert, aşa cum pretinde Humbert însuşi[319], sau că scrierea lui contra lui Humbert ar fi fost în versiunea ei originală foarte moderată[320].

Mai probabil ni se pare că această *Viaţă* e scrisă între martie 1052 şi iunie 1054, sau că, dacă a fost scrisă după aceea, Nichita n-a socotit de bine să amestece în ea elemente din viaţa proprie, prea străine de viaţa Sfântului Simeon.

După editarea operei Sfântului Simeon Noul Teolog şi alcătuirea *Vieţii* lui şi după participarea la disputa cu Humbert, la 1054, Nichita a continuat activitatea sa teologică până la adânci bătrâneţi. În *Mărturisirea de credinţă,* compusă puţin înainte de moartea sa, Nichita se prezintă ca egumen al mănăstirii „Studion" şi în acelaşi timp ca extrem de bătrân[321]. În această calitate ar fi alcătuit pentru mănăstirea sa o nouă rânduială (Hypotyposis), după Teodor Studitul[322]. Scrierea aceasta se cuprinde în acelaşi manuscris ca şi prima. În cazul că a deţinut de fapt postul de egumen al mănăstirii „Studion" – şi nu e niciun motiv să ne îndoim – data extremă pentru moartea lui ar fi anul 1092, căci la acel an postul de egumen al mănăstirii „Studion" e deţinut de un Ioan. Având în vedere că la 1076 semna ca egumen al acestei mănăstiri Cosma, egumenatul lui Nichita ar cădea cândva între 1076 şi 1092[323].

Scrierile Cuviosului Nichita Stithatul

Unele din scrierile lui Nichita Stithatul au caracter polemic, altele aghiografic, altele teologic, cu accentuată notă duhovnicească; altele au cuprins liturgic. La acestea mai trebuie adăugate scrisorile sale. Scrierilor polemice aparţin cele trei tratate contra latinilor: *Dialogul, Antidialogul* şi *Sinteza despre Filioque*[324]*.* Tot din scrierile polemice fac parte *Cuvântările împotriva armenilor.* În cod. Mosquensis 433, f. 171 v-190 v se cuprind patru din ele. O a cincea a publicat Hergenrother în: *Monumenta graeca ad Photium... pertinentia,* Ratisbonae, 1869, p. 139-154. Darrouzès crede că ele sunt anterioare tratatelor împotriva latinilor, deoarece se poate stabili un raport între ele şi o

---

319 Humbert, *Commemoratio brevis,* P.G., 143, 1001.

320 I. Hausherr, *Viaţa Sfântului Simeon...,* Introd., p. XX.

321 Editată de Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. 444-463.

322 P.G., 127, 973 D.

323 J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. X.

324 Editate în tom. II al lucrării lui Anton Michel: *Humbert und Kerularies. Quellen und Studien zum Schisma des XI Jahrhunderts,* Paderborn, 1930.

cuvântare a lui Eutimie de Peribleptos, scrisă probabil pe la 1050[325].

Dintre celelalte scrieri ale sale menţionăm întâi pe cele aghiografice. Pe lângă *Viaţa Sfântului Simeon,* publicată în forma ei scurtă, în care s-a păstrat, de Hausherr în *Orientalia Christiana,* vol. XII, nr. 45, 1928, mai există o apărare a Sfântului Simeon, *Contra acuzatorilor* Sfântului, păstrată fragmentar în manuscrisul Iviron 388. Ea e citată în prefaţa la *Imnele dragostei dumnezeieşti,* şi e compusă tot de Nichita (P.G., 120, 310311). Dintre scrierile teologico-duhovniceşti fac parte *Cele trei sute capete practice, naturale şi gnostice* (P.G., 120, 851 ş.u. şi *Filocalia greacă,* 1893, vol. II, p. 175-226). Aceasta e scrierea cea mai cunoscută a lui Nichita.

Tot dintre scrierile teologice fac parte tratatele: *Despre suflet, Despre rai, Despre ierarhie,* publicate de P. Hristou, G. Saccos şi G. Mantzarides în Salonic, în 1957: Νικήτα Στηθάτου, Μυστικά ευγγραμματα şi, după aceştia, în limba greacă şi în traducere franceză de J. Darrouzès, Nicétas Stethatos, *Opuscules et Lettres,* p. 56-152, 154-227 şi 292-365. O altă scriere, *Despre limite,* e publicată pentru prima dată de Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. 366-411. Tratatele *Despre suflet* şi *Despre rai* sunt constituite în proporţie de două treimi din extrase din Sfântul Ioan Damaschin[326].

Scrierea *Despre suflet* se referă deseori la *Cele 500 de capete,* reproducând unele din ele. Deci a fost scrisă după ele. Cam în aceeaşi perioadă cu scrierea *Despre sunet* a fost alcătuită cea *Despre rai* şi cea *Despre ierarhie,* alcătuind împreună un fel de trilogie. Toate trei aparţin unei perioade mai timpurii din viaţa lui Nichita, care a urmat după editarea scrierilor şi a *Imnelor* Sfântului Simeon[327]. În perioada cea mai târzie a vieţii sale, Nichita a alcătuit *Mărturisirea de credinţă* şi *Tratatul despre limite.* Faptul că *Tratatul împotriva iudeilor*[328] e vecin în manuscrisele care l-au transmis cu cele două scrieri amintite, îl face pe Darrouzès să plaseze alcătuirea lor în aceeaşi perioadă[329].

Scrierilor liturgice le aparţin: *Despre brâul diaconilor, Despre salutarea cu mâinile* şi *Despre Aliluia treptelor* (aflate în ms. Mosquensis 467). Cea dintâi dintre ele pare să stea în legătură cu reproşul ce-l făcea patriarhul Petru de Antiohia, încă înainte de 1054, patriarhului Cerularie, că admite diaconilor studiţi să poarte brâul.

Ar trebui să mai existe o mare colecţie de *scrisori* ale lui Nichita, pentru că „scrisorile” publicate de Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. 228-291, sunt luate din „a treia sută de scrisori”[330].

---

[325] J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. IX-X.
[326] J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. XXXVI.
[327] J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. XIX.
[328] Editat de J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. 412-443.
[329] J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. XIII.
[330] J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. 228-291.

Nichita Stithatul se resimte de influenţa Sfântului Simeon Noul Teolog în convingerea despre rolul mare ce-l are Sfântul Duh în urcuşul duhovnicesc al credinciosului, ca şi în convingerea că propovăduirea este încoronarea acestui urcuş. Darrouzès spune: „Dar Nichita pare să fi avut un temperament cu totul diferit de al lui Simeon; el e cu mult mai iubitor de construcţii logice, de simetrie, de ordine în expunere, cum dovedeşte alcătuirea organizată a tratatelor sale şi recurgerea la raţionament. Simeon este, dimpotrivă, cu mult mai entuziast, mai plin de imaginaţie şi mai mistic".

Totuşi nu trebuie accentuată prea mult deosebirea între Sfântul Simeon Noul Teolog şi Nichita. Deosebirea e mai mult de exprimare decât de conţinut. Nichita foloseşte mai mult categoriile intelectuale, filosofice, pe când Sfântul Simeon e mai pastoral, mai predicatorial, mai direct în exprimarea trăirii sale. La Sfântul Simeon simţirea e atât de puternică, încât ea se revarsă chiar în exprimare, pe când la Nichita e mai prelucrată în categorii intelectuale. Dar Nichita redă foarte fidel gândirea Sfântului Simeon, ca şi tradiţia Părinţilor mai vechi, păstrată şi la Sfântul Simeon. Căci această tradiţie devenise un bun comun în teologia timpului său.

Dar Nichita se resimte şi de preocupările în controversele timpului său. Din acest punct de vedere el ne oferă o imagine destul de fidelă a acestui timp[331].

Publicăm în acest volum, pe lângă cele 300 de capete, o traducere românească a *Vederii Raiului,* căci în ea avem într-o formă sistematică doctrina pozitivă despre cosmos a Sfântului Grigorie de Nyssa, a Sfântului Maxim Mărturisitorul şi a Sfântului Ioan Damaschin, despre putinţa transfigurării cosmosului prin omul eliberat de patimi. Nichita Stithatul pune astfel în mod sistematic în lumină legătura dintre urcuşul duhovnicesc al omului credincios şi transfigurarea cosmosului.

[331] J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. XXXVI, XXXIX.

CELE 300 DE CAPETE DESPRE FĂPTUIRE, DESPRE FIRE ŞI DESPRE CUNOŞTINŢĂ

ALE PREACUVIOSULUI NICHITA STITHATUL, MONAHUL ŞI PRESBITERUL DIN PREASFÂNTA MĂNĂSTIRE A STUDIŢILOR, UCENICUL SFÂNTULUI SIMEON NOUL TEOLOG

Suta întâi a capetelor despre făptuire

1. Socotesc că patru sunt cauzele virtuţilor îmbinate în treimea desăvârşită, care au mişcat la această scriere de folos pe cel ce, pornit de la cea de la început, a trecut de curând de cea de la mijloc şi a ajuns la treimea teologiei tainice. Cea dintâi este libertatea, adică nepătimirea sufletului, care a înaintat de la lucrarea ostenitoare la contemplarea naturală a zidirii şi de acolo a intrat în întunericul cunoştinţei lui Dumnezeu[332]. A doua, curăţia minţii prin lacrimi şi rugăciune, din care se naşte cuvântul harului şi izvorăsc undele înţelesurilor. A treia este sălăşluirea Sfintei Treimi în noi, din Care ies revărsările de lumină ale Duhului spre folosul fiecăruia din cei curăţaţi pentru dezvăluirea tainelor Împărăţiei cerurilor şi pentru descoperirea vistieriilor lui Dumnezeu ascunse în suflet[333]. A patra este trebuinţa care sileşte pe tot cel ce a luat talantul cuvântului cunoştinţei să-l propovăduiască[334], dată fiind ameninţarea lui Dumnezeu, Care zice: „Slugă vicleană şi leneşă, trebuia să dai argintul meu zarafilor şi eu, venind, aş fi luat al meu cu dobândă” (Matei 25,

---

[332] Acestea sunt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

[333] A doua corespunde cu a doua din treimea amintită, iar a treia, cu a treia din ea.

[334] Această a patra treaptă e şi o încununare a celor trei amintite. Treimea desăvârşită a treptelor duhovniceşti este: făptuirea, contemplaţia în duh a creaţiunii şi cunoştinţa mai presus de cunoaştere a Sfintei Treimi. Cel ce a ajuns la treapta din urmă nu e scutit de propovăduire, ci de-abia lui i se impune cu o necesitate supremă. Cea dintâi dintre aceste trepte este însufleţită de aspiraţia spre nepătimire şi ajunge la ea; a doua este condusă de voinţa de curăţie şi ajunge la ea; a treia tinde spre sălăşluirea Sfintei Treimi în suflet şi ajunge la ea; a patra este necesitatea simţită de suflet de a propovădui cunoştinţa de Dumnezeu la care a ajuns. Aceasta este o preocupare esenţială pentru Nichita. Toate aceste patru cauze şi ţinte se află concentrate în cel ce a ajuns la sălăşluirea Sfintei Treimi în el. Toate îl îndeamnă deci la comunicarea cunoştinţei la care a ajuns. Pentru că sunt aspiraţii şi ţinte atinse, ele sunt în acelaşi timp cauze ale virtuţilor amintite şi virtuţile înseşi. Dar aceste virtuţi sunt şi cauze care mişcă pe cel ce a depăşit treapta de mijloc să comunice sau să mărturisească cunoştinţa sa despre Dumnezeu.

27). De aceasta temându-se și David, a zis: „Iată, buzele mele nu le voi împiedica, Doamne, Tu știi; dreptatea Ta n-am ascuns-o în inima mea; adevărul Tău și dreptatea Ta le-am grăit. N-am ascuns mila Ta și adevărul Tău de la adunare multă” (Ps. 39, 12-13).

2. Începutul vieţii după Dumnezeu este fuga totală de păcatul din lume, tăgăduirea voilor sufletului și mutarea cugetului pământesc, prin care, înălţându-ne spre cugetul dumnezeiesc, ne facem din trupești duhovnicești, omorâţi lumii cu trupul și înviaţi cu sufletul și cu duhul, întru Hristos.

3. Cunoştinţa nemincinoasă a sufletului despre Dumnezeu, credinţa simţită cu dispreţuirea celor văzute și făptuirea virtuţii, despărţită de toată iubirea de sine, sunt, după Solomon, frânghia întreită care nu va fi ruptă degrabă de duhurile răutăţii.

4. Prin credinţă nădăjduim să primim răsplăţile ostenelilor; de aceea și purtăm cu ușurinţă ostenelile virtuţilor. Iar încredinţaţi de Duhul dumnezeiesc, zburăm cu dragoste către Dumnezeu.

5. Când suntem supăraţi de gânduri necurate, încă nu ne aflăm de partea celor ce lucrează cele rele. Acolo ne aflăm numai când sufletul s-a moleșit din încordarea lui, și mintea, din pricina unei vieţuiri desfrânate și fără grijă, are năluciri tulburi și ceţoase, iar ostenelile virtuţii lipsesc din pricina lenevirii la rugăciune și la cugetarea la Dumnezeu. Atunci, chiar dacă nu lucrăm cele rele, luăm loc în rândul celor ce s-au rostogolit de bunăvoie în plăceri.

6. Când frânele simţurilor conducătoare slăbesc, îndată se stârnește răscoala patimilor și se mișcă lucrarea simţurilor supuse acelora[335]. Pornirea dobitocească a acestor simţuri, dezlegate din lanţurile înfrânării, e prinsă de pricinile patimilor și paște în ele ca în niște pășuni aducătoare de moarte. Aceasta cu atât mai mult, cu cât dezlegarea se prelungește mai multă vreme. Căci pornirea aceasta nu rabdă să fie oprită de la împărtășirea de cele pe care le dorește prin fire, odată ce a fost slobozită din frâne.

7. Dintre simţuri, unele sunt raţionale, ca vederea și auzul, și mai înţelepte, și mai călăuzitoare decât celelalte. Iar altele sunt neraţionale și dobitocești, slujind cele raţionale, ca gustul, mirosul, pipăitul. Căci întâi vedem și auzim și apoi, mișcaţi de raţiune, ne atingem de lucrul din faţă, îl mirosim și îl dăm gustului. Cele trei simţuri din urmă sunt foarte dobitocești și cu totul supuse celorlalte două. De aceea pentru ele ostenesc, cu deosebire, animalele și fiarele cele mai lacome și mai pornite spre împreunare. Toată ziua și toată noaptea, acestea caută nesăturate după mâncare sau se reped spre împreunare.

8. Cel ce strămută lucrările simţurilor din afară spre simţirile dinlăuntru – de pildă, vederea spre mintea care privește lumina vieţii; auzul, spre

[335] Simţurile superioare (văzul, auzul) nu trebuie să se lase scăpate din frâna raţiunii prezente în ele. Căci atunci vor fi scăpate din frâu și simţurile inferioare, care nu pot fi înfrânate decât prin mijlocirea înfrânării simţurilor superioare.

înţelegerea sufletului; gustul, spre puterea deosebitoare a raţiunii; mirosul, spre cunoaşterea minţii; iar pipăitul îl strămută spre starea de veghe a inimii – acela petrece viaţă îngerească pe pământ. El este şi e văzut ca om între oameni, dar petrece şi e cunoscut ca înger între îngeri.

9. Prin mintea, care vede lumina vieţii dumnezeieşti, primim cunoştinţa tainelor ascunse ale lui Dumnezeu; prin înţelegerea sufletului orânduim cu pricepere treptele gândurilor în inimă, deosebind pe cele mai rele de cele mai bune. Prin puterea de deosebire a raţiunii gustăm felurile înţelesurilor şi pe cele răsărite din rădăcina amară, sau le prefacem într-un răsad dulce al sufletului, sau peste tot le lepădăm; iar pe cele răsărite din altoiul cuvenit şi verde le primim, robind toată cugetarea spre slujirea lui Hristos. Prin înţelegerea minţii, mirosim mirul duhovnicesc al harului Duhului, umplându-ne inima de veselie şi de bucurie. Iar prin inima veghetoare simţim cu bună înţelegere pe Duhul, Care răcoreşte cu bunătatea de Sus văpaia poftei noastre sau încălzeşte puterea noastră îngheţată de gerul patimilor[336].

10. Precum trupul are cinci simţuri: vederea, auzul, gustul, mirosul şi pipăitul, aşa şi sufletul are acelaşi număr de cinci simţuri: mintea, raţiunea, simţirea înţelegătoare, cunoştinţa şi ştiinţa. Ele se adună în trei lucrări ale sufletului: mintea, raţiunea şi simţirea. Prin minte primim înţelesurile; prin judecată, tâlcuirile; iar prin simţire, chipurile cunoştinţei şi gândurile dumnezeieşti.

11. Cel a cărui minte deosebeşte bine înţelesurile gândurilor şi-şi însuşeşte curat cugetările dumnezeieşti, a cărui raţiune tâlcuieşte mişcările naturale ale întregii zidiri văzute, desluşind raţiunile făpturilor, a cărui simţire spirituală primeşte ştiinţa înţelepciunii şi cunoştinţei cereşti, a ajuns mai presus de simţuri, trecând prin iluminările Soarelui dreptăţii dincolo de simţire. El se bucură de desfătare cu cele nevăzute.

12. Puterile cuprinzătoare ale minţii sunt patru: cuminţenia, agerimea, înţelegerea şi destoinicia. Cel ce uneşte pe acestea cu cele patru virtuţi cuprinzătoare ale sufletului, însoţind cu cuminţenia minţii cumpătarea sufletului; cu agerimea, chibzuinţa; cu înţelegerea, dreptatea; cu destoinicia, bărbăţia, şi-a întocmit sieşi, în chip îndoit, căruţă de foc ce-l duce la cer[337] şi din care luptă împotriva celor trei căpetenii şi puteri generale ale oştirii

---

[336] Lucrările simţurilor nu se desfiinţează, ci capătă un caracter spiritual sau se umplu de o spiritualitate pe treptele mai înalte ale urcuşului duhovnicesc. Se afirmă în aceasta unitatea de viaţă între spirit şi trup. Nichita deosebeşte între minte, suflet (sau inimă, sau simţire) şi raţiune sau judecată. Prin fiecare din acestea lucrând Sfântul Duh, preface gândurile şi pornirile rele în bune. Dar psihologia lui Nichita e mult mai complexă, mai subtilă.

[337] Prin virtuţi nu ne deschidem numai spre ceilalţi, ci ne şi înălţăm spre cer. Cele patru virtuţi cardinale sunt cei patru cai ai căruţei cu care ne înălţăm spre cer.

patimilor: iubirea de argint, iubirea de plăceri şi iubirea de slavă[338].

13. Cel ce a biruit iubirea de argint prin înţelegerea dreptăţii legiuite, care este împreună-pătimirea milostivă cu aproapele; a stăpânit iubirea de plăceri prin cumpătarea cuminţeniei, care este înfrânarea generală; iar iubirea de slavă a răpus-o, ca mai slabă, prin agerime şi chibzuinţă, care este deosebirea lămurită a lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, călcând-o cu picioare sigure ca pe ceva pământesc şi fără niciun preţ, acela a biruit cugetul pământesc al trupului[339]. El a făcut aceasta atât de deplin, încât s-a preschimbat în lege a Duhului vieţii, şi s-a făcut slobod de legea trupului, care-l tiraniza, încât poate zice: „Mulţumesc lui Dumnezeu, că legea Duhului vieţii m-a slobozit de legea şi de robia morţii" (Rom. 8, 2).

14. Cel ce caută slava oamenilor, care nu e nimic, ca şi când ar fi, şi îmbrăţişează iubirea nesăturată de plăceri a sufletului şi se ţine de iubirea de argint prin lăcomie, se face sau drăcesc prin închipuirea de sine şi prin mândrie, sau dobitocesc prin plăcerile pântecelui şi a celor de sub pântece, sau fiară celor apropiaţi prin iubirea lacomă şi neomenoasă de argint. El cade din credinţa în Dumnezeu, pentru că primeşte slavă de la oameni, după cuvântul Scripturii; se abate de la neprihănire şi curăţie, pentru că-şi aprinde cu lăcomia pântecelui cele de sub pântece şi se supune pornirilor dobitoceşti; şi e scos afară din dragoste, pentru că se îngrijeşte numai de el şi nu dă din avuţiile sale aproapelui lipsit. Astfel, unul ca acesta se vădeşte ca o fiară cu multe feţe, alcătuită din multe laturi potrivnice între ele, neîmpăcat nici cu Dumnezeu, nici cu oamenii, nici cu dobitoacele.

15. Iuţimea, pofta şi cugetarea minţii[340], dacă stau în ele înseşi şi se mişcă potrivit cu firea, fac omul întreg şi în chipul lui Dumnezeu, încât acesta se mişcă în chip sănătos şi neabătut nicidecum de la temelia firească. Dar dacă se abat, contrar firii, de la ceea ce se cuvine şi se clintesc de la fire, îl vădesc ca pe o fiară cu multe feţe, cum s-a zis, şi alcătuită din multe laturi potrivnice între ele[341].

16. Iuţimea este la hotarul dintre poftă şi puterea raţională a sufletului, fiind fiecăreia din acestea ca un fel de armă în mişcarea lor contrară firii sau

---

[338] Aceasta înfundă pe om în sine şi îl lipeşte de pământ.

[339] Mintea sau înţelegerea nu are deci numai un rost teoretic, ci şi un rost practic, altruist şi plin de adevărata simţire.

[340] Iuţimea (mânia) şi pofta sunt în legătură cu mintea, deci mintea nu e cu totul rece şi statică.

[341] Îndumnezeirea are ca bază naturală mişcarea puterilor personale conform firii. Căci prin Firea însăşi noi ne aflăm în relaţie cu Dumnezeu şi ne mişcăm potrivit relaţiei adevărate cu El, dezvoltând-o, aşa cum aceeaşi fire ne cere să fim şi să ne mişcăm în relaţia pozitivă cu semenii noştri. Atunci ne unificăm sau ne simplificăm, fiind mereu aceiaşi şi urmărind în toate binele.

conformă firii[342]. Pofta şi raţiunea mişcându-se potrivit cu firea spre cele dumnezeieşti, iuţimea este fiecăreia din ele o armă a dreptăţii împotriva şarpelui care le şopteşte şi le înfăţişează numai împărtăşirea de plăcerile trupului şi bucuria de slava de la oameni. Dar abătându-se acestea de la mişcarea potrivită firii şi prefăcându-şi puterea în ceea ce e potrivnic firii şi mutându-se de la îndeletnicirea cu lucrurile dumnezeieşti spre cele omeneşti, iuţimea li se face arma nedreptăţii, spre păcat. Acestea se vor lupta în acest caz şi se vor năpusti prin iuţime împotriva celor ce le înfrânează pornirile şi poftele lor. Din această pricină iuţimea e mijlocul prin care omul se poate arăta sau făptuitor al celor bune, văzător şi cunoscător de Dumnezeu, dacă se mişcă după fire, sau dobitocesc, sălbatic şi drăcesc, dacă se abate spre cele potrivnice firii[343].

17. Nu va putea să se cunoască cineva pe sine, de nu-şi va întoarce mai întâi puterile sufletului său, prin pocăinţă dureroasă şi stăruitoare, ca să le facă aşa cum ni le-a dat Dumnezeu de la început, când l-a zidit pe Adam şi a suflat în el suflare de viaţă[344]; nici nu va putea dobândi gândul neînfumurat, neiscoditor, neviclean, simplu, smerit, străin de pizmă, de clevetire, care e stăpân peste patimi şi robeşte toată cugetarea ascultării de Hristos. Nu-şi va avea sufletul nici aprins şi înflăcărat de dragostea lui Dumnezeu, nici stăpân pe hotarele înfrânării, îndestulat cu cele ce se nimeresc şi dornic de odihna sfinţilor. Iar dacă nu va dobândi acestea, nu va putea dobândi nici inimă blândă, paşnică, nemânioasă, bună, negâlcevitoare, plină de toată mila şi bucuria. Sufletul dezbinat astfel în el însuşi şi cu puterile tulburate nu va putea primi razele Duhului.

18. Cel ce n-a primit astfel înapoi frumuseţea străvechei nobleţi şi nu-şi reface neîncetat trăsăturile chipului Celui care l-a plăsmuit pe el după asemănarea Sa, cum va putea să se unească vreodată cu Acela, dacă s-a despărţit pe sine, prin neasemănarea trăsăturilor, şi a ieşit din lumina Celui ce este lumină, atrăgându-şi la sine ceea ce e potrivnic? Iar neunindu-se cu Cel de la Care îşi are începutul fiinţării şi de Care a fost adus la existenţă din nimic,

---

[342] E depăşită aici concepţia că puterile sufletului sunt separate, sau lucrează separat. De altfel, o astfel de concepţie n-a existat niciodată în practică. E vorba doar de un accent mai mare pe care-l are o putere sufletească într-o mişcare ce trece sau nu în faptă. Orice mişcare e cugetată, dar nu numai cugetată, ci şi animată de o simţire, de o dorinţă, de o pornire. Pofta în general animă mişcările tuturor puterilor sufleteşti. Iar iuţimea e arma lor. Ea e între gând şi poftă.

[343] *Despre suflet,* cap. 57, ediţia Darrouzès.

[344] Insul denaturat prin reaua folosire a puterilor nu este omul adevărat şi nu se poate nici cunoaşte ca ceea ce este cu adevărat; nu se poate cunoaşte, pentru că un astfel de ins nu-şi este străveziu în existenţa sa indefinită deschisă infinităţii divine, sau în lumina acestei infinităţi. Dar insul natural, astfel deschis infinităţii, nu e lipsit de poftă şi de iuţime (mânie). Căci acestea sunt aripile sufletului.

unde va fi aruncat, odată tăiat de la Acela, ca un neasemenea cu Cel ce l-a făcut[345]? O știu cei ce înțeleg, chiar dacă eu voi tăcea.

19. Câtă vreme avem în noi materiile patimilor și îngrijim de bunăvoie pricinile lor, nehotărându-ne să le clintim pe acestea din loc, are tărie împotriva noastră și puterea lor, luându-și această tărie din noi. Dar dacă le lepădăm din noi și ne curățăm inima prin lacrimile pocăinței, urând și înșelăciunea celor văzute, ne facem părtași de venirea Mângâietorului, văzând pe Dumnezeu în lumină veșnică și fiind văzuți de Dumnezeu[346].

20. Cei ce au rupt lanțurile simțirii față de toată lumea petrec slobozi de toată robia simțurilor, viețuind numai Duhului și grăind cu El, ca unii ce sunt mișcați de El. Prin El se unesc și cu Tatăl, și cu Cuvântul, Cei de o ființă, și ajung un singur duh, după Pavel. Aceștia nu numai că nu pot fi prinși de draci, ci le pricinuiesc acelora și spaimă, ca unii ce s-au împărtășit de focul dumnezeiesc și sunt ei înșiși foc.

21. Pipăitul nu-și are lucrarea numai într-o parte a trupului, ca celelalte simțuri, ci în tot trupul. Deci când atingem ceva fără trebuință, chiar din clipa simțirii moliciunii acelui lucru, mintea e clătinată de gânduri pătimașe. Iar când ne păzim de atingerea celor moi, fără o trebuință necesară a firii, stăpânind simțirea, nu ni se tulbură simțurile sufletului[347].

22. Când mintea pătrunde în cele mai presus de fire, simțurile, aflându-se în starea cea după fire, intră în chip nepătimaș în legătură cu pricinile lucrurilor, cercetând numai rațiunile și firile lor și deosebind fără greșeală lucrările și însușirile lor, neîmplinindu-se și nemișcându-se cu plăcere spre ele în mod contrar firii[348].

---

[345] Asemănarea se menține prin participarea la Dumnezeu, nu prin simpla imitație. A fi asemenea cu Dumnezeu cel infinit înseamnă a fi unit cu El, a-L avea întipărit real în sinea indefinită, pe care să și-o păstreze și dezvolte astfel.

[346] Dumnezeu fiind persoană, nu-L vedem numai noi ca pe un obiect, ci ne vede și El. Faptul că-L vedem e semn că El Însuși ne vede în acel moment. Căci nu-L vedem, dacă nu ni se deschide El Însuși, privindu-ne.

[347] Potrivit unei vechi tradiții patristice, se afirmă existența unor „simțuri ale sufletului”. Mintea se poate moleși ea însăși prin atingerea cu simțul pipăitului a unor lucruri moi. Există chiar o legătură între simțurile trupului și cele ale sufletului. Ultimele se pot converti în primele, sau le pot influența pe acelea.

[348] *Despre suflet,* cap. 52, ediția citată, p. 114. Atașarea afectivă și pătimașă de lucruri e contrară firii omului, care e făcut să stea și să înainteze, prin spiritul lui, în relația cu Dumnezeu, Persoana și spiritul suprem. Omul nu e făcut pentru a se robi obiectelor, ci pentru a realiza prin ele o relație tot mai intensă cu persoanele. Înseși simțurile intră odată cu mintea într-o relație cu rațiunile lucrurilor, ea nemairămânând atașată la suprafețele lor. Iar prin rațiuni cunoaște pe Dumnezeu ca persoană care le cugetă în folosul omului și a relației omului cu Sine. Are loc un fel de intuiție spirituală a simțurilor, prin care omul se pune în relație cu Dumnezeu.

23. Luptele și ostenelile duhovnicești nasc în suflet bucuria păcii, care pune stăpânire peste patimi[349]. Deci ceea ce e anevoios și neplăcut celor ce se află sub stăpânirea simțurilor, aceea este ușor și preadulce sufletului care ostenește și care a dobândit dorul de Dumnezeu prin sfințite sudori și este rănit de dragostea cunoștinței dumnezeiești. Căci acelora ostenelile și luptele virtuții le sunt neplăcute și le par foarte aspre, ca unora ce sunt legați de tihna trupului și de veseliile plăcerilor și nu s-au străduit să spele sărătura plăcerilor cu undele lacrimilor. Iar cei ce doresc și îmbrățișează virtutea se scârbesc de plăcerile ce pricinuiesc durerea și se scutură de desfătarea și de iubirea de sine a trupului. Un lucru întristează sufletul acestora: slăbirea ostenelilor și domolirea luptelor. Deci ceea ce pricinuiește acelora veselie trupească, aceea e pricină de întristare sufletului care și-a strămutat dorința spre cele dumnezeiești. Iar ceea ce pricinuiește acestuia bucurie duhovnicească, acelora le prilejuiește suspine și durere.

24. Ostenelile par la început pricinuitoare de durere. Dar dacă începătorii stăruie în virtute și se întind spre treapta de mijloc, ostenelile li se descoperă ca pricinuitoare de o anumită plăcere și de o liniște neînțeleasă. Iar când cugetul muritor al trupului e înghițit de viața nemuritoare, care izvorăște din sălășluirea Duhului în cei ce s-au întins cu adevărat spre sfârșiturile (țintele) virtuților prin osteneli, ei se umplu de o bucurie și de o veselie negrăită, deschizându-li-se un izvor curat de lacrimi, întrucât se ivește de Sus o undă dulce de căință.

25. Dacă vrei să intri în hotarele virtuții și să afli pe cea care duce fără rătăcire la Dumnezeu, să nu dai somn ochilor tăi, nici ațipire pleoapelor tale, până nu afli, prin multe nevoințe și lacrimi, loc de nepătimire sufletului tău ostenit; și vei intra în lăcașul sfânt al cunoștinței de Dumnezeu[350]. Iar prin înțelepciunea ipostatică a lui Dumnezeu vei străbate cu înțelegere până la ultimele sfârșituri ale lucrurilor omenești[351] și, disprețuind pe cele de jos, vei

---

[349] Se produce deci în suflet o simțire contrară simțirii trupului. Simțirea durerii cu trupul poate produce o simțire de bucurie în suflet și simțirea plăcerii cu trupul, o simțire de tristețe în suflet. Mai precis, în suflet se produce o sfâșiere. Are și el pe de o parte o plăcere de pe urma plăcerii trupești, dar în el se ivește totodată o revoltă împotriva acestei plăceri care caută să-l cucerească cu totul. Aici intră rolul voinței, care se opune căderii sufletului într-o stare de robie sub pornirile trupești și într-o stare de slujire a obiectelor, în loc de a fi liber pentru relația cu Dumnezeu și cu persoanele celorlalți. În baza unității de persoană, lucrările sufletești și trupești nu pot fi despărțite, dar unele pot fi dominate de celelalte, sau poate apărea o sfâșiere trăită de unitatea persoanei.

[350] Cunoștința de Dumnezeu, a adâncului liniștit al dragostei curate, nu poate fi aflată de sufletul pătimaș și agitat de lucrurile parțiale. Nepătimirea e astfel condiția sau „lăcașul” adevăratei cunoștințe de Dumnezeu.

[351] Numai alipit de înțelepciunea supremă, Care e în același timp Persoana supremă,

alerga şi tu, însetat ca cerbii, către munţii înalţi ai vederii sufleteşti.

26. Cale grabnică spre înălţarea în virtute a începătorilor este tăcerea buzelor, închiderea ochilor şi surzenia urechilor. Mintea, primind astfel nelucrarea acestora şi închizând intrările de afară spre sine, începe să se cunoască pe sine şi mişcările sale[352]; ea cercetează atunci îndată care sunt conţinuturile gândurilor ce plutesc pe marea cunoscută cu mintea şi care sunt înţelesurile intrate prin portiţa cugetării sale. Sunt ele curate şi neamestecate cu seminţe amare şi vin de la îngerul luminii sau sunt neghine amestecate şi înecate în pleavă şi aruncate de potrivnicul luminii? Stând astfel ca un împărat în mijlocul gândurilor şi judecând şi deosebind pe cele bune de cele rele, pe unele dintre cele intrate le primeşte pentru depănarea şi lucrarea sa şi le aşază în jitniţele înţelegerii pentru a fi rumenite de focul Duhului şi îmbibate de apa dumnezeiască, cu care apoi hrănindu-se, se împuterniceşte şi se umple de lumină; iar pe celelalte le leapădă în adâncul uitării, scuturându-se de amărăciunea lor. Dar acest lucru îl poate face numai mintea aceea care a apucat calea ce o duce fără rătăcire la ceruri şi la Dumnezeu şi s-a dezbrăcat de haina de plâns a patimilor întunecate.

27. Sufletul care a lepădat răutatea şi cugetul iscoditor al îngâmfării păcătoase şi şi-a îmbogăţit inima cu simplitatea şi nerăutatea din sălăşluirea Mângâietorului[353] ajunge îndată al lui Dumnezeu şi al său însuşi[354]. Cele ce le vede şi le aude, el le socoteşte vrednice de crezut şi adevărate, fără a se îndoi, ca unul ce s-a ridicat peste prăpăstiile înfricoşătoare ale necredinţei şi e purtat

---

vei putea străbate la sfârşiturile lucrurilor, care se află chiar în această Înţelepciune-Persoană. Înţelepciunea, ca ipostas ultim al tuturor, ne întăreşte persoana noastră în înţelepciune, căci e fundamentul ultim al persoanei noastre.

[352] Nelucrarea simţurilor dă odihnă minţii din partea lucrurilor din afară. Ea se poate întoarce astfel spre ea însăşi şi se poate cunoaşte ca ceea ce e în mod deosebit de conţinuturile definite pe care le are în mod succesiv, fără odihnă.

[353] Inima simplă e în acelaşi timp bogată, indefinit de bogată, pentru că în locul multelor, dar mărginitelor chipuri ale lucrurilor de care era alipită şi plină, astfel încât nu se mai vedea, s-a descoperit în ea însăşi, având revărsată în ea nemărginirea vieţii şi înţelegerii Duhului, prin care le înţelege pe toate, dar nu se alipeşte de niciuna din cele mărginite şi nu se strânge în jurul niciuneia, luând chipul ei mărginit.

[354] Sufletul care a scăpat de obsesia lucrurilor şi s-a predat lui Dumnezeu şi-a dobândit libertatea. El e deci al său însuşi, fiind în acelaşi timp al lui Dumnezeu. Căci din libertatea iubirii lui Dumnezeu îi curge libertatea iubirii sale faţă de Dumnezeu, după al Cărui chip infinit este şi el indefinit. El Îl iubeşte pe Dumnezeu nesilit, ci în pornirea spontană şi fericită de a depăşi formele mărginite pe care le ia prin lucruri, ca să revină la starea sa proprie, la starea conformă firii sale. Prin iubirea sa răspunde iubirii cuceritoare a lui Dumnezeu, Care nu vrea să-l mărginească, precum nici sufletul nu vrea să se mărginească. În întâlnirea aceasta a celor două iubiri nu e nimic silnic.

deasupra iadului pizmei[355].

28. Tuturor virtuţilor le premerge credinţa din inimă, pe care o are cineva atunci când sufletul nu poartă în el o socotinţă îndoielnică, ci a lepădat cu desăvârşire iubirea de sine. Căci pe cel ce s-a gătit de curând spre lupte nimic nu-l împiedică aşa de mult de la lucrarea poruncilor, ca atotreaua iubire de sine. Aceasta este piedica înaintării celor ce vor să se sârguiască. Aceasta le pune în minte boli şi pătimiri ale trupului, greu de vindecat, prin care răceşte căldura sufletului şi-l înduplecă să se ferească de greutăţi, ca fiind vătămătoare unei vieţi care vrea să se simtă bine. Iubirea de sine este iubirea neraţională a trupului, care, făcând pe monah iubitor de sine, sau iubitor de suflet, sau de trup, îl depărtează de Dumnezeu şi de Împărăţia Lui, după cuvântul: „Cel ce-şi iubeşte sufletul său şi-l va pierde" (Ioan 12, 25)[355b].

29. Cel ce a început lucrarea poruncilor cu osteneală şi a luat cu dragoste fierbinte pe umerii săi jugul uşor al nevoinţei nu cruţă sănătatea trupului, nu se sperie de asprimea ostenelilor pentru virtute, nu se leneveşte în nevoinţe, nu priveşte la vreunul care se poartă faţă de nevoinţe cu nepăsare şi trândăvie, ci taie cu dor fierbinte brazda virtuţilor, prin orice pătimiri, căutând numai la sine şi la poruncile lui Dumnezeu. În fiecare zi el aruncă cu lacrimi în ţarina sa vie seminţele sale, până îi va răsări semănătura verde a nepătimirii şi va creşte până la spicul cunoştinţei dumnezeieşti şi va rodi în grăuntele cuvântului, făcându-l să poarte roadele dreptăţii sale.

30. Socotesc că de nicăieri nu-i vine sufletului o atât de grabnică şi de întinsă sporire, ca din credinţă. Iar credinţă numesc nu pe cea simplă în Dumnezeu şi în Fiul Său cel Unul-Născut, ci pe cea plină de simţire, cu care

---

[355] Neîncrederea în toţi şi în toate deschide un adânc prăpăstios în faţa sufletului, neavând unde pune piciorul ca să se odihnească într-o realitate statornică şi iubitoare şi potrivită cu el, scăpat de nesiguranţa şi pustietatea sa, care îl mărgineşte în gradul suprem, despărţindu-l de relaţia cu orice realitate indefinită, adică cu persoanele. Pizma ce o are faţă de alţii face ca prăpastia aceasta, care este prăpastia nimicului, să ia şi un caracter de iad, care îşi trimite chinul înlăuntrul sufletului însuşi. Necredinţa ţine pe ins deasupra unei prăpăstii, pentru că pentru el nu e nimic, decât hăul nefiinţei care-l înconjoară şi-l ameninţă. Tocmai în mărginirea trăită în legăturile cu lucrurile, sau în sinea mărginită, se cască hăul nimicului.

[355b] Iubirea de sine îl face pe monah să fie şovăitor în credinţa care-l îndeamnă să pornească şi să se ţină pe calea nevoinţelor pentru virtute. El socoteşte că rămâne astfel adăpostit de furtuni şi de greutăţi în portul comodităţii. În realitate, această neîncredere îi va face continuu griji şi-l va lipsi de putinţa de a se odihni de ele la sânul ferm şi atotiubitor al Părintelui ceresc. Prin credinţă omul a aflat un teren solid sub picioarele lui: un teren dincolo de cele văzute, un teren dincolo de lucrurile schimbătoare, în Persoana de statornică şi nesfârşită iubire a lui Dumnezeu. Acest teren devine tot mai solid prin virtuţi, pentru că prin virtuţi îşi întăreşte omul legătura cu Dumnezeu. Omul însuşi devine tot mai tare prin ele.

cunoaştem că sunt adevărate făgăduinţele lui Hristos, pe care le-a făgăduit şi gătit celor ce-L iubesc pe El, ca şi ameninţările şi muncile iadului, cele gătite diavolului şi slugilor lui[356]. Această credinţă umple sufletul războit de nădejdea că va ajunge la starea sfinţilor, la fericita lor nepătimire, şi-l îndeamnă să alerge spre culmea sfinţeniei lor şi să se facă împreună-moştenitor cu ei al Împărăţiei lui Dumnezeu. Încredinţat astfel, se întinde cu sârguinţă spre lucrarea poruncilor, neîndoindu-se întru sine, ci urmând ostenelilor acelora şi urmărind prin nevoinţe asemănătoare să dobândească desăvârşirea lor.

31. Starea din afară a feţei obişnuieşte să se schimbe împreună cu starea dinlăuntru a sufletului. Căci chipul feţei arată lucrarea pe care o are mişcarea minţii lui, făcând-o cunoscută celor ce privesc starea lui lăuntrică. Acest chip al feţei, potrivindu-se şi schimbându-se împreună cu cele ce se lucrează în gând, uneori se arată luminos, când inima se veseleşte de urcuşurile ei spre Dumnezeu prin cugetările bune; alteori se arată posomorât şi întunecat, când inima e înăsprită de gânduri necuvenite[357]. Căci cel stăpânit de diferite gânduri nu se poate ascunde de cei ce au simţurile sufletului deprinse să vadă. În unele cazuri se petrece o schimbare a dreptei Celui Preaînalt; ea se face arătată acestora, ca una ce le este cunoscută şi iubită. Căci, datorită ei, aceştia, fiind născuţi a doua oară de către Duhul, s-au făcut lumină şi sare oamenilor. În alte cazuri se întâmplă o schimbare în starea puterilor sufleteşti şi în tulburarea gândurilor; ea le este vădită în chip limpede celor ce au lepădat-o şi poartă trăsăturile chipului Fiului lui Dumnezeu, luminat de darurile dumnezeieşti[358].

32. Lucrarea dinlăuntru se face sufletului fie pricină de cununi, fie pricină de pedepse şi de chinuri veşnice. Dacă se îndeletniceşte cu lucrurile dumnezeieşti şi cultivă locurile smeritei cugetări, primeşte ploaia de Sus a lacrimilor şi îngrijeşte de dragostea şi de credinţa faţă de Dumnezeu şi de împreuna-pătimire cu aproapele. Prin acestea, sufletul, refăcând frumuseţea

---

[356] Credinţa nu înseamnă a admite teoretic existenţa lui Dumnezeu şi întruparea Fiului Său, a opta pentru credinţă ca pentru o altă filosofie, ci a simţi că scăparea ta pe veci depinde de ajutorul atotputernic al lui Dumnezeu, Care ne-a arătat în Hristos iubirea şi mila Sa nesfârşită. Ea înseamnă a tremura pentru mântuirea ta şi a face voia lui Dumnezeu pentru a fi vrednic de ea, pentru a te uni cu Dumnezeu cel iubitor, singurul în Care este mântuirea. Credinţa aceasta nu poate fi dezlegată de năzuinţa serioasă şi ostenitoare spre sfinţenie, spre curăţia în relaţia iubitoare cu Dumnezeu. Ea e un fel de intuiţie a realităţii celor făgăduite, un fel de confirmare a lor prin bunul simţ, sau chiar printr-un fel de pregustare.

[357] De aici provine transparenţa luminoasă a celor buni şi a sfinţilor şi faţa întunecoasă a celor răi. În ochii lor se văd gândurile lor, care, când sunt rele, fac feţele oamenilor întunecate, iar când sunt bune le fac luminoase. Iar în lumina feţei sfinţilor se vede şi lucrarea Sfântului Duh, Celui Atotbun, lucrare simţită de ei.

[358] Mai ales sfinţii văd stările oamenilor, pe când cei păcătoşi nu văd lumina din sfinţi, pentru că privirea ei îi face şi mai întunecaţi.

chipului lui Hristos, se face lumină oamenilor şi atrage cu razele virtuţilor privirile spre sine şi mişcă pe toţi spre preamărirea lui Dumnezeu[359]. Dar dacă răscoleşte şi caută cele de jos şi cele omeneşti şi locurile de ocară ale păcatului, primind de jos răul miros şi întunericul, cultivă ura şi depărtarea de bine. Prin aceasta, refăcând chipul pământesc şi fără frumuseţe al omului vechi, se face întuneric celor apropiaţi, şi prin lucrarea şi vorbirea străjilor (simţurilor) strică sufletele neformate şi fără sprijin şi stârneşte hulirea lui Dumnezeu. Astfel, după cum e gătit sufletul de moarte, aşa îşi va afla şi răsplata.

33. Cel ce cultivă gândurile păcătoase îşi face privirile din afară întunecate şi posomorâte. Limba lui e mută pentru laudele dumnezeieşti şi nu vine în întâmpinarea nimănui spre fericirea lui. Dar cel ce cultivă răsadurile bune şi nemuritoare ale inimii are faţa bucuroasă şi luminoasă. Limba lui e cântătoare la rugăciune şi se face pe sine întreagă preadulce la cuvânt. În felul acesta este, şi se face vădit celor ce văd bine, atât cel ce se află încă în robia patimilor necurate şi petrece sub puterea silnică a legii cugetului pământesc, cât şi cel eliberat de o asemenea robie de către legea Duhului. Căci după înţeleptul Solomon, „când se veseleşte inima, se luminează faţa, iar când se află în întristări aceea, se posomorăşte aceasta” (Pilde 15, 13).

34. Patimile săvârşite cu fapta, cu fapta se şi tămăduiesc. Căci precum neînfrânarea, plăcerea, lăcomia pântecelui şi viaţa nepăsătoare şi fără rânduială înrădăcinează în suflet deprinderea pătimaşă şi îl duc la fapte necuvenite, aşa strâmtorarea în înfrânare, ostenelile şi nevoinţele duhovniceşti aduc în el despătimirea şi-l strămută de la patimă la nepătimire[360].

35. Când cineva, după nevoinţă ostenitoare şi întinsă, se învredniceşte, prin smerită cugetare, de mari daruri de la Dumnezeu, dar pe urmă e răsturnat de unde se află şi e predat patimilor şi dracilor care îl pedepsesc, să ştie că s-a înălţat şi şi-a închipuit despre sine lucruri mari şi s-a mândrit asupra altora. Drept aceea, unul ca acesta nu va afla de nicăieri tămăduire şi izbăvire de patimile şi de dracii care i-au cuprins viaţa, decât de la alergarea, prin pocăinţă, la starea cea dintâi, şi de la folosirea mijlocitorului celui bun, care este smerenia şi cunoştinţa măsurilor sale[361]. Prin aceasta tot cel ce stă bine pe

[359] Împreuna-pătimire cu alţii şi virtuţile ca deschideri spre alţii îi face pe cei buni să lumineze şi mai mult prin feţele lor.

[360] În aceasta stă rostul epitimiilor date de duhovnic în Taina Pocăinţei. N-ajunge ca păcătosul să regrete teoretic faptele rele, ci întrucât acelea au izvorât dintr-o slăbire a firii sau din niscai obişnuinţe egale cu patimile, aceste obişnuinţe trebuie vindecate tot prin fapte stăruitoare, prin fapte de putere a spiritului manifestat prin trup. De aceea faptele de pocăinţă sunt fapte tămăduitoare, întăritoare ale firii.

[361] Acela trebuie s-o ia iarăşi de la început, adică de la lupta cu patimile şi de la străduinţa de sporire în virtute, ca să ajungă la treapta de la mijloc care e smerenia. Fără smerenie, temelia virtuţilor se prăbuşeşte.

temelia virtuţilor se socoteşte pe sine mai prejos decât toată zidirea.

36. În faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor care vieţuiesc după Hristos, e un rău tot aşa de mare a petrece cineva pătimaş în fapte de desfrânare şi a se mândri în duhul părerii de sine[362]. Căci precum cele făcute în ascuns ale celui dintâi e ruşinos a le şi grăi, aşa şi înălţările inimii celui de-al doilea sunt urâte înaintea lui Dumnezeu[363]. Şi precum pe cel dintâi îl leapădă Dumnezeu de la odihnă, pentru că e numai trup, cum zice Scriptura (Fac. 6, 3), aşa şi cel din urmă e necurat înaintea Domnului, pentru că se mândreşte.

37. Nu orice patimă e şi păcat cu fapta, ci altceva e păcatul cu fapta, şi altceva patima. Patima e ceea ce se mişcă în suflet, iar fapta păcătoasă, ceea ce se vede în trup. De pildă, iubirea de plăceri, iubirea de argint, iubirea de slavă sunt patimi cumplite ale sufletului. Iar curvia, lăcomia de avere şi nedreptatea sunt fapte păcătoase ale trupului. Pofta, mânia şi mândria sunt patimi ale sufletului, sau puterile lui în mişcarea împotriva firii. Iar preacurvia, uciderea, furtul, beţia şi orice altceva care se face prin trup sunt fapte păcătoase şi cumplite ale trupului.

38. Trei sunt căpeteniile cele mai generale ale tuturor patimilor; şi trei războaiele împotriva lor; şi trei cei ce se războiesc cu ele şi biruiesc pe balaurul cu trei capete: al iubirii de plăcere, al iubirii de argint şi al iubirii de slavă. Aceştia sunt: începătorul, cel din mijloc şi cel desăvârşit[364].

39. Lupta acestor trei împotriva celor trei căpetenii şi puteri ale duhului stăpânitor nu e una şi aceeaşi, ci alta şi alta. Altfel se poartă lupta cu fiecare dintre aceste căpetenii de către fiecare din cei ce se luptă împotriva lor şi e înarmat în chip firesc cu dreaptă mânie.

40. Cel ce s-a pregătit de curând pentru nevoinţele evlaviei şi e începător în războiul cu patimile, toată bătălia şi-o poartă împotriva duhului iubirii de plăcere şi se oşteşte cu putere împotriva lui prin toată greaua pătimire. El îşi usucă trupul prin foame, culcare pe jos, privegheri şi rugăciuni de toată noaptea. Iar sufletul şi-l frânge prin amintirea pedepselor din iad şi prin cugetarea la moarte; în sfârşit, inima şi-o curăţă de întinăciunea însoţirilor şi învoirilor[365], prin lacrimi de pocăinţă.

41. Cel ce a înaintat cu nevoinţa de la început spre mijloc şi şi-a şters

---

[362] În amândouă e aceeaşi uitare a omului de Dumnezeu, aceeaşi însingurare a lui, care îl duce la slăbirea puterii spirituale.

[363] E bine ca cel ce păcătuieşte să-şi mărturisească păcatele înaintea duhovnicului cu căinţă, precum e bine ca virtutea să nu-i fie obiect de laudă. Dar de obicei se întâmplă altfel.

[364] Începătorul biruieşte iubirea de plăcere, cel din mijloc, iubirea de argint şi cel desăvârşit, iubirea de slavă.

[365] Însoţirea e starea de vorbă cu gândurile ivite în minte ca ispite; învoirea e aprobarea lor.

sudorile luptei împotriva duhului iubitor de plăcere cu buretele primei nepătimiri, şi a început de curând să privească cu ochii descoperiţi esenţele lucrurilor, ridică armele credinţei împotriva duhului necredincioasei iubiri de argint. El își înalță mintea prin gândirea la lucruri dumnezeiești, își ascute raţiunea cu raţiunile zidirii şi şi-o lămureşte descoperind esenţele lor; iar sufletul şi-l ridică prin credinţă de la cele văzute la înălţimea celor nevăzute şi-l convinge că purtătorul de grijă al lucrurilor sale este Însuși Dumnezeu, Care a adus toate din nefiinţă la fiinţă şi toată nădejdea sa şi-o pune în viaţa cea în Dumnezeu[366].

42. Cel ce a trecut mijlocul prin vedere sufletească şi prin nepătimire şi s-a ridicat peste înşelăciunea simţirii legate de lume, şi a pătruns de curând cu raţiunea cunoştinţei şi a înţelepciunii ipostatice a lui Dumnezeu în întunericul cunoştinţei de Dumnezeu, ridică, cu puterea smeritei cugetări, armele împotriva duhului iubirii de slavă[367], străpungându-și (umilindu-și) sufletul prin sfinţite descoperiri şi făcându-l să verse lacrimi fără durere. Iar cugetul lui îl biruie prin amintirea neputinţei omeneşti şi-l înalţă prin înţelesurile cunoştinţei dumnezeieşti[368].

43. Prin posturi, privegheri, rugăciuni, culcare pe jos, prin ostenelile trupului şi prin tăierea voilor noastre întru smerenia sufletului, facem nelucrător duhul iubirii de plăcere. Iar prin lacrimile pocăinţei îl legăm şi, închizându-l în temniţa înfrânării, îl punem în nemișcare și în nelucrare, stăruind în lupta celor ce se sârguiesc şi se nevoiesc.

---

[366] E demnă de remarcat legătura pe care o face Nichita Stithatul între combaterea iubirii de argint şi străduinţa celui de pe treapta de mijloc de a contempla esenţele sau raţiunile lucrurilor, după depășirea iubirii de plăceri prin post, prin priveghere și prin rugăciuni. Cel ce contemplă raţiunile lucrurilor nu se mai lăcomeşte spre posedarea lor, căci vede originea acestor raţiuni în Dumnezeu şi vede pe Dumnezeu ca purtător de grijă al lor. Dar aceasta înseamnă a vedea lucrurile prin credinţa în Dumnezeu, nu ca realităţi de sine stătătoare. Cel ce s-a curăţat de pofta de plăceri a dobândit prima nepătimire; cel ce privește fără lăcomie la esenţele lucrurilor în Dumnezeu a ajuns la a doua nepătimire. Amândouă întăresc nădejdea în Dumnezeu.

[367] Cel ajuns în faţa nepătrunsului dumnezeiesc nu mai are niciun temei pentru iubirea de slavă.

[368] Aici Nichita leagă combaterea slavei deşarte, sau a patimii celei mai subţiri şi mai greu de biruit, prin smerita cugetare, care se dobândește pe treapta a treia, a celui desăvârşit, odată cu pătrunderea în întunericul mai presus de cunoştinţă al cunoașterii lui Dumnezeu prin experierea prezenţei Lui, cea mai înaltă cunoaștere de Dumnezeu fiind însoţită de conştiinţa neputinţei de a-L defini şi exprima. Aceasta întreţine în acelaşi timp smerita cugetare în suflet. Iar aceasta e leacul cel mai propriu împotriva slavei deşarte. Dar la această cunoştinţă mai presus de cunoaștere se ajunge prin experienţa legăturii cu Cuvântul ipostatic sau personal al lui Dumnezeu, a Cărui prezenţă şi revendicare e trăită într-un mod intens, deşi indefinit.

44. Prin armele credinţei şi prin sabia Duhului, care este raţiunea lui Dumnezeu, prăbuşind la pământ duhul iubirii de argint, îl junghiem, înălţându-ne spre contemplarea lucrurilor cu raţiunea înţelepciunii şi, ridicându-ne deasupra micimii celor văzute, prin raţiunea cunoştinţei, ne odihnim în Împărăţia dragostei, cu nădejdea vistieriilor preafericite ale lui Dumnezeu.

45. Plutind pe aripile nepătimirii şi ale smeritei cugetări în văzduhul cunoaşterii tainice de Dumnezeu şi pătrunzând cu Duhul dumnezeiesc în adâncul de Sus al cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu, ardem duhul iubirii de slavă cu fulgerele dogmelor şi înţelesurilor dumnezeieşti. Privind apoi spre sfârşiturile lucrurilor omeneşti, îi înecăm în ploi de lacrimi şi în râuri ale plânsului de pocăinţă pe cei trei draci de frunte care se oştesc împotriva noastră prin închipuirea de sine, prin slava deşartă şi prin mândrie[369].

46. Cel ce a urât cu mânie pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii (1 Ioan 2, 16), cu toată lumea lor de nedreptate[370], prin a căror prietenie ne facem duşmani ai lui Dumnezeu, şi s-a lepădat de ele, şi-a răstignit sieşi lumea şi el s-a răstignit ei (Gal. 6, 14), desfiinţând vrăjmăşia dintre Dumnezeu şi suflet, aflătoare în trupul său, şi făcând între amândoi pace (Efes. 2, 15-16) [371]. Căci cel ce a murit faţă de acestea, prin dezbrăcarea de puterea cugetului trupesc, s-a împăcat pe sine cu Dumnezeu, risipind vrăjmăşia lumii prin omorârea plăcerilor, prin viaţa răstignită lumii, şi a îmbrăţişat prietenia lui Iisus. Drept aceea, unul ca acesta nu mai este vrăjmaş al lui Dumnezeu, nemaifiind prieten al lumii[372], ci s-a făcut prieten lui Dumnezeu, ca unul ce s-a răstignit lumii şi

---

[369] În ultimele trei capete Nichita repetă mijloacele prin care sufletul se curăţă de cele trei patimi: iubirea de plăceri, iubirea de argint şi iubirea de slava deşartă, urcând pe cele trei trepte: a înfrânării, a contemplării raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor şi a cunoştinţei tainice de Dumnezeu. Pe a treia treaptă, pe lângă rolul atribuit plânsului şi smereniei în alungarea iubirii de slavă, se mai atribuie un mare rol înţelegerii dogmelor, care ţin în conştiinţă măreţia şi iubirea lui Dumnezeu. Dar smerenia şi înţelegerea dogmelor o are numai cel ce pluteşte pe aripile nepătimirii, nelegate de nicio împătimire faţă de cele de jos şi mărginite, în văzduhul infinit şi indefinit al lui Dumnezeu, cunoscut prin experienţă. Cele trei duhuri ale iubirii de slavă întreţin cele trei chipuri ale ei: părerea de sine, slava deşartă de la alţii şi mândria faţă de alţii. Ele sunt biruite în special prin lacrimile pocăinţei.

[370] Patimile sunt pricinile nedreptăţii, pentru că ele sunt tot atâtea expresii ale egoismului acaparator. De aceea, dreptatea este identificată în Sfânta Scriptură cu totalitatea virtuţilor, cu starea de deplină curăţire a omului de egoism, care este şi starea de desăvârşire a lui. Nedreptatea sau dreptatea reprezintă astfel şi o relaţie bună sau rea a omului cu Dumnezeu. Prin dreptate se respectă locul deţinut după cuviinţă de fiecare, locul egal al tuturor credincioşilor şi locul de stăpânitor al lui Dumnezeu.

[371] Duşmănia se află în trup, dar are consecinţe în suflet.

[372] Cel ce foloseşte lumea pentru plăceri face ca lumea însăşi să apară ca duşman al

poate zice: „Mie lumea s-a răstignit şi eu lumii” (Gal. 6, 14).

47. Toată părăsirea ce se întâmplă celor ce se nevoiesc le vine pentru slava deşartă, pentru osândirea aproapelui şi pentru fălirea cu virtuţile. Deci oricare dintre acestea, care se iveşte în sufletele celor ce se nevoiesc, le pricinuieşte părăsirea de la Dumnezeu[373]. Şi nu vor scăpa de această osândă dreaptă pentru căderi, până ce nu vor lepăda pricina de mai înainte a părăsirii şi nu vor alerga spre înălţimea smeritei cugetări[374].

48. Necurăţia inimii şi întinarea trupului nu stă numai în a nu te curăţa de cugetările pătimaşe, ci şi în a te mândri cu mulţimea isprăvilor, a te făli cu virtuţile, a te socoti lucru mare în ce priveşte înţelepciunea şi cunoştinţa de Dumnezeu şi în a dispreţui pe fraţii trândavi şi nepăsători. Aceasta se vădeşte din pilda vameşului şi fariseului (Luca 18, 10 ş.u.).

49. Nu socoti că te-ai ridicat deasupra patimilor şi ai scăpat de întinarea cugetărilor pătimaşe, care se nasc din ele, câtă vreme porţi încă un cuget mândru, umflându-te cu virtuţile. Căci nu vei vedea curţile păcii întru blândeţea gândurilor, nici nu vei intra în lăcaşul bisericesc al dragostei cu bucurie[375], întru toată bunătatea şi seninătatea inimii, câtă vreme te încrezi în tine, în faptele tale.

50. Dacă sufletul tău e împătimit de înfăţişările frumoase ale trupurilor şi eşti chinuit de gândurile pătimaşe ce se nasc în tine, zice-se, din ele, nu socoti că acestea sunt pricinile tulburării şi mişcării pătimaşe din fire. Ci să ştii că înlăuntrul sufletului tău este pricina ascunsă care atrage ca un magnet la sine, în temeiul unei deprinderi pătimaşe şi unei obişnuinţe rele, întinarea de la feţe, ca pilitura de fier[376]. Fiindcă toate sunt făpturile lui Dumnezeu şi bune

---

lui Dumnezeu, ca una ce dă prilej păcatului, sau duşmăniei omului faţă de Dumnezeu. Însăşi prietenia cu această lume este neplăcută lui Dumnezeu. Păcatul, apărând ca o alianţă a omului cu lumea împotriva lui Dumnezeu, face şi lumea duşmană lui Dumnezeu. Viaţa fără de păcat în lume restabileşte şi lumea în situaţia de creaţie plăcută lui Dumnezeu.

[373] Chiar oamenii părăsesc pe cei ce se mândresc cu virtuţile şi osândesc pe alţii. De aici faptul, în aparenţă curios, că oamenii pretinşi morali nu sunt iubiţi aproape de nimeni.

[374] Sporirea în virtuţi trebuie să înainteze împreună cu sporirea în smerita cugetare. Numai aşa omul nu devine rigid şi nu se simte părăsit de oameni. Numai aşa îşi apără virtuţile în acelaşi timp.

[375] Dragostea este un lăcaş bisericesc, este o biserică, pentru că este totdeauna comuniune şi pentru că este curată, sfântă. Aflându-te în ea, te afli în comuniune curată cu Dumnezeu şi cu oamenii, scăpat de mândria care te izolează de toţi şi te rupe de Dumnezeu, făcându-te incapabil să te deschizi Lui şi acelora.

[376] Propriu-zis, întinăciunea nu e în feţele frumoase, ci în cugetul pătimaş al celui ce le priveşte. El proiectează asupra lor ispita la păcat, deci întinăciunea, pe care apoi o vede ca venindu-i de la ele.

foarte în raţiunea lor, neavând nicio raţiune care să învinovăţească creaţia lui Dumnezeu.

51. Precum cei ce suferă de rău de mare nu pătimesc aceasta de la firea mării, ci din pricina mustimii stricate aflătoare de mai înainte înlăuntrul lor, aşa şi sufletul, nu din pricina feţelor, ci din pricina deprinderii rele, aflătoare de mai înainte în el, suferă clătinarea şi tulburarea pătimaşă[377].

52. Însăşi firea lucrurilor obişnuieşte să se schimbe după starea dinlăuntru a sufletului. Când deci simţurile minţii lui se află în starea cea după fire şi mintea se mişcă fără rătăciri în jurul raţiunilor lucrurilor, raţiunea lămurindu-i firea şi mişcările lor, sufletul vede şi lucrurile şi persoanele şi toată firea corpurilor materiale potrivit cu firea, neavând în ele ascunsă vreo pricină de întinare sau de vătămare. Dar când puterile sufletului se mişcă împotriva firii, răzvrătindu-se împotriva lor înseşi, le vede şi pe acelea contrar firii lor[378]. Ele nu ridică atunci sufletul prin frumuseţea lor firească la cunoaşterea Făcătorului, ci-l coboară prin deprinderea lui pătimaşă în adâncul pierzaniei.

53. Dacă, părăsit fiind, ai căzut în păcatul trupului sau al limbii, sau al gândului, după ce ai dus o viaţă ostenitoare şi aspră, să nu-ţi pară acest lucru străin şi ciudat. Căci căderea este a ta şi din pricina ta. De nu ţi-ai fi închipuit despre tine, fără folos, că ai făcut ceva nou şi de mare preţ, sau de nu te-ai fi înălţat cu cuget trufaş asupra altuia, sau de n-ai fi judecat pe cineva pentru neputinţa firii omeneşti, ţi-ai fi cunoscut neputinţa ta şi nu ai fi fost părăsit de judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu. Dar a trebuit să o cunoşti pe aceasta altfel, ca să înveţi să nu judeci, să nu cugeţi cele ce nu trebuie să le cugeţi şi să

---

[377] Omul vede lumea potrivit cu starea lui. Starea omului influenţează vederea ochilor, auzul urechilor, care proiectează peste lucruri înfăţişări ce răspund stării lui sufleteşti. Dacă el se face mărginit prin preocuparea de plăceri, vede lucrurile în mărginirea lor şi nu vede prin ele raţiunile lor indefinite în Dumnezeu cel infinit.

[378] Starea de suflet pătimaşă şi faţa lucrurilor afectată şi ea de această stare sunt o strâmbare a firii omeneşti şi a feţei adevărate a lucrurilor, a feţei lor curate şi transparente pentru raţiunile dumnezeieşti şi deci cu adevărat frumoase şi adânci în taina lor. Deci schimbarea subiectivă a lucrurilor e totdeauna o deformare a lor în sens rău, nu e ceva ce fine în mod fatal de raportul nostru cu lumea. Restabilirea firii noastre şi a feţei lumii coincide cu o trăire în legătură cu Dumnezeu. E propriu firii noastre să trăiască în ambianţa luminii dumnezeieşti şi a lucrării lui Dumnezeu, care întăreşte puterile noastre spirituale, sau le ţine şi le dezvoltă pe linia dorinţei lor intrinsece. Când puterile sufletului se mişcă împotriva firii, se mişcă şi împotriva lor înseşi. O raţiune care nu vede lucrurile ca avându-şi cauza în Dumnezeu nu înaintează în direcţia naturală spre care ea se cere. O alipire de lucruri prin plăcere nu actualizează bucuria adevărată pe care simţirea e chemată să o aibă din privirea curată a lor, care le vede nu ca obiecte de sine stătătoare, ci ca medii de comunicare cu Subiectul infinit şi de infinită iubire al lui Dumnezeu şi cu subiectele indefinite umane.

nu te înalţi faţă de nimeni[379].

54. Dacă ai căzut în adâncurile relelor, să nu deznădăjduieşti nicidecum în ridicarea ta din nou, chiar dacă te-ai rostogolit până la ultima treaptă a iadului răutăţii. Căci dacă ai pus mai înainte, cu căldură, temelie evlaviei prin virtuţile cu fapta, chiar de casa acesteia, zidită de tine din diferite pietre ale virtuţii, s-a surpat până la pământul pătimaş al relelor, Dumnezeu nu va uita de vechile tale osteneli şi sudori, dacă ai inima zdrobită pentru căderile tale, şi-şi aminteşte de zilele cele de odinioară şi se căieşte de căderea ei cu suspine înaintea Lui. Căci căutând va căuta la tine degrabă, făcând să vibreze cuvintele Sale (Is. 66, 2) şi-ţi va atinge nevăzut ochii inimii tale îndurerate şi va întări temelia virtuţii, pusă de tine mai înainte cu osteneală[380]; şi-ţi va da o putere mai mare şi mai desăvârşită decât cea dinainte, ca, în căldura unui duh fierbinte, să dobândeşti iarăşi, cu răbdare, faptele virtuţii celei surpate din pizma celui rău şi, în duh de smerenie, să ridici din nou casa evlaviei, mai strălucită decât cea dintâi, spre odihna veşnică a Lui, după cum s-a scris[381].

55. Toate câte ni se întâmplă spre necinstirea noastră, fie de la oameni, fie de la draci, ni se întâmplă prin judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, cu bun rost (prin iconomie), spre smerirea mândriei deşarte a sufletelor noastre. Căci scopul cârmuirii lui Dumnezeu, în ce priveşte viaţa noastră, e să fim pururea smeriţi şi să nu cugetăm despre noi ceea ce nu trebuie să cugetăm, ci să cugetăm spre a ne înţelepţi prin cumpătare; nici să nu ne închipuim lucruri mari despre noi, ci să căutăm spre El şi să-I urmăm, după putinţă, fericita smerenie. Căci a fost blând şi smerit cu inima. Aşa doreşte să ne facem şi noi, Cel ce a răbdat pentru noi moartea nedreaptă şi de ocară. Căci nimic nu

---

[379] Cine judecă pe altul, datorită unor lucruri bune săvârşite, uită de neputinţa sa. El nu ştie că prin aceasta uşor poate deveni iarăşi inapt să facă binele. El nu ştie că binele adevărat constă esenţial în iubire, care îl vede pe oricine în libertatea lui indefinită faţă de care trebuie să fie deschis. Prin judecată el se închide celuilalt, sau îl reduce la un obiect pe care-l defineşte şi-l manipulează într-un anumit fel mărginit.

[380] Ceea ce a fost pus odată bun în suflet nu se desfiinţează cu totul. Dar trebuie o revenire la acel bine, prin pocăinţă, pentru a se descoperi din nou.

[381] În casa virtuţilor Se odihneşte Dumnezeu, pentru că este o casă deschisă, prin smerenie, curăţiei, păcii, iubirii. Dar nu se odihneşte în dărâmăturile unui suflet sfâşiat de contradicţii, egoist, întunecat, închis, mărginit. Sufletul se închide şi se dărâmă când nu mai e în legătură cu Dumnezeu. El este atunci ca o vioară stricată, din care arcuşul artistului nu mai poate scoate melodiile sale armonioase şi nesfârşite. Numai o casă clădită deplin cum trebuie e luminoasă, armonioasă, stând într-o legătură şi cu lumea din afară, prin ferestre, prin terase, prin balcoane, putând fi locaş al unei persoane sau al unor persoane care nu vor să se închidă în această casă, ieşind din legătura cu toată realitatea. Dumnezeu cel infinit nu poate fi închis de nimeni în sine însuşi. De aceea cel ce se mărgineşte pe sine prin alipirea la lucrurile mărginite nu se poate face lăcaş al lui Dumnezeu.

iubeşte El aşa de mult şi nu este atât de folositor pentru orice virtute şi în stare să ne înalţe din gunoiul patimilor, ca blândeţea, smerenia şi dragostea către aproapele. Dacă nu le avem pe acestea când săvârşim virtutea, deşartă e toată lucrarea noastră şi toată osteneala nevoinţei e nefolositoare şi neprimită.

56. Începătorilor în viaţa virtuoasă le ajută, în lucrarea poruncilor şi în fuga de rele, frica de chinuri. Dar celor ce au înaintat prin virtute, ajungând la vederea slavei lui Dumnezeu, li se naşte o altă frică, potrivită cu starea lor. E temerea curată care îi înfricoşează foarte mult, din dragoste (Ps. 18, 10). Aceasta îi ajută să stăruie neclătinaţi în dragostea lui Dumnezeu, temându-se de înfricoşătoarea alunecare din ea. Celor dintâi, de li se întâmplă să cadă din starea lor, dar se căiesc şi iarăşi se ridică, le vine din nou frica cea dintâi, cu bune nădejdi. Celor de al doilea însă, de au căzut de la înălţimea vederii lui Dumnezeu, prin pizma vrăjmaşului, nu le vine îndată frica a doua, ci îi ia în primire o negură şi un întuneric gros de să-l prinzi cu mâna, fiind plini de mâhnire, de dureri, de amărăciune şi de frica cea dintâi a muncilor veşnice[382]. Şi dacă Domnul Savaot n-ar scurta zilele acestei dureri cu neputinţă de purtat, nu s-ar mântui niciunul dintre cei ce cad de acolo.

57. Când sufletul se ridică deasupra asupririi stăruitoare a gândurilor pătimaşe, iar văpaia care chinuieşte trupul se stinge, el vede înlăuntru făcându-se coborârea Duhului Sfânt în noi şi vestindu-ne iertarea păcatelor de mai înainte şi dăruindu-ne nepătimirea. Dar până ce simte mirosul acelora, prin supărarea necontenită din partea lor, şi până ce ard cele de sub pântece ale trupului, să ştii că e departe de tine buna mireasmă a Duhului şi eşti înfăşurat întreg în legăturile nedezlegate ale patimilor şi ale simţurilor.

58. „Am văzut sub soare, zice înţeleptul, om socotindu-se întru sine că e înţelept” (Pilde 26, 12). L-am văzut şi eu pe acesta între muritori, încrezându-se în faptele lui şi cugetând lucruri mari despre înţelepciunea omenească, pământească şi naturală; şi nu numai fălindu-se din pricina ei faţă de cei neînvăţaţi, ci râzând şi bătându-şi joc şi de învăţătorii întru Hristos, ajunşi la fericirea dumnezeiască, pentru cuvântul lor fără meşteşug şi pentru că n-au căutat să se folosească de culegerile cuvintelor lustruite ale ştiinţei din afară, nici nu s-au apucat să împodobească, cu întocmirile lor armonioase, învăţăturile lor scrise. Acestuia, care nu ştie că la Dumnezeu nu lustrul cuvintelor, nici sunetul frumos al glasurilor e de preţ, ci înţelesul curat şi frumos al gândurilor, îi voi aduce zicătoarea aceasta: „E mai bun un câine viu, decât un leu mort” (Eccl. 9, 4); şi „o slugă săracă şi înţeleaptă e mai bună decât un împărat bătrân care nu mai ştie de el” (Eccl. 4, 13).

---

[382] Aceştia sunt stăpâniţi timp mai îndelungat de întristare, pentru că au căzut de la gustarea unor realităţi mai înalte, mai dulci, mai spirituale. Deosebirea între ceea ce au trăit şi starea de acum e mult mai mare. Apoi acea cădere a trebuit să aibă pricini mai grele.

59. Cumplită și greu de biruit e patima hulirii. Izvoarele ei sunt în cugetul trufaş al satanei; şi ea supără pe toţi cei ce vieţuiesc după Dumnezeu în virtute, dar mai mult pe cei ce-au sporit în rugăciune şi în vederea lucrurilor dumnezeiești. De aceea trebuie să-și păzească cu toată străjuirea simţurile şi să fie cu sfială faţă de toate înfricoşătoarele taine ale lui Dumnezeu şi de rânduielile şi de cuvintele sfinte, şi să ia aminte la apropierea acestui duh. Căci ne întinde curse când ne rugăm şi cântăm şi vomită uneori prin buzele noastre, când nu suntem atenţi, blesteme împotriva noastră şi huliri nebuneşti împotriva lui Dumnezeu celui Preaînalt, furişându-le între stihurile psalmilor şi între cuvintele rugăciunii. Să întoarcem împotriva lui atunci cuvântul lui Hristos, când ne aduce aşa ceva pe buze, sau ne furişează în cuget, spunându-i: „Mergi înapoia mea, satano” (Matei 16, 23), tu cel plin de toată duhoarea şi osândit la focul cel veşnic; asupra capului tău să se întoarcă hulirea ta. Şi îndată să ne îndeletnicim mintea, până la robirea ei, cu un alt lucru dumnezeiesc sau omenesc, sau să o înălţăm cu lacrimi spre cer şi spre Dumnezeu; şi aşa, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne vom izbăvi de povara hulirii.

60. Întristarea e o patimă aducătoare de stricăciune în suflet şi în trup, şi atinge până şi măduva; dar e vorba de cea a lumii, care vine asupra oamenilor din pricina celor vremelnice şi care li se face adeseori chiar pricină de moarte. Întristarea după Dumnezeu, care e mântuitoare şi folositoare, lucrează răbdare în osteneli şi în ispite[383]. Ea desfundă izvorul căinţei în cel ce se nevoieşte şi înseteazǎ după dreptatea lui Dumnezeu şi hrăneşte inima lui cu lacrimi, încât se împlineşte cuvântul lui David: „Ne vei hrăni pe noi cu pâinea lacrimilor, şi ne vei adăpa cu lacrimi, peste măsură” (Ps. 79, 6)[384].

61. Întristarea după Dumnezeu însănătoşeşte şi aduce puterile sufletului din nou la starea cea după fire din căderea pricinuită lor de lucrarea relelor[385]. Ea subţiază prin lacrimi atât de mult iarna patimilor şi norii păcatului şi-i alungă din văzduhul înţelegător al sufletului atât de mult, încât se face din nou senin în gândurile minţii, linişte pe marea cugetării, bucurie în inimile noastre şi schimbare în înfăţişarea feţei noastre. Privind la aceasta, cei ce văd bine, odihnindu-şi pe ea ochii şi sufletul, strigă cu David: „Aceasta e schimbarea dreptei celui Preaînalt” (Ps. 76, 10).

62. Nu primi gândurile bănuitoare ce ţi se seamănă pe furiş împotriva

---

[383] Întristarea după Dumnezeu nu duce la disperare, pentru că nu pierde din ea nădejdea în mila lui Dumnezeu.

[384] Căinţa dusă până la lacrimi e un adevărat vin întăritor al sufletului şi o adevărată hrană spirituală, pentru că e o ieşire a sufletului din izolarea lui şi o intrare în legătura cu iubirea nesfârşită a lui Dumnezeu.

[385] Căinţa are o lucrare de restaurare a firii; e o întoarcere a credinciosului nu numai la Dumnezeu cel infinit, ci şi la sinea sa reală indefinită. Căci numai prin sinea indefinită se poate trăi în Dumnezeul cel infinit, sau viceversa.

aproapelui; căci sunt mincinoase, pierzătoare şi cu totul înşelătoare. Şi să ştii că prin aceasta dracii încearcă să împingă în prăpastia pierzării sufletele celor ce-au sporit în virtuţi. Căci nu pot să trimită pe careva dintre cei ce se nevoiesc în adâncul osândei şi al păcatului cu fapta, de nu-l vor putea prinde să-l înduplece la bănuieli rele faţă de aproapele, din pricina purtărilor din afară ale lui. Aducându-l pe acesta astfel sub judecată şi în căderea păcatului, îl face să fie osândit împreună cu lumea, după cuvântul Scripturii: „Dacă ne-am judeca pe noi înşine, nu am fi judecaţi; judecaţi însă, suntem povăţuiţi de Domnul, ca să nu fim osândiţi împreună cu lumea” (1 Cor. 11, 31-32).

63. Când din negrijă dăm dracilor putinţă să grăiască la urechea noastră bănuieli împotriva fraţilor, lăsând fără pază mişcările ochilor, suntem împinşi de ei să osândim uneori chiar şi pe cei desăvârşiţi în virtute. Căci dacă cel ce priveşte bucuros, cu faţa zâmbitoare şi e gata să vorbească cu oricine, îţi pare că s-ar învoi uşor cu plăcerile şi cu patimile, îl vei socoti şi pe cel ce priveşte grav şi serios plin de mândrie şi de mânie. Dar nu trebuie să luăm aminte la înfăţişările oamenilor. Căci judecata tuturor greşeşte în privinţa acestora. Fiindcă sunt multe deosebiri între firile, deprinderile şi întocmirile trupeşti ale oamenilor. Numai aceia le pot pătrunde şi judeca după cuviinţă, care au dobândit prin multă căinţă ochiul curat al sufletului şi au sălăşluit în ei lumina nemărginită a vieţii în Dumnezeu. Numai lor li s-a dat să vadă şi tainele Împărăţiei lui Dumnezeu[386].

64. Când ne-am făcut lucrători ai faptelor păcătoase ale trupului, slujind poftei contrare firii şi mâniei sufletului, ne-am întinat trupul cu urmările ce decurg din păcate, ne-am întunecat sufletul cu fierea mâniei şi ne-am înstrăinat de Fiul lui Dumnezeu. Drept aceea trebuie să curăţăm întinăciunea care a curs din păcatul trupului prin curgerea lacrimilor fiinţei noastre, ca trupul pe care l-a spurcat plăcerea prin curgerea firească, să fie curăţat iarăşi de durerea întristării prin curgerea firească a lacrimilor; iar întunericul sufletului, cel din amărăciunea mâniei, să-l alungăm prin lumina căinţei, şi prin dulceaţa dragostei de Dumnezeu să ne unim iarăşi cu Cel de Care ne-am înstrăinat prin acelea[387].

65. Precum întinăciunea din plăcere are ca premergătoare dragostea satanică, spre ducerea până la capăt a stricăciunii, aşa curăţirea prin întristarea

[386] Cei ce au viaţa în Dumnezeu au în El o lumină nemărginită şi sunt în stare să vadă prin ea în mod nuanţat toată complexitatea stărilor sufleteşti ale semenilor lor.

[387] Păcatul face să se murdărească chiar sângele trupului nostru prin sucurile naturale exagerate ce le degajă. El e curăţat prin lacrimile de căinţă care ies tot din firea trupului nostru, dar dintr-o stare curată a lui, sau orientată spre curăţire. Sunt altele sucurile puse în mişcare de simţirea plăcerii şi altele cele puse în mişcare de simţirea durerii. Durerea este purificatoare, spre deosebire de voluptate, pentru că durerea e opusă plăcerii.

dureroasă are ca premergătoare căldura inimii spre deplinătatea plânsului şi a lacrimilor. Iar aceasta se întâmplă prin iconomia lui Dumnezeu, ca, lepădând şi curăţând prin ostenelile durerii osteneala plăcerii, şi prin curgeri de lacrimi curgerea preaîntinată a trupului, să ştergem întipăririle urâte din minte şi chipurile necuvenite din suflet şi să-l facem mai strălucitor prin frumuseţea cea firească[388].

66. Precum desfrânatul aflat sub lucrarea duhului rău îşi rodeşte ca plată voluptatea trupului şi prin ea întinăciunea, aşa cel aflat sub lucrarea Duhului Sfânt îşi rodeşte ca plată bucuria sufletului şi prin ea bunătăţile: curăţia din lacrimi, naşterea din nou şi unirea cu Dumnezeu.

67. Două sunt în noi curgerile naturale care pornesc din însăşi fiinţa noastră: a seminţei şi a lacrimilor. Prin cea dintâi ne întinăm haina sufletului, prin lacrimi o curăţăm iarăşi. De aceea e neapărat de trebuinţă să spălăm întinăciunea care vine din fiinţa noastră prin lacrimile care vin din aceeaşi fiinţă. Căci altfel este cu neputinţă să curăţăm întinăciunea care vine din fire.

68. Toată aplecarea sufletului care păcătuieşte, mişcată în chip necuvenit, nimiceşte rodul ostenelii lui printr-o plăcere scurtă. Dar tot sufletul care se curăţă de obişnuinţa şi de aplecarea rea îşi prelungeşte ostenelile într-o plăcere şi bucurie îndelungată. Şi e de mirare cum o plăcere, înăbuşind altă plăcere, îndulceşte durerea născută din plăcere[389].

69. Uneori, din curgerea lacrimilor, în simţirea înţelegătoare a inimii vin amărăciune şi durere; alteori, veselie şi bucurie. Când ne curăţăm prin pocăinţă de veninul şi de întinăciunea păcatului prin căldura focului din care ies după cuviinţă lacrimi învăpăiate de focul dumnezeiesc şi suntem loviţi în cuget ca de nişte ciocane grele de suspinele pornite din adâncul inimii, simţim cu mintea şi cu simţirea amărăciune şi durere. Dar când, curăţaţi îndeajuns prin astfel de lacrimi, ajungem la eliberarea de patimi, atunci, mângâiaţi de Duhul dumnezeiesc ca unii ce am dobândit inima senină şi curată, lacrimile pricinuitoare de bucurie ale umilinţei ne umplu de o bucurie şi de o dulceaţă de negrăit.

---

[388] Eliminarea necurăţiei din trup, prin osteneli dureroase şi prin lacrimi, are ca efect ştergerea chipurilor întinate din minte. Căci necurăţia din sânge întreţine acele chipuri întinate din minte. Ele redau strălucirea frumuseţii naturale a minţii. Căci mintea e prin natură luminată de lumina dumnezeiască, în a cărei infinitate se mişcă. Nichita se dovedeşte, prin importanţa ce o dă întristării şi lacrimilor ca mijloc de curăţire, ucenic fidel al dascălului său, Sfântul Simeon Noul Teolog.

[389] Aici e redată învăţătura Sfântului Maxim Mărturisitorul despre durerea ce se naşte din plăcere şi despre plăcerea prin care omul caută să iasă din durere *(Răspunsuri către Talasie,* 21, în *Filocalia* românească, vol. III, p. 62 ş.u.). Dar Nichita Stithatul pune în relief şi plăcerea spirituală ce urmează durerii. Apoi menţionează lungimea bucuriei ce urmează durerii şi scurtimea plăcerii care nimiceşte rodul unor osteneli îndelungate.

70. Altele sunt lacrimile din pocăinţă şi altele cele din umilinţa inimii. Cele dintâi sunt ca un râu care dărâmă şi duce toate întăriturile păcatului. Cele de-al doilea vin ca o ploaie pe pajiştea sufletului şi ca o rouă pe plante, hrănind spicul cunoştinţei, înmulţindu-l şi făcându-l plin de rod[390].

71. Nu orice lacrimă este şi umilinţă, ci e o mare depărtare între lacrimi şi umilinţă. Căci lacrima vine din părerea de rău pentru purtări greşite şi din amintirea vechilor căderi ale sufletului, ca un foc şi ca o apă fierbinte ce curăţă inima. Iar umilinţa coboară de Sus, din roua mângâietoare a Duhului, spre mângâierea şi înviorarea sufletului care a intrat cu căldură în adâncul smeritei cugetări şi a primit vederea luminii neapropiate[391]. Ea strigă cu bucurie către Dumnezeu, ca David: „Am trecut prin foc şi prin apă şi ne-ai scos pe noi întăriţi" (Ps. 65, 12).

72. Am auzit zicându-se că nu poate ajunge cineva la deprinderea virtuţii fără retragerea în singurătate şi fără fuga în pustiu şi m-am mirat: Cum au socotit ei să mărginească într-un loc pe Cel nehotărnicit? Căci deprinderea virtuţii este readucerea puterilor sufletului la străvechea lor nobleţe şi întâlnirea virtuţilor generale în lucrarea cea după fire. Iar acestea nu ne vin din afară ca nişte adaosuri străine, ci cresc în firea noastră de la creaţie ca o simţire dumnezeiască şi mintală[392]. Şi mişcaţi prin ele potrivit cu firea intrăm în Împărăţia cerurilor, care este înlăuntrul nostru, după cuvântul Domnului (Luca 17, 21)[393]. Dacă e aşa, e de prisos pustiul şi putem intra în Împărăţia cerurilor şi fără el, prin pocăinţă şi prin toată paza poruncilor lui Dumnezeu, ceea ce se poate face în tot locul stăpânirii Lui. Căci zice dumnezeiescul David: „Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul, în tot locul stăpânirii Lui" (Ps. 102, 22).

73. Cel ce, în mijlocul taberei împărăteşti, sprijinit de generali şi de

---

[390] Lacrimile pocăinţei au în ele amintirea păcatului, deci ceva dureros în ele. Dar tocmai prin aceasta surpă întăriturile păcatului. Cele ale umilinţei sunt expresia unei topiri a inimii smerite în ambianţa iubirii lui Dumnezeu.

[391] Spiritualitatea bizantină din vremea aceea făcea o deosebire între „pocăinţă" (μετάνοια) şi „umilinţă" (κατάνυξις). Cea dintâi e însoţită de frică şi de durere şi curăţă păcatul; cea de a doua e însoţită de bucuria prezenţei Duhului mângâietor şi a vederii luminii dumnezeieşti. Fiecare din ele e însoţită de altfel de lacrimi. Cea dintâi se arată pe o treaptă inferioară, ca un mijloc de ieşire din starea de păcat; cea de a doua, pe treapta superioară a experienţei iertării primite şi a dulcii uniri cu Dumnezeu.

[392] Virtuţile sunt sădite ca virtualităţi în fire sau în puterile firii noastre. Dar sunt sădite ca aspiraţii ale ei spre Dumnezeu, deci ca legături de actualizat şi de dezvoltat ale omului cu Dumnezeu, care chiar prin aceasta se bucură, când face eforturi în acest sens, ajutat de harul lui Dumnezeu.

[393] Este de remarcat legarea cuvântului: „Împărăţia cerurilor este înlăuntrul vostru" cu ideea despre aflarea ei virtuală în firea noastră însăşi, sau cu ideea despre restabilirea şi dezvoltarea firii noastre cu ajutorul harului dumnezeiesc.

căpetenii de oaste, şi îmbărbătat de ei, nu poate să dovedească vreo vigoare şi vreo vitejie în lupta împotriva vrăjmaşilor sau să răpună măcar pe vreunul dintre ei, cum va lupta singur şi în mijlocul multor zeci de mii de vrăjmaşi şi cum va putea arăta vreo ispravă ostăşească, lipsit fiind de experienţa războiului? Iar dacă aceasta este cu neputinţă în cele omeneşti, cu atât mai mult în cele dumnezeieşti. Căci cum va cunoaşte, fugind în pustiu, năvălirile dracilor şi tăbărârile nevăzute şi nearătate ale patimilor? Sau cum va porni război împotriva lor, de nu se va fi deprins mai înainte cu tăierea voii în mijlocul obştii de fraţi, sub un povăţuitor încercat într-un astfel de război nevăzut şi mintal? Iar dacă aceasta este cu neputinţă, cu neputinţă este fără îndoială unuia ca acesta şi să lupte pentru alţii şi să înveţe pe alţii meşteşugurile luptei împotriva vrăjmaşilor nevăzuţi[394].

74. Scoate de la tine osânda nepurtării de grijă şi dispreţuirea poruncilor lui Dumnezeu. Alungă iubirea de sine şi porneşte fără cruţare împotriva trupului. Caută dreptăţile Domnului şi mărturiile Lui. Dispreţuieşte slava şi necinstirea. Urăşte poftele plăcerii trupului. Fugi de săturare, prin care se aprind cele de sub pântece, îmbrăţişează sărăcia şi neplăcuta pătimire. Stai împotriva patimilor[395]. Întoarce-ţi simţirile spre cele dinlăuntru ale trupului. Apleacă-te înlăuntru spre lucrarea celor bune. Fă-te surd faţă de lucrurile omeneşti; deşartă-ţi toată puterea în lucrarea poruncilor. Plângi, culcă-te pe jos, posteşte. Pătimeşte cele grele, linişteşte-te, cunoaşte cele din urmă, şi nu cele din jurul tău, ci pe tine însuţi; ridică-te mai presus de micimea celor văzute. Înalţă-ţi ochiul minţii spre vederea lui Dumnezeu şi priveşte mărirea Domnului din frumuseţea celor văzute. Iar coborându-te de acolo, tălmăceşte fraţilor tăi cele ale vieţii veşnice şi tainele Împărăţiei lui Dumnezeu. Acesta este rodul fugii de oameni, prin nevoinţă desăvârşită şi sfârşitul petrecerii în pustiu[396].

75. De vrei să vezi bunătăţile pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El, mută-te în pustiul lepădării de voia ta şi fugi de lume. Dar care este această lume? Pofta ochilor trupului, trufia gândurilor şi amăgirea celor văzute. De vei fugi de această lume, îţi va răsări ţie lumina de dimineaţă, vei vedea viaţa în Dumnezeu şi-ţi vor izvorî curând leacurile sufletului tău, adică lacrimile. Te vei schimba cu schimbarea dreptei Celui Preaînalt şi de atunci nu se va mai apropia de cortul tău biciul patimilor. Şi aşa, petrecând în mijlocul

---

[394] Încă din secolul al IV-lea se cerea celui ce voia să se desăvârşească să se nevoiască întâi multă vreme în obşte şi numai după aceea să se pustnicească. Nu-şi poate slăbi cineva patimile, dacă n-are ocazie să le înfrâneze între oameni. Apoi el află în oameni şi un ajutor, un sfat şi un prilej de făptuire a celor bune.

[395] Trebuie căutate pătimirile dureroase fără de păcat şi combătute patimile de plăcere şi păcătoase.

[396] Totul trebuie să sfârşească în apostolat. Nevoinţa este un mijloc spre el.

lumii şi al poporului, vei fi ca unul ce petrece în pustiu şi nu vede om. Iar de nu vei fugi aşa de lumea aceasta, nu-ţi va aduce nimic fuga de lumea văzută pentru desăvârşirea virtuţilor şi unirea cu Dumnezeu[397].

76. A te face monah nu înseamnă a ieşi dintre oameni şi din lume, ci a te părăsi pe tine, ieşind din voile trupului şi plecând în pustiul patimilor[398]. Căci dacă s-a spus către acel mare bărbat: „Fugi de oameni şi te vei mântui" (lui Avva Arsenie), i s-a spus în acest înţeles. Căci şi după ce a fugit, el locuia între oameni şi petrecea în cetăţi şi vieţuia împreună cu ucenici. Căci, fugind cu mintea cu toată sârguinţa, nu se vătăma câtuşi de puţin de petrecerea cu oamenii. Un altul dintre cei mari striga ieşind din adunare: „Fugiţi, fraţilor!". Dar întrebat de cine să fugă, arăta gura.

77. Locuirea la un loc cu alţii este mai sigură decât singurătatea. Despre trebuinţa locuirii la un loc, e martor cuvântul sfinţit al lui Iisus şi Dumnezeu: „Unde sunt doi sau trei adunaţi în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor" (Matei 18, 20). Iar despre primejdia singurătăţii, Solomon zice: „Vai celui singur, că atunci când va cădea, nu este cine să-l ridice pe el" (Eccl. 4, 10). Pe cei ce-L laudă pe Dumnezeu în iubire şi în bună înţelegere, îi laudă şi David zicând: „Fericit poporul care cunoaşte cântec de trâmbiţă" (Ps. 88, 15). Iar locuirea împreună o laudă zicând: „Iată ce bine şi ce frumos este să locuiască fraţii împreună" (Ps. 132, 1). De asemenea şi între ucenicii Domnului era un singur suflet şi o singură inimă (Fapte 4, 32). Dar şi coborârea lui Dumnezeu la noi nu s-a făcut în pustiu, ci în cetăţi şi în mijlocul oamenilor păcătoşi. Deci e trebuincioasă buna înţelegere a unei vieţuiri la un loc şi e primejdioasă singurătatea.

78. E de trebuinţă să vină smintelile, zice Domnul, dar vai celui prin care vine sminteala (Matei 18, 7). Acesta e cel ce, pierzând evlavia şi umblând în obştea fraţilor în dispreţul de Dumnezeu şi fără frică de El, dă multora din cei mai simpli pricini de sminteală: pe de o parte prin fapte, prin înfăţişările feţei şi prin purtările necuvenite, iar pe de alta prin cuvinte şi convorbiri stricăcioase, surpând suflete şi purtări bune.

79. Cel ce păzeşte poruncile lui Dumnezeu nu se face piatră de poticneală oamenilor, pentru că nu este sminteală nici în el. Căci „cei ce iubesc legea Ta au pace multă şi nu este în ei sminteală" (Ps. 118, 165). Şi în acela este lumină, sare şi viaţă, după cuvântul Domnului: „Voi sunteţi lumina lumii şi sarea pământului" (Matei 5, 13-14). Lumină, pentru că e virtuos cu viaţa, luminos cu cuvântul şi înţelept cu cugetul. Sare, pentru că e bogat în cunoştinţa dumnezeiască şi puternic în înţelepciunea lui Dumnezeu. Viaţă, pentru că prin cuvintele lui învie pe cei omorâţi de patimi şi-i ridică din iadul

---

[397] În cap. acesta, ca şi în capetele 72, 76 şi 77, fuga de lume e considerată nu fuga exterioară de lume, ci detaşarea de ceea ce e rău în ea.

[398] Adică în golul de patimi sau în lipsa de patimi.

deznădejdii. Prin lumina faptelor sale de dreptate luminează înaintea oamenilor şi-i luminează pe ei înşişi, prin dulceaţa şi sarea cuvintelor sale îi strânge din moleşeală şi-i izbăveşte de putreziciunea patimilor, iar prin viaţa cuvintelor sale dă viaţă sufletelor omorâte de păcat.

80. Patima slavei deşarte este o furcă cu trei coarne: al părerii de sine, al slavei deşarte şi al mândriei. E o furcă încălzită şi înroşită de draci. Dar cei ce sălăşluiesc în cortul Dumnezeului cerului o dau pe faţă şi-i rup coarnele. Ei se ridică mai presus de acestea prin smerita cugetare şi se odihnesc lângă pomul vieţii[399].

81. Când acest drac necurat şi foarte viclean te va momi pe tine, care ai sporit în virtute, cu înălţime de scaune, aducându-ţi în amintire şi înălţându-ţi lucrarea, ca pe una mai presus de a altora, ba şoptindu-ţi că eşti destoinic să călăuzeşti şi suflete, prinde-l pe el cu mintea şi nu-l lăsa să scape, dacă ai luat putere de Sus să faci aceasta. Şi prinzându-l, du-te cu gândul la vreun lucru netrebnic pe care l-ai făcut şi dezvăluindu-l pe acesta înaintea lui, zi către el: „Oare cei ce fac unele ca acestea sunt vrednici să urce la un asemenea scaun de conducere şi ţi se pare destoinic să povăţuiască suflete şi să le aducă mântuite lui Hristos? Dacă tu zici acestea, am tăcut". Deci neavând acela ce să-ţi răspundă, se va mistui ca fumul de ruşine şi nu te va mai supăra cu atâta putere. Iar dacă nu este în viaţa ta mai presus de lume vreo faptă sau vreo lenevie netrebnică, pune-te faţă în faţă cu poruncile şi cu patimile Domnului şi vei afla că-ţi lipseşte atât de mult din desăvârşire, cât îi lipseşte unui lac ca să fie mare. Căci dreptatea oamenilor e atât de mult mai prejos decât dreptatea lui Dumnezeu, pe cât e de mult pământul în privinţa măririi mai prejos de cer şi ţânţarul mai prejos de leu.

82. Cel rănit în adânc de dragostea lui Dumnezeu are puterea trupului cu mult mai prejos de voinţa lui. Căci voinţa lui nu se poate sătura de ostenelile şi de sudorile nevoinţei, fiind asemenea celor foarte însetaţi, care nu-şi pot astâmpăra setea arzătoare, ci toată ziua şi toată noaptea însetează să ostenească, dar e biruit de lipsa de putere a trupului[400]. Socotesc că şi mucenicii lui Hristos, stăpâniţi de această putere (patos) mai presus de fire, n-au simţit chinurile şi nu se puteau sătura alipindu-se de ele, ci, biruindu-se pe

---

[399] Adică lângă Hristos; se odihnesc în iubirea nesfârşită a lui Hristos, nemaiavând unde să înainteze. Hristos e pomul vieţii, prin iubirea Sa care nu se epuizează niciodată, căci iubirea dă viaţă. A se observa şi aici darul poetic al lui Nichita.

[400] Nichita vede iubirea de Dumnezeu la baza tuturor ostenelilor nevoinţei. Iubirea e de la început ca o forţă susţinătoare în aceste nevoinţe; ea le dă putere. Nevoinţele nu sunt prin urmare un efort aspru, încruntat şi pur omenesc, ci sunt însufleţite de har şi de bucurie. Iubirea de Dumnezeu, hrănită din iubirea lui Dumnezeu faţă de noi, e o revărsare de putere, niciodată epuizată, pentru voinţa de a face tot mai mult pentru Dumnezeu şi pentru aproapele.

ei înşişi prin dragostea fierbinte de Dumnezeu, se vedeau totdeauna rămaşi în urmă faţă de dorinţa arzătoare de a pătimi.

83. Cel ce se măsoară pe sine în oarecare chip cu vreunul dintre fraţii ce se nevoiesc împreună cu el şi-a ieşit din minţi, fără să bage de seamă, şi umblă pe o cale străină de Dumnezeu. Unul ca acesta sau nu s-a cunoscut pe sine, sau s-a abătut de la calea ce duce spre ceruri. Pe aceasta aleargă cu cuget smerit cei sârguincioşi şi prin ea, ridicându-se deasupra curselor vrăjmaşului, înaintează în văzduhul cunoscut cu mintea, pe aripile nepătimirii, şi petrec în locuri primăvăratice luminoase, împodobiţi de o cugetare cumpătată.

84. Cel ce e plin de mândrie şi-şi amăgeşte mintea cu închipuirea de sine nu va dobândi niciodată harul smereniei, în lumina umilinţei inimii[401], prin care se dă lumina înţelepciunii lui Dumnezeu celor zdrobiţi cu inima, după cuvântul: „Întru lumina Ta vom vedea lumină” (Ps. 35, 9). Pe acela îl va acoperi noaptea patimilor, în care umblă toate fiarele pădurii firii omeneşti şi vulpile părerii de sine[402], adică dracii slavei deşarte şi ai curviei, care caută răcnind pe cineva să înghită (1 Petru 5, 8) şi să-l scufunde în adâncul deznădejdii.

85. Traiul şi viaţa de aici se face o mare a răutăţilor celui ce vieţuieşte după oameni şi e mişcat de duhul părerii de sine; ca o mare care învăluie şi înghite puterea înţelegătoare a sufletului cu talazurile sărate ale plăcerilor şi izbeşte cu valurile sălbatice ale patimilor cele trei părţi ale sufletului, înfuriate de duhurile răutăţii. Ea se înalţă ca o primejdie înspăimântătoare şi-l aruncă în cea mai mare deznădejde, când vederea lui şi cârma sufletului e sfărâmată de plăcerile trupului, iar mintea cârmace se scufundă în adâncul păcatului şi în moartea duhovnicească. Dar când el a ajuns în adâncul smereniei, marea răutăţilor îşi linişteşte valurile, dăruindu-i pacea, iar talazurile sărate ale plăcerilor îşi preschimbă valurile în ploi de lacrimi şi le preface în bucuria umilinţei luminoase.

86. Cel ce a slujit până la săturare plăcerilor trupului şi faptelor lui are trebuinţă şi de săturarea cu ostenelile nevoinţei, în sudorile grelei pătimiri. În felul acesta vei alunga săturarea prin săturare, plăcerea prin durere, tihna prin ostenelile trupului şi vei afla săturarea veseliei şi a bucuriei spre odihnă. Prin aceasta te vei desfăta şi de curăţia bunei miresme şi a nevinovăţiei şi te vei bucura de plăcerea de negrăit a roadelor nemuritoare ale Duhului. Căci şi în cazul petelor de pe haine obişnuim să folosim mijloace potrivite cu ele pentru curăţirea lor, când sunt stricate rău de pete[403].

---

[401] Umilinţa inimii se iveşte dintr-o vedere a măririi de necuprins a lui Dumnezeu, de aceea este totodată o lumină.

[402] Părerea de sine pentru virtuţi e vicleană ca o vulpe.

[403] Mijloacele de curăţire trebuie să aibă o putere contrară mai tare decât petele păcatelor. Străduinţele de curăţire trebuie să fie tot pe atât de îndelungate şi de tari, pe cât sunt păcatele. Desigur, aceasta nu exclude ajutorul harului. Căci aceste străduinţe

87. Bolile sunt folositoare celor începători în viaţa virtuoasă. Ele fac trupul neputincios, ca să-l ajute în veştejirea şi în slăbirea aprinderii aflătoare în el; iar cugetul pământesc al sufletului îl subţiază, în vreme ce-i întăresc şi îi împuternicesc curajul, de poate spune după dumnezeiescul Apostol: „Când sunt slab, atunci sunt tare” (2 Cor. 12, 10). Dar pe cât sunt de folositoare bolile acestora, pe atât de vătămătoare sunt ele celor ce-au sporit în ostenelile virtuţilor şi s-au ridicat deasupra simţurilor şi au ajuns la vederi cereşti. Căci îi întrerup de la îndeletnicirea cu cele dumnezeieşti, le îngroaşă prin dureri şi greutăţi partea înţelegătoare a sufletului, o tulbură cu norul descurajării şi usucă lacrimile umilinţei cu seceta durerilor[404]. Aceasta o ştia şi Pavel care, cultivând cu înţelepciune darul dreptei socoteli, zice: „Îmi asupresc trupul cu deprinderile durerilor şi-l cârmuiesc ca pe un rob, având grijă de el, ca nu cumva, după ce am vestit altora, să ajung eu însumi de lepădat” (1 Cor. 9, 27).

88. Bolile se nasc în mulţi adeseori din pricina hrănirii fără rânduială şi mereu schimbate. Căci aceştia aici întind înfrânarea până la flămânzirea cea mai de pe urmă şi se predau unor osteneli virtuoase fără măsură şi fără dreaptă socoteală, aici trec la mâncare fără măsură şi la săturarea care e duşmanul firii. Deci e de trebuinţă înfrânarea celor începători în virtute şi celor ce şi-au dus nevoinţele până dincolo de mijloc, ajungând la treapta cea mai înaltă a vederii. Căci ea e maica sănătăţii, e prietena curăţiei şi însoţitoarea cea bună a smeritei cugetări.

89. Cunoaşte că nepătimirea este îndoită şi se naşte în chip îndoit în cei ce se sârguiesc. Nepătimirea primă se iveşte în cei sârguincioşi la sfârşitul înţelepciunii prin fapte. Ea, sporind în chip felurit prin ostenelile nevoinţei celei după lege, omoară patimile şi opreşte pornirile păcătoase ale trupului şi mişcă puterile sufletului spre ceea ce e potrivit cu firea, iar mintea o readuce la cugetarea cu înţelepciunea la cele dumnezeieşti. A doua nepătimire, care e mai desăvârşită, se iveşte în chip înţelept în aceia la începutul contemplaţiei naturale[405]. Aceasta, înălţându-se de la liniştea duhovnicească a gândurilor din minte la starea de pace a minţii, o face pe aceasta atotstrăvăzătoare şi atot-înainte-văzătoare: atotstrăvăzătoare în lucrurile dumnezeieşti, în vederile celor mai bune şi în descoperirea tainelor lui Dumnezeu; atot-înainte-văzătoare în

---

nu s-ar putea face fără har.

[404] Aşadar, nu se urmăreşte cu orice preţ aducerea trupului la neputinţă, ci mai degrabă un echilibru între vigoarea lui şi vigoarea sufletului.

[405] Contemplaţia naturală e vederea raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor din natură şi prin aceasta vederea lor e curată şi înţelegerea lor plină de taină în infinitatea lui Dumnezeu, după câştigarea primei nepătimiri, adică după ce credinciosul nu mai priveşte cu lăcomia care mărgineşte lucrurile şi cu ispita care vrea să le stăpânească ca obiecte de sine stătătoare şi care-i pot aparţine exclusiv.

lucrurile omeneşti, care vin de departe şi au să se întâmple în viitor[406]. Dar în aceste două nepătimiri este unul şi acelaşi Duh care lucrează, înfrânând şi stăpânind în cea dintâi, şi eliberând spre viaţa veşnică în cea de-a doua, cum zice Pavel (1 Cor. 12, 11).

90. Cel ce s-a apropiat de hotarele nepătimirii, dobândind vederi drepte despre Dumnezeu şi despre firile lucrurilor, şi înălţându-se de la frumuseţea făpturilor, pe măsura curăţiei lui, spre Făcător, primeşte revărsările de lumină ale Duhului. Şi având păreri bune despre toţi, cugetă pururea cele bune despre toţi[407]. El îi vede pe toţi sfinţi şi curaţi şi rosteşte judecata cea dreaptă despre lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti. Nu iubeşte nimic din cele pământeşti ale lumii, atât de căutate de oameni. Dezbrăcat cu mintea de simţirea a toată lumea, se înalţă spre ceruri şi spre Dumnezeu, curăţit de tot noroiul şi liber de toată robia[408]. El e dăruit întreg bunătăţilor lui Dumnezeu cunoscute cu mintea, aflându-se numai în Duh, şi vede frumuseţea dumnezeiască şi pătrunde în chip dumnezeiesc, într-o negrăită tăcere şi bucurie, în locurile dumnezeieşti ale fericitei slave a lui Dumnezeu. Schimbat în toate simţirile, petrece printre oameni în chip nematerial ca un înger, deşi se află în trup material.

91. Scriptura cunoaşte şi pentru nevoinţă cinci simţuri: privegherea, cugetarea, rugăciunea, înfrânarea şi liniştirea. Cel ce şi-a unit cu acestea simţurile trupului, împreunându-şi vederea cu privegherea, auzul cu cugetarea, mirosul cu rugăciunea, gustul cu înfrânarea şi pipăitul cu liniştea, îşi curăţă repede mintea sufletului său şi, subţiind-o prin acestea, o face nepătimitoare şi străvăzătoare[409].

---

[406] Pacea minţii e o treaptă mai înaltă decât liniştea gândurilor. Gândurile se pot mişca liniştit, într-o anumită armonie între ele, dar mintea încă nu e liberă de ele. Dar pacea minţii, la rândul ei, nu e o pasivitate egală cu moartea. Având pace din partea gândurilor, mintea străvede tainele vieţii dumnezeieşti şi vede înainte cele viitoare. Căci vede în Dumnezeu nu numai ce este, ci şi spre ce se va dezvolta creaţia. Ea vede dinainte ce se va întâmpla cu cel ce înaintează spre Dumnezeu şi cu acela pe care îl vede că nu înaintează spre El. Toate acestea ţin de nepătimirea minţii, care e mai presus de nepătimirea trupului. Ţin de nepătimirea minţii, pentru că în această stare mintea, nemaifiind ocupată de gândurile mărginite, vede în legătură cu indefinitul ei infinitatea dumnezeiască.

[407] Privind curat lucrurile, adică privindu-le în Dumnezeu, deci nu ca obiecte ale lăcomiei sale egoiste, nu poate privi decât curat şi pe oameni. Nu-i priveşte nici pe ei cu lăcomie sau cu duşmănie. Lucrurile i-au devenit medii transparente ale subiectelor umane privite curat şi ale tainei lor indefinite în infinitul dumnezeiesc.

[408] Liber de toata robia patimilor, a lăcomiei, a invidiei, a prejudecăţilor, care îl ţin în planul lucrurilor mărginite şi-l mărginesc pe el însuşi şi-l închid în mărginirea lui. Numai scăpat de aceste mărginiri, el zboară în nesfârşitul dumnezeiesc.

[409] Simţurile sufletului se unesc cum se cuvine cu cele ale trupului mai mult pentru

92. Mintea nepătimitoare este aceea care stăpâneşte patimile sale şi s-a ridicat mai presus de întristare şi de bucurie, încât nu se mai întristează nici de supărările din necazuri, şi nu se mai revarsă nici în bucuria mulţumirii; ci în necazuri îşi ţine sufletul în bucurie, iar în clipele de fericire şi-l ţine înfrânat şi nu-l lasă să iasă din dreapta măsură[410].

93. Furia dracilor e mare împotriva celor ce au sporit în contemplaţie (în vedere). Ei stau la pândă ziua şi noaptea împotriva acelora. Ei le stârnesc ispite cumplite prin cei ce vieţuiesc împreună cu ei, iar prin ei înşişi le prilejuiesc lovituri spre înfricoşare. Sau se năpustesc împotriva lor chiar prin cei ce-i laudă. Căci îi pizmuiesc pentru liniştea lor şi îi supără în felurite chipuri, măcar că nu pot să-i întoarcă la nedreptate pe cei ce s-au predat pe ei lui Dumnezeu. Dacă n-ar fi îngerul Domnului atotţiitorul, care să-i păzească pe ei, nu ar putea scăpa de uneltirile lor şi de cursele morţii.

94. Dacă te nevoieşti pentru înţelepciunea lucrătoare a virtuţii, ia seama cu grijă la uneltirile dracilor pierzători. Căci cu cât înaintezi pe treptele virtuţilor înalte şi cu cât îţi creşte lumina dumnezeiască în rugăciune şi ajungi la descoperiri şi vederi de negrăit prin Duhul, cu atât aceia, văzându-te că te ridici spre cer, scrâşnesc din dinţi şi-şi întind cu mai multă sârguinţă mrejele mult-împletite ale răutăţii lor în văzduhul minţii. Căci atunci nu mai suflă împotriva ta numai dracii poftei şi ai mâniei, iubitori de trup şi asemenea fiarelor sălbatice, ci se vor ridica împotriva ta şi cei ai hulirii prin pizma amarnică. Pe lângă aceştia se vor ridica, în chip arătat şi nearătat, şi cei din văzduh[411], întraripând începătoriile şi stăpâniile şi luând, prin imaginaţia lor nematerială, chipul unor vedenii străine şi înfricoşătoare, spre chinuirea ta, cât

---

a le înfrâna pe cele din urmă, decât pentru a le potenţa. Dar cu vremea energia simţurilor trupului, înduhovnicită, întăreşte simţurile sufletului: privegherea vede, meditaţia aude, înfrânarea gustă cele spirituale. Prin toate acestea mintea, subţiindu-se, întrucât s-a eliberat de gândurile pământeşti care o îngroşau şi o tulburau, devine liniştită şi transparentă. E liniştită pentru că vede pe Cel Unul, infinit şi liniştit, nemaiavând lipsă să treacă de la un lucru la altul, nemaifiind îngrijorată de mărginirea lucrurilor pe care trebuie să le depăşească pentru a-şi înmulţi cunoştinţa şi satisface poftele. Dar nu numai energia simţurilor trupului se adaugă la energia simţirii minţii, ci şi invers; energia simţirii minţii sau a simţurilor sufletului se adaugă la energia simţurilor trupului, întărind-o şi curăţând-o, încât prin aceste simţuri mintea poate străbate la Dumnezeu cel străveziu prin lucruri sau prezent în raţiunile lucrurilor.

[410] Deci starea aceea nu e una de nesimţire, ci de echilibru, care de aceea poate dura continuu.

[411] Duhurile rele lucrează din „văzduh”, adică dintr-un „loc” care nu ţine nici de lume, nici de Dumnezeu, ci se intercalează între lume şi Dumnezeu, voind să ne despartă descurajaţi şi de lume, şi de Dumnezeu. E un „loc” al nestatorniciei, al inconsistenţei, ai nălucirilor, al nemulţumirii de orice. În acel „loc” caută duhurile rele să ne atragă şi pe noi.

le este îngăduit. Dar prin lucrarea rugăciunii făcută cu mintea, folosindu-te de privirea trează a minţii şi cugetând la Dumnezeu, cu ajutorul înţelesurilor contemplaţiei naturale a făpturilor, nu te vei teme de săgeata lor care zboară ziua, nici nu vor izbuti să se apropie de cortul tău, fiind izgoniţi de lumina din tine, asemenea întunericului, şi fiind arşi de focul dumnezeiesc.

95. Duhurile răutăţii se înspăimântă cumplit de harul Duhului dumnezeiesc, mai ales când vine cu îmbelşugare, sau când ne curăţăm prin cugetare şi rugăciune curată. Necutezând să se apropie de cortul celor ce sunt luminaţi prin har, încearcă să-i înspăimânte şi să-i tulbure numai prin năluciri şi zgomote înfricoşătoare şi prin glasuri fără înţeles, căutând să-i depărteze de la fapta privegherii şi a rugăciunii. Iar când dorm aceştia, ei stau la pândă, aducându-le visuri mincinoase, necruţându-le nici cea mai scurtă odihnă din ostenelile lor şi le ia somnul de la gene prin smucituri, făcându-le, prin aceste meşteşugiri, viaţa mai ostenitoare şi mai plină de durere.

96. Duhurile întunericului ne apar în trupuri subţiri, cum învăţăm din experienţă, fie că ne produc nălucirea acestora furându-ne simţirea, fie că sunt osândite la aceasta prin căderea lor de odinioară. Dar se sârguiesc să se împletească cu sufletul care se nevoieşte, când trupul slujitor al sufletului se întoarce spre somn. De aceea mi se pare că este o probă pentru sufletul ridicat deasupra puţinătăţii trupului, ca să se arate cum se ridică împotriva lor, cu mânie şi pornire multă, iuţimea şi bărbăţia lui, când aceia îl ameninţă cu lucruri înfricoşătoare. Sufletul pătruns de dragostea lui Dumnezeu şi întărit în virtuţile generale nu numai că stă împotriva lor cu mânie dreaptă, ci le şi loveşte, întrucât acestea par să aibă o oarecare simţire, odată ce s-au făcut pământeşti prin căderea de la prima şi dumnezeiasca lumină[412].

97. Înainte de a fi izbiţi şi biruiţi, dracii tulbură adesea simţirea sufletului şi răpesc somnul de la gene. Dar sufletul umplut de Duhul Sfânt cu îndrăzneală şi bărbăţie dispreţuieşte năvala şi furia amarnică a acestora şi risipeşte nălucirile lor şi-i fugăreşte pe ei înşişi numai cu semnul de viaţă făcător (al Sfintei Cruci) şi cu chemarea lui Iisus Dumnezeu.

98. Dacă ai jefuit, cu înţelepciunea lucrătoare, de uneltele lor duhurile care te războiesc, vezi şi ia aminte dacă te-ai înarmat din toate părţile cu armele Duhului. Doar ştii căror vrăjmaşi le-ai jefuit uneltele. Sunt războinici din lumea cunoscută cu mintea şi netrupeşti. Fiindcă te războieşti fiind încă în trup, sub Împăratul Duhurilor şi Dumnezeu, ştii cât de amarnic luptă aceia împotriva ta şi cât de dibaci sunt în meşteşugirile împotriva ta. Făcându-te să uiţi de tine în vreme ce te bucuri că i-ai prădat, te vor lua în robie împreună cu

[412] Duhurile rele, prin căderea lor de lângă lumina dumnezeiască sau de lângă strălucirea ei cea mai intensă, au devenit mai pământeşti, pentru a lua forme mai apropiate de trupuri. Ele nu mai au o bucurie pur spirituală. Au căzut în „văzduhul” intermediar dintre spiritualitatea pură şi ordinea apropiată de trupuri.

uneltele pe care li le-ai luat şi-ţi vor umple sufletul de multă amărăciune sau te vor supune unor ispite grele şi dureroase, care-ţi vor fi ghimpi şi chinuri pentru trup.

99. Un izvor bun nu poate izvorî apă tulbure şi rău-mirositoare, duhnind de conţinut lumesc; nici inima care este în afară de Împărăţia cerurilor nu poate izvorî râuri de viaţă dumnezeiască, care să împrăştie buna mireasmă a mirului duhovnicesc. Oare izvorăşte izvorul din sine şi ceea ce e dulce, şi ceea ce-i amar (Iacob 3, 11)? Oare poate face mărăcinele măsline sau măslinul ghindă? Tot aşa, nici izvorul unic al inimii nu poate naşte deodată cuget rău şi cuget bun. Ci omul bun din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune, iar cel rău, din vistieria rea a inimii sale, scoate cele rele, după cuvântul Domnului (Matei 12, 35).

100. Precum este cu neputinţă candelei să ardă fără untdelemn şi fără foc şi să lumineze celor din casă, aşa este cu neputinţă sufletului să grăiască limpede cele dumnezeieşti şi să lumineze pe oameni fără Duhul dumnezeiesc şi fără foc. „Căci tot darul desăvârşit de sus este, pogorând de la Tine, Părintele luminilor”, încununând tot sufletul iubitor de Dumnezeu, „fiindcă la El nu este schimbare, nici umbră de mutare” (Iacob 1, 17).

ALE ACELUIAŞI

Suta a doua a capetelor naturale, despre curăţirea minţii[413]

1. Începutul dragostei de Dumnezeu este dispreţuirea lucrurilor văzute şi omeneşti. Mijlocul ei este curăţirea inimii şi a minţii, din care ne vine dezvăluirea ochilor minţii şi cunoaşterea Împărăţiei cerurilor ascunsă în noi. Iar sfârşitul ei este iubirea de nereţinut a darurilor mai presus de fire ale lui Dumnezeu şi dorinţa firească a unirii cu Dumnezeu[414] şi a odihnei în El.

2. Unde este iubirea de Dumnezeu şi cultivarea lucrărilor minţii şi împărtăşirea de lumina negrăită, acolo este pacea puterilor sufletului, curăţirea minţii şi sălăşluirea Sfintei Treimi[415]. „Căci cel ce Mă iubeşte pe Mine, zice, va păzi cuvântul Meu, şi Tatăl Meu îl va iubi pe el, şi vom veni la el şi ne vom face locaş în el" (Ioan 14, 23).

3. Scriptura cunoaşte trei stări ale vieţii: trupească, sufletească şi duhovnicească. Fiecare din acestea are dispoziţia ei deosebită şi e cu totul neasemenea celorlalte.

4. Starea trupească a vieţii e aplecată întreagă cu totul spre plăcerile şi bucuriile vieţii de aici, neavând în sine nimic nici din starea sufletească, nici din starea duhovnicească, chiar dacă ar vrea să aibă ceva din acelea. Cea sufletească, fiind oarecum la mijloc între păcat şi virtute, caută la grija şi

[413] Prima sută s-a ocupat cu practicarea faptelor prin care se curăţă omul de patimi şi dobândeşte virtutea *(Capete practice),* ajungând la nepătimirea trupească; a doua se va ocupa cu contemplarea raţiunilor dumnezeieşti ale naturii, care presupune o minte curăţită de privirea pătimaşă a lucrurilor; o minte care nu le vede ca obiecte de sine stătătoare şi slujind patimilor. De aceea capetele acestea se numesc „naturale" şi vorbesc despre curăţirea minţii. Fără îndoială această contemplare „naturală" nu se face fără ajutorul Duhului Sfânt. Ea este a doua treaptă a urcuşului duhovnicesc. Dacă prima sută s-a ocupat mai mult cu curăţirea trupului, a doua se ocupă mai mult cu curăţirea minţii sau a înţelegerii lucrurilor în natura lor nestrâmbată de patimi.

[414] Firea e înţeleasă ca constituţia cea bună a omului, în care e sădită dorinţa după unirea cu Dumnezeu. Ţine de firea omului să nu fie închis în el însuşi şi într-o relaţie pătimaşă cu lucrurile, ci să se afle în relaţie pozitivă cu Dumnezeu cel personal şi nesfârşit în iubire. Se arată în acest cap. cele trei trepte ale acestei iubiri.

[415] Iubirea de Dumnezeu nu poate fi decât din iubirea lui Dumnezeu. Iar iubirea lui Dumnezeu este iubirea între Persoanele Sfintei Treimi. Sălăşluirea acestei iubiri în suflet înseamnă sălăşluirea Sfintei Treimi, înseamnă comunicarea cu oceanul infinit al iubirii trăită în Cele trei Persoane şi între ele. Unde este această iubire este şi pace, aşa cum în Sfânta Treime e o pace nesfârşită.

întărirea trupului și la lauda de la oameni; ea leapădă, de asemenea, ostenelile virtuții și aleargă la faptele trupului, nealipindu-se nici păcatului, nici virtuții, pentru pricini opuse. Nu se alipește virtuții, pentru asprimea și osteneala ei, și nu se opune păcatului, pentru a nu pierde laudele oamenilor. Iar starea duhovnicească a vieții nu vrea să aibă nimic din cele două amintite și nu vrea să se coboare spre niciuna din ele, amândouă rele. Ea e întreagă cu totul liberă și de una, și de alta. Fiind argintată de aripile dragostei și ale nepătimirii, zboară deasupra amândurora, nefăcând nimic din cele oprite și fugind de lucrarea celor lăudate doar ca bune.

5. Cei ce viețuiesc trupește și au în ei cugetul trupesc, fiind cu totul trupuri, nu pot plăcea lui Dumnezeu. Căci sunt întunecați în cugetări și nepărtași de razele luminii dumnezeiești. Având norii patimilor așezați ca niște ziduri înalte în fața razelor Duhului, ei rămân neluminați; iar simțirile sufletului fiindu-le tocite, nu pot căuta spre frumusețile cunoscute cu mintea ale lui Dumnezeu și nu pot vedea lumina adevărată a vieții și nu se pot ridica deasupra micimii celor văzute. Ci, căutând la cele de jos și fiind reduși numai la simțirea celor văzute, leagă demnitatea rațiunii de lucrurile supuse simțurilor și omenești, și toată lupta le este pentru cele văzute și stricăcioase, războindu-se întreolaltă pentru ele. Uneori își pun pentru ele și sufletele lor, lipindu-se de bani, de slavă și de plăcerile trupului și socotind mare pagubă nedobândirea acestora. Față de aceștia, cu dreptate s-a spus acel cuvânt prorocesc, ca din partea lui Dumnezeu: „Nu va rămâne Duhul Meu în oamenii aceștia, fiindcă sunt numai trupuri” (Fac. 6, 3).

6. Cei ce viețuiesc sufletește, și de aceea sunt numiți sufletești, sunt ca unii pe jumătate lipsiți de minte și cu mădularele slăbănogite. Ei nu vor să ostenească pentru virtute și pentru porunca lui Dumnezeu, dar fug și de faptele de ocară, pentru slava oamenilor. Fiind stăpâniți însă de iubirea de sine, care hrănește patimile stricăcioase, toată grija lor și-o îndreaptă spre sănătatea și plăcerea trupului. Ei ocolesc tot necazul, toată osteneala și toată neplăcuta pătimire pentru virtute, îngrijindu-și peste trebuință trupul care-i războiește. Aceasta fiindu-le viața și purtarea, își fac mintea pământească, îngroșată de patimi și sunt neprimitori de conținuturi ale minții și dumnezeiești, care răpesc sufletul de la cele văzute și-l fac să tindă întreg spre ceruri. Iar aceasta o pătimesc, fiind stăpâniți încă de duhul alipirii la cele văzute, ca unii ce-și iubesc sufletele lor și aleg să facă voile lor. Căci, fiind deșerți de Duhul Sfânt, nu se împărtășesc nici de darurile Lui. De aceea nu se poate vedea în ei nici roadă dumnezeiască, iubire de Dumnezeu sau de aproapele, sau bucurie în sărăcie și necazuri, sau pacea sufletului, sau credința din inimă, sau înfrânarea cuprinzătoare, sau umilința inimii, sau lacrimile, sau smerenia și mila. Și toate sunt pline la ei de umflare și de mândrie. Din pricina aceasta nu au putere să coboare în adâncimile Duhului, deoarece nu este în ei nicio lumină care să-i

călăuzească şi care să le deschidă mintea spre a înţelege Scripturile[416]. Ba nu suferă să asculte nici pe alţii povestind despre ele. Cu dreptate a spus şi despre unii ca aceştia Apostolul: „Omul sufletesc nu primeşte cele ale Duhului, căci nebunie îi sunt lui şi nu ştie că legea este duhovnicească şi duhovniceşte se judecă” (1 Cor. 2, 14).

7. Cei ce urmează Duhului şi şi-au ales cu totul viaţa duhovnicească sunt bine-plăcuţi lui Dumnezeu, ca unii ce s-au predat Lui ca nişte nazirei. Aceştia îşi curăţă pururea sufletul prin osteneli şi păzesc poruncile Domnului, dându-şi sângele lor pentru dragostea lui Dumnezeu[417]; îşi curăţă trupul prin posturi şi privegheri; îşi subţiază grosimea inimii prin lacrimi, îşi omoară mădularele prin neplăcute pătimiri; şi îşi umplu mintea de lumină prin rugăciune şi meditaţie, şi o fac strălucitoare; iar prin lepădarea voilor lor, îşi desfac sufletele de împătimirea trupească şi se fac întregi numai ai Duhului. De aceea nu numai că sunt cunoscuţi ca duhovniceşti, ci sunt şi numiţi aşa, pe drept cuvânt, de către toţi[418]. Ajunşi la nepătimire şi la dragoste, ei zboară spre contemplarea zidirii şi de acolo iau cunoştinţa lucrurilor prin înţelepciunea cea ascunsă în Dumnezeu şi dată numai celor ce au ajuns deasupra puţinătăţii trupului[419]. Drept aceea, trecând dincolo de toată simţirea lumii şi ajungând prin înţelegere luminată la cele mai presus de simţuri, câştigă putere în cuvânt în mijlocul Bisericii lui Dumnezeu şi a marii adunări a credincioşilor, scot cuvinte bune din inimă curată şi se fac oamenilor sare şi lumină, cum zice şi Domnul către ei: „Voi sunteţi lumina lumii şi sarea pământului” (Matei 5, 13-14)[420].

8. „Opriţi-vă şi cunoaşteţi că Eu sunt Dumnezeu” (Ps. 45, 10). Cuvântul acesta este al lui Dumnezeu şi el e cunoscut prin faptă de cei ce voiesc. Deci e de folos celui ce s-a lepădat odată de deşertăciunea zgomotoasă şi cumplită a

---

[416] Ei n-au adâncime în înţelegere, nu descoperă dimensiunile nesfârşite ale vieţii şi iubirii dumnezeieşti îndreptate spre oameni. Nu văd nici în Scriptură aceste dimensiuni.

[417] Postind, priveghind, ei îşi fac sângele subţire, ca să nu-i împingă la faptele de poftă şi de mânie care îi leagă de lucruri ca de obiecte şi-i fac să nesocotească realitatea persoanelor nesfârşit superioare lucrurilor.

[418] Duhul Sfânt nu poate sălăşlui într-un trup greu şi stăpânit de impulsuri pătimaşe. Ceea ce e uşor şi subţire trage la ceea ce e uşor şi subţire. Numai ceea ce e subţire e transparent pentru infinitatea Duhului.

[419] Cunoştinţa adevărată a lucrurilor e cunoştinţa sensurilor lor, o vedere a lor în Dumnezeu cel infinit, cauza şi ţinta lor; în Dumnezeu, în a Cărui infinitate îşi au obârşia lor şi în a Cărui infinitate îşi vor face vădită la sfârşit adâncimea lor de înţelesuri.

[420] Ei pot vorbi altora despre Dumnezeu, pentru că au cunoscut pe Dumnezeu cu adevărat, pentru că pot descoperi altora realitatea nouă şi nesfârşită a Dumnezeirii, transparentă prin lucruri.

vieţii să cugete cu multă atenţie la sine însuşi şi, prin liniştire, la lucrurile dinlăuntru, să caute să cunoască pe Dumnezeu în Sine, Împărăţia lui Dumnezeu fiind înlăuntrul nostru. Căci numai de va face cineva aşa în lungi răstimpuri de vreme, va putea şterge întipăririle păcatului din suflet şi va putea recâştiga întru curăţia ei străvechea frumuseţe, pentru Cel ce a dat-o.

9. Veninul păcatului adunat în noi fiind mult, e nevoie şi de foc mult care să-l cureţe prin lacrimile pocăinţei şi prin durerile fără de voie ale căinţei şi prin cele de bunăvoie ale nevoinţei. Fiindcă de petele păcatului ne curăţăm prin osteneli de bunăvoie sau prin necazuri fără de voie. Dacă premerg cele de bunăvoie, nu vin cele fără de voie. Dar dacă nu lucrează cele de bunăvoie curăţirea părţii dinlăuntru a paharului şi a blidului, împlinesc, în chip mai aspru, cele fără de voie readucerea noastră la starea străveche. Aşa a rânduit Făcătorul[421].

10. Îşi râd de evlavie, dar îşi râd şi lucrurile de cei ce nu s-au lepădat în chip raţional de ei înşişi şi nu vor să se folosească de învăţător şi de povăţuitor de la început, ci urmează socotinţei lor şi se arată ştiutori în faţa lui[422].

11. Precum nu poate cunoaşte cineva întocmai pricinile aducătoare de boli trupeşti şi leacurile lor, fără multă experienţă a ştiinţei doctoriceşti, aşa nici pricinile bolilor sufleteşti nu le poate cunoaşte fără multă nevoinţă în privinţa lor. Căci precum poate greşi judecata cu privire la bolile trupeşti şi puţinora le este cunoscută în chip desăvârşit natura lor, cu care se ocupă ştiinţa doctorilor, cu atât mai mult poate greşi cea cu privire la bolile sufleteşti. Căci cu cât e mai mare sufletul decât trupul, cu atât sunt mai mari şi mai greu de pătruns patimile lui, decât ale trupului văzut de toţi prin simţuri.

12. Virtuţile cuprinzătoare şi începătoare au fost zidite împreună cu firea oamenilor[423]. Din ele se umplu de apă, ca din patru izvoare, râurile tuturor celorlalte virtuţi şi adapă cetatea lui Dumnezeu, care este inima curată şi mângâiată prin lacrimi. Cel ce le păzeşte pe acestea neclintite de duhurile răutăţii, sau cel ce, dacă a căzut, le-a ridicat din nou prin multele osteneli ale căinţei, şi-a înălţat sieşi casă şi palat împărătesc, în care îşi face locuinţa

---

[421] Deci ne curăţăm fie prin înfrânarea de bunăvoie, fie prin răbdarea fără cârtire şi cu înţelegere a necazurilor ce ne vin. Prin amândouă străbatem la vederea lui Dumnezeu cel infinit şi a sinei noastre indefinite mai presus de toate lucrurile şi cu neputinţă de pierdut prin necazuri şi greutăţi.

[422] Acestora le vin necazurile, prin care se pot curăţa dacă le rabdă fără cârtire. Prin necazuri îşi râd oarecum lucrurile de cei ce le-au dat prea multă importanţă şi le-au socotit ca ultima realitate, râzând de cei ce cunosc realitatea superioară a lui Dumnezeu şi a persoanelor semenilor.

[423] Ele au fost sădite în potenţa în firea noastră, în aspiraţia ei spre bine, în care e implicată iubirea de persoana lui Dumnezeu şi de persoanele semenilor, deci de infinitatea iubitoare a lui Dumnezeu şi de indefinitul iubitor al persoanelor umane.

Împăratul tuturor, Care împarte și dăruiește din belșug darurile Sale cele înalte celor ce s-au împodobit pe ei astfel[424].

13. Scurtă e viaţa, lung e veacul viitor şi mic e răstimpul vieţii de aici. Iar omul, vieţuitoarea aceasta mare şi de scurtă vreme, căreia i s-a dat vremea îngustă de acum, e neputincios. Vremea e îngustă, iar omul e slab. Dar cununa care-l aşteaptă, ca răsplată a luptelor, e mare, deoarece are nenumărate ţepuşe care-i primejduiesc viaţa cea atotscurtă[425].

14. Dumnezeu nu vrea ca lucrarea celor sârguincioşi să fie nechinuită, ci foarte încercată. De aceea îngăduie focul ispitelor şi retrage puţin harul dat lor de Sus şi lasă ca pacea gândurilor să fie tulburată de duhurile răutăţii[426] pentru o vreme, ca să vadă aplecarea sufletului, cui se dăruieşte el mai mult: Lui, Făcătorului şi Binefăcătorului lui, sau simţirii lumii şi lunecării în plăceri? Pe urmă, sau le dă har îndoit celor ce sporesc în dragostea Lui, sau îi biciuieşte cu aceste ispite şi necazuri pe cei lipiţi de lucruri, până ce vor câştiga neplăcerea faţă de lucrurile văzute şi nestatornice şi vor spăla prin lacrimi amărăciunea de pe urma plăcerilor venite de la ele.

15. Când pacea gândurilor e tulburată de duhurile răutăţii, îndată sunt trimise fără încetare şi săgeţile aprinse ale poftei împotriva minţii, care aleargă sprintenă spre înălţimi, de către dracii vânători şi iubitori de trup. Iar mintea, fiind oprită astfel din mişcarea spre cele de Sus, cade în mişcări necuvenite şi amestecate. Şi aşa trupul începe să se răzvrătească fără rânduială împotriva duhului, trăgând mintea cu gâdiliri şi cu aprinderi şi dorind s-o înmormânteze în groapa plăcerilor. Şi dacă n-ar scurta Domnul Savaot zilele acelea şi dacă n-ar dărui slugilor Sale puterea răbdării, nu s-ar mântui niciun trup (Matei 24, 22).

16. Dracul mult iscusit şi preaviclean al curviei se face unora cădere şi groapă de noroi, altora bici şi ciomag drept, şi iarăşi altora, cercare şi chin sufletului. Cel dintâi lucru poate fi văzut la începătorii care-şi poartă încă jugul nevoinţei cu trândăvie şi fără grijă. Cel de-al doilea, la cei ce se află în mijlocul sporirii în virtute şi se întind spre ea încă cu oarecare lenevire. Iar al treilea, la

---

[424] Există aproape o continuitate între virtuţi şi har, între efortul de iubire al omului şi iubirea lui Dumnezeu care întreţine acest efort. Harul e în virtuţi, virtuţile traduc în ele bunătăţile harului. Dreptatea, bunătatea, bărbăţia nu se pot cugeta fără un har în ele.

[425] Omul e o fiinţă paradoxală. E mare, căci e însetat de infinit şi-l poate cuprinde şi de aceea e făcut pentru veşnicie. Dar e slab prin trupul lui şi prin el însuşi. Răbdarea ţepuşelor, după Sfântul Pavel (2 Cor. 12, 7), îl întăreşte. Căci în această răbdare are în el puterea lui Dumnezeu.

[426] Duhurile răutăţii sunt duhuri neliniştite şi aduc nelinişte, pentru că n-au tăria unei existenţe nesfârşite şi plenare în ele însele. Omul e expus şi el acestei nelinişti, echivalentă cu frica, dacă nu se întâlneşte în duhul său cu Dumnezeu, viaţa nesfârşită, care i se comunică.

cei ce şi-au întins aripa minţii până la contemplare şi s-au săltat bine spre nepătimirea mai desăvârşită. Deci fiecăruia i s-a rânduit de Sus după folosul lui.

17. Cădere şi groapă de noroi se face dracul curviei celor ce străbat viaţa călugărească cu nepăsare totală. Mădularele acestora sunt aprinse de el în văpaia şi-n pofta curviei şi le aduce prilejuri pentru împlinirea voii trupului, chiar fără unirea cu alt trup. Despre acestea este ruşine a şi gândi, şi a şi grăi. Aceştia sunt nebuni cu trupul, după cum s-a spus, şi mănâncă roadele plăcerii sărate şi ochii lor sunt plini de întuneric, iar la cele mai înalte, pe drept cuvânt, nu ajung. Tămăduirea lor, dacă o voiesc, stă în focul pocăinţei şi în zdrobirea inimii curate. Aceasta aduce scăparea de cel rău şi curăţă sufletul de pete şi-l face moştenitor al milei lui Dumnezeu. Înţeleptul Solomon, dându-ne să înţelegem aceasta, a zis: „Leacul opreşte păcate multe" (Eccl. 10,4).

18. Bici şi ciomag se face, cu dreptate, acest duh celor desăvârşiţi în cea dintâi nepătimire prin înţelepciunea lucrătoare şi celor ce-au sporit spre cele mai de sus şi mai desăvârşite. Când slăbeşte încordarea nevoinţei lor prin lenevire şi se abat spre privirea fără pază a celor supuse simţurilor şi deschid intrare poftei pentru lucrurile omeneşti, atunci e trimis biciuitorul acesta împotriva lor, din bunătatea cea mai mare a lui Dumnezeu faţă de ei. Acesta începe să lovească pe cei ce cugetă astfel cu gânduri de-ale poftei trupeşti. Nerăbdând ei aceasta, se întorc cu sârguinţă iarăşi spre cetăţuia lor, spre lucrarea şi atenţia încordată, şi se apucă cu şi mai multă râvnă de lucrurile care mântuiesc, printr-o silinţă şi mai ostenitoare. Căci nu vrea Dumnezeu cel Preabun ca sufletul care a ajuns până aici să se întoarcă cu totul la simţirea lumească, ci voieşte să păşească neîncetat spre cele dinainte şi să purceadă cu sârguinţă spre lucrurile mai desăvârşite, ca să nu se apropie biciul răutăţii de cortul lui.

19. Cercare, ghimpe şi chin li se face, după orânduirea de Sus, acest duh, acelora a căror primă nepătimire s-a săltat spre cea de a doua. Aceasta pentru ca, supăraţi de el, să-şi aducă aminte de neputinţa firească şi să nu se mândrească, cum zice Scriptura, pentru mărimea descoperirilor prin vedere (2 Cor. 12, 7); ci, văzând legea trupului care se oşteşte împotriva legii minţii lor (Rom. 7, 23), să se scuture chiar şi de amintirea simplă a păcatului, de teamă să nu primească simţirea spurcăciunii de la amintirea ei şi să nu slăbească puterea văzătoare a minţii lor şi să cadă de la înălţimea contemplaţiei.

20. Numai aceia au putut să-şi păzească mintea lor nesurpată chiar şi de simpla amintire a păcatului, care s-au învrednicit să primească de Sus, prin Duhul, moartea de viaţă făcătoare a Domnului în mădularele şi în cugetările lor; şi trupul şi-l poartă mort faţă de păcat, iar duhul şi l-au îmbogăţit cu viaţa în Hristos Iisus pentru dreptate[427]. Iar în cei cărora li s-a dat mintea lui Hristos

[427] Starea de jertfă a Domnului rămâne în El ca o simţire a morţii faţă de tot ce pare

întru cuvânt de înţelepciune, se află şi omorârea de viaţă făcătoare şi netulburată întru cunoştinţa lui Dumnezeu[428].

21. De sufletele care s-au curăţat de curând obişnuieşte să se apropie mai mult duhul poftei şi al mâniei. Din ce pricină? Ca să scuture roadele Duhului care au odrăslit în ele. Deoarece bucuria eliberării aduce o oarecare slăbire şi împrăştiere în aceste suflete. Înţelepciunea care le cârmuieşte cu folos voieşte să atragă pururea spre sine, prin darurile sale, cugetarea lor şi să rămână neclintite în smerita cugetare, ca nu cumva, din multa libertate şi din bogăţia darurilor, să se înalţe faţă de alţii sau să li se pară că au câştigat acest palat al păcii din puterea şi înţelegerea lor. De aceea dă voie acestor duhuri să sară asupra sufletelor amintite, în vreme ce ea se retrage. Cuprins în felul acesta de teama căderii, sufletele se pironesc în păzirea fericitei smerite cugetări. Aflând că sunt înjugate cu trupul şi sângele, caută în chip firesc cetăţuia lor, în care sunt păzite nevătămate prin puterea Duhului.

22. După boala patimii care stăpâneşte în noi şi după putreziciunea păcatului aflătoare în noi, sunt şi încercările care vin asupra noastră. Iar paharul amărăciunii judecăţilor lui Dumnezeu ni se dă mai aspru sau mai milos. Dacă materia păcatului aflătoare în noi poate fi uşor tămăduită şi înlăturată, fiind alcătuită din gânduri iubitoare de plăcere sau de viaţă, paharul încercărilor care ni se dă de către Doctorul sufletelor noastre este amestecat cu milă, ca unora ce suntem ispitiţi de gânduri omeneşti şi suferim încă cele omeneşti. Dar dacă este o materie greu de vindecat şi zace în adânc şi lucrează putreziciunea spre moarte, fiind alcătuită din gânduri de trufie şi de mândria cea mai mare, ni se dă paharul în toată asprimea mâniei, ca boala mistuită şi subţiată în focul ispitelor ce vin una după alta să se depărteze din sufletele noastre, prin smerenia ce o aduc. Spălând astfel sărăturile gândurilor prin

---

să fie viaţă, dar nu e de fapt. Starea de jertfă a Lui e o predare a Sa ca om lui Dumnezeu cel infinit. De aceea ea e o putere. În ea omenescul lui Hristos e concentrat întreg în Dumnezeu. Această simţire a morţii, ca putere orientată deplin spre Dumnezeu, se imprimă în cei ce se alipesc de Hristos, în cei ce intră într-o comuniune lăuntrică cu El, Care trăieşte ca om în infinitatea dumnezeiască, sau în relaţia de iubire nesfârşită a Lui cu Dumnezeu-Tatăl. Ea devine în aceştia un mijloc de a se apăra chiar şi de simpla amintire a păcatului sau a plăcerii de el.

[428] Mintea lui Hristos e gândirea Lui umană îndreptată întreagă spre Dumnezeu, trăind în infinitatea lui Dumnezeu de viaţă dătătoare. Dar aceasta înseamnă că în ea este simţirea morţii faţă de toate cele ce nu sunt Dumnezeu şi voia Lui iubitoare; că în simţirea aceasta a morţii faţă de toate este viaţa adevărată. Cine a primit mintea lui Hristos în sine a primit şi această simţire a morţii de viaţă făcătoare a lui Hristos. Căci a primit şi vederea umană deplină a infinităţii lui Dumnezeu, dar şi puterea comunicării prin cuvânt, sau a mărturisirii lui Dumnezeu cel astfel văzut. Cuvântul adevărat şi dătător de viaţă nouă este strâns legat de această cunoştinţă prin experienţă a vieţii lui Dumnezeu.

lacrimi, ne vom arăta curaţi, în lumina smereniei, Doctorului sufletelor noastre[429].

23. Cei ce se nevoiesc nu pot scăpa de valurile necontenite ale ispitelor, dacă nu-şi recunosc neputinţa lor şi nu se socotesc pe ei înşişi străini de toată dreptatea şi nevrednici de toată mângâierea, de toată cinstea şi de toată odihna[430]. Căci ţinta lui Dumnezeu, Doctorul sufletelor noastre, este să fim pururea smeriţi şi întristaţi pentru nevrednicia noastră, străini de tot omul şi următori ai patimilor Domnului. Căci El era blând şi smerit cu inima şi vrea să umblăm şi noi în blândeţea şi smerenia inimii, pe calea poruncilor Lui.

24. Smerenia nu se dobândeşte prin încovoierea grumazului, prin râncezeala coamei sau prin haina neîngrijită, aspră şi soioasă, în care mulţi socotesc că stă toată virtutea; ci ea vine din inimă zdrobită şi stă în duh de smerenie, după David: „Duhul umilit, inima înfrântă şi smerită, Dumnezeu nu le va urgisi” (Ps. 50, 18).

25. Altceva este vorbirea smerită, altceva smerenia şi altceva smerita cugetare. Vorbirea smerită şi smerenia le dobândesc nevoitorii prin toată neplăcuta pătimire şi prin ostenelile din afară ale virtuţii; căci ele sunt îndreptate numai spre lucrarea şi spre nevoinţa trupească. De aceea, aflându-se sufletul în starea smereniei, când vine ispita, se tulbură. Dar smerita cugetare, fiind un lucru dumnezeiesc şi înalt, vine numai în cei ce au trecut de mijloc, prin sălăşluirea Mângâietorului, adică în cei ce au sporit prin toată smerenia pe calea atotaspră a virtuţii.

26. Smerita cugetare, pătrunzând în adâncurile sufletului şi căzând ca un bolovan greu într-însul, îl apasă şi îl frânge cu atâta putere, încât îi stoarce toată tăria într-un pârâu nereţinut de lacrimi[431]; iar mintea i-o curăţă de toată întinăciunea gândurilor, făcând-o să ajungă la vederea lui Dumnezeu, ca Isaia, şi sub lucrarea Lui. Căci zice Isaia: „Vai mie că sunt pierdut. Căci om fiind şi

---

[429] Mândria e încăpăţânare în propria izolare, e învârtoşare; de aceea trebuie înmuiată prin încercări mai grele, pe când pofta de plăceri e slăbiciune şi, nefiind susţinută de încăpăţânare, e mai uşor de tămăduit. Mândria e tămăduită numai de smerenie. Iar smerenia se câştigă cel mai greu. Dar ea e împreunată cu adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu sau cu vederea luminii Lui, care nu poate fi dobândită până ce cineva e preocupat prea mult de sine.

[430] Un alt paradox al fiinţei umane: în eforturile nevoinţei celei mai încordate, credinciosul îşi trăieşte în modul cel mai accentuat neputinţa sa. De aceea caută să ajungă prin rugăciune la puterea lui Dumnezeu.

[431] Lacrimile sunt semnul că sufletul şi-a înmuiat învârtoşarea închisorii în sine, că s-a eliberat de sine, că s-a deschis Duhului dumnezeiesc. Relaţia intimă cu altă persoană, dar mai ales cu Dumnezeu, se manifestă într-o stare de simţire, opusă rigidităţii. Acum e simţit Dumnezeu. Smerenia e simţită într-adevăr ca un bolovan greu, care, apăsându-i nevoitorului propria fiinţă, îi înmoaie tăria învârtoşată, prefăcând-o în şiroaie de lacrimi. Numai aşa sufletul se deschide lui Dumnezeu.

având buze spurcate, locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate. Și am văzut pe Domnul Savaot cu ochii mei” (Is. 6, 5).

27. Când vorbirea smerită coboară în adâncul tău, atunci vorbirea înaltă se depărtează de la tine. Dar când smerenia însăși se înrădăcinează în adâncul inimii tale, atunci vorbirea smerită de la suprafață sau dinlăuntru e lepădată de la tine[432]. Când însă te îmbogățești de Sus cu smerita cugetare, atunci încetează atât smerenia din afară[433], cât și vorbirea smerită a limbii, după cuvântul lui Pavel: „Când va veni ceea ce e desăvârșit, va înceta ceea ce e din parte” (1 Cor. 13, 10).

28. Pe cât e de departe răsăritul de apus, pe atât e de departe vorbirea smerită de adevărata smerenie. Și cu cât e mai mare cerul ca pământul și sufletul ca trupul, cu atât e mai desăvârșită și mai mare smerita cugetare dată celor desăvârșiți prin Sfântul Duh, decât adevărata smerenie.

29. Să nu socotești cu ușurință că este smerit cu inima nici pe cel ce spune lucruri smerite într-o înfățișare de smerenie și modestie, nici pe cel ce spune lucruri înalte și mărețe să nu-l socotești că e plin de toată trufia și îngâmfarea și nechinuit lăuntric de ele. Din roadele lor să-i cunoști pe ei.

30. Roada Duhului Sfânt este dragostea, bucuria, pacea, bunătatea, îndelungă-răbdarea, credința, blândețea, înfrânarea. Iar roada duhului potrivnic este ura, întristarea lumească, nestatornicia sufletului, tulburarea inimii, răutatea, cugetul iscoditor, descurajarea, mânia, necredința, pizma, multa mâncare, beția, bârfirea, osândirea, pofta ochilor, îngâmfarea și trufia sufletului. Deci din aceste roade să-ți fie cunoscut pomul. Și în felul acesta vei cunoaște neîndoielnic al cărui duh este cel ce te întâmpină. Semnele acestora sunt vădite și de glasul Domnului: „Omul bun, zice, din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune” (Matei 12, 35), fiindcă după cum e pomul, așa e și roada.

31. În cei în care sunt și se văd roadele Sfântului Duh, în aceia este și sălășluirea lui Dumnezeu. În aceștia este și un izvor netulburat al cuvântului împreunat cu înțelepciune și cu cunoștință, fie că sunt auziți vorbind smerit, fie că grăiesc cele înalte. Dar în cei în care nu se văd roadele și darurile acestui Duh, ci ale celui dimpotrivă, în aceștia este întunericul cunoștinței de Dumnezeu, roi de patimi și sălășluirea duhurilor vrăjmașe, fie că sunt văzuți grăind și purtându-se cu smerenie, fie grăind cele înalte și purtând haine de preț și înfățișare aleasă.

[432] Când smerenia se sălășluiește în suflet, nu te mai interesează vorbirea smerită din afară, prin care vrei încă să pari că ești smerit; dar nici vorbirea smerită din adânc. Vrei mai bine să taci, pentru că simți că orice cuvânt te-ar putea pune în relief.

[433] Chiar smerenia arată, față de smerita cugetare, ca fiind din afară. Avem astfel trei grade ale smereniei. Iar cea mai adâncă, smerita cugetare, e fără sfârșit. În ea nu termini a-ți vedea infinitatea micimii tale, în comparație cu infinitatea măririi lui Dumnezeu.

32. Adevărul nu stă în feţe, înfăţişări şi cuvinte, nici nu se odihneşte Dumnezeu în acestea, ci în inimi înfrânte, în duh de smerenie şi în suflete luminate de cunoştinţa lui Dumnezeu. Căci se întâmplă să vedem uneori pe cineva acoperindu-se în afară sub cuvinte şi folosindu-se de vorbe smerite faţă de alţii, pentru a vâna lauda de la oameni, iar înlăuntru e plin de viclenie şi de răutate şi de ţinerea de minte a răului aproapelui; precum se întâmplă uneori să vedem pe cineva luptându-se în afară pentru dreptate prin cuvinte înalte de înţelepciune, şi ridicându-se împotriva minciunii sau a călcării legilor dumnezeieşti, iar înlăuntru e plin de cuviinţă, de smerenie şi de dragoste faţă de aproapele; ba uneori se şi laudă în Domnul, după cuvântul lui Pavel: „Lăudându-mă, în Domnul mă voi lăuda, întru neputinţele mele" (2 Cor. 12, 9)[434].

33. Dumnezeu nu priveşte faţa din afară a celor zise sau făcute de noi, ci stările sufletelor şi scopul pentru care facem ceva din cele văzute sau zicem ceva din cele cugetate, precum cei ce se deosebesc de cei ce vorbesc sau fac ceva, prin înţelegerea lor, văd mai bine înţelesurile cuvintelor şi sfârşiturile lucrurilor şi-şi fac judecăţi fără greşeală despre ele. „Dar omul ca om caută la faţă; Dumnezeu însă vede în inimă" (1 Regi 16, 7; Ps. 7, 9).

34. Dumnezeu a judecat că trebuie să-Şi pregătească prin Duhul Său din neam în neam proroci şi prieteni pentru clădirea Bisericii Sale. Dacă şarpele cel vechi şi-a vărsat veninul păcatului în urechile oamenilor, iar prin el se pricinuieşte pieirea sufletelor, cum nu va ridica Cel ce a zidit inimile noastre, una câte una, câte un sărac din puţinătatea pământului? El ridică din gunoiul patimilor câte un sărac care poartă sabia Duhului, adică cuvântul lui Dumnezeu (Efes. 6, 17), spre ajutorarea moştenirii Lui. Deci pe drept cuvânt cei ce au început să se smerească, lepădându-se de ei înşişi, se ridică spre înălţimea cunoştinţei şi primesc de Sus cuvânt de înţelepciune, ca să binevestească, cu putere de la Dumnezeu, mântuire Bisericii Sale[435].

35. Cunoaşte-te pe tine însuţi! Iar aceasta este adevărata smerenie, care ne învaţă să cugetăm smerit, ne frânge inima şi ne învaţă să lucrăm şi să păzim această stare[436]. Iar dacă nu te-ai cunoscut încă pe tine, nu ştii încă nici ce este

---

[434] Smerenia nu trebuie să oprească pe cineva de a lupta pentru dreptatea altora cu cuvinte înţelepte şi cu multă iscusinţă şi putere, dar să nu pretindă pentru sine nimic şi să nu se socotească lucru mare pentru ceea ce face, ci ca împlinind o slujire obligatorie în faţa lui Dumnezeu. Cu atât mai puţin trebuie să împiedice smerenia propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu cu putere.

[435] Cel ce propovăduieşte cu putere şi cu efect este în acelaşi timp smerit, pentru că e convins că propovăduieşte cu puterea lui Dumnezeu, că propovăduieşte cuvântul dat lui de Dumnezeu.

[436] Creştinismul a legat dictonul acesta al filosofiei eline cu smerenia în faţa lui Dumnezeu. Numai cel smerit în faţa infinităţii lui Dumnezeu se cunoaşte pe sine cu

smerenia, nici nu te-ai atins de adevărata lucrare şi pază. Căci a te cunoaşte pe tine este sfârşitul lucrării virtuţilor[437].

36. Cel ce s-a săltat de la curăţie la cunoştinţa lucrurilor s-a cunoscut pe sine, după cuvântul: cunoaşte-te pe tine însuţi! Iar cel ce a ajuns la cunoştinţa raţiunilor zidirii şi a lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti a cunoscut cele din jurul lui şi cele din afară de el, dar pe sine însuşi încă nu[438].

37. Altceva sunt eu şi altceva cele ce ţin de mine. De asemenea, altceva sunt cele ce ţin de mine şi altceva cele privitoare la mine. Apoi altceva sunt cele privitoare la mine şi altceva, cele din afară de mine. Eu sunt cel ce zic: sunt al lui Dumnezeu şi sunt văzut ca suflet înţelegător, nemuritor şi cuvântător, ca unul ce am minte care naşte cuvântul şi care e nedespărţită şi de-o fiinţă cu sufletul. Cele ce ţin de mine sunt vrednicia împărătească, stăpânitoare, cuvântătoare şi libertatea voinţei. Iar cele privitoare la mine sunt toate câte le aleg prin hotărârea liberă: îndeletnicirea agricolă, comercială sau filosofică. În sfârşit cele din afară de mine sunt toate câte dau cinste şi nobleţe pământească vieţii: bogăţia, slava, cinstea, bunăstarea, mărimea slujbelor, sau cele dimpotrivă: sărăcia, lipsa de slavă, lipsa de cinste şi insuccesele.

38. Tot cel ce s-a cunoscut pe sine s-a odihnit de la toate lucrurile sale cele după Dumnezeu şi a intrat în locul sfânt al lui Dumnezeu şi al smereniei[439]. Iar cel ce nu s-a cunoscut încă pe sine, prin smerită cugetare şi

---

adevărat, sau viceversa.

[437] Virtuţile sunt drumul spre cunoașterea de sine, pentru că sunt drumul spre cunoașterea și trăirea infinităţii iubitoare a lui Dumnezeu. Vârful virtuţilor este smerita cugetare, iar în ea se arată adevărata cunoaștere de sine. Se identifică astfel făptuirea morală cu progresul în cunoașterea de sine. În afară de această făptuire, nu se poate cunoaşte cineva pe sine. Cunoaşterea de sine nu e o chestiune intelectuală. Numai în fapte poţi cunoaşte ce poţi şi ce nu poţi şi numai în faptele împlinite cu credinţa în Dumnezeu, prin Dumnezeu şi cu ajutorul Lui, poţi cunoaște înaintarea ta la infinit în Dumnezeu şi te poţi cunoaşte nu ca o realitate mărginită, ci indefinită. Cel ce vorbeşte cu laudă de sine şi de faptele sale e străin de sine, nu se cunoaşte în toată adâncimea sa indefinită, legată de infinitatea lui Dumnezeu.

[438] Cunoaşterea de sine, fiind însoţită de smerita cugetare, este îmbinată şi cu cunoașterea raţiunilor lucrurilor. Căci credinciosul nu se cunoaște pe sine și nu cugetă smerit despre sine, dacă nu vede în faţa sa raţiunile dumnezeiești ale creaturilor. Cunoaşterea de sine e legată astfel cu cunoaşterea raţiunilor lucrurilor, care devin lăuntrice credinciosului, îmbogăţindu-l şi deschizându-i sinea sa infinităţii dumnezeieşti.

[439] Cunoaşterea de sine şi smerita cugetare coincid nu numai cu contemplarea raţiunilor lucrurilor, ci şi cu intrarea conştientă la locul cel sfânt unde este Dumnezeu sau infinitatea Lui, în inimă. În conştiinţa neîntreruptă de a se afla în faţa lui Dumnezeu, sufletul săvârşeşte liturghia înţelegătoare sau conştientă, căci nu poate sta în faţa lui Dumnezeu fără a-I jertfi Lui toate şi chiar pe sine însuşi, prin puterea jertfei lui Hristos, pentru a-L cunoaşte cu adevărat pe Dumnezeu şi pe sine însuşi şi a se uni

cunoştinţă, călătoreşte încă cu osteneală şi sudoare în viaţă. Aceasta dorind şi David să o înţelegem, a zis: „Aceasta este osteneala înaintea mea, până ce voi intra în locul cel sfânt al lui Dumnezeu” (Ps. 72, 16-17).

39. Când ajunge cineva de se cunoaşte pe sine însuşi (iar pentru aceasta are trebuinţă de multă pază din afară şi de oprire de la lucrurile lumeşti şi de cercetarea conştiinţei), îndată vine în suflet oarecare smerenie dumnezeiască mai presus de cuvânt, aducând în inimă zdrobire şi lacrimi de umilinţă fierbinte, încât cel ce stă sub lucrarea ei se socoteşte pe sine: pământ, cenuşă, vierme, şi nu om; ba încă nevrednic chiar de viaţa dobitocească. Aceasta din pricina covârşirii acestui dar al lui Dumnezeu. Iar învrednicindu-se cineva să petreacă multă vreme în acest dar, se umple de altă beţie negrăită[440] – de umilinţa inimii – şi pătrunde în adâncul smeritei cugetări. Acesta, ieşind din sine, nesocoteşte toate mâncărurile din afară, ca şi băutura şi veşmintele trupului, necăutând cele peste trebuinţă, ca unul ce s-a schimbat cu schimbarea dreptei celui Preaînalt.

40. Cel mai mare bun dintre virtuţi este smerenia. Pe cei în care se sădeşte aceasta prin pocăinţă curată, având însoţitoare şi rugăciunea cu înfrânare, îi face îndată slobozi de robie şi dăruieşte puterilor lor pace. Ea curăţă inima prin lacrimi şi o umple de seninătate prin venirea Duhului. Aflându-se aceştia într-o asemenea stare, cuvântul lor se umple de limpezimea cunoştinţei lui Dumnezeu şi ajung la vederea tainelor Împărăţiei lui Dumnezeu şi a raţiunilor zidirii. Dar pe măsură ce pătrund în adâncurile Duhului, străbat şi în adâncul smeritei cugetări[441]. Iar din aceasta le creşte cunoştinţa măsurilor proprii. Cunosc neputinţa firii omeneşti şi li se înmulţeşte dragostea de Dumnezeu şi de aproapele, încât socotesc că este un lucru sfânt să se izbăvească chiar şi de simpla îmbrăţişare şi de apropierea petrecerii împreună[442].

---

cu El.

[440] Sf. Grigorie de Nyssa a vorbit de „beţie trează”. Este entuziasmul vederii lui Dumnezeu şi al odihnei pline de bucurie în iubirea Lui nesfârşită. Dar aici ni se spune că ea e unită cu umilinţa sau cu zdrobirea inimii.

[441] Înaintarea în smerita cugetare, fiind o înaintare în cunoaştere de sine, în cunoaşterea neputinţei proprii, e şi o înaintare în adâncurile puterii Duhului, Care dă neputinţei noastre susţinere în existenţă şi bogăţie de viaţă. Sinea cunoscută întru smerenia sau în puţinătatea ei e o sine din ce în ce mai transparentă, o inimă curăţită de orice pată sau de orice învârtoşare, care o face nestrăvezie şi nesimţitoare la prezenţa lui Dumnezeu cel infinit, pentru că se menţine ea însăşi îngroşată în mărginirea ei exclusivă.

[442] Dragostea de aproapele poate să fie foarte intensă şi vibrantă şi totuşi să evite atingerile trupeşti, îmbrăţişările, apropierile. O dovedeşte aceasta suferinţa pătrunzătoare pentru necazurile altora, pentru neputinţele lor. Această dragoste a devenit cu totul duhovnicească, fără să fie mai puţin intensă, mai puţin duioasă. În

41. Nimic nu întraripează așa de mult sufletul oamenilor către dragostea lui Dumnezeu și către iubirea de oameni, ca smerita cugetare, umilința și rugăciunea curată. Cea dintâi le frânge duhul, îi face să le izvorască pâraie de lacrimi și, aducând puținătatea omenească sub ochi, îi învață să-și cunoască măsurile lor. A doua curăță mintea de cele materiale și luminează ochii inimii și face sufletul întreg luminos. Iar cea din urmă unește pe omul întreg cu Dumnezeu și-l face să petreacă împreună cu îngerii, să guste dulceața bunătăților veșnice ale lui Dumnezeu, îi dă vistierii de taine mari și, aprinzându-l de iubire, îl înduplecă să îndrăznească să-și pună sufletul pentru prietenii săi[443], ca unul ce s-a ridicat mai presus de hotarele puținătății trupești.

42. Păzește comoara cea bună a smereniei care îmbogățește. În ea sunt ascunse vistieriile dragostei[444]. În ea se păzesc mărgăritarele umilinței și în ea se odihnește Împăratul Hristos Dumnezeu, ca pe un tron bătut în aur, împărțind darurile Sfântului Său Duh celor hrăniți din ea. Iar darurile cele mari, pe care El le dă acestora, sunt: cuvântul cunoștinței Sale, înțelepciunea Sa de negrăit, pătrunderea lucrurilor dumnezeiești, mai înainte-vederea lucrurilor omenești, omorârea de viață făcătoare prin nepătimire și unirea cu El, pentru ca ei să împărățească împreună cu El în Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl. O spune aceasta El Însuși, rugându-se pentru noi: „Părinte, pe care Mi i-ai dat Mie, voiesc ca unde sunt Eu să fie și ei" (Ioan 17, 24).

43. Când se ostenește cineva cu fapta pentru împlinirea poruncilor, se umple deodată de o bucurie negrăită, încât încearcă o schimbare minunată și mai presus de cuvânt și leapădă greutatea trupului, iar de mâncare, de somn și de celelalte trebuințe ale firii uită cu totul. Să știe atunci că s-a împlinit cu el voința lui Dumnezeu față de el, care produce omorârea de viață făcătoare în cei ce se nevoiesc și le dăruiește lor încă de aici starea ființelor fără de trup. Pricinuitoarea acestei stări fericite este smerenia; hrănitoare și maică este sfânta umilință[445]; prietenă și soră este vederea luminii dumnezeiești; tron este

---

această dragoste poate avea loc o comunicare, o interpenetrare lăuntrică cu mult mai adâncă decât cea prilejuită de îmbrățișările trupești, care pot rămâne simplu exterioare.

[443] Autorul nu desface iubirea de oameni de dragostea de Dumnezeu, nici pe cele mai înalte trepte ale celei din urmă. Cu cât e mai mare dragostea de Dumnezeu, cu atât devine mai adâncă dragostea de oameni, pentru că vede cu atât mai mult în oameni pe Hristos.

[444] Până te iubești pe tine, nu poți iubi pe altul. Până te iubești pe tine, nu vezi pe altul și rămâi într-o rigiditate, într-o lipsă de simțire, de duioșie, într-o izolare săracă. Smerenia se îmbogățește cu dragoste, pentru că te pune în comunicare cu Dumnezeu și cu aproapele.

[445] Umilința se deosebește de smerenie, prin simțirea micimii tale până aproape de topirea ta, până la o extremă înmuiere a ființei în fața măreției nesfârșite a lui

nepătimirea; iar sfârşit este Dumnezeu în Sfânta Treime[446].

44. Cel ce a cucerit această cetăţuie de pe vârf nu poate fi ţinut de lanţurile simţirii lucrurilor; nu vede niciuna din desfătările vieţii; nu deosebeşte pe cel evlavios de cel neevlavios; ci precum Dumnezeu face să plouă şi face să răsară soarele peste drepţi şi nedrepţi, peste răi şi buni (Matei 5, 45), aşa şi el îşi trimite şi-şi întinde razele dragostei către toţi şi nu-şi îngustează inima, ci şi-o lărgeşte în iubirea tuturor. El se simte strâmtorat şi chinuit că nu poate face atât bine cât vrea. Din aceasta porneşte ca din Eden un fel de alt izvor al umilinţei spre smerită cugetare, spre nepătimire şi spre înălţarea la rugăciunea neîmprăştiată; un izvor care adapă faţa întregii zidiri gândite a lui Dumnezeu.

45. Cei ce n-au gustat dulceaţa lacrimilor umilinţei şi nu ştiu care este harul şi lucrarea ei socotesc că nu se deosebesc întru nimic aceste lacrimi de cele care se varsă la morţi. Ei le aseamănă cu cele ce vin din tot felul de pricini deşarte şi din gânduri de nemulţumire. Dar ele se ivesc în noi în chip firesc atunci când trufia minţii se pleacă spre smerenie, iar sufletul îşi închide privirea de la amăgirea celor văzute şi o deschide numai spre vederea luminii prime şi nemateriale, lepădând toată simţirea lumii şi dobândind mângâierea de Sus a Duhului. Atunci lacrimile izvorăsc din suflet ca o apă din izvor, îndulcindu-i simţirile şi umplându-i cugetarea de toată veselia şi lumina dumnezeiască. Ba, mai mult, lacrimile acestea frâng inima şi fac mintea să cugete cu smerenie, ridicând-o la vederea celor mai înalte. Toate acestea sunt cu neputinţă să se întâmple în cei ce plâng şi se tânguiesc altfel.

46. Este cu neputinţă să-şi deschidă cineva izvorul lacrimilor fără o adâncă smerită cugetare. Dar nu poate avea smerită cugetare fără umilinţa venită din sălăşluirea Duhului. Căci smerita cugetare se naşte din umilinţă; şi umilinţa naşte smerita cugetare prin Sfântul Duh. Ele alcătuiesc împreună un lanţ, fiind legate împreună de un singur har şi având între ele legătura nedesfăcută a Duhului[447].

47. Lumina Duhului dumnezeiesc, sălăşluită în suflet, obişnuieşte să se depărteze din pricina trândăviei, a nepurtării de grijă şi a nepăsării arătate în

---

Dumnezeu. Ea e „o străpungere” a inimii (Fapte 2, 37) care produce lacrimi, pentru că această străpungere merge până la măduva fiinţei, făcând străveziu pe Dumnezeu prin subţirimea fiinţei noastre.

[446] Totul culminează în simţirea comuniunii de dragoste a Treimii sălăşluite în inimă. Credinciosul poate înainta la nesfârşit în trăirea comuniunii de dragoste a Treimii, făcându-şi proprie tot mai mult această dragoste.

[447] Smerita cugetare se deosebeşte de umilinţă prin faptul că ea dă o expresie articulată a simţirii de topire şi de străpungere a fiinţei noastre. De aceea una fără alta nu există, ci se pricinuiesc una pe alta, şi pe amândouă Duhul Sfânt.

cuvinte și mâncăruri[448]. Negrija la mâncăruri și mustul hranei, ca și neînfrânarea limbii și nepaza ochilor obișnuiesc să alunge din suflet lumina și să ne facă întunecaţi. Iar umplându-ne noi de întuneric, îndată încep să umble prin sufletul nostru toate fiarele câmpului inimii noastre și toţi leii sau gândurile patimilor, căutând cu răcnet hrana pentru patimi și să răpească comoara așezată în noi de Duhul. Dar înfrânarea care ne este prietenă cu adevărat și rugăciunea care ne face îngeri nu numai că nu lasă nimic din acestea să intre în suflet, ci păstrează și lumina Duhului nestinsă în jurul minţii, iar inima o face liniștită și curată și izvor de dumnezeiască umilinţă, pe când sufletul îl lărgește spre dragostea lui Dumnezeu și-l unește întreg cu Hristos întreg, prin bucurie și feciorie[449].

48. Nimic nu ţine atât de mult de cuvânt (raţiune) ca neprihănirea sufletului și curăţia. Iar maica și prietena acestora este înfrânarea cuprinzătoare. Iar tatăl este temerea. Aceasta, prefăcându-se în dor aprins al lucrurilor dumnezeiești, face sufletul netemător și plin de dragostea lui Dumnezeu și maica cuvântului (raţiunii) dumnezeiesc.

49. Frica, unindu-se cu sufletul, îl face să zămislească cuvântul (raţiunea) judecăţii prin pocăinţă[450]. Apoi durerile nașterii, cuprinzând sufletul ca niște chinuri ale iadului, îi frâng inima prin suspine și dureri neîncetate, făcându-l să cugete la viitoarea răsplată a păcatelor. Pe urmă, prin multe lacrimi și dureri, sufletul, dând formă la ceea ce a zămislit în pântecele cugetului, naște pe pământul inimii duh de mântuire. Slobozit astfel de durerile de naștere pricinuite de gândul iadului și izbăvit de suspinele judecăţii, ia loc în el dorul și bucuria de bunătăţile viitoare și dobândește prin înfrânare neprihănirea, care îl unește cu Dumnezeu prin dragoste. Unit cu Dumnezeu, sufletul simte o plăcere de negrăit. Aceasta îl face să verse lacrimi de umilinţă, amestecate cu bucurie și dulceaţă și iese afară din simţirea lumii și aleargă după Mire, strigând cu glasuri negrăite: „Înapoia Ta alerg, după mireasma mirului Tău, spune-mi Tu, pe Care L-a iubit inima mea, unde-Ţi paști turma, unde dormi în amiaza vederii curate, ca să nu fiu aruncată de la turmele drepţilor. La Tine sunt luminile tainelor mari” (Cânt. 1, 2, 6). Și ducându-l Mirele în cămara vistieriilor Lui ascunse, îl face văzător plin de

---

[448] Sălăşluirea Duhului Sfânt împreună cu umilinţa este una cu o delicateţe extremă a sufletului, contrară grosolăniei manifestate în nepăsare, lăcomie și trufie. În cazul din urmă sufletul se umple de fiare și devine asemenea lor.

[449] Fecioria e dăruirea deplină a sufletului lui Dumnezeu întru totală curăţie, delicateţe și nesfârșită sete de iubire. Acest suflet se lărgește continuu, ca să cuprindă cât mai mult din dragostea nesfârșită a lui Dumnezeu.

[450] În grecește temerea (φόβος) e la masculin, iar sufletul (ψυχή) e la feminin. Aceasta dă putinţă autorului să vorbească de o unire între temere și suflet, din care sufletul naște cuvântul (sau raţiunea) despre Dumnezeu.

înţelepciune al raţiunilor zidirii.

50. Să nu zici în inima ta: îmi este cu neputinţă să dobândesc de aici înainte curăţia fecioriei, după ce am căzut în stricăciunea şi nebunia trupului în multe chipuri. Căci unde se stăruie cu ostenelile pocăinţei şi cu căldura inimii în greaua pătimire şi curg râuri de lacrimi din umilinţa inimii, acolo se dărâmă toate întăriturile, se stinge tot focul patimilor şi se săvârşeşte renaşterea de Sus, prin venirea Mângâietorului; şi sufletul se face iarăşi palat al curăţiei şi al fecioriei. Coborându-se apoi Dumnezeu în acesta, printr-o lumină şi bucurie negrăită, şi şezând pe înălţimea minţii lui ca pe un tron de slavă, dă pacea Sa puterilor lui, zicând: „Pace vouă", din partea patimilor care vă războiesc; „pacea Mea dau vouă", ca să vă mişcaţi potrivit cu firea; „pacea Mea o las vouă" (Ioan 14, 27), ca să vă desăvârşiţi mai presus de fire. Deci tămăduind cele trei părţi ale sufletului prin întreitul dar al păcii şi ridicându-l pe acesta la desăvârşirea întreită şi unindu-l cu Sine, îl face întreg feciorelnic şi frumos, învăluindu-l în buna mireasmă a mirului curăţiei. Şi zice către el: „Scoală-te şi apropie-te de Mine, frumoasa Mea porumbiţă", prin înţelepciunea cu fapta, că iată iarna patimilor a trecut; furtuna gândurilor de plăcere s-a dus odată cu ea; florile virtuţilor s-au arătat cu buna mireasmă a cugetărilor în pământul inimii tale. Ridică-te şi vino aproape de Mine, în cunoştinţa contemplării naturale. Vino, porumbiţa Mea, sub acoperământul şi în întunericul teologiei tainice şi al credinţei tale tare ca piatra, în Mine, Dumnezeul tău (Cânt. 2, 10-14)[451].

51. Fericit este şi părtaş al bunei schimbări şi înălţări cel ce prin înţelepciunea cu fapta a trecut peste zidul deprinderii pătimaşe şi de acolo s-a înălţat, prin cunoştinţă, pe aripile argintate ale nepătimirii, în văzduhul mintal al contemplaţiei lucrurilor, iar de acolo iarăşi a pătruns în întunericul cunoştinţei de Dumnezeu şi s-a odihnit de toate lucrurile sale în Dumnezeu, întru viaţa cea fericită. Fericit este, pentru că făcându-se înger pământesc şi om ceresc, slăveşte pe Dumnezeu în sine şi Dumnezeu îl va slăvi pe el[452].

52. Cei ce iubesc legea lui Dumnezeu (Ps. 118, 165) se bucură de multă

---

[451] Contemplarea naturală şi teologia de taină sunt cele două trepte superioare treptei făptuitoare, prin care se curăţă patimile şi se dobândesc virtuţile. Contemplarea naturală e privirea curată a raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor, care face lumea străvezie pentru Dumnezeu, iar teologia de taină e unirea cu Dumnezeu dincolo de orice cunoaştere a lucrurilor ca existenţe deosebite. De aceea ea are loc „în întuneric", fiind o simţire indefinită a prezenţei infinite a lui Dumnezeu, care se numeşte întuneric din pricina prea multei lumini, pe care niciodată mintea nu o poate cuprinde cu adevărat.

[452] Aici sunt date toate cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc. Cunoştinţa adevărată a lucrurilor sau a raţiunilor lor dumnezeieşti nu se obţine decât în starea de nepătimire. Sufletul eliberat de greutatea patimilor şi-a regăsit aripile, care sunt argintate sau curate de patimi. El poate zbura acum prin lucruri dincolo de caracterul lor de obiecte mărginite în ambianţa infinită a Persoanei lui Dumnezeu.

pace şi nu este sminteală în ei. Fiindcă nu toate câte plac oamenilor plac şi lui Dumnezeu, ci câte par că nu sunt bune sunt foarte bune prin fire celui ce cunoaşte raţiunile lucrurilor şi ale celor ce se petrec în făpturi.

53. Bine este a muri lumii şi a vieţui lui Hristos. Căci altfel nu poate cineva să se nască de Sus, după cuvântul Domnului. Iar dacă nu se naşte de Sus, nu poate nici intra în Împărăţia cerurilor (Ioan 3, 5). Această naştere însă vine din ascultarea de părinţii duhovniceşti. Căci de nu vom da întâi chip în noi seminţei cuvântului prin învăţătura părinţilor şi nu ne vom face fii ai lui Dumnezeu prin ei, nu vom putea să ne naştem de Sus. Aşa s-au născut cei doisprezece din Hristos cel Unul, iar cei şaptezeci s-au născut din cei doisprezece şi s-au făcut fii ai lui Dumnezeu şi Tatălui, după cuvântul Domnului: „Voi sunteţi fiii Tatălui Meu Celui din ceruri” (Matei 5, 45). De aceea şi Pavel zice către noi: „Măcar că aveţi mulţi învăţători, dar nu mulţi părinţi. Eu v-am născut pe voi, fiţi următorii mei” (1 Cor. 4, 15-16).

54. A nu asculta de părintele duhovnicesc după pilda Fiului, Care s-a făcut ascultător Tatălui până la moarte şi cruce (Filip. 2, 8), înseamnă a nu te naşte de Sus[453]. Iar cel ce nu s-a făcut fiu iubit al unui părinte bun, cum va fi părinte, dacă nu s-a născut prin cuvânt şi Duh de Sus? Cum va fi şi el părinte bun al unor fii buni şi cum va naşte copii buni, după chipul bunătăţii părintelui lor? Iar dacă nu e aşa, fără îndoială cum e pomul, aşa va fi şi roada.

55. Lipsa evlaviei este puiul atotrău al iubirii celei rele de argint al pizmei. Iar dacă ea e rea, cu atât mai mult cea care-l naşte. Căci ea face pe fiii oamenilor să preţuiască mai mult dragostea aurului decât dragostea lui Hristos şi înfăţişează pe Făcătorul materiei mai mic decât materia. Căci îi înduplecă să slujească mai mult materiei decât lui Dumnezeu pe cei ce aduc închinare făpturii în locul Făcătorului şi schimbă adevărul lui Dumnezeu în minciună. Iar dacă această boală e un rău aşa de mare, încât primeşte ca un al doilea nume pe cel de slujire la idoli, nu întrece orice răutate sufletul care boleşte de bunăvoie de aceasta?

56. De iubeşti să fii prietenul lui Hristos, să urăşti aurul şi împătimirea lacomă de el, ca pe una ce întoarce cugetul spre el şi-l răpeşte de la preadulcea iubire a lui Iisus, care socotesc că nu se arată în chipul cuvântului, ci în chipul împlinirii poruncilor Lui cu fapta[454]. Iar dacă pofteşti, vai, aur, vei socoti că,

---

[453] Aici se dă un alt sens naşterii de Sus decât naşterii prin botez. Naşterea de sus prin botez trebuie actualizată prin relaţia voluntară de fiu faţă de Tatăl ceresc. Dar această relaţie trebuie cunoscută şi trăită prin relaţii asemănătoare faţă de un părinte duhovnicesc. Cine nu înfăptuieşte în sine o stare filială faţă de un om duhovnicesc nu o poate realiza nici faţă de Tatăl ceresc.

[454] Iubirea adevărată de Iisus nu se arată în simple cuvinte de iubire către El sau despre El, ci în împlinirea cu fapta a poruncilor Lui. Căci aceasta imprimă în fiinţa noastră însăşi iubirea faţă de Iisus.

îngropându-l pe care-l ai, câştigi, dacă dragostea de el o socoteşti câştig şi nu paguba cea mai de pe urmă, odată ce-l pui mai presus de dragostea lui Hristos[455]. Iubind aurul, te vei păgubi de Hristos şi-L vei pierde pe El şi pe Dumnezeu, Care este bunul de căpetenie şi fără de Care nu este viaţă de mântuire oamenilor.

57. Dacă iubeşti aurul, nu iubeşti pe Hristos. Iar dacă nu iubeşti pe Hristos şi iubeşti aurul, ia seama cui te face asemenea acest tiran! Aceluia care era ucenic, dar fără credinţă, care era prieten, dar s-a arătat vânzător şi şi-a bătut joc de Stăpânul tuturor şi a căzut ca un nevrednic din credinţa şi din dragostea faţă de El şi s-a rostogolit în adâncul deznădejdii. Teme-te de pilda aceluia şi ascultă de mine şi fugi de aur şi de dragostea lui, ca să poţi câştiga pe Hristos, dacă te iubeşti pe tine. Căci ştii locul unde a ajuns cel ce a căzut.

58. Nu te grăbi niciodată să ajungi în scaun de întâi-stătător prin aur sau prin ajutorul oamenilor şi prin rugăminţi, fără chemare de Sus, chiar dacă te ştii în stare să foloseşti sufletelor. Căci acestea trei te vor urmări şi una din ele te va ajunge: sau îţi va veni asupra nemulţumirea şi mânia lui Dumnezeu prin felurite greutăţi şi necazuri, căci nu vor lupta împotriva ta numai oameni, ci şi aproape toată zidirea şi-ţi va fi viaţa plină de suspin; sau vei fi scos de acolo cu multă necinste de cei mai tari ca tine; sau vei muri fără vreme, fiind tăiat de la viaţa aceasta.

59. Nu poate să dispreţuiască cineva slava şi necinstea şi să ajungă deasupra plăcerii şi durerii, de nu se va hotărî să privească spre sfârşitul lucrurilor. Căci când va vedea toată slava, plăcerea, desfătarea, bogăţia şi bunăstarea că sfârşesc în nimic şi tuturor le urmează şi pe toate le strică moartea, atunci, dispreţuind deşertăciunea vădită a tuturor lucrurilor omeneşti, îşi va întoarce simţurile (sufletului) spre sfârşiturile lucrurilor dumnezeieşti şi se va prinde de ele. Căci ele sunt cu adevărat şi nu se pot strica nicidecum. Iar prinzându-se de acestea, se ridică deasupra durerii şi plăcerii: a durerii, ca unul ce a biruit iubirea de plăcere, de slavă şi de bani a sufletului; a plăcerii, ca unul ce a lepădat simţirea lumii şi, drept urmare, fie că e slăvit, fie că e dispreţuit, rămâne acelaşi. Căci fie că se află în dureri, fie în odihna trupului, pentru toate mulţumeşte lui Dumnezeu şi nu se coboară cu gândul la cele de jos.

60. Cel ce se nevoieşte trebuie să-şi cunoască mişcările şi preocupările sufletului chiar şi din visurile lui şi să aibă grijă de starea lui. Căci după preocuparea omului dinlăuntru şi după grijile lui sunt şi mişcările trupului, şi nălucirile minţii. Dacă cineva are sufletul iubitor de cele materiale şi de plăceri, îşi năluceşte câştiguri de lucruri şi de bani sau chipuri de femei şi împreunări

---

[455] Iubirea adevărată de Iisus nu se arată în simple cuvinte de iubire către El sau despre El, ci în împlinirea cu fapta a poruncilor Lui. Căci aceasta imprimă în fiinţa noastră însăşi iubirea faţă de Iisus.

pătimaşe, din care vine îmbrăcămintea pătată şi întinăciunea trupului. Iar dacă are sufletul lacom şi iubitor de argint, vede totdeauna aur şi pe acesta îl doreşte, se lăcomeşte după dobânzi şi le aşază în vistierii şi e osândit ca un om fără milă. Dacă are un suflet înclinat spre mânie şi duşmănie, este urmărit de fiare şi de şerpi veninoşi şi e năpădit de temeri şi de spaime. Iar dacă îşi are sufletul îngâmfat de slavă deşartă, îşi năluceşte laude şi primiri din partea mulţumii, scaune de stăpânire şi de conducere şi le socoteşte, chiar când e treaz, pe cele ce încă nu le are ca şi când le are sau le va avea cu siguranţă. Dacă e cu sufletul plin de mândrie şi de trufie, se vede pe sine purtat în trăsuri strălucitoare şi uneori zburând în văzduh şi pe toţi îi vede tremurând de covârşirea puterii lui. La fel şi omul iubitor de Dumnezeu, fiind sârguincios întru lucrarea virtuţii şi drept în nevoinţele pentru evlavie şi cu sufletul curat şi pofta celor materiale, vede în visuri sfârşiturile lucrurilor viitoare şi descoperiri de vedenii înfricoşătoare. Rugându-se pururea, el se ţine în stare de umilinţă şi de pace cu sufletul şi cu trupul şi, când se trezeşte, vede pe obrajii săi lacrimi, iar pe buzele lui are cuvinte către Dumnezeu.

61. Dintre cele ce ni se nălucesc în somn, unele sunt simple visuri, altele vederi, iar altele descoperiri. Visurile sunt toate cele care nu rămân neschimbate în închipuirea minţii, ci se amestecă, se alungă şi se schimbă des dintr-unul într-altul. Din ele nu vine niciun folos pentru cei ce şi le nălucesc, şi după trezire se destramă. Pe acestea trebuie să le dispreţuiască cei ce se nevoiesc. Vederile sunt cele care rămân neschimbate şi nu se prefac dintr-un într-alta, ci rămân întipărite în minte şi neuitate timp îndelungat; de asemenea, cele care arată sfârşituri ale lucrurilor viitoare şi aduc sufletului folos prin umilinţă şi din vedenii înfricoşătoare, făcând pe cel ce le are să-şi adune mintea şi să tremure de vederea înfricoşătoare şi neschimbată a celor ce i se arată. La acestea trebuie să fie cu luare-aminte cei ce se nevoiesc. Iar descoperirile sunt vederile sufletului curat şi luminat, în afară de toată simţirea, care au ca cuprins lucruri şi înţelesuri dumnezeieşti minunate, desluşirea unor taine ascunse ale lui Dumnezeu şi dezlegarea unor mari întrebări ce ni se pun, precum şi schimbarea obştească a unor lucruri lumeşti şi omeneşti.

62. Dintre cele pomenite, cele dintâi sunt ale oamenilor iubitori de cele materiale şi de trup, al căror dumnezeu e pântecele şi săturarea fără măsură, a căror întunecime de minte vine dintr-o viaţă fără de grijă şi tocită de patimi şi cărora le stârnesc dracii năluciri, bătându-şi joc de ei. Cele de al doilea sunt ale celor sârguincioşi şi curăţiţi în simţirile sufletului, care prin cele ce li se arată sunt dăruiţi cu înţelegerea lucrurilor dumnezeieşti şi cu sporirea în oricare. Iar cele din urmă sunt ale celor desăvârşiţi, care stau sub lucrarea Duhului dumnezeiesc şi sunt uniţi cu Dumnezeu datorită sufletului lor ajuns la

cunoaşterea lui Dumnezeu (datorită sufletului teolog)[456].

63. Nu toţi au vederi adevărate în somn, nici nu se întipăresc acestea în mintea tuturor, ci numai aceia care sunt curaţi cu mintea şi limpeziţi în simţurile sufletului şi care aleargă spre contemplarea naturală; numai aceia care nu au nicio preocupare de lucrurile vieţii şi nicio grijă pentru viaţa de aici; aceia ale căror îndelungate flămânziri i-au dus la înfrânarea cuprinzătoare şi ale căror sudori şi osteneli după Dumnezeu au aflat, în locul cel sfânt al lui Dumnezeu, cunoştinţa lucrurilor şi odihna înţelepciunii celei mai înalte; aceia a căror viaţă îngerească e ascunsă la Dumnezeu şi a căror înaintare s-a suit de la sfânta linişte la treapta prorocilor Bisericii lui Dumnezeu. Despre acestea a vorbit Dumnezeu şi lui Moise: „De va fi proroc între voi, Mă voi arăta lui în somn, şi în vedere voi grăi către el” (Num. 12, 6). Iar către Ioil: „Şi va fi după aceasta că voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul, şi fiii voştri şi fiicele voastre vor proroci şi bătrânii voştri vor avea visuri şi tinerii voştri vor avea vedenii” (Ioil 3, 1).

64. Liniştea (isihia) este starea netulburată a minţii, seninătatea sufletului liber şi bucurat, temelia netulburată şi neînvolburată a inimii în Dumnezeu, vederea luminii, cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu, cuvânt de înţelepciune din cuget curat, adâncul înţelesurilor lui Dumnezeu, răpirea minţii, vorbirea cu Dumnezeu, ochiul neadormit, rugăciunea minţii, odihna neostenită în osteneli mari[457] şi, în sfârşit, unirea şi legătura cu Dumnezeu.

65. Câtă vreme sufletul e dezbinat în el însuşi şi puterile lui se mişcă fără rânduială, câtă vreme n-a primit în sine razele dumnezeieşti, nu s-a învrednicit nici de eliberarea din robia cugetului trupesc şi nu s-a bucurat nici de pace. Dacă a încetat de curând războiul patimilor neastâmpărate, sufletul are nevoie de multă tăcere a buzelor, încât să zică asemenea lui David: „Eu ca un surd n-am auzit şi ca un mut nu mi-am deschis gura mea” (Ps. 37, 14). Trebuie să fie pururea trist şi să umble mâhnit pe calea poruncilor lui Hristos, cât e supărat de vrăjmaşi, şi să aştepte venirea Mângâietorului, prin care, primind umilinţa şi lacrimile care-l spală, va dobândi cu adevărat cununa libertăţii[458].

66. Când cel ce pregăteşte în linişte mierea virtuţilor se ridică mai presus

---

[456] Cele trei trepte ale vieţii duhovniceşti se cunosc şi după cele trei feluri de arătări din somn: visuri, vederi şi descoperiri. În cele din urmă are loc o iniţiativă accentuată a Duhului Sfânt.

[457] O stare paradoxală: odihna sufletului în Dumnezeu este în acelaşi timp o necontenită lărgire pentru a cuprinde nesfârşitul vieţii şi iubirii Lui. E o nesăturare a dorinţei de înţelegere şi de cuprindere a acestei vieţi. Dar e odihnă, pentru că sufletul nu mai vrea să plece din Dumnezeu, nu mai găseşte ceva mai bun afară de el.

[458] E cununa eliberării de patimile înrobitoare, care-l duc pe om unde vor fără voia lui. Aceasta e o adevărată coroană împărătească pentru om. El e restabilit ca împărat peste lucruri şi peste trup, ca împreună-împărat cu Hristos.

de slăbiciunea trupului, prin nevoinţele iubirii de înţelepciune şi puterile sufletului său se înalţă din cugetarea căzută, la starea cea după fire; când se va umple de razele Duhului şi, curăţându-şi inima cu lacrimi, va îmbrăca nestricăciunea morţii de viaţă făcătoare a lui Hristos[459], şi, şezând în foişorul liniştii[460], va primi şi el pe Mângâietorul ca o limbă de foc, atunci e dator să grăiască cu îndrăzneală lucrurile măreţe ale lui Dumnezeu şi să binevestească dreptatea Lui în Biserica cea mare (Ps. 34, 17), ca unul ce a primit în inima sa legea Duhului[461]. E dator să facă aceasta, ca să nu fie ca sluga aceea vicleană care a ascuns talantul Stăpânului său şi să fie aruncat în focul cel veşnic. Aşa a făcut şi David care, spălându-şi păcatul prin pocăinţă şi primind iarăşi darul prorocesc, neputând să ascundă binefacerea aceasta, a zis către Dumnezeu: „Iată buzele mele nu le voi împiedica; Doamne, Tu ştii, dreptatea Ta n-am ascuns-o în inima mea. Adevărul Tău şi mântuirea Ta le-am grăit. N-am ascuns mila Ta şi adevărul Tău de la adunare multă” (Ps. 39, 12-14).

67. Mintea curăţată de tot noroiul se face sufletului cer înstelat de înţelesuri strălucitoare şi atotluminoase, şi Soarele dreptăţii luminează în ea, trimiţând în lume razele luminoase ale cunoştinţei de Dumnezeu (ale teologiei). Iar raţiunea acestei minţi, făcându-se curată, scoate din adâncul înţelepciunii raţiunile simple şi neamestecate ale lucrurilor şi descoperirile lămurite ale celor ascunse, înfăţişându-le minţii, pentru a cunoaşte care este adâncul, înălţimea şi lărgimea conştiinţei lui Dumnezeu. Şi mintea, primindu-le pe acestea la sânul ei în chip firesc, face cunoscute adâncurile Duhului, prin cuvânt, tuturor celor ce au Duh dumnezeiesc în cele dinlăuntru şi dă pe faţă vicleniile dracilor şi povesteşte tainele Împărăţiei cerurilor (Ps. 39, 12-13)[462].

---

[459] Moartea de viaţă făcătoare a lui Hristos a adus nestricăciunea în trupul Său prin Înviere şi o aduce şi în om, prin eliberarea lui de patimile care-l robesc proceselor naturii ce-l duc la moarte sau la ultima neputinţă, privându-l de libertatea mişcării sinei sale indefinite în infinitatea dumnezeiască.

[460] Într-un foişor înălţat din Ierusalim, sau în locul păcii, în stare de rugăciune L-au primit şi Apostolii pe Duhul Sfânt. De aceea, numai având pacea din partea grijilor care mărginesc şi trec sufletul de la una la alta şi numai aflându-se adunat prin rugăciune în indefinitul sinei sale şi în legătură cu infinitatea dumnezeiască, îi vine şi celui ce se nevoieşte, din acea infinitate, iubirea simţită a lui Dumnezeu, în Persoana Sfântului Duh.

[461] Căci şi Apostolii, după ce au primit pe Duhul Sfânt, au pornit cu focul entuziasmului aprins în ei de El la propovăduire. Propovăduirea e urmarea primirii Duhului Sfânt, e căldura comunicării care iradiază din focul acestui entuziasm aprins de El.

[462] Mintea curăţată se bolteşte ca un cer peste suflet. Pe cerul acesta luminează Soarele dumnezeiesc, sau el e mediul străveziu al acestui Soare. Mintea sufletului nu mai e închisă, căci nu mai e umplută de lucruri mărginite, ci e deschisă lui Dumnezeu cel infinit şi atotluminos. Dar e deschisă când e curată. Prin aceasta mintea vede şi mai

68. Dorinţele şi imboldurile trupeşti le opreşte înfrânarea, şi aprinderile inimii le răceşte citirea dumnezeieştilor Scripturi, le smereşte rugăciunea neîncetată şi le potoleşte, ca un untdelemn, umilinţa.

69. Nimic nu face pe om aşa de mult împreună-vorbitor cu Dumnezeu ca rugăciunea curată şi nematerială[463]. Pe cel ce se roagă cu gândul, ea îl ştie unit fără împărtăşire cu Cuvântul, atunci când sufletul şi l-a spălat cu lacrimi şi l-a îndulcit cu dulceaţa umilinţei şi l-a luminat cu lumina Duhului.

70. E bună şi cantitatea în cântarea rugăciunilor, atunci când e stăpânită de stăruinţă şi luare-aminte. Dar ceea ce dă viaţă sufletului este calitatea; aceasta pricinuieşte şi roada. Iar calitatea cântării şi rugăciunii stă în a se ruga cineva cu duhul şi cu mintea. Şi se roagă cineva cu mintea când, rugându-se şi cântând, priveşte la înţelesul ce se află în dumnezeiasca Scriptură şi primeşte prin aceasta urcuşuri de înţelesuri în inima sa, prin cugetări vrednice de Dumnezeu. Sufletul, fiind răpit de acestea în chip înţelegător în văzduhul luminii, e luminat şi curăţat tot mai mult şi se ridică întreg spre ceruri, unde vede frumuseţile bunătăţilor rânduite sfinţilor. Aprinzându-se de dorinţa acestora, îndată sloboade din ochi rodul rugăciunii şi lacrimile încep să-i curgă sub lucrarea de lumină făcătoare a Duhului[464]. Gustul acestora e atât de dulce, încât cel ce s-a făcut părtaş de ele uită uneori şi de hrana trupească. Acesta este rodul rugăciunii, care răsare în sufletele celor ce se roagă din calitatea gândită a cântării.

71. Unde se vede roada Duhului, acolo este şi calitatea gândită a rugăciunii. Şi unde e calitatea aceasta, acolo e foarte bună şi cantitatea cântării. Iar unde nu se arată rodul, e seacă şi calitatea. Şi dacă aceasta este uscată, de

---

bine care este adâncimea şi înălţimea şi lărgimea nesfârşită a lui Dumnezeu. Pe acestea le face apoi cunoscute prin cuvânt tuturor celor ce au şi ei duh şi sunt dispuşi să le primească.

[463] E rugăciunea fără gânduri şi chipuri împrumutate de la lucruri. Această rugăciune nu mai are nimic care să se intercaleze între minte şi Dumnezeu, care să întrerupă dialogul ei cu El, care să facă mintea să se mărginească după chipul lucrurilor şi să nu mai vadă prin indefinitul ei infinitatea dumnezeiască.

[464] Cunoaşterea cea mai înaltă de Dumnezeu şi lacrimile fac casă bună. Căci e o cunoaştere prin „vedere” a bunătăţilor iubirii lui Dumnezeu ce ne aşteaptă sau ni se dăruiesc în parte încă de acum. Mai bine zis e o cunoaştere şi o simţire a iubirii nesfârşite a lui Dumnezeu, care nu se poate să nu stoarcă lacrimi. Iar această cunoaştere prin vedere şi prin trăire are loc în starea rugăciunii mintale sau înţelegătoare, a rugăciunii care reprezintă starea de dialog direct a minţii cu Dumnezeu, de adunare a minţii în indefinitul ei în faţa infinităţii iubirii lui Dumnezeu. Ca şi Sfântul Simeon, dascălul său, Nichita uneşte strâns lumina Duhului, sau vederea nesfârşitului dumnezeiesc, cu lacrimile, şi pe amândouă cu rugăciunea, ca nemijlocită convorbire a sufletului cu Dumnezeu cel preadulce în manifestarea iubirii Lui nesfârşite.

prisos este şi cantitatea, care deşi înseamnă deprinderea trupului, totuşi nu aduce celor mai mulţi niciun câştig.

72. Rugându-te şi cântând psalmi Domnului, ia aminte la viclenie. Căci dracii sau ne înşală, furişându-ne în simţirea sufletului să spunem unele în locul altora, abătând stihurile psalmilor spre hulire, ca să zicem cu gura cele ce nu se cuvin; sau, făcând noi începutul psalmilor, pun sfârşit cuvântului nostru, risipindu-le pe celelalte din minte; sau ne întorc mereu la acelaşi stih, nelăsându-ne, din pricina uitării, să găsim stihul următor al psalmului; sau, aflându-ne la mijlocul psalmului, iau deodată din mintea noastră toată amintirea stihurilor rostite, încât nici nu ne mai aducem aminte ce stihuri am avut în gură şi nu mai putem să le aflăm şi să le aducem iarăşi pe limbă. Iar aceasta o fac ca să ne arunce în negrijă şi în trândăvie şi ca să zădărnicească roadele rugăciunii noastre, punându-ne în minte că s-a făcut târziu. Tu însă stăruie cu putere şi urmăreşte psalmul cu şi mai multă linişte, ca să culegi folosul rugăciunii din stihuri, prin vedere (contemplare), şi să te îmbogăţeşti cu luminarea Duhului, care se iveşte în sufletele celor ce se roagă[465].

73. Când ţi s-ar întâmpla una ca aceasta în vreme ce te rogi cu luare-aminte, să nu te lenevești şi să cazi în nepăsare, nici să nu preţuieşti mai mult odihna trupului decât folosul sufletului, luând seama că e ceasul târziu. Ci unde ţi se va întâmpla robirea minţii, acolo să stai pe loc. Dacă ţi s-ar întâmpla spre sfârşitul psalmului, revino din nou cu toată râvna la început şi, pornind de la început, urmăreşte iarăşi psalmul pe calea lui, chiar dacă ţi s-ar întâmpla de mai multe ori într-un ceas robirea minţii. Făcând tu aceasta, dracii nu vor putea suferi răbdarea stăruinţei şi încordarea râvnei tale şi, umplându-se de ruşine, se vor depărta de la tine.

74. Să cunoşti fără greşeală că rugăciunea neîncetată este aceea care nu se isprăveşte din suflet toată ziua şi toată noaptea. Ea nu se arată privitorilor în întinderea mâinilor sau în înfăţişarea trupului şi în sunetul limbii, ci se face cunoscută celor ce ştiu să înţeleagă, în meditaţia cugetării, în lucrarea minţii şi în pomenirea lui Dumnezeu cu umilinţă stăruitoare.

75. Cineva poate să stăruie pururea în rugăciune, când îşi are gândurile adunate în minte întru pace şi evlavie multă, săpând cu ele adâncurile lui

---

[465] Se stăruie asupra rugăciunii prin cuvinte şi psalmodiere şi asupra legăturii ei cu contemplaţia, care se iveşte din aprofundarea în înţelesul cuvintelor. E necesară rostirea stăruitoare a cuvintelor rugăciunii, căci prin aceasta se face un efort şi se ţine cugetarea la înţelesurile din ele, al căror cuprins niciodată nu se epuizează. Altfel, sub pretextul unei contemplări nemijlocite de cuvintele rugăciunii rostite, se produce o împrăştiere neglijentă a cugetării şi nu se dobândeşte o adâncire în aceleaşi înţelesuri inepuizabile exprimate prin rugăciune. Nu trebuie să rostim nici cuvintele rugăciunii fără concentrarea minţii, dar nu trebuie să neglijăm, sub pretextul contemplării, nici rostirea cuvintelor rugăciunilor.

Dumnezeu[466] şi căutând să guste de acolo preadulcea băutură a vederii (contemplării). Dacă lipseşte această pace, nu poate. Căci rugăciunea neîncetată a dobândit-o numai acela ale cărui puteri sufleteşti înaintează prin cunoştinţă[467].

76. De cânţi rugăciune lui Dumnezeu şi un frate stă la uşa chiliei tale şi bate, să nu pui mai presus fapta rugăciunii decât fapta dragostei şi să treci cu vederea pe fratele tău. Căci acest lucru nu e plăcut lui Dumnezeu. El vrea untdelemnul iubirii, şi nu jertfa rugăciunii. Lăsând deci darul rugăciunii, dă cuvânt de iubire fratelui, slujindu-l pe el. Apoi, întorcându-te, adu darul tău Tatălui duhurilor, cu lacrimi şi cu inimă zdrobită, şi duh drept se va înnoi în cele dinlăuntru ale tale.

77. Taina rugăciunii nu se săvârşeşte în vreme şi în loc hotărât. Căci de hotărăşti cele ale rugăciunii în ceasuri şi timpuri şi locuri, timpul rămas în afară îşi varsă veninul în alte lucruri ale deşertăciunii[468]. Rugăciunea înseamnă mişcarea necontenită a minţii în jurul lui Dumnezeu; fapta ei stă în învârtirea sufletului în jurul lucrărilor dumnezeieşti; iar sfârşitul ei e lipirea cugetării de Dumnezeu şi înălţarea la un singur duh cu El, după regula şi cuvântul Apostolului.

78. Chiar dacă ţi-ai omorât mădularele şi ţi-ai înviat sufletul prin duh şi te-ai învrednicit de daruri mai presus de fire de la Dumnezeu, să nu-ţi laşi puterea cugetătoare a sufletului să lenevească, ci obişnuieşte-o să-şi mişte pururea amintirea în jurul păcatelor ce le-ai săvârşit şi a chinurilor iadului şi socoteşte-te cu mintea vrednic de osândă. Învârtindu-ţi astfel mintea în acestea şi socotindu-te aşa, îţi vei păstra duhul înfrânt şi vei avea în tine izvorul umilinţei, izvorând râurile harului dumnezeiesc, iar pe Dumnezeu căutând la tine şi dându-ţi din Duhul Său pentru sporirea inimii tale[469].

79. Postul cu dreaptă socoteală, având ca însoţitoare privegherea împreunată cu cugetarea şi cu rugăciunea, face pe cel ce se nevoieşte cu el să ajungă repede la hotarul nepătimirii, când acesta îşi are sufletul inundat de

---

[466] E vorba nu de gândurile despre lucruri, ci de gândurile referitoare la Dumnezeu sau aduse de Dumnezeu în minte.

[467] Se face o legătură între putinţa rugăciunii neîncetate şi înaintarea cunoaşterii la înţelesuri tot mai adânci ale lui Dumnezeu. Aici nu apare plictiseala de rugăciune.

[468] Timpul este prilejul unui dialog necontenit cu Dumnezeu. Altfel nu înaintăm prin el spre Dumnezeu, nu e legat de veşnicie, ci devine fără rost. Desigur că dialogul acesta, fiind un dialog al iubirii, toată fapta de iubire dă timpului un rost, îl scapă de deşertăciune. Altfel timpul rămâne deşert şi-şi varsă veninul deşertăciunii în toate preocupările noastre.

[469] Sufletul e lipit prin umilinţă atât de mult de Dumnezeu, încât harul pare a izvorî chiar din el; dar pe de altă parte Dumnezeu e trăit în modul cel mai accentuat ca Persoană ce caută la om şi-i dăruieşte Duhul Său, îmbogăţindu-l neîncetat.

lacrimi pentru prisosinţa smereniei şi când arde de dragostea lui Dumnezeu. Pe cel ajuns aici, postul îl duce la pacea duhului care este mai presus de orice minte slobodă şi-l uneşte prin dragoste cu Dumnezeu.

80. Nu se mândreşte împăratul pentru slava şi împărăţia sa atât de mult şi nu se bucură de stăpânire, cum se bucură monahul pentru nepătimirea sufletului şi pentru lacrimile de umilinţă. Căci mândria celui dintâi se veştejeşte împreună cu împărăţia. Dar fericita nepătimire a celui de-al doilea rămâne, împreună cu bucuria pentru ea, în veacuri nesfârşite. Unul ca acesta se învârteşte în mijlocul oamenilor, în vremea vieţii de aici, ca o roată, apropiindu-se puţin de pământ şi de cei de pe el, pentru trebuinţa firii, dar mişcându-se în întregime ca pe un glob în văzduhul minţii şi purtând în sine îmbinate, ca într-un cerc, începutul şi sfârşitul, şi întipărite, în cununa smereniei, chipurile darurilor. Acesta are drept masă îmbelşugată contemplaţia lucrurilor şi ca băutură, paharul înţelepciunii; iar ca odihnă, pe Dumnezeu.

81. Cel ce s-a predat pe sine de bunăvoie ostenelilor pentru virtute şi străbate cu căldură calea nevoinţei se învredniceşte de mari daruri de la Dumnezeu. De aceea, înaintând spre mijloc, ajunge la descoperiri şi vederi dumnezeieşti. Şi se face întreg cu atât mai luminat şi mai înţelept, cu cât îşi întinde mai mult osteneala nevoinţelor. Dar cu cât urcă spre înălţimea vederii, cu atât stârneşte mai mult şi pizma cea mare a dracilor pierzători împotriva sa. Căci nu rabdă aceştia să vadă om strămutat în fire de înger. Din pricina aceasta întind împotriva lui, când acesta nu bagă de seamă, săgeata ascuţită a părerii de sine. Dacă va descoperi viclenia şi va fugi în cetatea smereniei, dispreţuindu-se pe sine, va scăpa de pierzania mândriei şi va intra la limanurile mântuirii. De nu se va întâmpla aşa, ci va fi părăsit de Sus, va fi dat duhurilor care-l cer spre pedepsirea fără de voie, fiindcă nu s-a lăsat cercat de cea de bunăvoie. Iar aceste duhuri sunt iubitoare de plăcere, iubitoare de trup, viclene şi pline de mânie. Ele îl umilesc cumplit prin necazurile pe care le aduc, până ce-şi va cunoaşte neputinţa sa, şi plângând va scăpa de încercări şi va zice şi el cu David: „Bine este că m-ai smerit pe mine, ca să văd dreptăţile Tale” (Ps. 118, 71).

82. Dumnezeu nu vrea ca noi să fim pururea înjosiţi de patimi, ci, urmăriţi de ele ca nişte iepuri, să-L socotim numai pe El stâncă de scăpare. Căci altfel n-ar fi zis: „Eu am zis: dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui preaînalt” (Ps. 81, 6). El mai vrea să fim şi ca nişte cerbi care aleargă pe munţii înalţi ai poruncilor Sale şi însetează după apele de viaţă făcătoare ale Duhului. În felul acesta, precum aceia, mâncând prin fire şerpii, prefac în chip ciudat prin căldura din multa alergare firea veninoasă a lor în colţ de iarbă, fără să se vatăme, aşa şi noi, primind în pântecele cugetării orice gând pătimaş, să-l prefacem, prin alergarea însetată pe calea poruncilor lui Dumnezeu şi cu puterea Duhului şi prin predarea noastră lui Dumnezeu, în faptă bine mirositoare şi mântuitoare a virtuţii, ca să ne arătăm ca unii ce ne robim tot

cugetul, prin faptă, ascultării lui Hristos. Căci lumea de Sus are trebuinţă, pentru a se umple, nu de oameni pământeşti şi nedesăvârşiţi, ci de cei duhovniceşti şi desăvârşiţi, care aleargă spre bărbatul desăvârşit al plinătăţii lui Hristos.

83. Cel ce se învârteşte pururea în loc şi nu vrea să se mişte mai departe se aseamănă catârului ce se mişcă pe acelaşi loc în jurul maşinii de treierat. Căci cel ce se nevoieşte pururea cu trupul şi se îndeletniceşte numai cu deprinderea trupului, prin toată greaua pătimire, se păgubeşte cât se poate de mult fără să bage de seamă, neînţelegând scopul voii dumnezeieşti. Deprinderea trupească, după Pavel (1 Tim. 4, 8), spre puţine foloseşte, până ce nu e înghiţit cugetul trupesc de păraiele pocăinţei şi nu vine în trup omorârea de viaţă făcătoare a Duhului şi nu împărăteşte legea Duhului în trupul nostru cel muritor. Dar evlavia sufletului, care se vede prin cunoştinţa lucrurilor şi a ramurilor nemuritoare, adică a cugetărilor dumnezeieşti, ca un pom al vieţii în lucrarea înţelegătoare a minţii, e pretutindeni şi în toate de folos. Căci ea lucrează curăţia inimii şi aduce pace între puterile ei; aduce luminarea minţii, curăţia trupului, neprihănirea, înfrânarea cuprinzătoare, smerita cugetare, umilinţa, dragostea, sfinţenia, cunoştinţa cerească, înţelepciunea cuvântului şi vederea lui Dumnezeu. Deci cel ce a înaintat de la multa deprindere la o astfel de desăvârşire a evlaviei a trecut Marea Roşie a patimilor şi a intrat în pământul făgăduinţei, în care curg laptele şi mierea cunoştinţei de Dumnezeu, desfătarea nesecată a sfinţilor.

84. Cel ce nu s-a hotărât să se ridice din cele din parte şi spre puţin folositoare şi să se suie spre cele întru totul folositoare, mănâncă încă pâinea de orz întru sudoarea feţei sale, după rânduirea de Sus a lui Dumnezeu. De aceea, sufletul lui nu simte dorul manei cunoscute cu mintea şi a apei care curge din piatra lovită pe seama lui Israel. Dar cei ce a auzit cuvintele: „Sculaţi, să mergem de aici” (Ioan 14, 31) şi, trezit de glasul Învăţătorului, s-a sculat de la lucrarea ostenitoare şi a încetat să mai mănânce din pâinea durerii, acela, lepădându-se de simţire şi gustând din paharul înţelepciunii lui Dumnezeu, a cunoscut că bun e Domnul, ca unul care, după ce a împlinit legea poruncilor în slujirea Cuvântului, s-a urcat în foişor, aşteptând pogorârea Mângâietorului.

85. Trebuie să păşim spre cele ce ne stau înainte după rânduielile şi treptele vieţii înţelepte. Trebuie să urcăm cu sârguinţă spre ceea ce e aşezat mai sus, ca unii ce ne mişcăm neîncetat în jurul lui Dumnezeu şi nu cunoaştem niciodată vreo oprire în mersul spre mai bine. De la nevoinţa cu fapta să înaintăm la contemplaţia naturală a zidirii. De la aceasta trebuie să urcăm la cunoaşterea tainică a lui Dumnezeu şi să ne odihnim în ea de toate faptele deprinderii trupeşti, ca unii ce ne-am ridicat deasupra slăbiciunii trupului şi am primit cunoştinţa adevăratei drepte socoteli şi dreapta socoteală însăşi. Iar dacă n-am primit încă cunoştinţa acestei drepte socoteli (discernământ) şi încă nu ştim să păşim spre cele ce ne stau înainte şi să ne întindem spre ceea ce e

mai desăvârşit, suntem încă mai răi decât cei din lume, care nu cunosc nici regula înaintării de la vrednicia pe care o au, nici statornicia urcuşului până ce se vor urca la ceea ce e deasupra celorlalte vrednicii (trepte) şi-şi vor odihni acolo dorul lor[470].

86. Sufletul ce se curăţă în chip încordat, cu multă căldură, prin ostenelile nevoinţei e înconjurat de lumina dumnezeiască şi începe să vadă puţin câte puţin, în chip firesc, frumuseţea dată lui de la început de Dumnezeu şi să se lărgească în dragostea Celui ce l-a făcut pe el[471]. Dar cu cât i se fac mai limpezi razele Soarelui dreptăţii în urma curăţirii, şi i se dezvăluie şi se face cunoscută frumuseţea firească, cu atât îşi înmulţeşte şi ostenelile nevoinţei spre o tot mai mare curăţire a sa, ca să cunoască în chip curat slava darului de care s-a învrednicit şi să redobândească vechea nobleţe şi să refacă chipul curat şi netulburat de cele materiale pentru Cel ce l-a zidit. Şi nu slăbeşte nicidecum în sporirea ostenelilor, până ce nu se curăţă de toată pata şi întinăciunea şi nu se face vrednic de vederea şi de convorbirea cu Dumnezeu[472].

87. „Descoperă ochii mei şi voi înţelege minunile legii Tale” (Ps. 118, 18), strigă către Dumnezeu cel acoperit de ceaţa cugetului pământesc. Căci neştiinţa minţii pământeşti, fiind o ceaţă şi un întuneric adânc ce acoperă vederea sufletului, îl face pe acesta întunecat şi înnegurat de nu poate înţelege cele dumnezeieşti şi omeneşti, nefiind în stare să privească spre razele luminii dumnezeieşti sau să se bucure de bunătăţile acelea pe care „ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit” (1 Cor. 2, 9). Dezvăluindu-i-se ochii prin pocăinţă, sufletul vede acestea în chip curat, le aude întru cunoştinţă şi le pricepe cu înţelegerea[473]. Dar nu numai atât, ci pune şi trepte ale acestor înţelesuri în inima sa şi, gustând din dulceaţa lor, îşi limpezeşte cunoştinţa. Iar prin cuvânt de înţelepciune de la Dumnezeu descrie tuturor bunătăţile minunate ale lui Dumnezeu, pe care le-a gătit celor ce-L iubesc pe El şi îndeamnă pe toţi să vină la împărtăşirea de ele, prin multe nevoinţe şi lacrimi.

---

[470] Toate acestea sunt conforme cu viziunea Sfântului Grigorie de Nyssa şi a Sfântului Maxim Mărturisitorul. „Stabilitatea urcuşului” înseamnă persistenţa în urcuş, „mişcarea stabilă” *(motus stabilis).* Dorul nu se poate odihni din întinderea lui însetată, decât când a ajuns în indefinita infinitate a lui Dumnezeu.

[471] Numai luminat de lumina dumnezeiască, cel ce se nevoieşte îşi cunoaşte, prin curăţie, natura sa adevărată, făcută pentru infinitatea plină de înţelesuri şi de iubire a lui Dumnezeu, cum numai în relaţie iubitoare cu alte subiecte umane pune în valoare posibilităţile cele mai proprii ale sale, ascunse în bogăţia descoperită a sinei sale.

[472] E o afirmare clară a conlucrării celui ce se nevoieşte cu Dumnezeu. Fiecare face să sporească din treaptă în treaptă lucrarea celuilalt.

[473] Pocăinţa dă sufletului puterea de a se cunoaşte şi de a cunoaşte tot mai bine şi pe Dumnezeu Însuşi. Pocăinţa e descoperirea adâncurilor sale în legătură cu adâncurile lui Dumnezeu, de care depinde adâncimea sa şi din care se hrăneşte.

88. Darurile Duhului Sfânt fiind şapte, Scriptura, începând de la cel dintâi, le numără de la înţelepciune şi coboară spre sfârşit până la frica dumnezeiască a Duhului. Deci zice: „Duhul înţelepciunii, duhul înţelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoştinţei, duhul evlaviei şi duhul temerii de Dumnezeu” (Is. 11, 2). Noi însă trebuie să începem de la temerea care curăţă, adică de la frica de chinuri, ca prin aceasta, depărtându-ne mai întâi de rău şi curăţându-ne prin pocăinţă de petele păcatului, să ajungem la frica duhului cea curată, mergând pe calea ce duce la ea şi odihnindu-ne în ea de toată lucrarea virtuţii.

89. Cel ce a început de la frica de osândă şi înaintează la curăţia inimii, prin lacrimile pocăinţei, se umple mai întâi de înţelepciune, deoarece temerea este începutul ei, după cuvântul Scripturii (Pilde 1, 7); apoi de înţelegere, după aceea de sfat, prin care îmbrăţişează cu bun sfat cele de folos. Înaintând până aici prin lucrarea poruncilor, se înalţă la cunoştinţa lucrurilor şi primeşte ştirea adevărată despre lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti. După aceea, făcându-se întreg locaş al evlaviei, se desăvârşeşte urcându-se în cetăţuia de pe vârf a iubirii. Şi îndată îl primeşte temerea curată a duhului spre a păzi vistieria Împărăţiei cerurilor sălăşluită în sine[474]. Această temere, fiind foarte mântuitoare, face pe cel ce s-a înălţat la locul dragostei să fie plin de cutremur şi să susţină lupta, de teamă să nu cadă de la o asemenea înălţime a dragostei lui Dumnezeu şi să fie aruncat iarăşi în temerea înfricoşătoare de chinuri[475].

90. Altfel citesc Scripturile cei începători în viaţa de evlavie, altfel cei ce au înaintat până la mijloc şi altfel cei ce au alergat până la desăvârşire. Celor dintâi citirea le este pâinea de la masa lui Dumnezeu, care susţine inimile lor în sfinţitele nevoinţe ale virtuţii şi le dă vigoarea tăriei pentru lupta cu duhurile care pricinuiesc patimile, şi-i face luptători viteji împotriva dracilor, ca să poată zice: „Gătit-ai înaintea mea masă împotriva celor ce mă necăjesc pe mine” (Ps. 22, 5). Celor de-al doilea, le este vin din potirul dumnezeiesc, înveselind inimile lor şi scoţându-i din ei înşişi prin puterea înţelesurilor şi ridicându-le mintea de la litera care-i omoară, ca să cerceteze adâncurile duhului ei şi să le fie întreagă născătoare şi descoperitoare de înţelesuri, încât să poată spune şi aceştia, cu drept cuvânt: „Paharul Tău mă îmbată cu tăria lui” (Ps. 22, 5). Iar celor din urmă, le este untdelemn al Duhului dumnezeiesc, înfrăgezindu-le sufletul, îmblânzindu-l şi smerindu-l prin covârşirea iluminărilor dumnezeieşti şi ridicându-l mai presus de slăbiciunea trupului, ca să poată striga şi ei, bucurându-se: „Vărsat-ai untdelemn peste capul meu şi mila Ta mă va urma în

---

[474] De aceea s-a spus că cel ce se nevoieşte, înălţat până la dragostea de Dumnezeu, se odihneşte în frica de El. E frica de a nu pierde dragostea de Dumnezeu şi a lui Dumnezeu.

[475] Toate virtuţile încep de la frica de chinuri şi sfârşesc la frica curată, care păzeşte virtuţile dobândite şi cu deosebire dragostea.

toate zilele vieţii mele" (Ps. 22, 5, 6).

91. Câtă vreme tindem spre Dumnezeu cu stăruinţă, prin iubirea de înţelepciune cu fapta, întru sudoarea feţei, micşorând patimile trupului, Domnul mănâncă cu noi la masa darurilor Sale pâinea cea spre fiinţă, câştigată din plugăria virtuţilor, care sprijină inimile oamenilor. Dar când prin nepătimire se sfinţeşte în noi numele Său şi el împărăţeşte în toate puterile sufletului nostru, împăcând cele răzvrătite şi supunând ceea ce e rău, gândului bun, şi voia Lui se face şi pe pământ ca în cer, atunci bea cu noi întru Împărăţia Sa venită la noi băutura nouă, mai presus de cuvânt, a înţelepciunii Cuvântului, amestecată cu umilinţa şi cunoştinţa unor taine mari[476]. Iar ajungând noi la împărtăşirea de Duhul Sfânt şi schimbându-ne cu schimbarea cea bună întru înnoirea minţii noastre, atunci El, Dumnezeu fiind, va fi cu noi ca şi cu nişte dumnezei, ca unul ce Şi-a făcut trupul nemuritor[477].

92. Când apa neînfrânată a gândurilor pătimaşe ale minţii va fi stăvilită de venirea Sfântului Duh şi sărătura cugetărilor necuviincioase şi adâncul prăpăstios al amintirilor va fi astupat prin înfrânarea şi gândul morţii, Duhul dumnezeiesc al pocăinţei va sufla şi se vor coborî apele umilinţei cu care Dumnezeu şi Stăpânul, vărsându-le în vasul de spălat al pocăinţei, va spăla picioarele noastre cele cunoscute cu mintea şi le va face vrednice să calce în curtea Împărăţiei Sale.

93. Cuvântul lui Dumnezeu, făcându-se trup şi dând subzistenţă firii noastre în Sine şi aflându-se om desăvârşit, afară de păcat, a îndumnezeit-o, zidind-o pe aceasta din nou, ca Dumnezeu desăvârşit. Şi fiind Raţiune a primei Minţi şi Dumnezeu, s-a unit cu partea raţională a firii omeneşti, dându-i aripi ca să zboare la înălţime şi să cugete şi să gândească la cele dumnezeieşti[478]. Dar fiind şi foc, a întărit puternic cu focul fiinţial şi dumnezeiesc iuţimea firii omeneşti, împotriva patimilor şi a dracilor[479]. În sfârşit, fiind ţinta dorinţei

---

[476] Cunoştinţa tainelor mari, mai presus de cuvânt, ale Cuvântului cel personal şi iubitor, mai bine zis infinit iubitor, e ca o băutură care îmbată de entuziasm şi de bucurie, producând o adevărată uitare de sine, dar în acelaşi timp o uimire care-l face pe om să nu se confunde cu Dumnezeu, pentru că în uimire trăieşte ceea ce nu este al lui. În tot urcuşul duhovnicesc Dumnezeu urcă cu noi.

[477] Dacă nu Şi-ar fi făcut trupul nemuritor, n-ar mai fi cu noi şi ca om, deci apropiat de noi. În acest caz n-ar mai fi decât Dumnezeu, departe de noi. Deci n-am mai fi nici noi aproape de El ca Dumnezeu şi om. În acest caz n-am putea să ne folosim deplin de El pentru îndumnezeirea noastră, n-am putea să intrăm în legătură cu infinitul iubirii dumnezeieşti revărsat în indefinitul naturii noastre omeneşti, asumată de Fiul lui Dumnezeu.

[478] Raţiunii omeneşti i se deschid, prin faptul că e personalizată în Raţiunea ipostatică dumnezeiască, înălţimile nesfârşite ale vieţii lui Dumnezeu şi înţelesurile adâncite în Dumnezeu ale tuturor lucrurilor create şi susţinute de El şi în El.

[479] Dumnezeu e foc fiinţial, adică foc prin fiinţă, foc al bucuriei şi al entuziasmului

întregii firi raţionale şi odihna poftei ei, a lărgit partea poftitoare a firii noastre, ca să se poată împărtăşi de bunătăţile vieţii veşnice cu dragoste plină de simţire. Şi aşa, înnoind omul întreg în Sine, l-a făcut din vechi nou, ca să nu mai poarte în starea reînnoită niciun motiv de învinovăţire a Cuvântului ziditor[480].

94. Liturghisind Cuvântul în Sine rezidirea noastră, s-a jertfit El Însuşi pe Sine pentru noi prin cruce şi moarte şi dă pururea trupul Său neprihănit să fie jertfit şi ni-L îmbie în fiecare zi spre hrană susţinătoare de suflet. Astfel, mâncând trupul şi bând sângele preacinstit al Său, putem să ajungem, întru simţirea sufletului, prin împărtăşire, mai buni decât suntem. Amestecaţi cu acestea, suntem prefăcuţi din ceea ce e mai mic în ceea ce e mai mare şi uniţi în chip îndoit cu Cuvântul îndoit, adică prin trup şi suflet raţional, cu Dumnezeu cel întrupat şi de-o fiinţă cu noi după trup, ca să nu mai fim ai noştri, ci ai Celui ce ne-a unit pe noi cu Sine, prin masa nemuritoare, şi ne-a făcut să fim prin lucrare ceea ce este El prin fire[481].

95. Drept aceea, dacă ne vom apropia să mâncăm din pâinea aceasta şi să bem din potirul acesta prin cele două puteri ale firii, după ce ne-am făcut cercaţi întru ostenelile virtuţilor şi ne-am curăţit prin lacrimi, Cuvântul îndoit se amestecă cu noi întreg, întru blândeţe, prefăcându-ne în ai Săi, ca unul ce e întrupat şi de-o fiinţă cu noi, după omenitate; şi îndumnezeindu-ne întregi prin raţiunea cunoştinţei[482], şi făcându-ne ai Săi, ca pe unii ajunşi de un chip cu Sine şi fraţi cu El, Care e Dumnezeu şi de-o fiinţă cu Tatăl. Dar dacă se apropie de noi, aflându-ne amestecaţi cu conţinutul patimilor şi pătaţi de întinăciunea păcatului, ne arde şi ne topeşte întregi cu focul care mistuie în chip firesc păcatul şi taie viaţa noastră nu cu voia bunătăţii Sale, ci silit de

---

vieţii şi iubirii plenare prin el însuşi. La El focul nu e ca la noi numai o lucrare a fiinţei, susţinută de Creatorul acestei fiinţe. Cu focul Lui susţine aprinderea iuţimii noastre împotriva patimilor.

[480] În Fiul lui Dumnezeu întrupat nu e numai ceea ce corespunde raţiunii noastre, ca să o readucă pe aceasta, prin întrupare, la dreapta ei folosire, ci şi ceea ce corespunde mâniei şi poftei firii omeneşti. De aceea El a readus şi mânia firii noastre la dreapta ei folosire împotriva păcatului şi a readus şi pofta noastră la poftirea a ceea ce merită să fie poftit şi a lărgit şi a adâncit această poftă ca să poată dori şi să se poată desfăta de infinitatea vieţii şi iubirii dumnezeieşti.

[481] Baza liturghiei ce o săvârşeşte Hristos cu noi este liturghia cea săvârşită cu firea Sa omenească în Sine, jertfind-o şi oferind-o lui Dumnezeu-Tatăl şi ducând-o prin aceasta la înviere şi unind-o cu Dumnezeu cel infinit. Prin împărtăşirea de trupul şi sângele Lui, El ni se face Subiectul nostru, precum este al trupului şi sângelui Său, deschizându-ne şi pe noi infinităţii lui Dumnezeu.

[482] Îndumnezeirea are loc prin faptul că raţiunea noastră înălţată cunoaşte adâncurile nesfârşite ale dumnezeirii, prin ceea ce acele adâncuri devin proprii firii noastre, întrucât firea noastră a devenit a lui Hristos.

dispreţul nesimţirii noastre.

96. Domnul, apropiindu-se în chip nevăzut, călătoreşte împreună cu toţi cei ce-au început să umble pe calea poruncilor Sale prin iubirea de înţelepciune cea lucrătoare, ajutându-le ca unora ce au cugetul nedesăvârşit, iar sufletul le şovăie în cele ale virtuţii. Iar cât priveşte pe cei ai căror ochi sufleteşti sunt ţinuţi încă de nu văd sporirea lor, pentru că nu văd că Domnul călătoreşte cu ei şi lucrează împreună cu ei să se izbăvească de patimi, şi le întinde o mână de ajutor spre dobândirea a toată virtutea, dar înaintează în nevoinţele evlaviei şi ajung prin smerenie la nepătimire, Cuvântul nu voieşte ca ei să se oprească aici, slăbiţi de ostenelile virtuţilor, ci să meargă mai departe şi să urce la contemplaţie. De aceea, hrănindu-i cu măsură cu pâinea lacrimilor, îi binecuvântează cu lumina umilinţei şi le deschide mintea ca să înţeleagă adâncul Scripturilor dumnezeieşti şi prin aceasta să cunoască firile şi raţiunile lucrurilor. Apoi se retrage îndată de la ei, ca ei să se ridice şi să caute cu şi mai multă sârguinţă să afle care este cunoştinţa lucrurilor şi înălţarea ce le vine din ea. Şi căutând-o ei aceasta cu sârguinţă, se ridică la o slujire mai înaltă a Cuvântului[483] şi vestesc tuturor învierea Cuvântului, pe care au cunoscut-o prin lucrare şi contemplaţie.

97. Cu dreptate osândeşte Cuvântul zăbava celor ce întârzie multă vreme în ostenelile deprinderii făptuitoare şi nu vor să se strămute de la ea şi să urce la treapta mai înaltă a vederii, zicându-le: „O, voi nepriceputilor şi zăbavnici cu inima a crede” (Luca 24, 25) în Cuvântul, Care poate să descopere contemplaţia naturală celor ce umblă cu duhul în adâncurile Duhului[484]! Căci a nu voi să treci de la nevoinţele începătoare la cele mai desăvârşite şi de la trupul literei dumnezeieştei Scripturi, la înţelesul Cuvântului[485], e semnul unui suflet leneş şi care n-a gustat Cuvântul dumnezeiesc, ci cugetă lucru mare despre sporirea sa. Acestui suflet nu i se va spune numai, ca unuia ce-şi poartă stinsă candela sa: „Du-te şi cumpără untdelemn de la cei ce vând” (Matei 25, 9), ci i se va şi închide uşa de la cămara de nuntă, zicându-i-se: „Du-te, nu ştiu de unde eşti” (Matei 25, 12).

98. Când Cuvântul lui Dumnezeu vine la sufletul căzut, ca în cetatea

[483] Slujirea mai înaltă a Cuvântului e propovăduirea Cuvântului la sfârşitul întregului urcuş cu Cuvântul şi în Cuvântul întrupat. Astfel, slujirea mai înaltă a Cuvântului e în acelaşi timp slujirea mai înaltă a cuvântului despre Cuvântul. Din intimitatea cu Cuvântul ca Persoană a celor ce-au urcat cu El le vin lor şi cuvintele Lui şi cuvintele despre El.

[484] E contemplaţia raţiunilor din natură, care se face cu ajutorul Sfântului Duh şi deschide orizontul luminos şi nesfârşit al Duhului prin aceste raţiuni.

[485] Înţelesul cuvântului din Scriptură e totodată înţelesul Cuvântului dumnezeiesc personal, Care împărtăşeşte cuvântul Scripturii. Cel ce înţelege cuvântul Scripturii se pune în dialog cu Cuvântul Dumnezeiesc ca Persoană.

Betaniei, ca să învie mintea lui omorâtă de păcat şi îngropată sub stricăciunea patimilor, atunci înţelepciunea şi dreptatea, scufundate în întristare de moartea minţii, vin plângând înaintea Lui şi zic: „Dacă erai aici la noi, păzind şi supraveghind, fratele nostru nu ar fi murit” (Ioan 11, 21), adică n-ar fi murit fratele nostru mintea, din pricina păcatelor. Apoi dreptatea se grăbeşte să hrănească Cuvântul cu multă grijă şi cu lucrarea poruncilor, şi întinde masa felurită şi bogată a grelei pătimiri. Iar înţelepciunea, nesocotind toate celelalte griji şi greaua pătimire ostenitoare, şi-a ales lucrarea minţii şi voieşte să şadă să asculte mişcările cuvântului cunoscute cu mintea şi înţelesurile lui descoperite prin contemplaţie[486]. De aceea, pe cea dintâi Cuvântul o primeşte să se nevoiască pentru a-l hrăni la masa iubirii de înţelepciune lucrătoare şi felurită, dar o mustră totdeauna că se îngrijeşte de multe chipuri ale grelei pătimiri şi se îndeletniceşte cu ceea ce la puţine foloseşte; şi îi spune că un lucru e de trebuinţă să fie căutat pentru slujirea Cuvântului: să supună ceea ce e rău gândului bun şi să prefacă cugetul pământesc al trupului în cuget duhovnicesc, prin sudorile virtuţii. Pe cealaltă o laudă şi şi-o apropie în chip firesc, ca pe una ce şi-a ales partea cea bună a cunoştinţei Duhului, prin care, zburând deasupra lucrurilor omeneşti, pătrunde la adâncurile lui Dumnezeu (1 Cor. 2, 10) şi scoate de acolo mărgăritarul Cuvântului şi priveşte vistieriile ascunse ale Duhului, fapt din care i se naşte o bucurie negrăită, care nu se va lua de la dânsa[487].

99. Mintea omorâtă de patimi şi înviată de venirea Cuvântului lui Dumnezeu, Care ridică piatra învârtoşării, e dezlegată de legăturile păcatului de către slujitorii Cuvântului, adică de frica muncilor şi de ostenelile virtuţii. Şi bucurându-se de lumina vieţii viitoare, e eliberată spre nepătimire. După aceea, şezând pe scaunul simţirilor şi liturghisind întru curăţie taina vederii (contemplării), stă la masă cu Cuvântul; şi urcându-se împreună cu El de pe pământ la ceruri, împărăţeşte cu Hristos în Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl, odihnindu-se de toate dorinţele sale.

100. Fiecăruia dintre cei ce s-au nevoit cu sârguinţă şi după lege şi au înaintat spre mijloc şi s-au desăvârşit până la măsura vârstei plinătăţii lui Hristos (Efes. 4, 13) i se face vădită şi arătată, din încredinţarea şi lucrarea Duhului, restabilirea de care va avea parte după dezlegarea de trup[488]. Iar

---

[486] Mintea în greceşte e de genul masculin (νους).

[487] Este foarte interesantă această asemănare a Martei cu treapta întâi a ostenelilor pentru virtute şi a Mariei cu treapta a doua a contemplaţiei raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor. Marta se osteneşte lucrând sau săvârşind fapte, iar Maria se adânceşte prin transparenţa celor văzute în adâncurile celor nevăzute. Hristos vrea ca sufletul să treacă mai repede la treapta aceasta.

[488] Abia în starea de înviere, omul e restabilit acolo unde ar fi trebuit să ajungă dacă n-ar fi căzut.

bucuria pe care o simte îi face cunoscută fericirea veşnică din lumina netrecătoare de la sfârşit. Dar încă de aici inimile celor ce se nevoiesc după lege sunt cuprinse de o bucurie fără de sfârşit şi de veselia Duhului Sfânt, care, după cuvântul Domnului, nu se va lua de la dânşii (Ioan 16, 22). Deci cel ce s-a învrednicit încă de aici de sălăşluirea Mângâietorului şi s-a bucurat de roadele Lui prin lucrarea virtuţilor şi s-a îmbogăţit de darurile Lui dumnezeieşti, fiind plin de bucurie şi de toată dragostea, adică izbăvit de toată frica, se va dezlega întru bucurie de legăturile trupului şi se va despărţi cu veselie de cele văzute, de care s-a desfăcut de mai înainte, când se folosea de simţuri. El se va odihni într-o bucurie de negrăit în lumină, acolo unde e locuinţa tuturor celor ce se veselesc, chiar dacă trupul suferă adeseori dureri din pricina desfacerii şi a tăierii unirii, pătimind asemenea femeilor ce nasc.

ALE ACELUIAŞI

Suta a treia a capetelor despre cunoştinţă, despre iubire şi despre desăvârşirea vieţii

1. Dumnezeu este minte nepătimitoare, mai presus de toată mintea şi de toată nepătimirea; lumină şi izvor al luminii celei bune; înţelepciune, Cuvânt şi cunoştinţă şi dătător de înţelepciune, de cuvânt şi de cunoştinţă. Drept aceea, în cei cărora li s-au dat acestea, pe temeiul curăţiei, şi în care sunt văzute îmbelşugat, se păzeşte neştirbit şi chipul Lui. De aceea, aceştia sunt fiii lui Dumnezeu, călăuziţi de Duhul Sfânt, după cum s-a spus: „Câţi sunt călăuziţi de Duhul Sfânt, aceia sunt ai lui Dumnezeu” (Rom. 8, 14).

2. Toţi câţi s-au făcut pe ei, prin ostenelile nevoinţei, curaţi de întinăciunea trupului şi a duhului, au ajuns vase ale firii nemuritoare, prin darurile Duhului. Iar cei ajunşi la această stare sunt plini de lumina cea bună. Aceasta umplându-le inima de linişte şi pace, scot din ea cuvinte bune, şi înţelepciunea lui Dumnezeu izvorăşte de pe buzele lor întru cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, şi cuvântul lor tâlcuieşte netulburat adâncurile Duhului. Împotriva acestora nu este lege, odată ce s-au unit cu Dumnezeu şi s-au schimbat cu schimbarea cea bună.

3. Cel ce tinde spre Dumnezeu stăruitor şi cu sârguinţă plină de râvnă se face pecete a chipului Aceluia, prin virtuţile sufletului şi ale trupului. Căci el se odihneşte în Dumnezeu şi Dumnezeu în el prin răsfrângere. Astfel el este şi arată ca un chip al fericirii dumnezeieşti întru bogăţia darurilor Duhului şi e dumnezeu prin lucrare, iar Dumnezeu este împlinitorul desăvârşirii lui.

4. Nu e îngăduit cuiva să spună, stăpânit de neştiinţă, că omul este după chipul lui Dumnezeu în temeiul alcătuirii sale trupeşti, ci în temeiul firii înţelegătoare a minţii, care nu e hotărnicită de trupul care trage în jos. Căci precum firea dumnezeiască, fiind în afară de toată zidirea şi grosimea, nu e hotărnicită, ci e fără hotar, netrupească, mai presus de toată fiinţa şi cuvântul, fără calitate, de neatins, fără cantitate, nevăzută, nemuritoare, necuprinsă, neputând fi cuprinsă nicidecum de noi, aşa şi firea înţelegătoare dată nouă de El, fiind nehotărnicită şi în afară de toată grosimea, este netrupească, nevăzută, neatinsă, necuprinsă şi e chip al slavei nemuritoare şi veşnice a Lui[489].

5. Dumnezeu fiind Mintea primă, ca Împărat al tuturor, are în Sine pe Cuvântul de o fiinţă şi împreună veşnic cu Duhul. El nu este niciodată în afară de Cuvântul şi de Duhul, datorită neîmpărţirii firii. Dar nu se confundă cu Aceştia, datorită neamestecării ipostasurilor. De aceea, născând în chip firesc

[489] Omul este, în spiritul lui sau în sinea lui, cu neputinţă de definit şi cu neputinţă de cuprins. Dar indefinitul lui are în acelaşi timp sentimentul unei limitări în putere. El nu e infinit, ci e însetat de infinit şi în legătură cu infinitul dumnezeiesc.

pe Cuvântul cel din fiinţa Lui, nu se desparte de Acela, nefiind tăiat întru Sine. Iar Cuvântul cel împreună-veşnic are dinainte de veci pe Duhul cel de o fiinţă cu El şi purces mai înainte de veci din Tatăl, Care nu se taie de la Cel ce L-a purces. Căci toţi trei au o singură fire netăiată, chiar dacă prin deosebirea ipostasurilor ea se împarte în persoane şi e slăvită treimic: ca Tată, Fiu şi Duh Sfânt. Niciodată Aceştia, fiind o unică fire şi un unic Dumnezeu, nu se despart de fiinţa şi firea cea împreună-veşnică. Deci priveşte pe omul zidit de firea cea în trei ipostasuri şi unică, drept chip al ei[490], după partea înţelegătoare, nu după cea care se vede, după ceea ce e nemuritor şi rămâne pururea la fel, nu după ceea ce e muritor şi se desface.

6. Dumnezeu, fiind Minte şi mai presus de făpturile zidite de El întru înţelepciune şi născând fără curgere pe Cuvântul spre dăinuirea lor şi trimiţând, cum s-a scris, pe Duhul Sfânt spre puterea lor, este atât în afară, cât şi înlăuntrul tuturor[491]. Tot aşa şi omul cel părtaş de firea dumnezeiască, fiind chip al Lui după partea înţelegătoare, adică după sufletul mintal, netrupesc şi nemuritor, şi având prin fire mintea care naşte raţiunea din fiinţa sa, iar prin acestea susţinându-se toată puterea trupului, este şi în afară, şi înlăuntrul celor materiale şi văzute. Şi precum Cel ce l-a zidit pe el este nedespărţit de ipostasurile Sale, adică de Cuvântul şi de Duhul, la fel şi omul este netăiat cu sufletul de minte şi de cuvânt (raţiune), fiind o singură fire şi fiinţă,

---

[490] Omul e chip al lui Dumnezeu şi prin faptul că nu există ca o unică persoană, ci totdeauna legat în mod nedespărţit de celelalte. Numai în condiţia aceasta îşi descoperă indefinitul său mereu deschis ca un indefinit al iubirii, ca un indefinit al vieţii şi al mişcării.

[491] Cuvântul lui Dumnezeu e baza chipurilor subzistente ale creaturilor, deci în El subzistă acestea. Duhul Sfânt e baza puterii lor de activare a ceea ce e cuprins virtual în chipuri, în esenţele lor. El pune şi ţine în mişcare iubitoare spre Dumnezeu şi spre semeni indefinitul lor. Dar activarea acestei puteri e şi o chestiune de conştiinţă mai clară şi de voinţă mai accentuată a omului. Duhul Sfânt este însă factorul principal necesar de adâncire şi îndrumare a subiectivităţii umane în direcţia spre Dumnezeu şi spre celelalte persoane umane. Se poate spune deci că Cuvântul e baza existenţei şi constituţiei creaturilor, iar Duhul factorul care întăreşte caracterul lor de subiecte şi lucrarea lor în relaţiile cu Subiectul dumnezeiesc şi cu subiectele umane. Ca atare, Duhul Sfânt întăreşte şi adânceşte subiectivitatea umană. Fiul lui Dumnezeu ia chip de om, pentru a întări acest chip în indefinitul lui subiectiv, pentru că El l-a creat şi îl susţine; Duhul nu ia chip de om, pentru că nu a creat acest chip; dar îl actualizează prin lucrarea susţinută subiectiv în acest chip şi prin aceasta îl restabileşte în mod practic şi activ. Cuvântul lui Dumnezeu nu susţine numai cugetarea logică a noastră, spre deosebire de Duhul, Care ar susţine simţirea omului. Amândoi au o eficienţă ontologică. Dar Cuvântul, fiind modelul chipurilor, e cugetat mai uşor, pe când Duhul, fiind factorul care actualizează şi întăreşte puterile creaţiei, e mai mult trăit de oameni în această actualizare şi întărire a puterilor lor.

nehotărnicită de trup[492].

7. Precum Dumnezeu e închinat în trei ipostasuri: în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfânt, aşa şi chipul zidit de El, adică omul, e văzut în trei părţi: în suflet, în minte şi în cuvânt, dar ca cel ce se închină lui Dumnezeu, Care a făcut toate din cele ce nu sunt. Deci cele ce sunt împreună-veşnice şi de o fiinţă cu Dumnezeu (Tatăl) după fire, acelea sunt de o fire şi de o fiinţă şi cu chipul Lui[493]. Din acestea se vede în noi chipul şi prin ele suntem icoana lui Dumnezeu, deşi sunt amestecate cu lutul[494].

8. Altceva este chipul lui Dumnezeu şi altceva cele văzute pe lângă chip. Chipul lui Dumnezeu e sufletul înţelegător, mintea şi raţiunea, firea cea una şi neîmpărţită. Iar cele văzute pe lângă chip sunt puterea stăpânitoare, puterea împărătească şi libertatea. Tot aşa alta e slava minţii şi altceva este demnitatea ei; şi altceva e chipul lui Dumnezeu şi altceva asemănarea. Slava minţii e tinderea şi mişcarea ei neîncetată spre cele de Sus, agerimea, curăţia, înţelegerea, înţelepciunea, nemurirea. Demnitatea este puterea raţională, împărătească, stăpânitoare şi libertatea. Chipul lui Dumnezeu – care stă în suflet, minte şi raţiune – este subzistenţa de sine, deofiinţimea, neîmpărţirea şi nedespărţirea sufletului. Căci mintea şi raţiunea sunt ale sufletului netrupesc, nemuritor, dumnezeiesc şi înţelegător. Toate acestea sunt de o fiinţă şi împreună-veşnice, neputând fi tăiate sau despărţite întreolaltă. Iar asemănarea este dreptatea, adevărul, mila şi iubirea de oameni. Deci în cei ce se lucrează şi se păstrează acestea, se vede limpede şi chipul şi asemănarea. Aceştia se mişcă după fire, dar după demnitate sunt mai presus de toate celelalte[495].

9. Sufletul raţional se împarte, cum s-a spus, în trei, dar se vede în două. Căci o latură a lui e raţională, iar alta pătimitoare. Latura raţională a lui, fiind după chipul Ziditorului, nu poate fi ţinută, văzută şi hotărnicită de simţuri, fiind în afara şi înlăuntrul lor. Prin ea sufletul este în comunicare cu puterile înţelegătoare şi dumnezeieşti şi tinde prin fire spre Dumnezeu, ca spre modelul său prin sfinţita cunoştinţă a lucrurilor şi se ridică la împărtăşirea de firea dumnezeiască. Iar latura pătimitoare a sufletului se amestecă cu

---

[492] Tatăl e asemănat când cu mintea, când cu sufletul. În cazul dintâi Fiul e asemănat cu raţiunea sau cu cuvântul; în cazul al doilea, cu mintea. În cazul din urmă, Duhul e asemănat cu duhul omului. Dar mai degrabă Tatăl e considerat ultima bază subzistentă a ipostasurilor Fiului şi Duhului. El are mai mult un înţeles de bază ontologică.

[493] Adică aşa cum Cuvântul şi Duhul sunt de o fiinţă cu Tatăl, aşa şi raţiunea şi duhul omului sunt de o fiinţă cu sufletul. În plus se afirmă aici oarecare părtăşie a omului la Dumnezeu.

[494] Din *Despre suflet,* cap. 21, ediţia J. Darrouzès, p. 84.

[495] *Despre suflet,* cap. 22-23, p. 84-86.

simţurile, fiind supusă patimilor şi plăcerilor. Prin ea este în comuniune cu firea supusă simţurilor, care se hrăneşte şi creşte, se împărtăşeşte de aer, de răceală, de căldură şi de mâncare spre dăinuire, viaţă, creştere şi sănătate. De aceea, schimbându-se împreună cu acestea, e cucerită uneori de pofte neraţionale, abătându-se de la mişcarea cea după fire, alteori se înfurie şi e dusă de mânia neraţională, care-l face pe om să nu mănânce, să nu bea, să se supere şi iarăşi să se bucure, îndulcindu-se de desfătări şi întristându-se de necazuri. Pe drept cuvânt, latura aceasta a sufletului se numeşte pătimitoare, fiind pusă la încercare de patimi. Deci „când muritorul acesta va fi înghiţit de viaţa” (1 Cor. 15, 54) Cuvântului[496], biruind cel mai bun, atunci şi viaţa lui Iisus se va arăta în trupul nostru muritor, aşezând în noi moartea de viaţă făcătoare a nepătimirii şi dăruindu-ne nestricăciunea nemuririi întru dorirea Duhului.

10. Precum Ziditorul tuturor a avut în Sine, înainte de a face toate din cele ce nu sunt, cunoştinţa, firile şi raţiunile tuturor lucrurilor, ca un Împărat al veacurilor şi ca un mai înainte-ştiutor, aşa a făcut şi pe omul plăsmuit după chipul Său ca împărat al zidirii, să aibă raţiunile, firile şi cunoştinţa tuturor lucrurilor în sine. Calitatea uscată şi rece a cărnii o are din pământ prin plăsmuirea ei, căldura sângelui şi starea lui lichidă o are din aer şi din foc. Iar starea lichidă şi răcoroasă a sucurilor o are din apă. De la plante are puterea de creştere, iar de la toate cele vii are puterea hrănitoare. De la dobitoacele necuvântătoare are latura pătimitoare. De la îngeri, mintea şi raţiunea. De la Dumnezeu are suflarea nematerială, sufletul netrupesc şi nemuritor, văzut în minte, în raţiune şi în puterea Duhului Sfânt spre a fi şi a vieţui[497].

11. Suntem după asemănarea lui Dumnezeu, Celui ce ne-a făcut după chipul şi asemănarea Sa: din virtute şi înţelepciune. Căci virtutea Lui a descoperit cerurile şi de înţelepciunea Lui e plin pământul. „Iar virtutea Ta, Dumnezeule, dreptatea, sfinţenia şi adevărul Tău sunt în jurul Tău” (Ps. 88, 8). Sau iarăşi: „Drept şi sfânt este Domnul” (Ps. 10, 7). Ne-a făcut din dreptate şi bunătate, căci „bun şi drept este Domnul” (Ps. 24, 8). Ne-a făcut din cuvântul înţelepciunii şi din cuvântul cunoştinţei. Căci în El sunt acestea, şi înţelepciune şi Cuvânt se numeşte. Ne-a făcut din sfinţenie şi desăvârşire, cum El Însuşi zice: „Fiţi desăvârşiţi, precum şi Tatăl vostru cel din ceruri desăvârşit este” (Matei 5, 48); sau: „Fiţi sfinţi, căci Eu sfânt sunt” (Lev. 11, 44). Ne-a făcut din smerenie şi blândeţe: „Învăţaţi de la Mine, zice, că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi avea odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29).

12. Mintea noastră, fiind chip al lui Dumnezeu, are ce-i al său întru sine când rămâne întru ale sale şi nu se mişcă departe de vrednicia şi de firea sa. De aceea iubeşte să petreacă în cele din jurul lui Dumnezeu şi caută să se unească

[496] Va birui partea raţională din noi, îmbibată de Raţiunea personală dumnezeiască. Va birui nepătimirea nesupusă stricăciunii.

[497] Din *Despre suflet,* cap. 18-19, p. 81-82.

cu El, de la Care-şi are începutul şi prin Care se mişcă şi spre Care aleargă, prin însuşirile fireşti, şi doreşte să-l urmeze în simplitate şi iubirea de oameni. Din aceeaşi pricină, născând şi ea cuvântul, rezideşte ca alte ceruri sufletele oamenilor de acelaşi neam cu sine şi le face tari prin răbdare şi prin virtuţile cu fapta. De asemenea le face vii prin duhul gurii sale, dându-le putere împotriva patimilor stricăcioase. Şi aşa se vădeşte şi ea ziditoare a lumii înţelegătoare, imitând pe Dumnezeu, Ziditorul lumii mari[498]. De aceea aude limpede de Sus: „Cel ce face vrednic din nevrednic este ca gura Mea" (Ier. 15, 19)[499].

13. Cel ce stăruie în mişcările cele după fire ale minţii şi în vrednicia cuvântului se păzeşte curat de cele materiale şi se împodobeşte cu blândeţe, smerită cugetare, dragoste şi milă şi se umple de strălucirea iluminărilor Duhului Sfânt. Iar căutând la vederile înalte, ajunge la cunoştinţa tainelor ascunse ale lui Dumnezeu şi prin cuvânt de înţelepciune le împărtăşeşte cu bunătate celor ce pot să audă. În felul acesta nu numai că-şi înmulţeşte talantul său, ci împărtăşeşte şi celor apropiaţi bucuria de el.

14. Cel ce uşurează înfăptuirea unităţii doimii şi eliberează nobleţea sa de doime a aflat petrecerea cea bună între duhurile netrupeşti, făcându-se şi el duh mintal, deşi se vede petrecând cu trupul între ceilalţi oameni[500].

15. Cel ce a supus nobleţei şi firii unităţii slujirea doimii a supus toată zidirea lui Dumnezeu, adunând la un loc cele dezbinate şi împăcând toate[501].

16. Câtă vreme firea puterilor din noi e dezbinată în sine şi e împărţită în multe părţi potrivnice, nu suntem părtaşi de darurile mai presus de fire ale lui Dumnezeu[502]. Iar nefiind părtaşi de acestea, stăm departe şi de liturghia

---

[498] Omul este un creator în ordinea cunoscută prin gândire, dar nu mai puţin reală decât cea cunoscută cu simţurile. El este creator prin cuvânt ca expresie a iubirii sale. El recreează sufletele semenilor săi, le insuflă viaţă, le dă putere să se reţină de la rău, adică de la înaintarea spre nimic, să se dezvolte în bine sau în existenţă. Dar aceasta o poate face numai în conlucrare cu Duhul dumnezeiesc şi conducând sufletele spre Dumnezeu, izvorul vieţii.

[499] Duhul legat de cuvântul omului, adresat semenilor săi, îi face de fapt vii pe aceştia. Iar viaţa aceasta e tărie împotriva patimilor egoiste, împotriva robiei şi slăbiciunii lor şi e relaţie cu Persoana lui Hristos şi a semenilor, relaţie întru care este viaţă. E o căldură care ne este comunicată prin cuvântul de atenţie şi de îmbărbătare al semenilor noştri. Chiar în acest cuvânt se activează comuniunea lor cu noi şi iradierea vieţii lor în noi, care, când este puternică, este din puterea Duhului.

[500] „Duh mintal" este îngerul, care este duh şi în acelaşi timp minte pură. Starea aceasta o înfăptuieşte omul duhovnicesc. El eliberează această doime a diversităţii, adică doimea dintre minte şi trup, care face mişcarea sufletului şovăitoare între îndreptarea spre cele înrudite cu el şi spre cele cunoscute cu simţurile.

[501] Cel ce reuşeşte să facă trupul slujitor al minţii, aduce la unitate, prin mintea lucrătoare în trup, toată lumea.

[502] Dezbinarea din noi nu lasă mintea să-şi împlinească lucrarea sa de cunoaştere a

tainică a altarului ceresc, săvârşită prin lucrarea minţii[503]. Dar când prin multa sârguinţă a sfinţitelor nevoinţe ne-am curăţat întinăciunea păcatului şi am adunat la un loc părţile dezbinate din noi, prin puterea Duhului, atunci ajungem şi la împărtăşirea de bunătăţile negrăite ale lui Dumnezeu şi aducem dumnezeieştile taine ale liturghiei tainice a minţii la altarul înţelegător şi mai presus de ceruri al lui Dumnezeu, în chip vrednic de Dumnezeu-Cuvântul, ca nişte văzători şi preoţi ai tainelor nemuritoare ale Sale.

17. Trupul pofteşte împotriva duhului şi duhul împotriva trupului. Este o luptă surdă între amândouă, fiecare voind să biruiască pe cealaltă şi să atragă stăpânirea la sine. Aceasta se numeşte dezbinare, răzvrătire, pornire, împerechere şi lupta celor două părţi din noi. Prin ea se împarte sufletul, când mintea se apleacă spre vreun lucru al patimii omeneşti.

18. Până ce ne împărţim între gândurile nestatornice şi legea trupului stăpâneşte în noi şi e susţinută de noi, suntem sfâşiaţi în multe părţi şi depărtaţi de la unitatea dumnezeiască, nefiind îmbogăţiţi de ea. Dar când muritorul acesta se va înghiţi de către puterea unificatoare şi mai presus de fire a negrijii[504] şi mintea va ajunge a ei însăşi, luminată de razele şi înţelesurile dătătoare de înţelepciune, sufletul, adunându-se în chip dumnezeiesc într-o unitate, se va face unul în loc de multe părţi dezbinate şi, adunându-se în unitatea dumnezeiască, va fi unit în simplitatea asemenea lui Dumnezeu. Aceasta este reîntoarcerea sufletului la starea străveche şi reînnoirea noastră spre ceea ce e mai bun.

19. Cumplit lucru este neştiinţa şi dincolo de toate cele cumplite, fiind un întuneric de să-l pipăi cu mâna. Ea face sufletele, în care intră, întunecate; ea dezbină puterea lui cugetătoare în multe şi desparte sufletul din unirea cu Dumnezeu. Tot ce adună ea este lipsit de raţiune. Căci ne face în întregime neraţionali şi nesimţitori, precum neştiinţa îngroşată se face sufletului, covârşit de ea, adânc prăpăstios de iad, în care e adunată toată osânda, durerea, întristarea şi suspinul. Dimpotrivă, cunoştinţa dumnezeiască îi este bucurie şi revărsare nesfârşită de lumină, făcând sufletele, în care se sălăşluieşte prin curăţie, luminoase într-un chip dumnezeiesc. Ea le umple de pace, de linişte, de bucurie, de înţelepciune negrăită şi de dragoste desăvârşită.

---

lui Dumnezeu, de unire cu El şi cu semenii.

[503] E o idee obişnuită a Părinţilor că mintea e preotul care, când e unită cu Dumnezeu, ca indefinitul personal cu infinitul personal, săvârşeşte o liturghie tainică pe altarul ceresc, aducându-se pe sine şi odată cu sine cele adunare şi unificate în ea – deci toată lumea – lui Dumnezeu, sfinţind-o în minte sau în acest „loc" în care se întâlneşte credinciosul cu Dumnezeu.

[504] Grija sfâşie viaţa sufletului, negrija o uneşte. Dar unitatea astfel câştigată ne face părtaşi de unitatea lui Dumnezeu, care, departe de a ne sărăci, ne îmbogăţeşte. Nu se poate trăi unitatea lui Dumnezeu de cel ce nu-şi trăieşte unitatea sa proprie.

20. Prezenţa luminii dumnezeieşti, fiind simplă şi unitară, adună la sine sufletele care se împărtăşesc de ea şi le întoarce spre sine. Căci le uneşte cu desăvârşirea sa şi ridică spre adâncurile lui Dumnezeu ochiul înţelegerii lor şi le face văzătoare, cunoscătoare şi învăţătoare ale marilor taine. Hotărăşte-te, deci, să te cureţi prin ostenelile cele mai încordate şi vei vedea în tine limpede lucrarea celor spuse, atât de plăcute lui Dumnezeu.

21. Iluminările primei Lumini prin cunoştinţă în sufletele curăţate nu numai că le fac pe acestea bune şi luminoase, ci le şi ridică prin contemplare naturală la cerurile gândite cu mintea. Dar nici acolo nu se opreşte lucrarea dumnezeiască în suflete, ci le desăvârşeşte până ce sufletele se unesc prin înţelepciune şi prin cunoştinţa celor negrăite cu Unul şi se fac în El unul în loc de multe[505].

22. Întâi trebuie să ne facem neamestecaţi şi netulburaţi, prin rânduiala curăţării, de păcatul întinării cu gândurile necuvenite. Pe urmă să ne facem ochii înţelegerii luminaţi şi pururea luminători prin cealaltă rânduială a lucrării luminătoare, care se săvârşeşte prin înţelepciunea tainică, ascunsă în Dumnezeu. Şi aşa să alergăm la ştiinţa sfinţitelor cunoştinţe, care împărtăşeşte prin cuvânt cele noi şi cele vechi celor ce au urechi, şi-i face să dăruiască mai departe înţelesurile tainice şi ascunse ale ei, îndreptându-le spre urechile cele nepătate, dar reţinându-le de la cele nedesăvârşite. Aceasta, ca să nu se dea cele sfinte câinilor şi să nu se arunce mărgăritarul cuvântului înaintea sufletelor porceşti care-şi bat joc de el[506].

23. Când cineva vede lărgindu-se focul sufletului său pentru credinţa din inimă şi pentru dragostea lui Dumnezeu, atunci să ştie că în el petrece Hristos, Care lucrează înălţarea sufletului său de la pământ şi de la cele văzute şi-i pregăteşte locuinţa cea din ceruri. Iar când va băga de seamă că inima lui se umple de bucurie şi de dorinţa după bunătăţile de negrăit ale lui Dumnezeu întru umilinţă, să ştie că se află sub lucrarea Duhului dumnezeiesc. Când, în

---

[505] „Prima Lumină” e Dumnezeu. „Cerurile inteligibile” sunt cerurile cunoscute de minte, spre deosebire de „cerurile sensibile”, cunoscute prin simţuri. La aceste ceruri sufletele sunt ridicate de iluminările dumnezeieşti prin contemplarea raţiunilor dumnezeieşti ale firii. Dar aceasta e numai treapta a doua a urcuşului duhovnicesc. A treia e unirea sufletului cu „Unul”, de la Care îşi au obârşia toate, adică cu Dumnezeu. Dar sufletul se uneşte cu Unul numai când el însuşi a devenit „unul”, ridicându-se peste privirea şi cugetarea distinctă a raţiunilor dumnezeieşti.

[506] Există o gândire care întinează raţiunile lucrurilor, amestecându-le cu pornirea spre păcat. Trebuie să ne ridicăm la înţelesurile curate ale lucrurilor, cum zice Sfântul Maxim Mărturisitorul. Să nu asociem, de exemplu, la înţelesul curat al aurului, pofta după el. În acest caz gândirea la aur nu mai e un prilej de a lăuda pe Dumnezeu, Făcătorul lui. În acest caz înţelesul aurului nu se mai adânceşte ca raţiune dumnezeiască a lui în infinitatea lui Dumnezeu şi nu ne mai înalţă spre Dumnezeu, ci ne mărgineşte în pofta pământească de el.

sfârşit, va simţi mintea sa umplându-se de o lumină de negrăit şi de înţelesurile unei înţelepciuni mai înalte, să ştie că se petrece pogorârea Mângâietorului în sufletul său, pentru descoperirea vistieriilor Împărăţiei cerurilor ascunse în El şi să se păzească pe sine ca pe un palat al lui Dumnezeu şi locaş al Duhului.

24. Păzirea vistieriilor ascunse ale Duhului se face prin încetarea de la lucrurile omeneşti, pe care cuvântul o numeşte liniştire. Aceasta, aprinzând mai puternic dragostea de Dumnezeu, datorită curăţiei inimii şi dulceţii umilinţei, dezleagă sufletul din legăturile simţurilor şi-l înduplecă să îmbrăţişeze libertatea virtuţilor[507]. Strămutând astfel puterile lui, liniştea le cheamă spre cele potrivite cu firea şi le dăruieşte întoarcerea la starea străveche, ca să nu mai fie nicio răutate care să învinovăţească pe Făcătorul bunătăţilor, din pricina abaterii şi a mişcării chipului spre ceea ce e mai rău[508].

25. Liniştea binecuvântată, înţeleaptă şi luminoasă ridică la această desăvârşire sfinţită şi dumnezeiască pe cel ce o deprinde şi se îndeletniceşte cu ea după lege[509]. Iar dacă nu ajunge la această înălţare şi desăvârşire, chiar dacă e socotit că se îndeletniceşte cu liniştirea, nu s-a îndeletnicit cu liniştirea cea desăvârşită, ci cu liniştirea cea pătată. Dar nici nu va dobândi liniştea netulburată dinlăuntru de patimile nestăpânite, până nu va urca la această înălţime. El va avea numai trupul împrejmuit de ziduri, de văgăuni şi de peşteri, chinuit de o minte fără rânduială şi rătăcitoare[510].

26. Sufletele care s-au săltat până la curăţia cea mai înaltă şi au urcat până la o mare înălţime a înţelepciunii şi a cunoştinţei se aseamănă nemijlocit cu heruvimii, ca unele ce s-au apropiat prin ştiinţa lor de izvorul bunătăţilor şi au primit de acolo în chip curat descoperirea vederii celei drepte. Căci de aceasta numai puterile heruvimilor sunt luminate, în chip nemijlocit, ca unele ce stau lângă izvorul dumnezeiesc, primind, cum a zis cineva, vederile

---

[507] În textul grec: „libertatea modurilor”. Este o expresie luata de la Sfântul Maxim Mărturisitorul. Dar „modurile” sunt, în concepţia Sfântului Maxim, felurile variate de activare a raţiunii fiinţei noastre. Iar „modurile” cele mai proprii ale activării raţiunii noastre sunt virtuţile. În virtuţi se afirmă libertatea de alegere a omului, câtă vreme patimile reprezintă robia lui şi căderea din raţiune.

[508] Readucerea puterilor sufleteşti la starea străveche arată pe Dumnezeu ca pe Cel ce n-a făcut o fire rea. De aceea ea înseamnă o laudă a lui Dumnezeu.

[509] Desăvârşirea e în acelaşi timp starea de la început sau starea adevăratei naturi a omului. Căci această stare nu-i o stare de închidere în sine, de limitare rigidă, ci de comunicare şi de comuniune cu Dumnezeu cel personal şi cu semenii. Aceasta e şi o stare de linişte, pentru că e una cu trăirea în Dumnezeu, în care omul are totul şi certitudinea existenţei eterne.

[510] Aceasta e o linişte a resemnării, care are o notă de disperare, un sentiment al neputinţei de a mai face ceva care să-i dea o bucurie. Sau e liniştea unor satisfacţii trupeşti momentane, care nu durează, ce pornesc din văgăuni şi peşteri din noi.

dumnezeieşti prin înălţarea lor mai presus de toate.

27. Dintre primele puteri ale celor de Sus, unele sunt cele mai învăpăiate şi mai agere faţă de lucrurile dumnezeieşti, fiind într-o neîncetată mişcare nesfârşită în jurul lor[511], iar altele sunt cele mai văzătoare, mai cunoscătoare şi mai înţelepte – şi este o deprindere dumnezeiască a lor să se mişte pururea în jurul acestor lucruri. Aşa şi sufletele de felul acesta sunt cele mai învăpăiate faţă de lucrurile dumnezeieşti şi foarte agere, înţelepte şi cunoscătoare, tinzând cu putere în sus spre vederile tainice. Lor le e proprie ca putere şi ca deprindere dumnezeiască mişcarea neîncetată şi întemeierea şi stăruinţa neclintită în preajma lui Dumnezeu. Pe lângă acestea, ele au deprinderea de a primi iluminările de Sus, prin care se împărtăşesc de Cel ce este şi dăruiesc celorlalţi din belşug, prin cuvânt, revărsările de lumină şi harurile Aceluia.

28. Dumnezeu este Minte şi pricina întregii mişcări neîncetate şi toate minţile îşi au în El, ca în prima Minte, stabilitatea neclintită şi mişcarea fără sfârşit[512]. Dar aceasta o pătimesc numai aceia care nu au avut o mişcare întinată şi amestecată, ci neamestecată şi netulburată, prin sfinţite sudori. O pătimesc aceasta prin dragostea dumnezeiască, împărtăşindu-şi între ei şi lor înşişi iluminările trimise cu bunătate din izvorul dumnezeiesc şi înţelepciunea tainelor lui Dumnezeu, ascunsă în ele, şi împărtăşindu-le şi altora cu bunătate spre lăudarea neîncetată a dragostei lui Dumnezeu.

29. Stau şi se mişcă în jurul lui Dumnezeu sufletele care şi-au despovărat cugetarea de cele materiale, iar doimea care se războieşte în toate cu sine însăşi şi-au făcut-o căruţă uşor de mânat care aleargă spre ceruri[513]. Ele se mişcă în jurul lui Dumnezeu fără sfârşit, ca în jurul unui centru şi a pricinii mişcării în cerc. În acelaşi timp stau neclintite şi fără aplecare într-o parte sau alta, neputând să se împrăştie din concentrarea lor, spre cele ale simţurilor şi spre amăgirea de jos a lucrurilor omeneşti. Acesta este sfârşitul desăvârşit al

---

[511] Mişcarea neîncetată, făcându-se mereu în jurul lui Dumnezeu cel nesfârşit, e în acelaşi timp o stabilitate mişcătoare nesfârşită. Prin mişcarea aceasta puterile de Sus sunt într-o stare de învăpăiere. Sufletul, deşi are în treapta unirii cu Dumnezeu totul, dar pentru că totul acesta e infinit, e şi el totuşi într-o mişcare în sus, adică în mişcarea de cuprindere tot mai deplină a totului infinit.

[512] Este meritul Sfântului Grigorie de rtyssa şi al Sfântului Maxim Mărturisitorul de a fi apărat împotriva origenismului mişcarea, arătând originea ei în Dumnezeu, ca mijloc de urcare a creaturii la Dumnezeu. Ajunsă în Dumnezeu creatura se odihneşte, dar în acelaşi timp se mişcă etem în această infinitate pentru a se umple de ea tot mai mult. Ea nu se plictiseşte, ca să se despartă de Dumnezeu.

[513] „Doimea” e alcătuirea omului din suflet şi trup. Când cineva a reuşit să înlăture războiul dintre ele, a făcut-o căruţă care aleargă ca o unitate în sus, purtată de doi cai spre ceruri, ideea aceasta e de la Sfântul Maxim *(Ambigua).* Se accentuează prin aceasta apartenenţa mişcării spre Dumnezeu la natura umană.

liniştirii[514]. Spre acesta îi duce ea pe cei ce se liniştesc cu adevărat. Astfel mişcându-se, stau, şi stând neclintit, se mişcă în jurul celor dumnezeieşti[515]. Până ce nu se întâmplă aceasta, ne este cu neputinţă nouă, celor ce ni se pare că ne liniştim, să avem mintea în afară de cele materiale şi de rătăcire.

30. Când ajungem la străvechea frumuseţe a raţiunii, prin toată silinţa şi stăruinţa, şi ne împărtăşim de cunoştinţa şi de înţelepciunea date nouă de Sus prin venirea Duhului[516], atunci ni se face cunoscută nouă, celor ce putem să vedem în chip firesc, primul izvor şi prima pricină înţeleaptă şi bună a aducerii tuturor la existenţă. Căci nu mai e în noi nimic care s-o învinovăţească din pricina păcatului care chinuieşte făptura prin abaterea ei spre cele rele, când făptura, desfăcându-se de Dumnezeu, s-a surpat şi, căzând de la frumuseţea cea străveche, a căzut de la îndumnezeire[517], iar păcatul furişat în ea i-a dat forma lui neraţională.

31. Prima treaptă a celor ce se întind spre propăşiri este cunoştinţa lucrurilor, venită din iubirea de înţelepciune lucrătoare, a doua e cunoştinţa tainelor ascunse ale lui Dumnezeu, în care sunt introduşi tainic prin contemplarea naturală (a firii). A treia e legătura şi unirea cu prima Lumină, în

---

[514] Liniştirea e una cu stabilitatea, cu bucuria în stabilitate, cu bucuria plenară prin faptul că sufletele au totul, că au infinitul.

[515] Ideea „mişcării stabile” *(motus stabilis)* sau a „stabilităţii mobile” *(status mobilis),* am văzut că este de la Sfântul Grigorie de Nyssa şi a fost adâncită de Sfântul Maxim Mărturisitorul. Sufletul ajuns în Dumnezeu nu se află într-o stabilitate încremenită, ci într-o stabilitate mobilă sau într-o mişcare stabilă, pentru că nu se mişcă decât în supremul şi infinitul bine al dragostei netrecătoare a lui Dumnezeu, nemaiieşind din El. De aceea nici nu se plictiseşte în Dumnezeu, pentru că niciodată nu epuizează cunoaşterea şi gustarea infinităţii Lui de viaţă, de înţelesuri şi de iubire.

[516] Frumuseţea străveche sau originară a raţiunii se recâştigă prin înţelepciunea şi cunoştinţa date de Sus, datorită sălăşluirii Duhului în noi, care ne pune în relaţie cu Persoanele Sfintei Treimi, izvorul iubirii infinite şi al vieţii nesecate. Observăm continuu ideea că natura normală a omului constă în relaţia cu Dumnezeu, în comuniunea cu El, că omul e deschis prin natură lui Dumnezeu şi iubirii Lui infinite. A cunoaşte real, adică prin experienţă, înseamnă a fi în relaţie cu realitatea şi cu Cauza supremă şi personală a realităţii. Raţiunea are un sens larg şi dinamic. Ea distinge pe om de starea pătimaşă sau a repetiţiei monotone. Frumuseţea străveche a fiinţei noastre stătea în această raţiune liberă şi deschisă infinităţii şi bogăţiei fără margini a luminii dumnezeieşti.

[517] Frumuseţea străveche a firii noastre era frumuseţea stării de îndumnezeire virtuală, a stării de mişcare spre îndumnezeire. Nu poate fi frumos chipul peste care nu cade lumina soarelui şi pe care nu se vede iubirea faţă de altul, sau bucuria de iubirea aceluia faţă de el. Starea cea dintâi nu era la capătul final al desăvârşirii, dar aflându-se într-un dinamism nemicşorat al comunicării cu Dumnezeu cel infinit, avea în ea îndumnezeirea în dezvoltare, cum n-a mai avut-o după căderea în rigiditatea necomunicării.

care se află odihna a toată înaintarea prin înţelepciunea lucrătoare şi prin contemplare[518].

32. Toate minţile se adună în ele înseşi şi cu celelalte şi cu Cel ce este cu adevărat, fiind purtate prin cele trei mişcări în chip unitar. Luminând minţile semenilor, ele le introduc tainic în cele dumnezeieşti şi le desăvârşesc ca pe nişte duhuri ce se curăţă, unindu-le prin înţelepciunea cerească cu ele înseşi şi cu Cel Unul[519].

33. Îndumnezeirea în viaţă este slujba sfântă (ierurgia) a minţii, slujbă cu adevărat dumnezeiască, pe care o săvârşeşte cu Sine Cuvântul înţelepciunii negrăite şi o dăruieşte pe cât e cu putinţă celor ce s-au pregătit pe ei înşişi[520]. Această liturghie a dăruit-o Dumnezeu cu bunătate, de Sus, firii raţionale, spre unirea credinţei. Aceasta, pentru ca toţi cei care prin curăţie s-au făcut vrednici să se împărtăşească de ea, prin cunoştinţa celor dumnezeieşti şi să se asemene lui Dumnezeu, făcându-se împreună purtători ai chipului Fiului Său (Rom. 8, 29), prin mişcările înalte şi înţelegătoare ale lor în jurul celor dumnezeieşti. Şi aşa să se facă dumnezei prin lucrarea cu voia, pe seama celorlalţi oameni de pe pământ; iar ceilalţi, curăţându-se prin cuvântul dumnezeiesc al acelora şi prin împreună-sfinţita petrecere, să se desăvârşească în virtute şi, în măsura sporirii şi curăţării lor, să se împărtăşească de îndumnezeirea acelora şi să se înfrăţească cu ei în unirea lor cu Dumnezeu[521]. Astfel toţi, făcându-se una şi

---

[518] Cele două trepte mai de jos sunt urmate, după strădania pe care o reprezintă, de odihna în Dumnezeu, odihnă care este ea însăşi treapta finală a urcuşului spre Dumnezeu.

[519] Minţile se readună în ele înseşi. Dar în această reconcentrare în ele înseşi e şi o unire cu Dumnezeu şi cu semenii cu care au dezvoltat relaţiile iubitoare. Aceasta se face printr-o întreită mişcare: cine se mişcă spre sine se mişcă în acelaşi timp spre semeni şi spre Dumnezeu, sau invers. Credinciosul devine mai conştient sau mai interior sieşi în măsura în care devine mai interior altora, într-o cunoaştere mai intimă a lor, care îl unifică pe sine cu ei, sau pe ei cu sine; dar şi în măsura în care e mai conştient că el este unit cu alţii în sânul iubitor al lui Dumnezeu cel personal.

[520] E vorba de o lucrare sau slujbă sfântă, pe care o săvârşeşte Cuvântul cu Sine Însuşi pentru noi. Este o lucrare prin care El se dăruieşte pe Sine Tatălui şi celor ce se deschid ei prin curăţie. Această liturghie e mintală, pentru că se săvârşeşte în planul cunoscut de minte şi accesibil ei, spre deosebire de cea din planul sensibil, de care ne împărtăşim prin mijlocirea simţurilor. E o lucrare prin care El se dăruieşte ca înţelepciune, dar şi ca iubire şi putere.

[521] Sufletele se unesc între ele nu numai când ajung la unirea deplină cu Dumnezeu, ci se află într-o unire şi pe calea urcuşului spre Dumnezeu. Cele aflate pe treapta unirii nemijlocite cu Cuvântul înţelepciunii, Care li se dăruieşte, îl comunică celor aflate pe treapta făptuitoare, astfel că şi aceştia se împărtăşesc într-o anumită măsură de îndumnezeirea şi de unirea cu Dumnezeu a acelora. Dacă Dionisie Areopagitul atribuia numai celor aflaţi într-o treaptă ierarhică un rol de intermediere între

adunându-se în unitatea dragostei, se unesc cu Dumnezeu neîncetat. „Şi va fi Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor”, Cel prin fire Dumnezeu în mijlocul celor prin lucrare, Pricinuitorul lucrurilor bune, nemaifiind în zidire nimic care să-i învinovăţească.

34. E cu neputinţă celui ce se nevoieşte să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu, atât cât ne este nouă cu putinţă, dacă nu a curăţat de mai înainte de pe sine urâţenia noroiului adăugat al păcatelor, prin lacrimi fierbinţi, şi dacă nu a săvârşit ierurgia sfintelor porunci ale lui Hristos[522]. Altfel este cu neputinţă acestuia să ajungă la împărtăşirea de bunătăţile tainice ale lui Dumnezeu. Căci cel ce doreşte să guste cu mintea din dulceaţa şi desfătarea dumnezeiască a celor de cunoscut cu mintea, trebuie să se despartă de toată simţirea lumii şi să-şi aibă sufletul stăruind numai întru dorirea bunătăţilor rânduite sfinţilor şi în contemplarea lucrurilor[523].

35. Păstrarea neschimbată a asemănării cu Dumnezeu, care vine din curăţarea cea mai deplină şi din multa dragoste a lui Dumnezeu, nu o poate face decât tinderea neîncetată a minţii atotvăzătoare spre Dumnezeu. Iar aceasta se naşte în suflet din liniştea stăruitoare dobândită prin virtuţi[524], din rugăciunea fără gânduri materiale, neîmprăştiată şi neîncetată, din înfrânarea cuprinzătoare şi din citirea încordată a Scripturilor.

36. Nu trebuie să ne sârguim numai ca să ajungem la pacea puterilor din noi, ci şi la dorinţa după odihna minţii, care ştie să odihnească toată dorinţa după cele bune prin pacea gândurilor şi prin rouă dumnezeiască coborâtă din cer şi să vindece şi să odihnească inima rănită de focul aruncat de Sus şi aprins de Duhul.

37. Sufletul rănit până în adânc de dragostea lui Dumnezeu, după gustarea darurilor duhovniceşti ale dulceţii Lui, nu mai poate sta sau rămâne întru sine, în acelaşi loc, fără să se întindă spre cele dinainte ale celor din ceruri. Căci cu cât schimbă treptele sale prin Duhul şi pătrunde în adâncul lui Dumnezeu, cu atât arde mai mult de focul dorinţei şi cercetează mărimea

---

Dumnezeu şi ceilalţi credincioşi, Nichita recunoaşte acest rol tuturor celor înduhovniciţi. Aceasta e înfrăţirea sau comuniunea încă pe cale.

[522] Ierurgiei dăruitoare săvârşite de Hristos pentru noi trebuie să-i corespundă ierurgia primitoare săvârşită de noi pentru a putea primi Cuvântul dumnezeiesc ca dar de înţelepciune şi cuvânt. Ierurgia sau slujba noastră sfântă constă în curăţirea noastră, prin împlinirea poruncilor lui Hristos. De fapt şi în aceasta e prezentă lucrarea lui Hristos.

[523] Ierurgia împlinirii poruncilor, care ni se cere nouă pentru a primi bunătăţile dăruite nouă de ierurgia lui Hristos, este în fond o desfacere de simţirea lumii şi o ieşire în întâmpinarea lui Hristos. Numai aşa se întâlneşte „lucrarea sfântă” a noastră cu „slujba sfântă” a lui Hristos.

[524] Liniştea stăruitoare dobândită prin virtuţi e stabilitatea în ele sau în legătura cu Dumnezeu.

tainelor Lui încă şi mai adânci şi se grăbeşte să se apropie de lumina fericită, unde se opreşte orice ieşire a minţii (extaz), ca să dea odihnă alergărilor sale întru veselia inimii[525].

38. Când ajunge cineva la împărtășirea de Duhul Sfânt şi cunoaște sălășluirea Lui în sine printr-o oarecare lucrare şi bună mireasmă de negrăit, în așa măsură că această bună mireasmă străbate şi la suprafaţa trupului, atunci el nu mai rabdă să rămână mai departe în hotarele firii, ci, schimbându-se cu schimbarea cea bună a dreptei celui Preaînalt, uită de mâncare, de somn, îşi biruie trebuinţele trupeşti, dispreţuieşte odihna trupească şi toată ziua fiind în osteneli şi în sudorile nevoinţei, nu simte vreo oboseală sau sila vreunei trebuinţe fireşti, cum e foamea, setea, somnul, sau celelalte trebuinţe ale firii[526]. Căci dragostea lui Dumnezeu s-a revărsat în chip nevăzut, însoţită de o bucurie negrăită, în inima lui. De aceea stăruind toată noaptea în lumina focului, el săvârşeşte lucrarea minţii întru nevoinţa trupească. Şi se bucură de ospăţul nemuritor din pomii nemuritori ai raiului cunoscut cu înţelegerea în care, ridicat fiind ca şi Pavel, a auzit cuvinte negrăite, pe care nu le poate auzi un om împătimit de simţirea celor văzute (2 Cor. 12, 4).

39. Odată trupul aprins de focul nevoinţei şi spălat de apa lacrimilor, nu se mai oboseşte în osteneli, ci se odihneşte în sudori ca unul ce a ajuns deasupra nevoinţei lucrătoare. Şi primind înlăuntru seninătatea şi tăcerea păcii, se umple mai degrabă de altă putere, de altă tărie, de altă vigoare, de cea a Duhului. Iar sufletul, având un astfel de trup împreună-lucrător şi aflând starea lui mai presus de nevoinţa trupească, preface mişcările naturale în nevoinţe ale minţii şi, săvârşind cu agerime lucrarea minţii, păzeşte pe seama lui roadele pomilor nemuritori din raiul cunoscut cu înţelegerea. Astfel, din izvorul cugetărilor vrednice de Dumnezeu curg râuri, şi în rai stă pomul cunoştinţei de Dumnezeu, purtând roade de înţelepciune, de bucurie, de pace,

---

525 Mintea ajunsă în infinitatea lui Dumnezeu nu mai iese din sine spre ceva mai înalt, ca în întinderile de mai înainte. Sfântul Grigorie de Nyssa a vorbit mult despre acestea. Mintea ajunsă acolo îl are în sine însăși pe Dumnezeu. Ea se află în însuși oceanul dumnezeiesc, sau oceanul dumnezeiesc se află în ea.

526 Afirmaţia de aici, că cel ce a ajuns la împărtășirea de Duhul Sfânt iese din hotarele firii, nu contrazice afirmaţiile anterioare că prin împărtășirea de Duhul Sfânt omul se restabileşte în firea lui adevărată. Aici e vorba de biruirea unor trebuinţe ale trupului, care au devenit naturale în urma căderii în păcat. Cel ce le învinge pe acestea, restabileşte propriu-zis firea lui adevărată, creată pentru comunicarea spirituală cu Dumnezeu. Şi învinge aceste trebuinţe când puterea Duhului străbate ca o bună mireasmă prin trup, până la suprafaţa lui. Lucrarea Duhului Sfânt ia caracterul unei bune miresme când pătrunde în trup. În fond firea se află în ea însăși, când se află în Dumnezeu. Nu există o stare intermediară „supranaturală”. Ea se află sau sub starea de natură, sau în starea de natură, adică în Dumnezeu. Desigur aflarea în Dumnezeu are diferite grade.

de bunătate, de îndelungă-răbdare şi de iubire de negrăit. Lucrând astfel cu sârguinţă şi păzind aşa lucrarea minţii, pleacă din trup şi pătrunde în întunericul cunoştinţei lui Dumnezeu (al teologiei); iese din toate, nefiind reţinut de nimic din cele văzute şi, unindu-se cu Dumnezeu, pune capăt sudorilor şi dă odihnă dorinţei.

40. Ce este mai înalt în noi care ne sârguim, întreabă Scriptura, ceea ce se vede sau ceea ce se poate cunoaşte cu mintea? Dacă ceea ce se vede, nimic altceva nu trebuie să alegem şi să iubim afară de cele stricăcioase, şi nu este mai mare sufletul decât trupul. Iar dacă Dumnezeu este Duh ce poate fi cunoscut cu mintea şi cei ce se închină Lui se cade să se închine în Duh şi în adevăr (Ioan 4, 24), e de prisos nevoinţa trupească, când s-a întărit în noi lucrarea înţelegătoare a sufletului. Căci aceasta uşurează povara trupului şi-l face întreg duhovnicesc, în unirea cu ceea ce e mai înalt.

41. Trei sunt treptele celor ce înaintează în suişul desăvârşirii: cea curăţitoare, cea luminătoare şi cea tainică sau desăvârşitoare[527]. Cea dintâi este a începătorilor; a doua, a celor de la mijloc; şi a treia, a celor desăvârşiţi. Prin acestea trei, înălţându-se după rânduială, cel ce se sârguieşte creşte spre vârsta lui Hristos şi ajunge „bărbat desăvârşit, la măsura vârstei plinătăţii lui Hristos" (Efes. 4, 13).

42. Treapta curăţitoare este a celor ce au început sfinţitele nevoinţe. Propriu ei este lepădarea chipului omului pământesc, izbăvirea de toată întinăciunea păcatului şi îmbrăcarea omului nou, înnoit prin Sfântul Duh. Lucrul ei este dezlipirea de cele materiale, subţierea trupului, fuga de toată pricina care aţâţă cugetarea spre patimă, grija la cele ce trebuie făcute; pe lângă acestea, spălarea sărăturii păcatului prin lacrimi, potrivirea purtărilor cu bunătatea Duhului şi curăţirea părţii dinlăuntru a paharului sau a minţii de toată întinăciunea trupului şi a duhului prin umilinţă, ca aşa să se verse în el vinul cuvântului care veseleşte inima omului (Ps. 103, 15) ce s-a curăţat şi să se ofere Împăratului duhurilor spre gustare. Iar sfârşitul ei este arderea prin fapte în focul nevoinţei şi în ostenelile luptelor şi lepădarea a tot veninul păcatului, ascuţirea cea bună a sufletului şi spălarea lui în apa lacrimilor şi prefacerea lui în sabie tăioasă şi puternică împotriva patimilor şi a dracilor. Cel ce a ajuns aici prin multe lupte ale nevoinţei a stins puterea focului dinlăuntrul lui, a rupt gurile leilor, adică ale patimilor sălbatice, s-a întărit cu Duhul, ridicându-se din neputinţa sa, s-a făcut puternic şi, ca un biruitor, a dobândit cununa răbdării, înfrângând pe ispititorul.

43. Treapta luminătoare este a acelora ce au înaintat de la luptele sfinţite la cea dintâi nepătimire. Propriu ei este cunoştinţa lucrurilor, vederea sau contemplarea raţiunilor zidirii şi împărtăşirea de Sfântul Duh. Lucrul ei este

---

[527] Acestea sunt şi cele trei trepte prin care trec neîncetat Puterile îngereşti, revenind la ele la niveluri tot mai înalte, după Dionisie Areopagitul.

curăţirea minţii, produsă prin focul dumnezeiesc, dezvăluirea înţelegătoare a ochilor inimii şi naşterea Cuvântului cu înaltele înţelesuri ale cunoştinţei[528]. Iar sfârşitul ei este cuvântul înţelepciunii care lămureşte firile lucrurilor, cunoştinţa lucrurilor omeneşti şi dumnezeieşti şi descoperirea tainelor Împărăţiei cerurilor. Cel ce a ajuns aici prin lucrarea înţelegătoare a minţii e luat în căruţa de foc a pătrimii virtuţilor[529] şi, ca un alt Tesvitean, e ridicat încă din timpul vieţii în văzduhul ce poate fi cunoscut cu mintea şi străbate cerurile, înălţându-se mai presus de puţinătatea trupului.

44. Treapta tainică sau desăvârşitoare este a acelora ce au străbătut toate şi au ajuns la măsura vârstei lui Hristos. Propriu lor este să taie văzduhul, să se ridice deasupra tuturor, să ajungă între cetele de Sus ale cerurilor, să se apropie de Lumina primă şi să cerceteze adâncurile lui Dumnezeu prin Duhul. Lucrul lor este să umple mintea care vede acestea cu raţiunile providenţei, ale dreptăţii şi adevărului, ale tainelor şi pildelor sfârşitului şi ale înţelesurilor cuvintelor umbrite ale dumnezeieştei Scripturi. Iar sfârşitul acestei trepte este să înveţe pe cel ce s-a desăvârşit astfel tainele cele ascunse ale lui Dumnezeu, ca să se umple el însuşi de înţelepciunea de negrăit prin împreuna-petrecere cu Duhul şi să se arate înţelept cuvântător de Dumnezeu (teolog) în mijlocul marii Biserici a lui Dumnezeu, luminând pe oameni cu cuvântul cunoştinţei de Dumnezeu. Cel ce a ajuns aici, prin cea mai adâncă smerită cugetare şi umilinţă, a fost ridicat în al treilea cer al cunoştinţei de Dumnezeu (al teologiei), ca un alt Pavel *(2* Cor. 12, 4), şi a auzit cuvinte de negrăit, pe care nu le poate auzi un om ce se află sub simţire, şi a gustat din bunătăţile tainice pe care ochiul nu le-a văzut şi urechea nu le-a auzit (1 Cor. 2, 9). Acesta s-a făcut slujitor al tainelor lui Dumnezeu (1 Cor. 4, 1), ajungând gura Lui[530] şi slujindu-

---

[528] În sufletul în care se naşte Cuvântul sau Raţiunea dumnezeiască se nasc şi toate înţelesurile sau raţiunile care-l au pe El ca izvor, mai bine zis se imprimă în fiinţa lui ca puteri care-l mână la împlinirea lor.

[529] Cele patru virtuţi sunt: înţelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăţia. Se arată caracterul dinamic, înfocat, al acestor virtuţi. Ele sunt forţa prin care sufletul urcă continuu spre Dumnezeu, nesocotindu-se niciodată ajuns la capăt. Ele reprezintă mişcarea firească a celui ce se nevoieşte în iubirea tot mai înaintată faţă de persoana infinit iubitoare a lui Dumnezeu şi faţă de persoanele semenilor. Dar prin aceasta ele înseamnă şi o desăvârşire continuă a lui.

[530] Dumnezeu Însuşi grăieşte oamenilor în omul înduhovnicit. Dumnezeu îi trezeşte prin cuvintele acestuia. Din El pornesc în omul înduhovnicit şi din acesta în ceilalţi cuvintele Lui. Omul înduhovnicit se face gura lui Dumnezeu. Omul experiază în aceasta pe Dumnezeu ca Persoană supremă Care apelează la responsabilitatea lui şi îl revendică. El e persoană, Dumnezeu e persoană. Şi între ele e legătura prin cuvânt şi prin puterea cuvântului, care e puterea Persoanei. Făcându-se gura lui Dumnezeu, omul se experiază în acelaşi timp ca răspunzător faţă de Dumnezeu nu numai pentru sine, ci şi pentru ceilalţi oameni.

le pe acestea oamenilor prin cuvânt şi odihnindu-se în Dumnezeu cu odihna cea fericită, ca un desăvârşit în Dumnezeu cel desăvârşit. El s-a unit împreună cu cunoscătorii de Dumnezeu (teologii) cu puterile cele mai de sus ale heruvimilor şi serafimilor, cărora le este propriu cuvântul înţelepciunii şi al cunoştinţei.

45. Viaţa oamenilor se împarte în două şi are trei feluri de sfârşituri. Una este în societate şi în lume. Alta este în afară de societate şi mai presus de lume. Cea din societate se deosebeşte în cumpătată şi nesăturată. Cea în afară de societate se deosebeşte în înţelepciunea lucrătoare, în ştiinţa firii şi în lucrarea mai presus de fire[531]. Cea din societate sau se însoţeşte cu dreptatea, dacă se mişcă după fire, sau se însoţeşte cu nedreptatea şi duce la nedreptate, rătăcindu-se de la mişcarea potrivită cu firea. Iar cealaltă, dacă-şi urmăreşte scopul, mişcându-se după rânduială, sfârşeşte la firea nemărginită, desăvârşindu-se mai presus de fire. Iar dacă, umblând după slavă, se abate de la scop, sfârşeşte în minte neînţeleaptă şi cel ce face astfel va fi lepădat, ca un nedesăvârşit, de Cel desăvârşit.

46. Duhul este lumină, viaţă şi pace. Deci cel luminat de Duhul dumnezeiesc petrece viaţă senină, cu pace. Din Acesta izvorăsc cunoştinţa lucrurilor şi înţelepciunea cuvântului şi în acesta vine mintea lui Hristos. Acesta cunoaşte tainele Împărăţiei, pătrunde în adâncul lui Dumnezeu şi zi de zi grăieşte oamenilor cuvintele bune ale vieţii dintr-o inimă netulburată şi luminată, fiindcă este bun şi are în sine pe Cel bun grăind vechi şi noi (Matei 13, 52).

47. Dumnezeu este înţelepciune şi pe cei ce umblă în cuvânt şi înţelepciune, îndumnezeindu-i prin cunoştinţa lucrurilor[532], îi uneşte cu Sine prin lumină şi-i face dumnezei prin lucrare. Şi precum El a făcut toate prin înţelepciune din nimic şi conduce şi cârmuieşte cu înţelepciune toate ale lumii şi tot cu înţelepciune lucrează pururea mântuirea tuturor celor ce se apropie de El prin întoarcere, aşa şi cel ce s-a învrednicit să se împărtăşească de înţelepciunea cea de Sus prin curăţie face şi lucrează pururea, ca chip al lui Dumnezeu, cu înţelepciune, cele ale voii dumnezeieşti. El se adună pe sine de la cele din afară şi împărţite în multe şi-şi înalţă în fiecare zi cugetarea sa, prin cunoştinţa celor negrăite, spre vieţile cu adevărat îngereşti. Şi unificându-şi după putinţă viaţa sa, se uneşte pe sine cu puterile de Sus, care se mişcă în chip

---

[531] În filosofia făptuitoare, în cunoştinţa raţiunilor firii şi în cunoştinţa tainică de Dumnezeu. Acestea sunt cele trei trepte ale urcuşului duhovnicesc.

[532] Dumnezeu îndumnezeieşte prin cunoştinţa celor ce sunt, sau a lucrurilor, pentru că cei ce au ajuns la această cunoştinţă s-au curăţat de patimi şi văd toate înţelesurile lucrurilor în chip curat, ca raze din Dumnezeu, ca gânduri lucrătoare ale Lui. Prin această cunoştinţă, ei se unesc propriu-zis cu Dumnezeu prin iluminările şi puterile pornite din Dumnezeu şi aflătoare în legătură cu Dumnezeu.

unitar în jurul lui Dumnezeu; şi prin ele se înalţă, ca prin nişte bune călăuzitoare, spre prima obârşie şi cauză.

48. Cel ce s-a unit pe sine, prin înţelepciunea cea mai înaltă, cu puterile de Sus şi pentru aceea şi cu Dumnezeu, ca unul ce este după asemănarea lui Dumnezeu, apropiindu-se de toţi în chip înţelept prin cuvânt şi viaţă de comunitate, taie cu putere dumnezeiască deprinderile celor ce voiesc de cele din afară şi împărţite şi, adunându-i în duh ca şi pe sine, ca un următor al lui Dumnezeu, îi ridică spre viaţa unificată, prin înţelepciune, prin cunoştinţă şi prin dezvăluirea celor ascunse, înălţându-i la vederea slavei şi a luminii prime şi unice. Şi unindu-i pe ei cu fiinţele şi cu cetele din jurul lui Dumnezeu, îi duce la unitatea lui Dumnezeu, ca unii ce au ajuns în întregime luminători prin iluminarea Duhului[533].

49. Pătrimea virtuţilor e însoţită de optimea unor virtuţi naturale şi generale. Căci din fiecare din acestea răsar, pe amândouă părţile, două virtuţi, încât fiecare se face o treime. Din înţelepciune se naşte cunoştinţa şi vederea înţeleaptă; din dreptate, puterea de a deosebi şi socotinţa milostivă; din bărbăţie, răbdarea şi stăruinţa statornică; din cumpătare, curăţia şi fecioria. Deasupra acestei douăsprezecimi treimice, şade cu înţelepciune în scaunul minţii Dumnezeu, ca adevărat Creator şi învăţător al celor tainice, trimiţând cuvântul spre lumea virtuţilor[534]. Acesta, luând din începuturile nedezvoltate ale virtuţilor esenţa din cele două părţi, zideşte în suflet lumea duhovnicească a evlaviei. Ca cer, El întinde în suflete înţelepciunea înstelată, întreagă, spre o viaţă atotluminoasă, în care face să lumineze, ca doi mari luminători, cunoştinţa dumnezeiască şi vederea firii (contemplaţia naturală)[535]. Ca

---

[533] Lucrarea nevăzută a Duhului îi uneşte pe credincioşi între ei şi cu Dumnezeu. Duhul nu e împărţit. El se dă întreg tuturor, cum se dă lumina soarelui.

[534] Lumea virtuţilor e o altă lume, deasupra căreia tronează Dumnezeu, Creator şi susţinător şi al ei. El o creează şi pe aceasta tot prin Cuvântul, luat în toate trei sensurile: de Cuvânt personal, de raţiune ce pune ordine în fiinţa noastră şi de cuvânt întăritor şi luminător adresat nouă. În fiecare din aceste trei sensuri ale Sale, Cuvântul întâlneşte ceva corespunzător în noi şi-l întăreşte: persoana noastră, raţiunea noastră şi cuvântul nostru. În această întreită calitate, îmbinată cu întreita calitate corespunzătoare a noastră, creează Cuvântul virtuţile în noi, împreună cu noi, întrucât El Însuşi le are încorporate în Sine prin întruparea şi viaţa Sa de om şi le transmite celor ce se unesc cu El prin putere personală şi prin cuvântul Lui, care îl exprimă pe El şi are puterea să conducă spre virtute, sau spre asemănarea cu El, pe cei ce-L ascultă. Deci cuvântul în acest plan are şi înţelesul de raţiune, căci omul virtuos e omul raţional, omul care şi-a rânduit viaţa conform cu raţiunea şi o conduce conform ei. Dar prin virtuţi omul devine raţional nu numai în viaţa lui individuală, ci şi în relaţiile sociale.

[535] Expresia greacă „φυσική θεωρία”, pe care am tradus-o prin „contemplaţia naturală” şi prin care se cunosc raţiunile dumnezeieşti ale lucrurilor din natură, când

pământ, întemeiază în suflet dreptatea, ca izvor nesecat de hrană. Ca văzduh, întinde cumpătarea spre reîmprospătarea şi înrourarea vieţii preacurate. Iar ca mare, aşază în slăbiciunea firii bărbăţia, spre surparea întăriturilor şi înălţimilor vrăjmaşe. Zidind deci Cuvântul astfel această lume, pune în suflet ca putere Duhul, pentru mişcarea înţelegătoare şi pentru mişcarea neîncetată[536] şi pentru ţinerea neîmprăştiată şi statornică a ei, după cuvântul lui David: „Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit, şi cu Duhul gurii Sale, toată puterea lor" (Ps. 32, 6)[537].

50. Domnul nostru Iisus Hristos creşte împreună cu vârstele duhovniceşti ale celor ce se nevoiesc. Când sunt prunci şi au nevoie de lapte, se zice că Se alăptează El Însuşi cu laptele virtuţilor începătoare ale deprinderii trupeşti, al cărui folos e prea puţin celor ce au crescut cu virtutea şi leapădă pe încetul pruncia. Când au ajuns la tinereţe şi mănâncă mâncarea tare a contemplaţiei făpturilor, ca unii ce şi-au exercitat simţurile sufletului, se zice că sporeşte şi Hristos cu vârsta şi cu harul şi şade în mijlocul bătrânilor şi le descoperă adâncuri acoperite de întuneric. Iar când au ajuns la bărbatul desăvârşit (Efes. 4, 13), la măsura vârstei plinătăţii lui Hristos, se zice că vesteşte El Însuşi tuturor cuvântul pocăinţei şi învaţă popoarele cele ale Împărăţiei cerurilor şi se grăbeşte spre patimi. Căci acesta este sfârşitul oricăruia din cei ce s-au desăvârşit în virtuţi, ca, după ce a străbătut toate vârstele lui Hristos, să ajungă la pătimirea încercărilor (ispitelor), asemenea crucii Aceluia[538].

---

trăim conform naturii noastre, poate fi tradusă şi ca „vedere firească", pentru că de fapt ea e vederea normală a firii noastre, de la care am decăzut prin păcat, văzând numai învelişul material al lucrurilor, sau văzând lucrurile ca obiecte de sine stătătoare şi satisfăcătoare de trebuinţe trupeşti, şi nu ca plasticizări ale gândurilor lui Dumnezeu cel personal.

[536] Toată ordinea aceasta e pusă şi ţinută în mişcare neîncetată de Duhul. Iar prin această mişcare se uneşte şi se desăvârşeşte.

[537] *Despre suflet* cap. 27-28, p. 88-90.

[538] Creşterea noastră e din puterea lui Hristos sălăşluit în noi. Fiecare vârstă duhovnicească a noastră e din puterea aceleiaşi vârste a lui Hristos, pe care o retrăieşte în fiecare din cei ce se nevoiesc, aşa cum mama retrăieşte cu copilul vârstele lui, îndrumându-l în trăirea dreaptă a lor. Din Hristos cresc virtuţile noastre. Dar El Însuşi se arată crescând cu noi, împărtăşindu-ne numai atâta putere pentru ele, câtă suntem în stare să folosim. Hristos ne ajută să creştem în virtuţi prin puterea Lui personală, prin raţiunea Lui care întăreşte raţiunea noastră formatoare de virtuţi şi prin cuvântul Lui. Cuvântul lui Dumnezeu implică toate aceste trei înţelesuri. În orice caz, virtuţile sunt un rod al dialogului între noi şi Hristos, Cuvântul cel întrupat, şi o anumită treaptă în participarea noastră la viaţa omenească a lui Hristos, aflătoare în infinitatea divină. În creşterea aceasta Îl vedem pe Hristos tot mai clar, nu numai în raţiunea şi în virtuţile noastre sporite, ci şi în El Însuşi ca Persoană care ne vorbeşte şi ne întăreşte.

51. Câtă vreme ne aflăm sub stihiile nevoinţei trupeşti, păzindu-ne să nu ne atingem de mâncăruri, să nu pipăim ceva, să nu privim la frumuseţi, să nu ascultăm cântări, să nu mirosim miresme, ne aflăm sub pedagogi ca nişte prunci, măcar că suntem moştenitori şi stăpâni peste toate cele ale Tatălui. Dar când vine plinirea vremii nevoinţei şi ea se împlineşte prin nepătimire, atunci se naşte în noi Cuvântul din înţelegere curată[539]. Şi aceasta se face sub legea Duhului, ca pe noi cei ce suntem sub lege să ne răscumpere din cugetul trupesc şi să ne facă iarăşi fii. Iar înfăptuindu-se aceasta, Duhul strigă în inimile noastre: „Avva, Părinte", arătându-ne şi făcându-ne cunoscută înfierea şi îndrăznirea cea către Dumnezeu şi Tatăl. De aici înainte Duhul rămâne şi vorbeşte cu noi ca şi cu nişte fii şi moştenitori ai lui Dumnezeu prin Hristos, deoarece nu mai suntem ţinuţi în robia simţurilor (Gal. 4, 3, 7).

52. Celor ce au sporit în credinţă ca Petru, au ajuns la nădejde ca Iacob şi s-au desăvârşit în iubire ca Ioan, Domnul li se schimbă la faţă urcându-se pe muntele înalt al cunoştinţei lui Dumnezeu (al teologiei). Şi îi luminează, arătându-li-Se şi înfăţişându-li-Se ca Cel ce e Cuvântul curat, asemenea soarelui, iar prin înţelesurile înţelepciunii tainice li Se face strălucitor ca lumina. Şi Cuvântul Se arată în aceştia stând în mijlocul Legii şi al prorociei, unele legiuindu-le şi învăţându-le, iar altele descoperindu-le din vistieriile adânci şi ascunse ale înţelepciunii, ba uneori mai înainte văzând şi mai înainte vestind[540]. Pe aceştia îi şi umbreşte Duhul ca un nor luminos şi un glas de tainică cunoştinţă a lui Dumnezeu vine din acel nor la ei, învăţându-i taina dumnezeirii în trei ipostasuri şi spunându-le: „Acesta este vârful Meu cel iubit al Cuvântului desăvârşirii, întru Care bine am voit; fiţi Mie fii desăvârşiţi în Duh desăvârşit" (Matei 17, 5)[541].

Virtuţile şi raţiunea noastră devin tot mai transparente pentru Hristos, sau Hristos e tot mai vădit prezent în ele.

[539] Cuvântul dumnezeiesc ca Persoană apare în noi şi se face vădit înţelegerii noastre când ne-am curăţat de patimi, căci patimile ne ţin legaţi cu deosebire de lucruri ca obiecte şi ne împiedică să intrăm în relaţie adevărată cu persoanele semenilor, dar mai ales cu Persoana supremă a lui Hristos. Dar Hristos îşi impune stăpânirea în noi ca raţiune şi cuvânt al Său, întărind raţiunea noastră şi limpezind cuvântul nostru, când am scăpat de patimi. Iar aceasta înseamnă înstăpânirea Duhului în noi, cu puterea şi cu libertatea Lui. În baza acestei libertăţi simţim pornirea să-I spunem lui Dumnezeu: „Avva, Părinte", ca unii ce ne simţim fraţi cu Hristos.

[540] Vădirea ca Persoană a Cuvântului lui Dumnezeu devine cu totul clară pe acest vârf al desăvârşirii. El se face evident ca atare chiar din cuvintele Legii şi ale Prorocilor, ca Cel ce le legiuieşte şi le descoperă şi le împlineşte acum în noi, ba chiar ca Cel ce vede şi vesteşte mai înainte cele viitoare prin noi.

[541] E un citat interpretat pentru scopul autorului. Acesta este vârful raţiunii desăvârşite şi deci al înfierii. Cuvântul Tatălui către cei ajunşi aici e Cuvântul personal la Care trebuie să ajungă cei ce vor să se desăvârşească. Pentru că la acest vârf se află

53. Sufletul care dispreţuieşte toate cele de jos şi e rănit în întregime de dragostea lui Dumnezeu, încearcă o ieşire străină şi dumnezeiască (extaz). Căci după ce a văzut limpede firile făpturilor şi raţiunile lor şi a înţeles sfârşiturile lucrurilor omeneşti, nu mai rabdă să fie înlăuntrul zidirii şi să mai fie hotărnicit de ceea ce-l mărgineşte, ci, ieşind din hotarele sale şi biruind legăturile simţurilor şi trecând peste firile tuturor, pătrunde, într-o tăcere de negrăit, în întunericul cunoştinţei lui Dumnezeu şi priveşte frumuseţea Celui ce este, în lumina înţelesurilor Înţelepciunii negrăite, atât cât i se dăruieşte de Ea prin har. Adâncindu-se apoi în chip vrednic de Dumnezeu prin aceste înţelesuri în vederea Lui, se bucură cu frică şi cu dragoste de roadele pomilor nemuritori, adică de cugetările înţelesurilor dumnezeieşti, a căror măreţie şi slavă nu o poate tălmăci niciodată în chip desăvârşit când se întoarce la sine însuşi[542]. Căci stând în chip minunat sub lucrarea Duhului, îşi dă seama, în bucurie şi tăcere de negrăit, de această pătimire vrednică de laudă, dar nu poate tălmăci cum se săvârşeşte această lucrare, sau ce este ceea ce i s-a împărtăşit, i s-a arătat şi i s-a spus; nu poate tălmăci cele negrăite, pe care le-a cunoscut în chip tainic.

54. Cel ce-şi seamănă sieşi spre dreptate lacrimi de umilinţă culege ca rod al vieţii o bucurie negrăită. Iar cel ce caută şi aşteaptă pe Domnul până ce vin roadele dreptăţii Lui va secera înmulţit spicul cunoştinţei de Dumnezeu. Şi-l va lumina şi pe el lumina înţelepciunii şi se va face sfeşnic al luminii veşnice ca să lumineze pe toţi oamenii. Acela nu se va lipsi pe sine şi pe alţii de lumina înţelepciunii dăruite lui, ascunzând-o sub obrocul pizmei, ci va semăna cuvinte bune în Biserica credincioşilor, spre folosul celor mulţi şi va împărtăşi toate învăţăturile câte le-a auzit de Sus, încredinţate de Duhul dumnezeiesc, şi câte le-a cunoscut îndeletnicindu-se cu contemplarea făpturilor, ca şi câte i-au spus lui părinţii.

55. Fiecăruia dintre cei ce se nevoiesc îi vor fi şi i se vor topi, în ziua

---

Fiul Unul-Născut. Cei ce ajung aici sunt uniţi cu Fiul şi cu Tatăl în Sfântul Duh. Sunt atât de apropiaţi Tatălui, prin har, ca şi Fiul cel Unul-Născut ca om.

[542] Experienţa sufletului pe acest vârf al întâlnirii cu Dumnezeu nu poate fi exprimată decât în termeni antinomici. Ea e vedere, sau mai bine zis contemplaţie, dar e vedere în întuneric, sau contemplaţie de nedefinit; e vedere şi în acelaşi timp sesizare a unor înţelesuri, dar a unor înţelesuri negrăite care nu se disting din unitatea personală infinită a lui Dumnezeu, Cel mai presus de înţelesuri. Ea are loc într-o stare de ieşire a sufletului nu numai din toate ideile definite ale lucrurilor şi din legătura cu toate cele văzute în mod distinct cu simţurile, ci şi din hotarele sale, căci nu mai cunoaşte ceva hotărnicit. Propriu-zis sufletul se hotărniceşte prin privirea şi gândirea lucrurilor hotărnicite, prin ideile sau prin imaginile reţinute ale lor. Când iese din ele se dezlimitează. Dar nu pierde conştiinţa că e deosebit de realitatea nehotărnicită a lui Dumnezeu. Căci el se dezlimitează prin Dumnezeu, întrucât e capabil să-L cunoască pe El, dar nu prin sine.

desăvârşirii sale întru virtute, munţii lucrării poruncilor lui Dumnezeu într-o dulceaţă a veseliei. Căci va împărăţi în Sionul înţelegerii curate. Iar dealurile, adică raţiunile virtuţilor, vor izvorî lapte, aducându-i hrana la patul nepătimirii pe care se odihneşte[543]. Şi toate dorinţele lui Iuda, adică ale credinţei şi cunoştinţei sale, vor izvorî ape, adică dogme, pilde şi simboluri ale lucrurilor dumnezeieşti. Din inima lui va ieşi izvor de înţelepciune negrăită şi va adăpa uscăciunea pârâiaşelor, adică pe oamenii uscaţi de seceta şi de arşiţa patimilor. Atunci va cunoaşte rodul adevărat al cuvintelor Domnului în sine. Căci zice: „Cel ce crede în Mine, râuri de apă vie vor izvorî din pântecele lui” (Ioan 7, 38).

56. „În cei ce se tem de Mine, zice Domnul, va răsări Soarele dreptăţii şi tămăduirea în faptele lor” (Mal. 4, 2). Ei vor sări din închisoarea patimilor şi vor sălta ca nişte viţei slobozi din lanţurile păcatului. Vor călca pe bărbaţii nelegiuiţi şi pe draci în picioarele lor, ca pe o ţărână, în ziua învierii lor, pe care o voi face Eu, zice Domnul atotţiitorul, adică atunci când se vor înălţa prin toate virtuţile şi se vor desăvârşi prin împărtăşirea de Duhul.

57. De vei fi ridicat de sus pe un munte înalt al lumii acesteia şi al Bisericii lui Hristos, şi de vei primi acolo semn al cunoştinţei celei noi, să-ţi înalţi glasul cu înţelepciunea dată ţie de la Dumnezeu, îndemnând cu cuvântul şi învăţând pe fraţii tăi şi deschizându-le lor înţelesul dumnezeieştei Scripturi, spre cunoaşterea darurilor minunate ale lui Dumnezeu şi spre împlinirea poruncilor Lui. Să nu te temi de cei ce pizmuiesc puterea cuvintelor tale şi strâmbă toată dumnezeiasca Scriptură, căci sunt deşerti şi putrezi şi gătiţi spre locuinţă diavolului (Matei 12, 44). Dumnezeu va scrie cele rostite de buzele tale în cartea celor vii şi nu vei pătimi vătămare de la aceştia, precum nici Petru de la Simon Magul. Ci să zici, mai degrabă, şi tu în ziua aceea, în care vei vedea că-ţi pregătesc curse în cale, împreună cu prorocul: „Iată Domnul este Dumnezeu şi Mântuitorul meu, şi voi fi nădăjduindu-mă într-însul şi voi fi mântuit de El şi nu mă voi teme”, fiindcă „slava mea şi lauda mea este Domnul şi s-a făcut mie mântuitor; şi nu voi înceta să vestesc cele slăvite ale Lui în tot pământul” (Is. 12, 2).

58. Dacă ai cunoscut că pornirea spre patimi este nelucrătoare în tine şi lacrimile umilinţei şi ale smeritei cugetări izvorăsc din ochii tăi, să ştii că a

---

[543] Muntele Sion e un munte dulce, căci în el se iveşte dulceaţa stăpânirii peste patimi şi odată cu aceasta dulceaţa înţelesurilor curate, care reprezintă înălţimile la care s-a ridicat mintea care vede în ele pe Dumnezeu. Fiecare virtute are o raţiune, sau e o raţiune încorporată într-o deprindere; câtă vreme patima este lipsită de raţiune, este contrară raţiunii virtuţii opuse, e o coborâre spre nimic, pentru că e o coborâre a sufletului în limitare, o ieşire a lui din interiorul infinităţii divine care-l poate hrăni cu viaţă în veşnicie. Raţiunile virtuţilor hrănesc pe cel ce s-a eliberat de patimi şi şi-a regăsit odihna din partea lor; îl hrănesc din infinitatea vieţii lui Dumnezeu cel personal şi a toate iubitor.

venit la tine Împărăţia lui Dumnezeu şi ai zămislit de la Duhul Sfânt. Iar dacă vezi înlăuntrul tău pe Duhul că şi lucrează, se mişcă şi grăieşte şi te mână să grăieşti în Biserică cu glas mare mântuirea şi adevărul lui Dumnezeu, să nu împiedici buzele tale pentru pizma oamenilor cu cuget iudaic. Ci şezând, scrie pe table cele ce ţi le spune Duhul, cum zice Isaia: „Că vor fi acestea spre zilele vremurilor şi până în veac, după cel ce a zis aşa" (Is. 30, 8). Căci cei ce suferă de durerile pizmei sunt un popor neascultător, fii mincinoşi, întru care nu este credinţă. Aceştia nu vor să audă că Evanghelia lucrează încă şi face prieteni ai lui Dumnezeu şi proroci, ci zic prorocilor şi învăţătorilor Bisericii: „Nu ne vestiţi nouă Împărăţia lui Dumnezeu"; iar celor ce împărtăşesc vederile contemplaţiei naturale: „Nu ne grăiţi nouă acestea, ci grăiţi şi vestiţi-ne altă rătăcire, pe care lumea o iubeşte şi luaţi dinaintea noastră pe Sfântul lui Israel" (Is. 30, 10-11). Nu lua aminte la bârfirea şi la cuvintele lor. Căci mulţi surzi vor auzi până la urmă cuvintele tale spre folosul lor şi ochii orbilor, care umblă în întunericul vieţii şi în ceaţa păcatului, vor vedea lumina cuvintelor tale. Şi se vor bucura de ele cei săraci cu duhul şi cei deznădăjduiţi dintre oameni se vor umple de bucurie; şi cei rătăciţi cu duhul vor afla înţelepciune în cuvintele tale. Iar cei ce cârtesc împotriva ta vor învăţa să asculte de cuvintele Duhului şi limbile care vorbesc de rău vor învăţa să grăiască pace.

59. Fericit cel ce a semănat în Sion, în Biserica lui Dumnezeu, sămânţa învăţăturii cuvintelor Lui, zice Isaia, şi are fii ai săi în Duh, în Ierusalimul de Sus al celor dintâi născuţi. Căci omul acela va ascunde poate pentru o vreme cuvintele sale şi va fi acoperit ca de o apă curgătoare. Dar la sfârşit se va arăta în Sion, adică în Biserica credincioşilor, ca un râu slăvit ce curge în pământul însetat de apele înţelepciunii lui. Şi nu vor mai fi din aceia care să se ruşineze de a asculta de el din pricina celor pizmuitori. Şi-şi vor da urechile lor să asculte cuvintele omului aceluia şi inima celor slăbiţi cu sufletul va lua aminte ca să asculte. Şi nu vor mai spune slujitorii pizmei: taci! Căci fiind evlavios, a sfătuit cele înţelepte şi nu a grăit, ca înţelepţii nebuni ai lumii, cele nebune, nici n-a cugetat în inima lui să facă lucruri deşarte şi nelegiuite şi să grăiască cu înşelăciune despre Dumnezeu, ca să risipească sufletele flămânde şi să trimită neadăpate sufletele însetate. De aceea cuvintele lui rămân spre folosul celor mulţi, chiar dacă nu pare aşa celor pizmaşi (Is. 32, 2 ş.u.).

60. Celui ce locuieşte în peştera înaltă a stâncii tari i se va da spre săturare pâinea cunoştinţei şi ulciorul înţelepciunii spre îmbătare şi va fi apa lui credincioasă[544]. El va vedea pe Împăratul întru slava Lui şi ochii săi vor vedea pământul de departe. Sufletul său va cugeta înţelepciune şi va vesti

[544] Va fi ca Ilie cel hrănit, după petrecerea în muntele Carmel, de văduva din Sarepta Sidonului cu pâinea cunoştinţei şi cu ulciorul înţelepciunii, spre îmbătarea sau entuziasmul dragostei de Dumnezeu.

tuturor locul cel veşnic, în afara hotarelor căruia nu e nimic[545].

61. Dacă învăţătura Domnului deschide urechile oricui se teme de El şi adaugă ureche ca să audă şi dă limbă de învăţătură, ca să ştie când trebuie să spună cuvânt, cine altul respinge pe cuminţii şi înţelepţii lumii şi face nebună înţelepciunea lor, întărind numai cuvintele robilor Săi, decât El Însuşi? Căci El face lucruri noi şi minunate spre slava Sa. El face în inima pustie şi uscată cale de smerenie şi de blândeţe, iar în cugetarea secată şi fără apă, râu de înţelepciune negrăită, ca să adape poporul Său cel ales, poporul pe care Şi l-a pregătit ca să povestească virtuţile Lui. Căci El umblă înaintea celor ce-L iubesc şi se tem de El, netezeşte munţii patimilor, sfarmă porţile de aramă ale neştiinţei, deschide uşile cunoştinţei Sale şi descoperă vistieriile acoperite de întuneric, ascunse şi nevăzute ale ei, ca să cunoască că El este Domnul Dumnezeu, Care cheamă numele lor Israel.

62. Cine este Cel ce potoleşte marea patimilor şi opreşte valurile ei? Domnul Savaot, Cel ce scapă din primejdia păcatului pe cei ce-L iubesc pe El şi linişteşte furtuna gândurilor; Cel ce pune cuvintele Sale în gura lor şi-i acoperă cu umbra mâinilor Sale, cu care a întărit cerul şi a întemeiat pământul. El dăruieşte celor ce se tem de El limbă de învăţătură şi ureche de înţelegere, ca să audă glasul Lui de Sus şi să vestească în casa lui Iacob, în Biserica credincioşilor, poruncile Lui. Iar cei ce n-au ochi să vadă razele Soarelui dreptăţii şi ureche să audă cele slăvite ale lui Dumnezeu au ca parte întunericul neştiinţei, şi nădejdea lor este deşartă. Niciunul dintre aceştia nu grăieşte cele drepte, nici nu este întru ei judecată adevărată. Căci au ascultat de cei deşerţi şi de cei ce grăiesc sunete goale. Ei zămislesc pizmă şi nasc bârfire, căci urechile lor sunt netăiate împrejur şi nu pot să audă. De aceea cuvântul cunoştinţei lui Dumnezeu li s-a făcut lor spre osândă şi nu vor să-l audă pe el.

63. Ce înţelepciune este în cei ce sunt chinuiţi de pizmă faţă de aproapele? Cum vor recunoaşte pizmuitorii, întreabă Ieremia, că suntem înţelepţi şi legea Domnului este cu noi (Ier. 8, 8), când se topesc de pizmă faţă de cei ce au luat harul Duhului, prin înţelepciunea şi cunoştinţa lui Dumnezeu? În deşert s-a născut cunoştinţa mincinoasă în cărturarii şi înţelepţii lumii, care s-au abătut de la cunoştinţa adevărată. De aceea au fost ruşinaţi înţelepţii, căzând de la înţelepciunea Mângâietorului şi văzând-o pe aceasta înmulţindu-se în fiii pescarilor; şi s-au uimit de puterea cuvintelor lor şi s-au prins în mrejele gândurilor lor (Ier. 8, 9) ca unii ce au lepădat cunoştinţa şi înţelepciunea cea adevărată a Domnului.

64. Cum s-au topit de invidie cei care pizmuiesc pe cei ce s-au îmbogăţit de harul Duhului! Cum s-au topit de pizmă cei ce au părăsit izvorul înţelepciunii lui Dumnezeu, faţă de cei ce-au primit limba de foc, ca pe un

[545] Va fi ca Moise. În afara hotarelor locului veşnic nu e nimic, pentru că el nu are hotar. El este viaţa şi iubirea nemărginită a lui Dumnezeu.

condei de cărturar ager la scris![546] De ar fi umblat pe calea lui Dumnezeu, ar fi locuit în pacea nepătimirii în veac şi ar fi aflat unde este înţelepciunea, unde este tăria, unde este înţelegerea şi cunoştinţa lucrurilor, unde este dăinuirea îndelungată şi viaţa, unde este lumina ochilor şi înţelepciunea cu pace; ar fi cunoscut cine află locul şi cine intră la vistieriile ei; ar fi cunoscut cum porunceşte Dumnezeu prorocilor celor învăţaţi de Cuvântul, zicând: „Prorocul care are în vis descoperire să povestească vedenia visului său, şi cel la care a venit cuvântul Meu să împărtăşească cuvântul Meu pentru adevăr" (Ier. 23, 28). Şi iarăşi: „Scrie-ţi în carte toate cuvintele pe care ţi le-am spus" (Ier. 30, 2). Dacă ar fi aflat acestea, nu s-ar fi topit de pizmă împotriva unora ca aceştia.

65. Când îşi va schimba arapul pielea şi leopardul împestriţăturile sale, vor putea şi pizmaşii să grăiască şi să sfătuiască bine, gândind cele rele. Căci ei înşală pe cei apropiaţi lor, fiindcă umblă cu viclenie, şi-şi bat joc de prietenii lor, negrăind adevărul, fiindcă limba lor s-a învăţat să grăiască cele deşarte şi mincinoase. Ia aminte deci tu, cel ce pentru cunoştinţa şi cuvântul lui Dumnezeu eşti pizmuit şi batjocorit de ei, şi roagă-te cu stăruinţă ca Ieremia şi zi: „Doamne, pomeneşte-mă pe mine şi cercetează-mă şi scapă-mă de bărbaţii pizmaşi care mă urmăresc, nu mă pune la îndelungă-răbdare, vrând să mă cerci multă vreme. Cunoaşte că am fost luat în râs de cei ce nesocotesc cunoştinţa Ta. Smereşte-i pe ei în pizmuirea lor şi-mi va fi cuvântul cunoştinţei Tale spre veselie şi spre bucuria inimii mele. Căci n-am şezut în sfatul celor ce-şi bat joc de cunoştinţa Ta, ci m-am temut de faţa mâinii Tale şi am şezut singur; că pizma lor m-a umplut de amărăciune" (Ier. 15, 15-18). Şi vei auzi: „Bine ştiu aceasta. De vei întoarce vreun rătăcit de la calea lui, te voi aşeza pe tine între prietenii Mei; înaintea feţei Mele vei sta. Şi de vei face de preţ pe vreun nevrednic, vei fi ca gura Mea, te voi izbăvi pe tine din gheara lupilor pizmaşi, zice Domnul lui Israel" (Ier. 15, 19-21).

66. Sfârşitul cuvântului e totul. Deci să asculte înţelepţii pizmaşi. Nazireii lui Dumnezeu s-au curăţat prin osteneli mai mult decât zăpada. Albitu-s-a viaţa lor mai mult decât laptele. Chipul înţelepciunii lor a întrecut piatra de safir şi înfăţişarea cuvintelor lor e mai presus de mărgăritarul curat. Iar cei ce s-au desfătat cu cunoştinţa lumească au pierit la ieşirea duhului. Cei ce s-au hrănit din înţelepciunea elinilor s-au îmbrăcat cu fumul neştiinţei. Căci li s-a lipit limba de gâtlejul lor şi au amuţit, fiindcă au lepădat înţelepciunea şi cunoştinţa adevărată a Duhului dumnezeiesc, nevoind să o primească pe aceasta prin osteneli[547].

---

[546] Limba de foc a Duhului poate lua şi forma unui condei ager, adânc şi înflăcărat.

[547] Învăţătura lui Hristos e o învăţătură de practicat, nu o teorie de luat simplu la cunoştinţă. Pentru că prin ea omul trebuie să se facă asemenea lui Hristos şi să intre şi să înainteze în unirea cu El şi cu viaţa dumnezeiască infinită, de care s-a umplut umanitatea Lui.

67. Cel ce dă gură deschisă în mijloc de adunare multă, robilor Săi, şi cuvânt celor ce vestesc cu putere multă, este Dumnezeu, Care smereşte pomul înalt şi înalţă pomul smerit, Care usucă pomul verde şi înverzeşte pomul uscat. Căci a Lui este înţelepciunea şi cunoştinţa şi puterea. Şi precum schimbă anotimpurile şi anii, aşa face şi sufletele care-L caută şi-L doresc pe El să împărăţească peste patimi, şi le mută de la viaţă la viaţă, dând înţelepciune celor înţelepţi cu Duhul şi pricepere celor ce au înţelegere. El descoperă lucruri adânci şi ascunse celor ce cercetează adâncurile lui Dumnezeu şi le dă lor să cunoască ghiciturile acoperite de întuneric. Căci lumina cunoştinţei şi a înţelepciunii este cu El şi o dă cui voieşte.

68. Tuturor celor ce lucrează întru răbdare poruncile, după omul din afară şi dinlăuntru, şi caută numai la slava lui Dumnezeu, li se dă cinstea cunoştinţei cereşti, pacea sufletului şi nestricăciunea, ca unora ce nu sunt numai auzitori, ci şi împlinitori ai legii harului. Dumnezeu nu face de ocară cunoştinţa acestora, care e mărturisită prin fapte, ci o slăveşte împreună cu cuvintele cunoştinţei celor ce luminează, prin înţelepciunea Lui, în Biserica credincioşilor. Fiindcă la El nu este căutare la faţă. Iar celui ce se nevoieşte pentru a se făli şi nu ascultă de cuvintele celor ce sunt povăţuiţi de Duhul, ci ascultă de părerea lui şi de cuvintele amăgitoare ale celor ce au îmbrăcat numai chipul evlaviei şi sunt călăuziţi de Duhul iubirii de slavă şi al iubirii de plăcere, i se dă necaz şi strâmtorare, pizmă, mânie şi furie, acum ca răsplată pentru amăgirea lui, iar la sfârşit ca pedeapsă a gândurilor lui ce se osândesc sau se apără între ele. Vorbim de ziua în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor şi va răsplăti fiecăruia după lucrul lui (Rom. 2, 6-16).

69. Precum nu este iudeu cel ce este aceasta întru arătare, după cum s-a spus, şi nici tăiere împrejur cea întru arătarea trupului (Rom. 2, 28-29), ci iudeu e cel ce e aceasta întru ascuns şi tăiere împrejur e cea a inimii, care sunt în duh, nu în literă, aşa niciun bărbat desăvârşit întru cunoştinţă şi înţelepciune nu e cel tare numai în cuvântul arătat şi grăit, nici nevoitor la culme cel ce e aşa întru nevoinţa trupească şi văzută. Ci nevoitor este cel ce e aceasta întru lucrarea ascunsă şi înţelegătoare, iar înţelept şi desăvârşit întru cunoştinţă este cel ce grăieşte din inimă curată şi bună prin Duhul lui Dumnezeu, şi nu prin literă. Lauda acestora nu e de la oameni, ci de la Dumnezeu. Căci sunt neştiuţi sau pizmuiţi de oameni, fiind iubiţi şi cunoscuţi numai de Dumnezeu şi de cei mişcaţi de Duhul Lui.

70. Dacă nu se va îndrepta, precum s-a spus, niciun trup înaintea lui Dumnezeu din faptele Legii (Rom. 3, 20), cine se va desăvârşi înaintea lui Dumnezeu nu mai prin luptele şi ostenelile nevoinţei? Căci prin fapte ajungem la deprinderea virtuţii şi oprim lucrarea patimilor, dar numai prin ele nu ne desăvârşim întru plinătatea lui Hristos. Deci ce ne duce pe noi la desăvârşire? Credinţa sinceră în Dumnezeu. Ea este temelia celor nădăjduite (Evr. 11, 1). Prin ea Abel a adus lui Dumnezeu o jertfă mai deplină decât Cain şi a primit

mărturia de om drept, iar Avraam, când a fost chemat, a ascultat şi a ieşit ca să locuiască în pământul făgăduinţei. Ea urcă pe cei ce se nevoiesc la nădejdile mari ale darurilor mai înalte ale lui Dumnezeu şi de acolo la cunoştinţa lucrurilor. Ea le dă lor comori nesecate ale Duhului în inimă, ca să scoată de acolo taine noi şi vechi ale lui Dumnezeu şi să le dea celor ce au trebuinţă. Drept aceea, cel ce s-a împărtăşit de ea s-a înălţat şi s-a desăvârşit prin dragoste întru cunoştinţa lui Dumnezeu şi a intrat întru odihna Lui, odihnindu-se şi el de toate lucrurile sale, ca şi Dumnezeu de ale Lui (Evr. 4, 3).

71. Dacă Dumnezeu s-a jurat odinioară că cei neascultători nu vor intra întru odihna Sa, şi ca urmare nici n-au putut intra din pricina necredinţei lor, cum vor putea să intre vreunii prin singura nevoinţă trupească, fără de credinţă, întru odihna nepătimirii şi întru desăvârşirea cunoştinţei, când vedem pe mulţi neputând să intre şi să se odihnească de toate ostenelile lor? Drept aceea, trebuie să se cerceteze fiecare de nu cumva este întru sine o inimă vicleană şi necredincioasă şi de aceea se lipseşte, deşi se află în multe osteneli, de odihna şi de desăvârşirea lui, din care pricină se chinuieşte pururea cu faptele şi mănâncă pâinea durerii. Şi dacă lipseşte odihna întru el, să se silească să intre prin credinţă întru odihna nepătimirii şi întru desăvârşirea cunoştinţei[548], ca nu cumva să cadă în vechea pildă a neascultării şi să pătimească aceleaşi lucruri ca şi cei ce n-au ascultat odinioară.

72. Deoarece suntem fiinţe supuse simţurilor, cuvântătoare şi înzestrate cu minte, trebuie să aducem şi noi o zeciuială din tot ce suntem noi înşine. Ca fiinţe sensibile trebuie să simţim în chip cuvenit lucrurile supuse simţurilor şi, prin frumuseţea lor, să ne grăbim şi să aducem cunoştinţa lor, fără greşeală, Ziditorului. Ca fiinţe cuvântătoare, să grăim bine despre lucrurile dumnezeieşti şi omeneşti. Iar ca fiinţe înzestrate cu minte, să cugetăm fără greşeală despre Dumnezeu, despre viaţa veşnică, despre Împărăţia cerurilor şi despre tainele Duhului ascunse în ea. Trebuie să ne conducem în chip sănătos şi fără greşeală potrivit cu Dumnezeu. Simţirea, vorbirea şi cugetarea trebuie stăpânite şi folosite în chip sănătos. Aceasta este măsura adevărată şi dumnezeiască şi aducerea noastră sfinţită lui Dumnezeu[549].

73. Zeciuiala adevărată adusă lui Dumnezeu este Paştele sufletesc, sau trecerea peste toată deprinderea pătimaşă şi peste toată simţirea

[548] Odihna nepătimirii e legată de cunoştinţa ce vine din credinţa fermă, pentru că ea face clară şi sigură legătura sufletului cu Dumnezeu cel personal; îi dă conştiinţa odihnei în iubirea Lui nesfârşită şi nemijlocită. În nevoinţe omul se simte încă departe de Dumnezeu; el luptă încă cu patimile, neavând pe Duhul deplin în el.

[549] Prin simţirea, prin vorbirea şi gândirea noastră, închinate lui Dumnezeu, ne aducem nu numai pe noi înşine Lui, ci toate cele simţite, vorbite şi gândite, adică întreaga lume sensibilă şi inteligibilă, descoperindu-i prin aceasta transparenţa pentru Dumnezeu, sau străbaterea lui Dumnezeu prin ea.

neraţională[550]. În vremea acestui Paşte se jertfeşte Cuvântul în contemplarea lucrurilor şi se mănâncă în pâinea cunoştinţei şi se bea preacinstitul Lui sânge în paharul înţelepciunii tainice. Deci cel ce serbează acest Paşte şi-a jertfit sieşi Mielul care ridică păcatele lumii şi nu va mai muri, ci, după glasul Domnului, va trăi în veac (Ioan 6, 54)[551].

74. Cel ce s-a ridicat din faptele moarte a înviat împreună cu Hristos. Iar dacă a înviat împreună cu Hristos prin cunoştinţă, şi Hristos nu mai moare, nici pe el nu-l mai stăpâneşte moartea neştiinţei (Rom. 6, 9). Căci cel ce a murit odinioară prin păcat, abătându-se de la mişcarea cea după fire, a murit o dată pentru totdeauna. Iar cel ce vieţuieşte acum vieţuieşte lui Dumnezeu prin libertatea Duhului Sfânt, Care l-a ridicat pe el din faptele moarte ale păcatului. De aceea nu mai trăieşte trupului şi lumii, odată ce e mort faţă de mădularele trupului şi faţă de lucrurile vieţii, ci trăieşte în el Hristos, odată ce se află sub harul Duhului Sfânt şi nu mai este sub legea trupului. El îşi dăruieşte acum mădularele sale, ca arme ale dreptăţii, lui Dumnezeu şi Tatăl.

75. Cel ce şi-a eliberat mădularele sale din robia patimilor şi le-a înfăţişat spre slujirea dreptăţii s-a apropiat de sfinţirea întru Duhul Sfânt, ridicându-se peste legea trupului. Şi aceasta nu-l va mai stăpâni prin păcat, odată ce se odihneşte în libertatea şi în legea Duhului. Căci sfârşiturile slujirii dreptăţii nu sunt ca sfârşiturile robiei patimilor. Acestea duc la pieirea sufletului înţelegător, iar acelea sfârşesc în viaţa veşnică, cea ascunsă în Hristos, Domnul nostru[552].

76. Câtă vreme omul trăieşte trupeşte, e stăpânit de legea trupului. Iar dacă moare şi e mort lumii, e slobozit de legea trupului. Dar nu putem muri lumii, dacă nu murim mădularelor trupului. Şi murim acestora când ne facem părtaşi Duhului Sfânt[553]. Iar Duhului Sfânt ne vădim că suntem părtaşi, când

---

[550] Paştele înseamnă trecerea prin Marea Roşie, şi deci ieşirea din robia Egiptului, spre libertate şi spre ţara făgăduinţei. Simbolic, ea înseamnă trecerea peste ceea ce ne închide în robia patimilor la largul infinităţii lui Dumnezeu şi a libertăţii în ea, din strâmtorarea robiei celor văzute, în care nu se simte bine sufletul.

[551] Mielul se dă ca jertfă omului credincios în contemplarea lucrărilor; mai bine zis omul însuşi îl jertfeşte sieşi în această contemplare sau îl coboară la sine în stare de mâncare şi băutură spre sfinţirea lui, prin eliberarea de patimi, prin cunoştinţă şi înţelepciune, care nu-i o cunoştinţă şi o înţelepciune în izolare individuală şi strâmtorată, ci în comunicare cu Cuvântul sau cu Izvorâtorul personal al cunoştinţei, al înţelepciunii şi al libertăţii.

[552] Cel ce a intrat în viaţa liberă de patimi, care e o viaţa a cunoştinţei lui Dumnezeu cel nesfârşit în iubire, sporeşte continuu în această viaţă. Ea este o viaţă veşnică. Dar cel ce a căzut din ea nu mai înaintează în viaţă, ci rămâne mereu mort, pentru că rămâne în aceeaşi mărginire monotonă a repetiţiei şi a lipsei de libertate şi de comuniune.

[553] Totdeauna Duhul Sfânt cu libertatea Lui e opus automatismului legilor naturale

aducem lui Dumnezeu roade vrednice de Duhul, şi anume dragostea către Dumnezeu din tot sufletul şi către aproapele din toată simţirea, bucuria inimii din conştiinţă curată, pacea sufletului din nepătimire şi smerenie, bunătatea gândurilor minţii, îndelunga-răbdare în necazuri şi încercări, dulceaţa în înfrânarea purtărilor, credinţă simţită şi neîndoielnică în Dumnezeu, blândeţe din smerită cugetare şi din umilinţă şi înfrânarea generală a simţurilor. Când aducem astfel de roade lui Dumnezeu, ne aflăm în afară de legea trupului şi nu mai este împotriva noastră lege care să ne pedepsească pentru roadele ce le-am adus morţii câtă vreme trăiam trupului. Căci am fost sloboziţi de legea trupului, ca unii ce am înviat împreună cu Hristos din lucrurile moarte prin libertatea Duhului (Rom. 8, 21)[554].

77. Cei ce au primit pârga Duhului prin baia naşterii celei de-a doua şi o păzesc pe ea nestinsă, apăsaţi încă de povara trupului, suspină în sinea lor, aşteptând înfierea prin plinătatea Mângâietorului, ca să vadă izbăvirea lor de robia stricăciunii[555]. Căci Duhul vine în ajutorul slăbiciunilor lor fireşti şi se roagă pentru ei cu suspine de negrăit (Rom. 8, 26). Aceasta, deoarece cugetul lor este după Dumnezeu şi nădejdea lor aşteaptă să vadă descoperirea fiilor lui Dumnezeu în trupul lor muritor, adică moartea de viaţă făcătoare a lui Iisus[556], ca să fie şi ei fii ai lui Dumnezeu, ca unii ce sunt călăuziţi de Duhul Sfânt (Rom. 8, 14); şi să se sloboadă de robia trupului şi să ajungă la slobozenia fiilor lui Dumnezeu (Rom. 8, 19, 23). Acestora li se ajută la tot lucrul bun, ca unora ce iubesc pe Dumnezeu (Rom. 8, 28).

78. Dumnezeiasca Scriptură înţelegându-se duhovniceşte, şi comorile din ea descoperindu-se prin Sfântul Duh numai celor duhovniceşti, nu poate vreun om sufletesc să primească descoperirea lor. Căci acesta nu primeşte să cugete sau să asculte, afară de înlănţuirea gândurilor lui, nimic din ceea ce zic alţii. Fiindcă el nu are în sine Duhul lui Dumnezeu, Care cercetează adâncurile lui Dumnezeu (1 Cor. 2, 10) şi cunoaşte cele ale lui Dumnezeu, ci duhul lumii

---

şi patimilor care ne mărginesc şi ne ţin în această mărginire.

[554] Odată ce credinciosul e viu şi liber de patimi în Duhul lui Hristos, nu mai are rost să fie pedepsit pentru lucrurile moarte în care trăia înainte.

[555] Coruperea trupului nu va fi biruită decât prin plinătatea Duhului, prin covârşirea puterii spirituale ce va iradia din El. Starea aceea va însemna o supremă intimitate şi comunicare cu Dumnezeu, o stare de filiaţie faţă de Dumnezeu. Duhul Sfânt, odihnindu-Se atunci deplin peste credincios şi în el, îl va face fiu al Tatălui, asemenea Fiului Unuia Născut, peste Care se odihneşte din veci.

[556] „Moartea de viaţă făcătoare a lui Iisus” este puterea care ajută pe cei ce cred în El să moară şi ei pornirilor trupeşti care reprezintă moartea cea adevărată şi prin aceasta să vieţuiască lui Dumnezeu, adică să participe la viaţa cea adevărată, oferindu-şi mădularele lor sufleteşti şi trupeşti lui Dumnezeu, ca prin ele să lucreze puterea Lui şi să trăiască viaţa Lui, viaţa înviată şi nemuritoare a lui Hristos, Care trăieşte ca om viaţa infinită a lui Dumnezeu, Care a biruit prin Duhul moartea.

cel pământesc şi plin de duşmănie şi de pizmă, de ceartă şi de vrajbă. Din această pricină pentru el este nebunie să cerceteze şi să urmărească înţelesul dinlăuntru al literei. Căci el nu poate să-l cunoască, fiindcă toate ale dumnezeieştei Scripturi se înţeleg duhovniceşte. El îşi bate joc de lucrurile omeneşti şi dumnezeieşti şi de cei ce le înţeleg pe acestea duhovniceşte. Şi nu-i socoteşte pe aceştia duhovniceşti, nici călăuziţi de Duhul dumnezeiesc, ci născocitori de înţelesuri închipuite. El strică şi răstoarnă cuvintele Scripturilor şi înţelesurile dumnezeieşti ca Dimas acela (2 Tim. 4, 10). Nu aşa face însă cel duhovnicesc, ci judecă toate sub lucrarea Duhului dumnezeiesc, dar el însuşi nu poate fi judecat de nimeni. Căci în el este mintea lui Hristos, pe care nimeni nu poate să o înţeleagă (1 Cor. 2, 14-15).

79. Fapta fiecăruia, zice Pavel, va fi descoperită în ziua cea de apoi şi va fi cercată prin foc (1 Cor. 3, 13). Deci dacă lucrul cuiva e din substanţă nestricăcioasă, ceea ce şi-a aşezat în sine spre zidire va rămâne nestricat în mijlocul focului. Ba nu numai că nu va arde, ci va căpăta şi strălucire, curăţându-se cu totul de puţina tină. Dar dacă lucrul cuiva este din substanţă stricăcioasă, ceea ce şi-a legat de sine ca povară va arde, mistuindu-se, şi el va rămâne golit în mijlocul focului. Iar lucrul nestricăcios şi dăinuitor sunt lacrimile de pocăinţă, milostenia, împreuna-pătimire, rugăciunea, smerenia, credinţa, nădejdea, dragostea şi tot ce se face în scopul evlaviei. Acestea, încă trăind omul, sunt zidite în Biserica sfântă a lui Dumnezeu, iar plecând de aici merg împreună cu el şi rămân împreună cu el nestricate în veci. Lucrul ce se va arde de focul acela însă, vădit este tuturor că e iubirea de plăcere, iubirea de slavă, iubirea de argint, ura, pizma, furtişagul, beţia, bârfirea, osândirea şi tot ce se face rău prin trup, din poftă sau mânie. Acestea se strică împreună cu omul care vieţuieşte ars de focul poftei şi pleacă cu el când se desface de trup, dar nu rămân împreună cu el, ci, stricându-se, îl lasă pe lucrătorul lor în mijlocul focului, chinuit în vecii vecilor[557].

80. Cunoştinţa lui Dumnezeu înseamnă că cel întărit în aceasta, prin smerită cugetare şi rugăciune, a fost cunoscut de Dumnezeu şi s-a îmbogăţit de la Dumnezeu cu cunoştinţa tainelor Lui mai presus de fire[558]. Iar dacă se vede mândrie în jurul lui, nu a fost zidit prin acestea în ea, ci e purtat de duhul cel pământesc al lumii acesteia. De aceea unul ca acesta, chiar dacă pare că ştie ceva, nu cunoaşte nimic din lucrurile dumnezeieşti precum trebuie să cunoască. Dar cel ce iubeşte pe Dumnezeu şi nu socoteşte nimic mai de preţ decât iubirea de Dumnezeu şi a aproapelui, a cunoscut şi adâncurile dumnezeieşti, şi tainele Împărăţiei Lui, cum trebuie să le cunoască cel mişcat

---

[557] Ele nu rămân cu cel ce le-a săvârşit, pentru că el nu le mai poate săvârşi, fiind sleit de orice putere. Dar e chinuit de amintirea lor şi de urmările lor în fiinţa lui.

[558] Cunoştinţa celui duhovnicesc e o reflectare a cunoştinţei lui Dumnezeu în el; căci orice cunoştinţă este prin participarea la ceea ce e cunoscut.

de Duhul dumnezeiesc[559]; şi a fost cunoscut de Dumnezeu ca lucrător adevărat al raiului, adică al Bisericii Lui, care împlineşte prin iubire voia lui Dumnezeu, întorcând suflete şi scoţând vrednici din nevrednici, cu cuvântul dat lui prin Sfântul Duh, şi păzind lucrul lui nerăpit, prin smerită cugetare şi umilinţă.

81. Toţi ne-am botezat întru Hristos în apă şi în Duh Sfânt, şi toţi mâncăm aceeaşi mâncare duhovnicească şi bem aceeaşi băutură duhovnicească (1 Cor. 10, 3 ş.u.). Iar acestea sunt Hristos. Dar întru mulţi dintre noi nu binevoieşte Dumnezeu. Căci mulţi dintre cei credincioşi şi sârguincioşi şi-au asuprit şi şi-au veştejit trupurile lor prin multe osteneli şi deprinderi ale nevoinţei trupului, dar neavând umilinţă din inimă zdrobită şi din cugetare iubitoare de bine, şi milă din dragoste faţă de aproapele şi faţă de ei înşişi, au fost găsiţi goi de plinătatea Duhului Sfânt şi s-au aflat departe de cunoştinţa lui Dumnezeu, având pântece neroditor de înţelegere şi cuvânt nesărat şi neluminat[560].

82. Ceea ce li se cere nazireilor de către Scriptură nu este numai să urce muntele Sinai prin fapte, nici numai să se cureţe înainte de a se urca şi să-şi spele veşmintele şi să nu se împreuneze cu femeie, ci şi să vadă, nu spatele lui Dumnezeu, ci pe Dumnezeu Însuşi întru slava Sa, binevoind întru dânşii şi dându-le tablele cunoştinţei spre zidirea poporului Său[561].

83. Cuvântul nu-i duce cu Sine pe toţi slujitorii şi ucenicii Săi la descoperirea tainelor ascunse şi mai mari ale Sale, ci numai pe aceia cărora le-a dat ureche şi le-a deschis ochi de vedere şi le-a limpezit limbă nouă. Pe aceştia luându-i cu Sine şi despărţindu-i de ceilalţi, care şi ei erau ucenici, urcă pe Muntele Tabor al contemplaţiei şi se schimbă la faţă înaintea lor. Nu-i mai învaţă acum tainic cele ale Împărăţiei cerurilor, ci le arată slava şi strălucirea dumnezeirii, şi lasă să lumineze din El, ca din Soarele dreptăţii, temelia vieţii şi a cuvântului lor în mijlocul Bisericii credincioşilor; iar înţelesurile lor le face albe şi curate ca o lumină preastrălucitoare; şi aşază mintea Sa în ei şi-i trimite să scoată din gură lucruri noi şi vechi spre zidirea Bisericii Sale.

84. Mulţi şi-au lucrat ţarinile lor cu multă sârguinţă şi au aruncat în ele sământă curată, curăţând mai înainte mărăcinii şi arzând spinii cu focul pocăinţei. Dar fiindcă n-a plouat în ele Dumnezeu ploaia Sfântului Duh prin umilinţă, n-au dobândit nimic din aceasta. Căci s-au uscat de secetă şi n-au

---

[559] Dacă orice cunoştinţă se naşte prin participare la ceea ce se cunoaşte, participarea la o persoană are loc prin iubire. Cunoaşterea unei persoane de către alta provine deci din iubirea reciprocă între ele.

[560] Cuvânt neluminat pe dinăuntru şi zornăind pe dinafară şi nesărat, adică neputând întreţine şi dezvolta viaţa.

[561] A vedea spatele lui Dumnezeu este a bănui că este Dumnezeu, sau a deduce că El există, din creaţie şi Scriptură. A-L vedea pe El Însuşi, sau din faţă, înseamnă a-L trăi intens şi a-L asculta ca Persoană într-un dialog producător de răspundere pentru alţii.

luat rodul spicului înmulţit al cunoştinţei lui Dumnezeu. De aceea, deşi n-au murit de foamea cuvântului dumnezeiesc, totuşi au pierit săraci de cunoştinţa lui Dumnezeu[562] şi cu mâinile goale, adunându-şi puţine lucruri spre hrană din darul lui Dumnezeu.

85. Tot cel ce scoate cuvinte de folos din gura sa, spre zidirea aproapelui, le scoate din vistieriile bune ale inimii sale, fiind el însuşi bun, după cuvântul Domnului. Dar nimeni nu poate fi mişcat să cuvânteze despre Dumnezeu, decât în Duhul Sfânt. Şi nimeni, grăind în Duhul lui Dumnezeu, nu vorbeşte cele potrivnice credinţei în Hristos, ci cele care zidesc şi duc la Dumnezeu şi în Împărăţia Lui şi refac străvechea nobleţe şi unesc cu Dumnezeu pe unii care se mântuiesc. Dacă fiecăruia i se dă arătarea Duhului spre folos, cel ce s-a îmbogăţit cu cuvântul înţelepciunii lui Dumnezeu şi al cunoştinţei stă sub lucrarea Duhului dumnezeiesc şi este casă a vistieriilor nesecate ale lui Dumnezeu.

86. Niciunul dintre cei ce s-au botezat şi cred în Hristos nu rămâne nepărtaş de harul Duhului, dacă nu s-a predat pe sine la toată lucrarea duhului potrivnic şi nu şi-a întinat credinţa prin fapte necuvenite, sau nu convieţuieşte cu trândăvia şi cu nepăsarea. Dar cel ce a păzit pârga Sfântului Duh, pe care a primit-o din Sfântul Botez, nestinsă, sau dacă s-a stins a înviorat-o prin faptele dreptăţii, nu se poate să nu primească şi plinirea ei de Sus. Iar prin buna sa nevoinţă se învredniceşte, primind plinătatea Duhului, sau de cuvântul înţelepciunii lui Dumnezeu spre învăţătura Bisericii; sau de cuvântul cunoştinţei tainelor lui Dumnezeu prin acelaşi Duh, ca să cunoască tainele Împărăţiei cerurilor; sau de credinţa din inimă, prin acelaşi Duh, spre a crede în făgăduinţele lui Dumnezeu ca Avraam; sau de darul vindecărilor, în acelaşi Duh, spre tămăduirea bolilor; sau de lucrarea puterilor, spre a alunga draci şi a face semne; sau de prorocie, spre a vedea înainte şi a spune cele viitoare; sau de deosebirea duhurilor, spre a cunoaşte cine grăieşte în Duhul lui Dumnezeu şi cine nu; sau de tălmăcirea diferitelor limbi; sau de darul mângâierii celor întristaţi; sau de darul cârmuirii turmei şi a poporului lui Dumnezeu; sau de dragostea faţă de toţi şi de darurile ei, de îndelungă-răbdare, de bunătate şi de toate celelalte. Iar dacă nu va fi cineva părtaş de niciunul din acestea, nu pot să spun că unul ca acesta e credincios, sau că face parte din rândul celor ce-au îmbrăcat pe Hristos de la dumnezeiescul Botez.

87. Cel ce are dragoste nu ştie să pizmuiască; nu e uşuratic, fălos şi pornit; nu se îngâmfă faţă de cineva; nu se poartă cu necuviinţă faţă de aproapele; nu caută numai cele spre folosul său, ci şi spre al aproapelui; nu se mânie degrabă împotriva celor ce-l supără; nu ia în seamă, dacă suferă

[562] Au auzit cuvintele lui Dumnezeu, dar n-au avut cunoştinţa lui Dumnezeu; n-au cunoscut înţelesul cuvântului şi n-au simţit pe Dumnezeu ca Persoană, grăind în cuvânt şi dându-le viaţă, prin comuniunea Sa cu ei prin cuvânt.

vreodată vreun rău; nu se bucură de nedreptatea prietenilor, ci se bucură de adevărul dreptăţii lor; toate le rabdă câte vin asupra lui cu întristare; toate le crede din simplitate şi nerăutate; toate cele făgăduite nouă de Dumnezeu nădăjduieşte că le va lua; toate ispitele le rabdă, nerăsplătind răul cu rău; şi niciodată lucrătorul dragostei nu cade din dragostea aproapelui (1 Cor. 13, 4-8).

88. Dintre cei ce s-au învrednicit de harul de Sus al Duhului Sfânt, prin felurite daruri, unii sunt încă prunci şi nedesăvârşiţi în darurile dumnezeieşti, iar alţii, bărbaţi şi desăvârşiţi în plinătatea acestora. Unii, întinzându-se spre lucrarea dumnezeieştilor porunci, cresc în ele şi, umplându-se de darurile mai mari ale Duhului, părăsesc darurile din urmă ale pruncieі. Iar alţii, săltându-se la culmea iubirii şi a cunoştinţei de Dumnezeu, se odihnesc de lucrarea darurilor din parte, fie că sunt prorocii, fie deosebiri ale duhurilor, fie mângâieri, fie conduceri ş.a.m.d. (1 Cor. 12, 4-11). Căci cel ce a intrat în palatul dragostei nu mai cunoaşte din parte pe Dumnezeu, sau dragostea, ci Îl cunoaşte grăind faţă către faţă, precum el însuşi este cunoscut de Dumnezeu (1 Cor. 13, 12).

89. Cel ce din râvnirea darurilor duhovniceşti urmăreşte dragostea şi o primeşte nu suferă să vorbească numai cu sine însuşi prin rugăciune şi citire, spre zidirea sa. Căci cel ce vorbeşte numai cu gura cu Dumnezeu, prin rugăciune şi psalmi, se zideşte pe sine, cum zice Pavel. Ci se sileşte să şi prorocească spre zidirea Bisericii lui Dumnezeu, adică să înveţe pe cei apropiaţi lucrarea poruncilor lui Dumnezeu şi felul cum trebuie să se silească ei spre a bine-plăcea lui Dumnezeu. Căci cu ce ar şi putea să folosească pe alţii întâi-stătătorul care grăieşte totdeauna numai cu sine şi cu Dumnezeu prin rugăciune şi cântare, dacă n-ar grăi şi celor de sub el, fie întru descoperirea Duhului Sfânt, fie întru darul înainte-văzător al prorociei, fie întru învăţătura cuvântului de înţelepciune? Care dintre cei de sub ascultare se va pregăti spre lupta cu patimile şi cu dracii, de nu-i va da acela cuvânt lămurit de învăţătură prin scris sau prin viu grai? Cu adevărat, de nu va căuta păstorul, spre zidirea turmei sale, să prisosească în cuvântul învăţăturii şi în cunoştinţa Duhului, nu va fi râvnitor al darurilor lui Dumnezeu. Căci prin multa rugăciune şi cântare cu gura în Duh sau cu sufletul se zideşte pe sine, dar mintea sa este neroditoare, neprorocind prin cuvântul învăţăturii şi nezidind Biserica lui Dumnezeu. Iar dacă Pavel, care s-a unit cu Dumnezeu prin rugăciune mai mult decât toţi oamenii, voia mai bine să spună cinci cuvinte prin mintea roditoare în Biserică, ca să-i înveţe şi pe alţii, decât zeci de mii de cuvinte ale cântării cu gura, de bună seamă că s-au rătăcit de la dragoste cei ce stau în fruntea altora şi-şi împlinesc slujba de păstor numai cu cântarea şi cu citirea.

90. Cel ce ne-a dat nouă fiinţa din materia mai de jos şi din firea înţelegătoare şi a adunat în chip minunat într-o fiinţă şi într-un ipostas cele potrivnice ale firii văzute în ele însele, ne-a dat şi existenţa bună prin cuvântul înţelepciunii Sale şi prin cuvântul cunoştinţei. Aceasta, ca pe de o parte să

vedem prin cunoştinţa Duhului comorile ascunse ale Împărăţiei cerurilor, dăruite nouă de El, pe de alta, să facem cunoscut şi celor apropiaţi, prin cuvântul înţelepciunii, bogăţia iubirii Lui şi bunătăţile veşnice, pe care le-a gătit spre desfătare celor ce-L iubesc pe El.

91. Cel ce s-a ridicat peste ameninţările şi făgăduinţele celor trei legi a intrat la viaţa nesupusă legii, făcându-se lege Bisericii şi nefiind stăpânit de lege. Iar dacă viaţa nesupusă legii este liberă, atunci ea este mai presus de orice silă şi putinţă de abatere[563]. Şi cine ajunge la ea, eliberat de trupul din afară şi prefăcut în foc, prin împărtăşirea de Duhul s-a unit şi el în întregime cu Hristos cel mai presus de toată firea, desfiinţându-se în el ceea ce e din parte[564].

92. Cel ce a primit cunoştinţa primei Minţi, Care este începutul şi sfârşitul tuturor şi e nevăzută în Ea însăşi, fiind înlăuntrul şi în afara tuturor celorlalte, ştie să fie singur (monah) şi când e singur, şi când e în mijlocul altora care sunt singuri. El nu suferă nicio păgubire a desăvârşirii şi bunătăţii nici când e singur, nici când e cu mulţi. Ci este totdeauna şi întru toate singur, ca început al mişcării altora spre singurătate şi ca ţintă desăvârşită a virtuţii.

93. Unirea neamestecată şi legătura sufletului cu trupul, când e consimţită, face un singur lucru din materie şi din suflet. Dar când nu e consimţită, trezeşte pofta lăuntrică a războiului. Dar venind Cuvântul (raţiunea) şi impunându-şi stăpânirea, destramă gâlceava şi, vestind buna înţelegere, dă tot conţinutul faptelor, firii şi duhului.

94. În noi sunt trei puteri de căpetenie. Una stăpâneşte, dar nu e stăpânită[565]. Una stăpâneşte şi e stăpânită[566]. Iar una nu stăpâneşte, dar e stăpânită. Deci din cea care stăpâneşte ajunge sub stăpânirea uneia din cele ce sunt stăpânite, cea roabă prin fire se arată liberă celor roabe prin fire şi iese de sub stăpânire şi din firea sa, şi de aici se naşte mare răzvrătire. Aflându-se între acestea o asemenea răzvrătire, nu le mai vedem pe toate supuse raţiunii. Dar

---

[563] Cel ridicat la libertatea duhovnicească nu e nici rob legii, dar nu se abate nici spre rele. Chiar în libertatea sa e binele, sau invers, chiar în bine e libertatea, pentru că binele e fericirea comuniunii în iubire. Şi aceasta nu-l lasă pe credincios să cadă la o viaţă săracă şi mărginită individualistă. Cele trei legi pot fi: legea naturală, legea dinainte de Moise, legea lui Moise.

[564] Cel ce lucrează din el însuşi cele poruncite de lege e eliberat de lege. Acela e el însuşi lege celor din Biserică. E lege şi putere spre cele bune. El e foc ce se mişcă cu înfocare în cele bune, neputând fi ţinut într-un cadru rigid. El e foc pentru că e plin de entuziasmul curat al Duhului, Care-l mână să înainteze la fapte şi la virtuţi tot mai mari. De focul acesta curat se resimte şi trupul, care e copleşit de Duhul, şi de aceea nu mai moare sau va învia. Trupul înviat al lui Hristos e şi el trup de foc, cum se spune în cântările bisericeşti ortodoxe de la Duminica Tomii.

[565] În aceasta se arată caracterul nostru de subiect, de eu.

[566] E voinţa şi cugetarea omului.

când cea stăpânitoare domneşte peste toate şi le aduce sub ascultarea şi stăpânirea sa, atunci cele ce sunt dezbinate, adunându-se la un loc şi conglăsuind între ele, au pace cu Dumnezeu. Şi tuturor celor ce s-au supus raţiunii li se împărtăşeşte prin ea Împărăţia lui Dumnezeu şi Tatăl[567].

95. Cele cinci simţuri, supunându-se celor patru stăpâniri ale virtuţilor cuprinzătoare şi păzind buna ascultare, pregătesc firea trupului plăsmuită din patru stihii să se mişte fără tulburare pe roata vieţii. Mişcându-se cele cinci simţuri astfel, puterile nu se răzvrătesc întreolaltă, ci partea pătimitoare a poftei şi a iuţimii se uneşte cu raţiunea, iar mintea îşi impune stăpânirea sa firească. Prin aceasta ea îşi face din cele patru stăpâniri o căruţă de război cu patru cai, iar din cele cinci roabe, scaun, şi oştindu-se împotriva trupului tiran, e ridicată, prin răpire, la ceruri, unde, înfăţişându-se Împăratului veacurilor, primeşte cununa biruinţei şi se odihneşte în El de tot drumul său[568].

96. Celor ce se desăvârşesc în timp prin contemplaţie şi se reazemă pe stâlpii Duhului li se dă un pahar şi li se pune înainte o pâine din ospăţul împărătesc; ei află scaun de odihnă din argint bogat şi comoară de mărgăritare şi de pietre preţioase şi li se dau bogăţii negrăite în mâini. Pe aceştia lucrarea cu fapta îi face bărbaţi pricepuţi în lucrurile împărăteşti, din foarte neîndemânatici cum erau, şi-i face să nu mai stea între bărbaţii leneşi.

97. Împărăţia cerurilor se dă tuturor celor ce se nevoiesc încă de aici, sau numai după desfacerea trupului? Dacă de aici, biruinţa este neclintită, bucuria negrăită şi urcuşul nostru spre rai e liber. Căci acesta se află nemijlocit la răsăriturile dumnezeieşti. Iar dacă după moarte şi desfacere, e de întrebat dacă ieşirea se face fără frică. Şi trebuie să aflăm ce este Împărăţia lui Dumnezeu şi raiul şi prin ce se deosebeşte una de altul şi care este vremea fiecăruia şi dacă ne aflăm în amândouă, şi cum şi când şi după câtă vreme. Căci cel ce a ajuns înlăuntrul celei dintâi, trăind încă şi purtând trup, nu a pierdut pe celălalt.

98. Lumea de Sus, fiind încă neîmplinită, aşteaptă plinirea, ca să ia restabilirea începând de la cei dintâi născuţi ai lui Israel, care văd pe Dumnezeu. Căci ea se desăvârşeşte împlinindu-se prin cei ce aleargă spre cunoştinţa lui Dumnezeu. Şi odată desăvârşită, hotărăşte sfârşiturile lumii de jos a credincioşilor şi necredincioşilor şi o face să se adune în sine, dând fiecăruia ce e al său şi despărţind din împreunarea lor cele ce prin ele înseşi nu

---

[567] Când toate sunt supuse subiectului nostru făcut să fie liber şi acesta nu e supus niciunei patimi, el trăieşte liber legătura cu Dumnezeu, izvorul libertăţii în calitatea Lui de subiect suprem. Şi toate în noi sunt unite.

[568] Părinţii dau cu deosebire minţii rolul de subiect liber. Ea se ridică la unirea cu Dumnezeu, izvorul libertăţii, eliberându-se prin virtuţi de robia patimilor care o strâmtorează şi o ţin moartă în monotonia automată a aceloraşi mişcări făcute fără voie. Prin virtuţile libertăţii mintea poate zbura în sus spre Dumnezeu cel liber şi izvorul libertăţii.

pot rămâne adunate. Astfel adună la sine începuturile celorlalte lucruri şi sfârşiturile, pe care acestea le au de la ea, şi le hotărniceşte pe acestea ca hotar nehotărnicit al lor[569]. Dumnezeirea Însăşi nu e condusă însă de altă stăpânire, nici nu e hotărnicită, întrucât nu e purtată spre ceva. Căci Ea are mişcarea de-a pururi, întrucât nici nu se poate opri prin fire, nici nu se poate întinde peste hotarele Ei, ci este sâmbăta şi odihna oricărei conduceri şi mişcări[570].

99. Uniunea puterilor de Sus, care cântă şi conduce cântările de laudă, alcătuieşte un cor treimic care, înfăţişându-se Treimii în chip treimic, Îi aduce cântarea lor de laudă, liturghisind cu frică şi cu cutremur. Dintre aceste puteri, unele se află la picioarele Începutului şi Cauzei tuturor, de la Care îşi au începutul cele care sunt mai apropiate şi conduc cântările de laudă. Numele lor sunt: scaune, heruvimi şi serafimi. Propriu lor este înţelepciunea înfocată şi cunoştinţa celor cereşti, iar culmea lucrării lor este cântarea vrednică de Dumnezeu, numită în limba evreiască „Ghel”. Cele ce se află la mijloc între acestea şi cele ce urmează stau în jurul lui Dumnezeu şi se numesc: stăpânii, domnii şi puteri. Propriu lor este întocmirea lucrurilor mari, lucrărilor minunate şi ale semnelor. Iar culmea lucrărilor lor e cântarea întreit sfântă: „Sfânt, Sfânt, Sfânt”. Cele ce sfârşesc aproape de noi, care sunt deasupra noastră, dar dedesubtul celor de sus, stau, de asemenea, în jurul lui Dumnezeu. Ele se numesc: începătorii, arhangheli şi îngeri. Proprie lor este liturghisirea în slujbe, iar culmea lucrării lor, cântarea: „Aliluia”. De darurile lor dumnezeieşti se împărtăşeşte firea raţională a oamenilor, care se desăvârşeşte prin toată virtutea şi se înalţă prin toată cunoştinţa şi înţelepciunea Duhului şi a focului dumnezeiesc, atrăgându-şi de la toate ceea ce le e propriu, prin curăţie. De la unele se împărtăşeşte de slujirea şi de liturghisirea poruncilor lui Dumnezeu, de la altele din grija şi supravegherea celor de un neam, ca şi de orânduirea lucrurilor mari şi dumnezeieşti şi de lucrările Duhului; iar de la cele mai de sus, de înţelepciunea înfocată a cuvântului şi de cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti. Desăvârşindu-se astfel şi schimbând darurile firii, firea noastră raţională se uneşte prin ele cu Dumnezeu, aducându-I ca decadă

---

[569] Hotarul lor nehotărnicit e Dumnezeu, în Care se adună sfârşiturile nesfârşite ale tuturor făpturilor, care au început. Căci precum El este începutul lor, aşa este şi sfârşitul lor nesfârşit.

[570] Dumnezeu le mişcă pe toate spre Sine, dar El Însuşi este nemişcat, căci n-are spre ce se mişca, nefiind nimic dincolo de hotarele Sale infinite. Ideea aceasta a dezvoltat-o Sfântul Maxim Mărturisitorul *(Ambigua),* de care Nichita e foarte influenţat în suta a treia a capetelor. Aristotel a caracterizat şi el Suprema realitate ca „Mişcătorul nemişcat”, dar la el lipseşte conştiinţa clară a caracterului personal al lui Dumnezeu şi explicarea mişcării imprimate creaturilor din iubirea care le atrage spre El.

de la sine pârga zeciuielii[571].

100. Dumnezeu cel Unul şi întreit, începând de la unitate, se desăvârşeşte întru Sine în cerc, ca un fel de decadă. El are înlăuntrul Său începuturile şi sfârşiturile tuturor, dar este în afară de toate ca unul ce este aşezat deasupra tuturor. Cel ce a ajuns înlăuntrul Lui a primit în sine raţiunile şi cunoştinţa lucrurilor. Şi stând afară de toate, sălăşluieşte înlăuntrul tuturor, cunoscând începuturile şi sfârşiturile tuturor, ca unul ce are prin Cuvântul legătura înţelegătoare cu Tatăl şi e desăvârşit întru Duhul, fiind în legătură cu Însăşi Treimea atotdesăvârşită, nedespărţită şi cea de o fiinţă, închinată în Tatăl, în Fiul şi în Sfântul Duh şi slăvită într-o fire, o Împărăţie şi o putere, a Căreia este stăpânirea în veci. Amin.

---

[571] Toată învăţătura e luată de la Dionisie Areopagitul. Dar noi ne unim prin toate cu Dumnezeu. Cetele îngereşti nu se interpun între noi şi Dumnezeu. În om se face o sinteză a tuturor darurilor. El primeşte de la toate cetele îngereşti ceea ce le e propriu.

A ACELUIAŞI

Vederea duhovnicească a raiului[572]

1. Vino, aşadar, să vorbim şi despre rai. Căci acesta era scopul cuvântului nostru. Pentru el ne-am îmbrăcat de luptă, după ce am alcătuit *Cuvântul despre suflet.* Dar, dacă vreţi, să aruncăm o primă privire asupra temei.

Mai întâi trebuie să cercetăm în ce chip a fost zidit pentru noi raiul dumnezeiesc, în acelaşi timp supus simţurilor (sensibil) şi gândit cu mintea (inteligibil); care sunt roadele ambelor feluri de plante dumnezeieşti ale raiului inteligibil; care e lucrarea şi păzirea raiului gândit cu mintea şi de ce fel de roade se împărtăşesc din el cei ce lucrează în el în chip felurit; în ce chip Cuvântul a aşezat în acest rai două porţi şi nu mai multe, două porţi care se învârteau ca heruvimii, şi în ce constă lucrarea deosebită a fiecăreia? Apoi trebuie să ne îndreptăm privirea spre pomul vieţii şi spre cel al cunoştinţei, care se numeşte cunoştinţa binelui şi a răului. Căci în felul acesta vom cunoaşte, pe cât ne este cu putinţă, şi în noi, precum zice dumnezeiescul Apostol, „care este bogăţia bunătăţii lui Dumnezeu cu privire la noi” (Rom. 2, 4) şi care sunt bunătăţile dăruite nouă la început de El (1 Cor. 2, 12; Iacob 1, 17); şi cum noi, prin reaua alegere, am căzut şi cădem din darurile dumnezeieşti.

2. Deci vă rog să-mi daţi ascultare cu luare-aminte spre primirea cuvântului şi alipiţi-vă mintea de cele ce voi spune. În felul acesta pe de o parte veţi cunoaşte şi voi adevărul, iar pe de alta cuvântul meu mi se va face şi mie folositor, pricinuindu-mi ca pe o plată binecuvântată şi harul Duhului, întrucât va aduce folos celor ce-l ascultă. Iată aşadar cuprinsul lui.

3. Dumnezeu, zidind pe om de la început ca pe o fiinţă îndoită, adică din fire văzută şi nevăzută, văzut şi nevăzut, supus simţurilor şi înţelegător, i-a făcut şi locaşul lui potrivit firilor lui, adică raiul supus simţurilor şi cel cunoscut cu mintea, văzut şi nevăzut, sădind în mijlocul lui pomul vieţii şi pomul cunoştinţei, care se numeşte cunoştinţa binelui şi a răului. Pe unul din aceste raiuri l-a sădit în Eden, în lumea aceasta văzută; el a fost „aşezat la răsărit”, fiind mai înalt decât tot pământul, spre desfătarea lui Adam, căci Eden se tălmăceşte „desfătare”. El era înconjurat de un aer subţire, temperat şi preacurat, bogat în plante pururea roditoare, plin de lumină şi de mireasmă

[572] După ediţia lui Darrouzès, p. 155-227. Ce se scrie în această lucrare e o explicare a treptei a doua a urcuşului duhovnicesc al omului, în care acesta, contemplând raţiunile divine ale lucrurilor sau privind lumea în chip curat, o vede ca rai. Sfântul Maxim numeşte foarte multe din paragrafele operei *Ambigua,* „contemplări”: contemplarea lui Ilie, contemplarea lui Melchisedec, contemplarea celui căzut între tâlhari. Prin fiecare din aceştia vede raţiunea mai înaltă a lui. Noi traducem aici cuvântul „contemplare” prin „vederea duhovnicească”.

negrăită, întrecând toată armonia cunoscută cu simţurile şi închipuirea oricărei frumuseţi, cum se cuvenea să fie locaşul celui zidit după chipul lui Dumnezeu[573]. Pe celălalt rai l-a sădit în lumea gândită cu mintea şi nevăzută, aflându-se şi fiind aşezat în mijlocul omului ca o lume mare în cea mică văzută[574], în mijlocul omului zidit de Dumnezeu şi aşezat pe pământ.

4. Noi vom vorbi aici despre acest rai cunoscut cu mintea, căci pe el avem trebuinţă să-l cunoaştem. Pentru că celălalt rai a fost închis de la greşeala lui Adam; sau pentru că sabia de foc întorcându-se de către noi de când Hristos S-a răstignit şi a înviat, noi, credincioşii, nu mai avem trebuinţă de el acum, întrucât tuturor ni s-a deschis intrarea la ceruri şi Împărăţia lui Hristos e făgăduită de către El tuturor, ca să fim şi noi unde este El, cum zice El Însuşi în Evangheliile Sale: „Ca unde sunt Eu şi voi să fiţi" (Ioan 17, 24). Avem însă mare trebuinţă, cum s-a spus, de raiul gândit cu mintea şi nevăzut, ca să cunoaştem întocmai firea şi locul lui şi plantele dumnezeieşti sădite de Dumnezeu în el, plante de care trebuie să ne împărtăşim la timp potrivit în raiul în care am fost aşezaţi „să lucrăm şi să-l păzim" (Fac. 2, 15).

Vom începe astfel tâlcuirea lui, care e o tâlcuire foarte bună şi pricinuitoare de folos celor ce-au început să înainteze de curând în contemplaţie, şi e un adaos de cunoştinţă mai desăvârşită celor ce cercetează adâncurile Duhului.

5. Prin pizma diavolului şi prin ispita femeii am căzut din acel locaş nesupus stricăciunii şi am fost scoşi, din pricina greşelilor strămoşilor, din raiul desfătării şi am fost aruncaţi[575] pe acest pământ ca să-l lucrăm şi am fost pedepsiţi să mâncăm pâinea noastră din el întru sudoare şi osteneală[576], dat fiind că el ne odrăsleşte de cele mai multe ori spini şi pălămidă în loc de seminţe. Dar tocmai aceasta ni s-a făcut prilej de a intra în al doilea rai, adică să contemplăm, în lumea aceasta văzută, zidirea Lui, pe cât e cu putinţă, ca, urcându-ne de la frumuseţea lucrurilor la Făcătorul lor (Rom. 1, 20), cum zice dumnezeiasca Scriptură, să se nască în noi cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, luminaţi fiind de Duhul. Astfel, prin cuvântul şi înţelepciunea harului lui Dumnezeu, vom intra nu numai în raiul gândit cu mintea şi vom cerceta cu amănuntul nu numai firile celor din el şi mişcările şi raţiunile lor[577], ci ne vom desfăta şi de florile zidirii văzute şi ne vom îngriji cu evlavie de cultivarea lor.

---

[573] Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa, 25, P.* G., 94, 912-913 B.

[574] *De fide orthodoxa,* 921 A; Sfântul Grigorie Teologul, *Cuv. 38,* 11, P. G., 36, 324 A.

[575] Filozoful german Heidegger vorbeşte şi el de „aruncarea" noastră în lume. Dar pentru el acesta este un fapt neînţeles şi fără ieşire.

[576] Natura nu se mai lasă uşor prelucrată, pentru că duhul nostru a slăbit în putere.

[577] Lumea aceasta însăşi este un rai virtual, pentru cei ce pot să vadă prin lucruri raţiunile dumnezeieşti ale lor.

6. Căci e îndoit şi acest rai ce stă în faţa noastră, a celor alcătuiţi din două firi[578]. Şi care este el? Toată zidirea văzută şi cea nevăzută din noi, despre care dumnezeiescul Pavel zice împreună cu prorocul David: „Căci cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la întemeierea lumii, fiind înţelese din făpturi, se văd” (Rom. 1, 20). Iar David zice: „Minunată s-a făcut cunoştinţa mea de la mine, nu voi căuta spre ea” (Ps. 138, 5); adică de la întocmirea şi plăsmuirea mea, care s-a făcut atunci primejdioasă lui Adam cel nou zidit, care nu putea veni încă la contemplarea şi înţelegerea ei.

7. Dar să grăim, dacă voiţi, mai întâi despre acest rai văzut şi cunoscut prin simţuri, în care am fost aşezaţi, cum s-a spus, de Dumnezeu, după căderea lui Adam, noi, cei din neamul lui[579]. Apoi vom face, după putere, şi explicarea raiului cunoscut cu mintea. Căci nimic nu ne va împiedica să vorbim cu evlavie despre rai, odată ce ne-am îndatorat să ne robim tot gândul ascultării lui Hristos, cum zice Apostolul (2 Cor. 10, 5), şi să tâlcuim cu înţelegere cele ale dumnezeieştei Scripturi, potrivit cu Solomon care zice: „Urechea ta va auzi înţelepciune şi vei lipi urechea ta de cunoştinţă” (Pilde 2, 2).

I. În câte feluri ni se arată raiul sensibil după o tâlcuire evlavioasă?

8. Deci toată zidirea acestei lumi văzute şi simţite, adică cerul şi pământul şi toate cele din ele, s-a făcut ca un rai mare tuturor oamenilor, înainte de cel pregătit şi sădit lui Adam în Eden. Căci Dumnezeu a întocmit raiul la răsărit, după ce a făcut toată zidirea celor din nimic (Fac. 2, 8). Pentru că ştiind, ca un înainte-ştiutor, greşeala aceluia şi că, odată scos de acolo, i se va închide raiul dumnezeiesc, a pregătit de mai-nainte şi pentru noi, cei ce aveam să ne naştem din acela, ca pe un ospăţ fără sfârşit, această lume văzută ca pe un al doilea rai, nu mai mare ca acela în ce priveşte mărimea harului, dar plin de toată putinţa de a fi contemplat şi de a produce desfătare. Căci îndoiţi fiind noi, îndoit a voit Dumnezeu să ne fie şi ospăţul nostru din el: prin simţuri şi prin minte. De aceea el este sensibil, fiind alcătuit din seminţe, din roade, din animale şi păsări; şi inteligibil, fiind alcătuit din toate raţiunile făpturilor Lui, după înţeleptul Solomon: „De la frumuseţea zidirilor suntem ridicaţi, pe măsura lor, spre Făcătorul” (Înţel. 13, 5).

---

[578] E îndoit ca şi noi pentru că însăşi lumea văzută e frumoasă şi deci e un rai, dar prin ea străvedem cu mintea şi latura lui nevăzută a raţiunilor dumnezeieşti.

[579] Lumea noastră dinlăuntru şi lumea din afară sunt două raiuri care erau la început deschise, apoi s-au închis, dar pot fi iarăşi deschise. Raiul lăuntric se deschide prin virtuţi, cel din afară prin contemplarea raţiunilor dumnezeieşti ale lucrurilor. Dar raiul din afară se deschide tot în urma deschiderii raiului lăuntric. Căci la contemplaţie se ridică numai omul curăţat de patimi şi ajuns la virtuţi. Numai acestuia i se face străvezie lumea din afară pentru Dumnezeu cel nesfârşit în iubire. Sfântul schimbă la faţă lumea întreagă. Cine cade din raiul dinlăuntru cade şi din cel din afară. Aceluia i se acoperă şi frumuseţea lumii din afară. Aşa s-a întâmplat cu Adam.

9. În mijlocul acestuia s-a sădit deci pomul vieţii şi un alt pom numit pomul cunoştinţei binelui şi răului. Ce sunt acestea? Ia aminte cu atenţie. Pomul vieţii este Dumnezeu Însuşi, Făcătorul tuturor, precum s-a scris: „Dumnezeu în mijlocul ei şi nu se va clătina” (Ps. 45, 5). Iar pomul cunoştinţei, sau al cunoştinţei binelui şi răului, e firea noastră şi alcătuirea omului[580]. Căci omul este o fiinţă capabilă de bine şi de rău. El este cu adevărat pomul pururea roditor de cunoştinţă, sădit în acest rai al lumii, după aducerea la fiinţă a celor ce sunt din cele ce nu sunt, cum scrie şi David în psalmi: „Şi va fi ca pomul sădit la marginea apelor” (Ps. 1, 3). Fără îndoială în alte scrieri, în care am vorbit despre „ceruri noi şi pământ nou” (2 Petru 3, 13), am înfăţişat explicarea lui şi altfel. Căci omul este un pom cu multe chipuri şi are înţelesuri şi nume deosebite. Fiindcă se numeşte lumină, viaţă, pom, plantă şi piatră preţioasă, sfeşnic şi alte multe. El poartă şi în privinţa aceasta mulţimea de nume ale firii dumnezeieşti, ca unul ce este chipul acesteia[581].

10. Odată împlinit raiul lumii şi odată sădite plantele dumnezeieşti în el, Dumnezeu a dat omului poruncă, zicând: „Din tot pomul din rai poţi să mănânci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi; în ziua în care veţi mânca din el, cu moarte veţi muri”. Mai întâi Îşi îndreaptă cuvântul ca spre unul. Căci a zis: „Din tot pomul din rai poţi să mănânci”. Apoi vorbeşte la plural către mai mulţi: „Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi”. Ce înseamnă aceasta? Dumnezeu ne învaţă că taina poruncii acesteia nu se îndreaptă numai spre Adam, ci va trece fără îndoială şi la noi la toţi. Şi pe drept cuvânt. Căci ceea ce a păţit atunci Adam, amăgit de Eva, şi Eva de şarpe, se întâmplă şi cu noi, cei ce ne naştem după ei de la ei.

11. Şi ia seama la înţelesul tainic. Omul a fost aşezat în acest rai sensibil al creaţiei, „ca să-l lucreze şi să-l păzească”. Iar lucrarea şi păzirea încredinţată omului se arată în porunca dată lui: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi”. Fiindcă deci „tot pomul” şi aşadar şi cel „al vieţii” este Dumnezeu – căci El este „tot”, El Care a şi adus la existenţă totul din nimic[582] şi Care este în afara şi înlăuntrul totului –, iar pomul cunoştinţei e alcătuirea omului[583], în care este cunoştinţa binelui şi răului, tot cel ce împlineşte lucrarea aceasta în sine, cum cere porunca, rămâne într-o desfătare care nu se isprăveşte şi stăruie neclintit în păzirea sa.

12. Dar fiindcă suntem dintr-o fire schimbăcioasă şi ostenim în acest fel de vieţuire, păţim ceea ce a păţit şi Adam. Căci gândirea omului se apleacă din

---

[580] Prima explicare duhovnicească: raiul este acum pentru noi lumea supusă simţurilor; pomul vieţii e Dumnezeu, pomul cunoştinţei este natura omului cu putinţa ei alternativă.

[581] Se menţionează complexitatea fiinţei umane.

[582] Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* 25, 916 C.

[583] *De fide orthodoxa,* 917 B.

tinereţe spre cele rele şi primeşte ca şi Eva ispita şarpelui din ea, pe care o socoteşte folositoare. Lăsând această ispită să urce în mintea omului, ea convinge pe om să guste din rodul pe care-l socoteşte bun, şi îndată rodul acesta se face pricină căderii lui (Fac. 3, 6).

13. Dar să vedem şi felul lucrării şi cum se hrăneşte omul din toate cele din raiul acesta. Cel ce cercetează raţiunile şi mişcările întregii zidiri cu o minte netulburată şi cu o cugetare liberă de împătimirea de cele văzute şi se hrăneşte cu înţelegerea mai dumnezeiască din toate raţiunile ce răsar din cele supuse simţurilor, îndată ce şi-a împuţinat grija şi preocuparea de viaţă şi s-a ridicat mai presus de toată pofta dulceţilor lumii, urcă prin ele la Făcătorul şi Cauza tuturor, cum spune dumnezeiescul Pavel (Rom. 1, 20; Înţel. 13, 5). Căci Acesta este pomul deplin şi neîmpărţit, care nu odrăsleşte decât rodul binelui, dăruindu-le împărtăşirea de el celor vrednici. Aşa ne-a voit Dumnezeu să fim[584]: nepătimitori, fără griji şi având numai lucrarea îngerilor, ne-a voit adică să lăudăm fără sfârşit şi veşnic pe Făcătorul şi să ne desfătăm numai de privirea Lui din singura cercetare a făpturilor Lui, precum ni se spune prin prorocul David: „Predă grija ta Domnului şi El te va hrăni" (Ps. 54, 22); şi prin Evangheliile Lui: „Nu vă îngrijiţi pentru sufletul vostru, ce veţi mânca, şi pentru trupul vostru, cu ce vă veţi îmbrăca" (Matei 6, 25); şi iarăşi: „Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi acestea toate se vor adăuga vouă" (Matei 6, 33); şi către Marta: „Marto, Marto, de multe te îngrijeşti şi spre multe te sileşti, dar un lucru trebuie. Iar Maria partea cea bună şi-a ales, care nu se va lua de la ea" (Luca 10, 41-42).

14. Deci pomul vieţii este Dumnezeu, a Cărui lucrare este să procure viaţă şi Care dă rod bun de mâncat numai celor vrednici de viaţă, ca unii ce nu sunt supuşi morţii. El produce o dulceaţă negrăită celor ce se împărtăşesc de El şi le dăruieşte o viaţă nemuritoare. De aceea, pe drept cuvânt s-a numit „pomul vieţii" şi „tot pomul". Căci El este totul, în Care şi prin Care e totul[585].

15. Iar pomul cunoştinţei binelui şi răului este deosebirea privirii, precum au spus şi au gândit şi alţii înainte de noi[586]. El e descoperirea alcătuirii firii noastre, care e bună celor ce au urcat la bărbatul desăvârşit şi la măsura vârstei lui Hristos (Efes. 4, 13) prin toată nepătimirea şi înţelepciunea duhului, înălţându-se prin contemplarea şi frumuseţea ei la măreţia lucrării Făcătorului (Înţel. 13, 5); căci celor ce au ajuns cu timpul la deprinderea statornică a virtuţii, ea nu le este şi nu li se face abatere de la bine, ca unora ce au păşit cu tărie în contemplaţia dumnezeiască. Dar celor tineri încă şi mai şovăitori în

---

[584] Tot paragraful ce urmează e din Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* 25, 915 B. Deci firea omului e pomul cunoştinţei binelui şi răului. Dar dacă ea vede în lume raţiunile dumnezeieşti, ne ridicăm la pomul vieţii.

[585] Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* 916 C.

[586] *De fide orthodoxa,* 916 C.

dorinţă nu le este bună; căci celor ce nu s-au statornicit cu neclintire în păşirea stăruitoare şi neabătută a virtuţii pe drumul faptelor bune nu le este de folos contemplarea şi privirea trupului propriu, din pricina lipsei lor de tărie în stăruirea în bine; această contemplare poate atrage și răpi spre ea pe cel lipsit de tărie și-l poate împinge la gânduri, mișcări și preocupări necuviincioase.

16. Acesta e motivul opreliștii lui Dumnezeu, Care a zis: „Dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mâncați, căci în ziua în care veți mânca, cu moarte veți muri". Fiindcă privirea trupului nostru şi contemplarea alcătuirii lui duce în mod natural pe cel nedesăvârșit la cunoștința dulceții plăcerii, chiar fără să vrea. Ba nu numai la aceasta, ci, cum s-a spus, și la mișcări și gânduri necuviincioase, motiv pentru care ni se spune totdeauna cuvântul dumnezeiesc: „Ușile, ușile, să luăm aminte!" Prin repetare, cuvântul poruncește, pentru cei nevrednici, păzirea porților simțitoare și înțelegătoare, adică a simțurilor, prin care obișnuiește să intre moartea în sufletul omului.

17. Și pe drept cuvânt. Căci cel ce stăruie, fără deprinderea în bine și fără luare-aminte, în privirea alcătuirii firii noastre, e înduplecat de cugetarea lui, ca de o Evă amăgită de șarpele cel vechi, să se gândească la dulceața plăcerii ca Adam și să se împărtășească de ea ca bună; și astfel se va vedea pe sine, întocmai ca acela, gol de harul lui Dumnezeu și depărtat de la bucuria nemuritoare de Dumnezeu; se va afla șezând afară de raiul acesta și plângând, ca unul ce nu mai are mintea acoperită decât de frunze de smochin. Acesta este, în câteva cuvinte, după judecata noastră, înțelesul raiului sensibil al creației, care este același cu înțelesul arătat de alți Părinți dinaintea noastră.

II. În câte feluri se poate tâlcui, în cuvinte ale înțelegerii duhovnicești, raiul cunoscut de minte (inteligibil) și care sunt plantele din el?

18. Dar să vorbim și despre raiul dumnezeiesc și cunoscut cu mintea, sădit în zidirea nevăzută a sufletelor noastre; să arătăm care sunt plantele dumnezeiești sădite în el și care e lucrarea noastră în acesta. Despre acestea n-am aflat să fi scris niciunul din dumnezeieștii Părinți și înțelepți de odinioară.

Celor ce au lucrat în el și au păzit porunca, sau, după ce au căzut, au reluat lucrarea în el și paza lui, contemplarea lui le e foarte dulce și atrăgătoare, ca unora ce și-au deprins simțirile sufletului și au gustat din pomul vieții, iar de gustarea din celălalt, adică din pomul cunoștinței, nu au fost vătămați. Dar pentru ceilalți, care nu se preocupă deloc de lucrurile dumnezeiești și a căror osteneală și sârguință nu s-a dedicat lucrării duhului și de aceea nu pot să-și închipuie nimic în afară de cele văzute, această contemplare este o nebunie sigură. Căci ei sunt sufletești în înțelesul dumnezeiescului Apostol: „Iar omul sufletesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie și nu poate să le înțeleagă, pentru că ele se judecă duhovnicește" (1 Cor. 2, 14). Aceștia vor numi-o pe aceasta închipuire, dar nu vederea adevărului. Nedând niciun preț gândirii acestora, să

păşim la contemplarea raiului cunoscut cu mintea. Iată ce este el.

19. Dumnezeu, după ce a adus lucrurile la fiinţă din nimic, făcând pe om la început ca pe o lume mare, l-a aşezat în această lume, ca într-una mică[587], creându-l ca pe un chip al Său şi arătându-l ca pe un împărat al tuturor celor de pe pământ. Deci sădeşte în el în chip înţelegător, ca într-o lume mare, un alt rai dumnezeiesc, mult superior celui ce cade sub simţuri, ca unul ce e împodobit cu plante veşnic nemuritoare şi pururea verzi şi luminat de Soarele dreptăţii. Acesta este locul Împărăţiei cerurilor, aşezat la răsăritul Soarelui dreptăţii, în pământul celor blânzi (Matei 5, 5), cum zice Dumnezeu Însuşi: „Împărăţia lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru" (Luca 17, 21). În acest rai a sădit Dumnezeu pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului. Care sunt aceştia?

20. Pomul vieţii este Sfântul Duh, Care sălăşluieşte în omul credincios, cum spune Pavel: „Nu ştiţi că trupurile voastre sunt templul Sfântului Duh, Care locuieşte în voi?" (1 Cor. 6, 19; Rom. 8, 11). Iar pomul cunoştinţei binelui şi răului este simţirea, care produce două roade contrare între ele, îndoite la rândul lor ele înseşi prin fire.

III. Care sunt roadele celor două feluri de pomi ai raiului cunoscut cu mintea (inteligibil)?

21. Care sunt acestea? Plăcerea şi durerea. Dintre acestea, fiecare se împarte iarăşi în două. Prima e fie din trebuinţă naturală şi necesară, fie din voluptate şi trecerea măsurii. A doua e fie din temere şi întristare, fie din nevoinţe şi osteneli duhovniceşti.

Dintre acestea, plăcerea e bună când ne împărtăşim de ea la vreme potrivită dintr-o trebuinţă naturală şi necesară. Căci nu s-a sădit în noi simţirea în chip rău, nici nu ne-a zis Dumnezeu din pizmă: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi", ci simţirea e un pom bun şi dumnezeiesc, când ne împărtăşim de ea, cum s-a spus, la vremea cuvenită, pentru o trebuinţă naturală şi necesară. Căci produce în noi şi cunoştinţa binelui. Pentru că s-a sădit în noi pentru o cunoaştere, o cercare şi o deprindere a putinţei omului de a asculta şi de a nu asculta. De aceea s-a şi numit pomul cunoştinţei binelui şi răului. Căci dă prilej de cunoaştere celor ce se împărtăşesc de firea proprie, care e bună pentru cei desăvârşiţi şi rea celor încă nedesăvârşiţi şi lacomi la simţire, precum e rea hrana tare celor ce au încă nevoie de lapte[588]. Fiindcă, în acest caz, împărtăşirea de ea le e prilej de voluptate şi de trecerea măsurii şi printr-o

[587] Cf. cap. 3; *Cuvântul despre suflet*, cap. 27-30; ediţia Darrouzès, 88, 92. Încă Sfântul Maxim Mărturisitorul a spus că omul e nu lumea mică, ci lumea mare, pentru că el cuprinde în sine lumea văzută prin cugetare.

[588] Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, P.G., 94, 913 B şi 917 A.

astfel de împărtăşire se naşte în ei cunoştinţa răului. Iar aceasta este durerea, care pricinuieşte sufletului frică şi întristare. De fapt, plăcerea produce în suflet cunoştinţa binelui, când ne împărtăşim de ea dintr-o trebuinţă naturală şi necesară; iar durerea, dimpotrivă, cunoştinţa răului, când împărtăşirea de plăcere nu are loc dintr-o trebuinţă naturală. Căci oricărei plăceri îi urmează durerea[589].

22. De aceea pomul simţirii s-a numit pomul cunoştinţei binelui şi răului şi pe drept cuvânt Dumnezeu a oprit reaua întrebuinţare a lui. Căci zice: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi; în ziua în care veţi mânca din el, cu moarte veţi muri". „Din tot pomul din rai să mănânci", adică din toată firea făpturilor văzute – din toată mişcarea lor, sau a raţiunilor lor, adică a cunoştinţei Mele adevărate, a măreţiei creatoare a Împărăţiei şi cauzei creatoare – să te împărtăşeşti şi să-ţi întinzi prin contemplaţie aceste raţiuni ca pe o masă a unui ospăţ nemuritor; şi prin ele să intri la cunoştinţa celor nevăzute ale Mele, ca într-o Împărăţie, şi să-Mi dai cu mulţumire închinarea cuvenită. „Iar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mănânci". Ce e deci acest altceva în noi, asemenea unui pom, care ne procură prin împărtăşire cunoştinţa binelui şi răului, dacă nu simţirea?[590] Căci prin ea vine în mine cunoştinţa tuturor celor ce sunt bune şi nu sunt bune. Fiindcă precum ne procură cunoştinţa căldurii şi a frigului, a ceea ce e moale şi aspru, a bunei miresme şi a răului miros, a acrelii şi a dulceţii, a albului şi a negrului, a greutăţii şi a uşorului, aşa şi a plăcerii, şi a durerii. Căci cu dreptate ne fereşte Scriptura de întrebuinţarea ei, nu pentru că ar fi contrară firii, căci Dumnezeu nu a făcut nimic rău, ci pentru că ne dă prilejul cunoştinţei răului prin ceea ce pare că e bun[591].

23. Şi ca să facem mai clară explicarea acesteia, pentru a cunoaşte întocmai rodul amăgitor şi purtător de moarte al ei, sau cum se ascunde el în folosirea binelui, vom porni de la cele ce se întâmplă în noi. Urmând Părinţilor dinainte de noi, vom face înfăţişarea acestora astfel:

Unele dintre plăceri sunt sufleteşti, altele trupeşti. Cele sufleteşti sunt cele ce se nasc din contemplaţie şi din învăţături; iar cele trupeşti sunt cele ce se nasc din unirea sufletului cu trupul, cele legate de mâncăruri şi de uniri trupeşti şi de cele asemănătoare. Dintre plăceri iarăşi unele sunt adevărate, iar altele mincinoase. Cele dintâi sunt proprii cugetării ce se ocupă cu

[589] Toată doctrina aceasta e luată de la Sfântul Maxim Mărturisitorul (*Răspunsuri către Talasie,* 43; *Filoc.* rom., III, p. 149).

[590] Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* P.G., 94, 917 B; Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie,* 43.

[591] Tot paragraful ce urmează e din Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* P.G., 94, 917 BC. Între lume ca rai posibil şi lăuntrul omului ca rai posibil e o strânsă legătură.

contemplarea şi cu ştiinţa; cele de al doilea, ale trupului, fiind prilejuite de simţire. Iar dintre plăcerile trupului, unele sunt naturale şi necesare, căci fără ele omul nu poate trăi, cum sunt mâncărurile şi veşmintele; altele sunt naturale, dar nu necesare, ca împreunările potrivit legii şi firii, fără de care cel ce voieşte poate trăi în feciorie. Altele nu sunt nici naturale, nici necesare, ca voluptăţile, beţiile şi excesele care întrec trebuinţele.

24. Omul care a ales să vieţuiască după Dumnezeu, căutând să folosească plăcerile necesare şi naturale, care sunt potrivite şi folositoare şi foarte bune pentru menţinerea şi păstrarea naturii omeneşti şi neamestecate cu durerea şi cu supărarea, cade de multe ori, fără să ştie şi fără să vrea, în cunoştinţa răului, aflând durerea ascunsă în însăşi împărtăşirea de bine. Aşa se întâmplă cu prilejul întrebuinţării mâncărurilor şi veşmintelor. Căci pentru cumpărarea acestora e nevoie de bani. Iar folosirea lor e necesară; căci e naturală. Dar ajungând la o abundenţă de bani pentru trebuinţa aceasta necesară şi naturală, cădem în lăcomie şi nesăturare, iar uneori într-o folosire peste trebuinţă. Căci, putând să ne mulţumim cu lucruri puţine şi modeste, nu ne oprim trebuinţa la aceasta, ci căutând luxul şi ceea ce este peste măsură, cădem prin întrebuinţarea binelui în cunoştinţa răului. Dar legea conştiinţei noastre, respingând această rea întrebuinţare şi arătându-ne-o, face, celui atent cunoscut, chiar prin aceasta, binele şi răul simţirii şi îndată se iveşte în el tristeţea răului, prin părerea de rău.

IV. Trecerea de la această explicaţie la o alta

25. Dar mai e şi o altă explicaţie: toată mişcarea sufletului e pusă în lucrare spre poftirea unui lucru trebuincios şi necesar printr-o plăcere bună şi necesară firii, căutând poate hrană pentru trup şi veşminte sau împreunare naturală şi legiuită. Aceasta e cunoştinţa binelui. Dar în mâncăruri se ascunde săturarea şi nesăturarea, în veşminte, lăcomia şi reaua întrebuinţare, în împreunările legiuite şi naturale, cele contrare firii şi destrăbălările. Aceasta e cunoştinţa răului. Iar cunoştinţa amândurora vine în noi prin simţire.

Cum? Ia aminte! Amăgit de plăcere şi târât în săturare şi nesăturare, sau în reaua întrebuinţare şi lăcomie, sau în destrăbălări şi în plăcerile de sub pântece contrare firii, omul moare, vai, de moarte veşnică, căzând din unirea cu Dumnezeu şi din împărtăşirea de Duhul Sfânt. De aceea zice: „Iar în ziua în care veţi mânca, cu moarte veţi muri". Căci cunoştinţa răului, născându-se în om din împărtăşirea prin simţuri şi plină de voluptate, îl duce spre căderea în robia patimilor celor mai generale sau a pricinilor lor. Astfel de pricini sunt: slava, dorinţa, nepăsarea, care, străbătând prin toate simţirile omului, se fac pricinuitoare ale morţii veşnice a lui. În acestea se află deci cunoştinţa îmbinată a binelui şi răului prin simţire, cunoştinţă prin care moare omul când se împărtăşeşte de ele. Căci prin ele ajunge fie la trufia vieţii pentru iubirea de slavă, fie la pofta ochilor pentru năravul iubirii de argint, fie la pofta trupului (1

Ioan 2, 16) pentru iubirea de voluptate şi pentru bucuria de plăcerile sufletului. Pe drept cuvânt a oprit deci Scriptura împărtăşirea de pomul simţirii, zicând: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi”.

V. Alt înţeles mai înalt al poruncii lui Dumnezeu către Adam

26. Dar Scriptura înfăţişează gândirii mele şi un alt înţeles al acestor cuvinte. Şi trebuie să adaug la cuvântul meu şi acest înţeles. Căci el se potriveşte cu acest cuvânt şi cu scopul lui. Am văzut că Dumnezeu se adresează mai întâi lui Adam ca unuia, zicând: „Din tot pomul din rai să mănânci”, apoi se adresează ca la doi sau mai mulţi: „Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi”. Prin aceasta mi se pare că cuvântul arată caracterul îndoit al alcătuirii şi firii omului; şi la fel, al puterii sufletului lui.

27. De aceea, adresându-se părţii raţionale a sufletului lui ca singurei părţi mai bune, Dumnezeu îi încredinţează ţinutul contemplării lucrurilor dumnezeieşti şi îl pune înainte masa încărcată de mâncărurile dumnezeieşti ale înţelesurilor, zicând: „Din tot pomul cel din rai să mănânci”; adică să te împărtăşeşti din toată firea celor ce sunt, sau din cunoştinţa Mea şi din desfătarea de Mine, prin contemplare curată, cercetând raţiunile lucrurilor şi mişcările lor. Iar părţii mai neraţionale, sau doimii mai trupeşti a mâniei şi a poftei, care atrage uşor cugetarea spre cele rele, îi porunceşte, cum spune limpede, să fugă de cercarea şi de cunoştinţa prin simţire a acestor roade ale pomului simţirii. De care adică? De plăcere şi de durere, precum am spus mai înainte. Căci zice: „Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mâncaţi”. Şi pe drept cuvânt. Căci plăcerea sădeşte cunoştinţa ei în partea poftitoare, când omul se împărtăşeşte de ea fără trebuinţă; iar durerea sădeşte cunoştinţa ei în mânie. Şi astfel împărtăşirea din ele trimite aceste două puteri, către care se adresează cuvântul, la moartea veşnică. Căci zice: „în ziua în care veţi mânca din el, cu moarte veţi muri”.

28. De aceea, omul fiind îndoit şi având sufletul compus din fire raţională şi neraţională, Dumnezeu îi dă şi El o poruncă îndoită. Pe de o parte îi porunceşte să se împărtăşească de o hrană mai bună şi nemuritoare şi să nu se îngrijească în primul rând de cele trebuitoare trupului, aşa cum ne îndeamnă şi Cuvântul întrupat: „Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate celelalte se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33), întărind oarecum prima Sa poruncă. Pe de altă parte, îl fereşte de amintitul pom al simţirii, ca nu cumva gustând prin el din cele dulci ale vieţii acesteia, să se umple de durere, căzând printr-o astfel de gustare de la ospăţul şi bucuria dumnezeiască.

29. Dar, folosindu-ne de un cuvânt mai desăvârşit, să gândim şi să vorbim şi altfel despre rai şi despre tema aceasta cercetată de mulţi. De aceea, ridică-te de la cuvântul auzit, care îi învăluie cu sunetul lui pe cei ce sunt

amăgiţi de înţelesul lui de la suprafaţă, dacă doreşti să te înalţi prin înţelegerea celor spuse la înţelesurile cuvântului cunoscute cu mintea. Ascultă de cel ce zice: „Sculaţi-vă, să plecăm de aici” (Ioan 14, 31; Matei 26, 46). Treci la înţelesul şi la duhul cuvântului, deschizându-ţi auzul faţă de el şi căutând să înţelegi din el cele dumnezeieşti şi omeneşti. Iată care sunt acestea.

VI. Alt înţeles preaînţelept şi înalt al raiului cunoscut cu mintea. Care e poarta prin care se intră în el şi care cea prin care se iese? Şi care sunt pomii dumnezeieşti din el?

30. Raiul este, din alt punct de vedere, marele câmp al iubirii de înţelepciune (al filosofiei) cu fapta, împodobit de plante nemuritoare de tot felul şi de felurite virtuţi, în care s-a sădit de Dumnezeu pomul vieţii şi pomul cunoştinţei binelui şi răului[592]. Căci iubirea de înţelepciune (filosofia) lucrătoare e ca un rai luminos şi bine mirositor plantat de Dumnezeu la răsăritul Bisericii Lui[593], acoperit de plantele frumoase de tot felul ale virtuţilor, care hrănesc cu îmbelşugare pe cei ce lucrează în el poruncile lui Dumnezeu şi le păzesc ca pe o hrană nepieritoare şi nemuritoare.

31. În acest rai dumnezeiesc au fost aşezate spre pază două porţi la marginile opuse, ca nişte heruvimi. Una introduce fără greutate pe cei ce doresc şi bat cu dorul sufletului la desfătarea şi bucuria de plantele ei nemuritoare; cealaltă îi trece pe cei ce s-au săturat de bunătăţile din el la alte păşuni nemuritoare, despre care se va vorbi puţin mai încolo. Una e smerenia dumnezeiască, care introduce pe cei ce intră prin ea la desfătarea şi odihna de Împărăţia cerurilor; cealaltă e iubirea desăvârşită, care îi trece, pe cei ce ies de-acolo, la păşunile Împărăţiei lui Dumnezeu[594]. Fără aceste porţi nu se poate nici intra în rai, nici ieşi spre Împărăţia lui Dumnezeu, măcar că sunt multe căi care duc spre Împărăţia cerurilor. Căci toate căile evlaviei duc pe cel ce păşeşte pe ea spre poarta de la apus a smereniei şi aşa îl introduc prin aceasta în rai.

32. Dar de ce au fost făcute numai două şi nu mai multe porţi, aşa cum sunt mai multe locaşuri la Dumnezeu şi Tatăl (Ioan 14, 2), ca fiecare dintre cei ce intră să-şi facă intrarea în el prin poarta care voieşte? Pentru că omul e din două firi: din suflet şi trup. O parte a lui e smerită, cealaltă înaltă şi dumnezeiască. Sau altfel: pentru doimea mai trupească a părţii neraţionale a sufletului lui, din care una, adică mânia, intră în curtea blândeţii, iar cealaltă, pofta, iese prin iubire din împătimirea de cele lumeşti şi de cele văzute şi află păşune în Dumnezeu prin împărtăşirea de Duhul. Căci, potrivit cu alcătuirea

---

[592] Aici se explică raiul în legătură cu treapta întâi a urcuşului duhovnicesc.

[593] La începutul vieţuirii credincioşilor în Biserică.

[594] Nichita Stithatul face deosebire aici între Împărăţia cerurilor şi Împărăţia lui Dumnezeu. Ultima e mai sus decât prima. Prima e identică cu raiul redeschis prin contemplarea raţiunilor lumii.

omului, a fost zidit de Dumnezeu şi raiul cunoscut cu simţurile cât şi cel cunoscut cu mintea, şi nu este altă poartă decât cele spuse, care să introducă sau să scoată din acesta.

33. Din pricina amintită au şi fost plantaţi de Dumnezeu în mijlocul raiului acesta dumnezeiesc doi pomi minunaţi: pomul vieţii şi pomul cunoştinţei, care se numeşte şi cunoştinţa binelui şi răului. Care sunt aceştia?

Contemplaţia naturală, cum socoteşte şi dumnezeiescul Grigorie[595], şi teologia tainică. Cea dintâi, contemplaţia, având ca roade judecata şi cunoştinţa lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti, este pomul cunoştinţei binelui şi răului. Căci prin cunoaşterea lucrurilor cunoaştem raţiunile proniei, iar prin judecată facem deosebirea clară a lucrurilor, deosebind fără greşeală ce e bun şi ce e rău, care e cauza făcătoare şi care e lucrul făcut. Iar teologia tainică este pomul vieţii. Căci are ca rod dătător de viaţă şi de nemurire credinţa în Sfânta Treime, care se naşte în suflet în afară de orice raţiune şi simţire; căci Sfânta Treime nu se cunoaşte nici prin simţire, nici prin raţiune, ci numai prin credinţa neîndoielnică şi din inimă. Un alt rod al ei este înţelegerea dreptcredincioasă a întrupării Celui Unuia-Născut.

VII. Care este lucrarea şi păzirea raiului cunoscut cu mintea şi ce bunătăţi aduce împărtăşirea de roadele lui, celor ce lucrează în el în diferite feluri?

34. Din pricina acestor plante nemuritoare şi dumnezeieşti, a fost dată de Dumnezeu, tot celui ce săvârşeşte în câmpul raiului cu mintea şi cu simţirea lucrarea înţelepciunii lucrătoare, porunca să mănânce din tot pomul raiului, dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mănânce. Căci cel dintâi pricinuieşte viaţa şi nemurirea, iar cel de-al doilea, binele, celor mai desăvârşiţi în deprinderi, şi primejdia, celor încă tineri şi mai nestatornici în dorinţă. De fapt, contemplaţia fiind plantată în mijlocul raiului înţelepciunii lucrătoare ca un pom nemuritor şi pururea înverzit („pentru că pomul era contemplaţia, după înţelegerea mea, şi avea ca rod puterea dată celor ce se împărtăşeau de el de a-şi cunoaşte firea proprie”)[596], celor ce se împărtăşesc de ea la timp potrivit, de pildă după o perioadă de ani mulţi de deprindere în virtuţi şi în nevoinţe şi după curăţirea deplină a ochilor sufletului de toate urdorile, li se face foarte bună şi mântuitoare. Aceasta pentru că ei nu se mai tem de o cădere care să vină după aceea, ca unii ce au ajuns cu timpul la o deprindere a acestei contemplaţii, care face vădită măreţia Făcătorului.

35. Dar celor încă tineri şi neajunşi, printr-o deprindere îndelungată, la o statornicie în lucrarea virtuţilor, sau celor ce nu şi-au curăţat ochiul sufletului de toate urdorile, din cauza nestatorniciei ce o mai au în vieţuirea virtuoasă,

[595] Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea 38,* 12, P.G., 36, 324 C.
[596] Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea 38,* 12, P.G., 36, 324 C.

pomul contemplației li se face pricină de mândria cea mai mare și de hulă, de moarte veșnică și de pieire, cum s-a făcut odinioară lui Origen, Didim, Evagrie și celorlalte căpetenii de eresuri. De aceea, ferind pe unii ca aceștia, Scriptura oprește împărtășirea de pomul acesta, zicând: „Din tot pomul din rai să mâncați, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mâncați, căci în ziua în care veți mânca, cu moarte veți muri”.

36. Împărtășirea de acest pom al contemplației se numește cunoștința binelui și răului în înțelesul următor. Întâi, pentru că celor desăvârșiți le dăruiește puterea cunoașterii tuturor lucrurilor văzute și nevăzute, omenești și dumnezeiești. Căci e o putere „ce robește toată mintea ascultării lui Hristos” (2 Cor. 10, 5)[597]; și aceștia pot culege cu evlavie rod bun nu numai din contemplarea celor bune, ci și a celor contrarii. Dar în gustarea acestui rod se ascunde pentru cei ce se împărtășesc din el o putere îndoită, adică un folos și o pagubă, după deprinderea lăuntrică ce stăpânește în fiecare. Celui ce se împărtășește i se face pricină de viață când se supune legii care-l robește (lui Hristos). Așa de pildă, dacă vede cineva chipul frumos al unei femei desfrânate și de moravuri ușoare, iar văzând-o preamărește îndată pe Dumnezeu și dă slavă Lui, el a cunoscut în ființa ei coruptă frumusețea întocmită de El, în așa fel că contemplarea ei îl duce până la străpungerea inimii și-l face să înainteze până la iubirea lui Dumnezeu care a zidit-o pe ea, ba chiar intră în convorbire cu ea. Iar prin aceasta preschimbă reaua ei deprindere în deprinderea virtuții și prin pocăință o aduce la Hristos, făcând-o din necurată curată prin învățătura cuvântului și unind-o ca pe o mireasă fecioară cu Hristos pe cea care era înainte o desfrânată (2 Cor. 11, 2)[598]. Așa a făcut acel dumnezeiesc părinte Nonu, care a înfățișat lui Hristos pe fericita Pelaghia, mai înainte desfrânată, ca pe o fecioară curată[599].

37. Deci celor desăvârșiți împărtășirea de acest pom dumnezeiesc al contemplației le dăruiește, cum s-a spus, o astfel de putere când se împărtășesc de ea la vremea potrivită pornind de la lucrurile dumnezeiești și omenești, ba chiar de la cele contrare acestora. Dar celor mai nedesăvârșiți și nedeprinși în cele dumnezeiești și lipsiți de cercarea trebuincioasă pentru împărtășirea de

---

[597] Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea 43,* 11, P.G., 36, 508 C.

[598] Astfel, urcușul duhovnicesc al cuiva nu e numai ceva ce se petrece pe plan subiectiv, ci ceva ce se răsfrânge asupra lumii obiective, transformând-o și pe ea. Cel ce se curăță lăuntric nu descoperă prin aceasta numai rațiunile dumnezeiești în realitatea lumii din afară, ci le și restabilește puterea asupra oamenilor în care sunt încorporate și, prin ei, asupra lucrurilor. Între planul subiectiv și cel obiectiv nu e o lipsă de continuitate. Restabilirea raiului lăuntric înseamnă și începutul restabilirii raiului lumii din afară, prin contemplarea curată și prin folosirea ei cu iubire față de semeni.

[599] *Viața Sfintei Pelaghia,* text grec după ediția H. Usener, *Legenden der heiligen Pelagia,* Bonn, 1879, p. 1-16; text latin, P. L., 73, 663-672.

ea, li se face pricină a cunoştinţei contrare a răului, chiar când pornesc de la cauzele dumnezeieşti şi bune. O astfel de pricină li s-a făcut acelor preoţi şi judecători de odinioară contemplarea Suzanei (Ist. Sus. 1), deoarece nu erau încă deprinşi în această contemplare. Ceea ce, aşadar, dumnezeiescului părinte Nonu i s-a făcut pricină de viaţă în har, aceea li s-a făcut acelor preoţi de odinioară pricină de moarte.

38. Şi nu numai atunci s-au întâmplat acestea dintr-o contemplare a pomului acesta potrivit cu starea fiecăruia, ci şi acum se întâmplă în fiecare zi fiecăruia din cei ce purced la contemplarea acestui pom, fie după ce s-au deprins la aceasta, fie înainte de a se fi deprins. Iar aceasta se întâmplă nu pentru că aşa este pomul din fire. Nu se poate spune aceasta. Căci n-a fost plantat în chip rău, ca pom rău. Dumnezeu n-a făcut nimic rău, nici n-a interzis ceva din pizmă. Ci pentru că e nevoie de mădulare curate ale simţurilor pentru privirea şi vederea lui, cum zice Apostolul chiar despre trupul şi sângele Domnului nostru Iisus Hristos: „Să se cerceteze cineva mai întâi pe sine şi aşa să mănânce din pâinea aceasta şi să bea din potirul acesta. Căci cel ce mănâncă şi bea cu nevrednicie, judecată sieşi mănâncă şi bea. De aceea sunt mulţi neputincioşi şi bolnavi şi mulţi mor între noi” (1 Cor. 11, 28-30). În felul acesta Părinţilor cuvântători de Dumnezeu (teologi), pentru că erau curaţi şi se aflau sub lucrarea Duhului Sfânt, contemplarea lucrurilor omeneşti şi a însuşirilor firii dumnezeieşti le-a fost bună, fără de greşeală, neprimejdioasă şi mântuitoare. Căci aveau mădularele simţurilor deprinse pentru contemplarea dumnezeiască.

39. Ei au cunoscut că dumnezeirea este[600] „necreată, fără de început, nemuritoare, nesfârşită, veşnică, nematerială, bună, făcătoare, dreaptă, luminătoare, neschimbată, nepătimitoare, nemărginită, neîncăpută, necuprinsă, nehotărnicită, necorporală, nevăzută, neînţeleasă, fără lipsă, de sine stăpânitoare şi liberă, atotţiitoare, de viaţă dătătoare, atotputernică, nesfârşită în putere, sfinţitoare, în stare de a se împărtăşi, atotcuprinzătoare, susţinătoare şi proniatoare. Ei au cunoscut că firea dumnezeiască le are toate acestea prin fire şi nu le-a primit din altă parte, ci ea, în care-şi au întocmirea şi persistenţa ipostasurile, aflătoare unul în altul, împărtăşeşte tot binele făpturilor Sale după puterea de primire a fiecăreia. Ei le-au teologhisit pe acestea nedepărtate şi nedespărţite între ele, având o mişcare unul în altul (perihoreză), neconfundate între ele, în aşa fel că nu se amestecă şi nu se

---

[600] Începând de aici şi până la cap. 45 inclusiv aproape totul e citat din Sfântul Ioan Damaschin. De aici şi până la cap. 41 inclusiv e citat literal din Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* 14, P.G., 94, 860 A-861 A. În toate capitolele dogmatice ce urmează, Nichita Stithatul face dependentă şi cunoaşterea şi menţinerea nealterată a dogmelor de contemplarea curată, la care se ajunge prin urcuşul purificator, şi viceversa. Între viaţa duhovnicească şi cunoaşterea dogmelor există astfel o strânsă legătură.

contopesc, ci se au unul pe altul. Căci Fiul este în Tatăl şi în Duhul şi Duhul în Tatăl şi în Fiul şi Tatăl în Fiul şi în Duhul, neproducându-se nicio contopire, amestecare şi confundare. Şi mişcarea lor este una şi aceeaşi, căci au dogmatizat o singură pornire şi o unică mişcare a celor trei ipostasuri, ceea ce este cu neputinţă să se contemple la firea creată”.

40. „Şi că iluminarea şi lucrarea dumnezeiască, fiind una şi simplă şi fără părţi, cu toate că se face felurită ca bunătate în cele împărţite şi împarte tuturor acestora elementele constitutive ale firii lor, rămâne simplă, înmulţindu-se în chip neîmpărţit în cele împărţite şi aducând şi întorcând pe cele împărţite spre simplitatea ei. Căci toate se doresc după ea şi în ea îşi au subzistenţa şi ea dă tuturor existenţa precum o au după fire, şi ea este existenţa celor ce sunt şi viaţa celor vii şi raţiunea celor raţionale şi înţelegerea celor înţelegătoare. Căci dumnezeieştii Părinţi au cunoscut-o pe ea, prin minte curată, ca fiind mai presus de minte, mai presus de raţiune, mai presus de viaţă şi mai presus de fiinţă”.[601]

41. „Pe lângă acestea (au cunoscut) că ea străbate prin toate în chip neamestecat, dar prin ea nimic. Apoi că ea cunoaşte printr-o cunoaştere simplă toate şi pe toate le vede în chip simplu prin ochiul ei dumnezeiesc şi a toate văzător şi nematerial: pe cele prezente, pe cele trecute şi pe cele viitoare, înainte de facerea lor; că ea este fără de păcat şi poate ierta păcatele şi mântui; şi că toate câte le vrea le poate, dar nu le vrea câte le poate. Căci poate pierde lumea, dar nu voieşte.”

42. Acestea le-au teologhisit ei printr-o contemplaţie curată, fără greşeală şi fără primejdie despre însuşirile firii dumnezeieşti. Iar despre iconomia întrupării au teologhisit, privind iarăşi, prin contemplaţie curată, astfel şi zicând[602]: „Duhul Sfânt a venit peste Sfânta Fecioară, potrivit cu cuvântul Domnului pe care i l-a spus ei îngerul, cuvânt care a curăţat-o şi i-a dat putere să primească dumnezeirea Cuvântului şi puterea de naştere. Şi atunci a umbrit-o pe ea înţelepciunea şi puterea ipostatică a lui Dumnezeu cel Preaînalt, Fiul lui Dumnezeu, Cel de o fiinţă cu Tatăl, ca o sământă dumnezeiască, şi şi-a închegat Lui din sângele preacurat şi nevinovat al ei trup însufleţit de suflet raţional şi înţelegător, pârga frământăturii noastre, nu prin lucrarea seminţei, ci prin lucrarea creatoare, prin Sfântul Duh, neconstituindu-se chipul prin adaosuri treptate, ci constituindu-se deplin dintr-odată, Însuşi Cuvântul lui Dumnezeu împlinind rolul de ipostas al trupului. Căci nu s-a unit Dumnezeu-Cuvântul cu un trup care preexista ipostatic în El Însuşi, ci, sălăşluindu-se în pântecele Sfintei Fecioare în chip nescris împrejur, a dat

[601] De fapt o minte necurăţită va confunda pe Dumnezeu cu ceva din ale lumii, sau cu lumea însăşi.

[602] De aici urmează până la sfârşitul cap. 43, capitolul 46 din *De fide orthodoxa,* a Sfântului Ioan Damaschin, P.G., 94, col. 985-988 D.

subzistență în ipostasul Său trupului însuflețit de suflet rațional și înțelegător, luat din sângele curat al Fecioarei. Luând pârga frământăturii noastre, Însuși Cuvântul s-a făcut ipostas trupului, ca să fie în același timp trup al lui Dumnezeu-Cuvântul, trup însuflețit, rațional și înțelegător".

43. „De aceea nu i-au spus om îndumnezeit, ci Dumnezeu înomenit; căci fiind prin fire Dumnezeu desăvârșit, s-a făcut Același om desăvârșit, nu schimbându-se după fire, nici înfățișând o iconomie închipuită, ci unindu-se după ipostas cu trupul însuflețit, rațional și înțelegător, pe care l-a luat din Sfânta Fecioară și care și-a primit existența în El, în chip neamestecat și neschimbat și neîmpărțit, neschimbând firea dumnezeirii Lui în ființa trupului, nici ființa trupului Său în firea dumnezeirii, nici făcând din firea Sa dumnezeiască și din firea omenească pe care a luat-o o unică fire compusă"[603].

44. Căci s-au unit firile între ele fără să se schimbe și fără să devină altele; nici firea dumnezeiască n-a ieșit din simplitatea proprie, nici cea omenească nu s-a schimbat în firea dumnezeirii, sau n-a ajuns la neexistență, nici în cele două nu s-a înfăptuit o unică fire compusă, nici nu s-a produs din cele deosebite o alta, ca omul din suflet și trup, sau ca trupul din patru elemente, ci din cele deosebite Același. Căci din dumnezeire și umanitate este și se zice Același, Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit. Căci „L-am mărturisit și-L mărturisim din două și în două firi"[604].

45. „Dar mărturisindu-L pe Același Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, am spus și spunem că Același le are toate câte le are Tatăl, afară de nenaștere și le are toate câte le are Adam cel dintâi, afară numai de păcat; iar acestea sunt trupul și sufletul rațional și înțelegător. De asemenea că Același are, corespunzător cu cele două firi, însușirile naturale îndoite ale celor două firi, două voințe naturale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească, și două lucrări naturale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească, și două libertăți naturale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească; și înțelepciune și cunoștință dumnezeiască și omenească. Căci fiind de o ființă cu Dumnezeu și Tatăl, voiește și lucrează în chip liber ca Dumnezeu, dar de o ființă și cu noi, voiește și lucrează în chip liber Același ca om. Căci ale Lui sunt minunile și ale Lui pătimirile."[605]

46. Astfel dumnezeieștii Părinți, purcezând la contemplarea pomului vieții cu un ochi curat și netulburat, au cules din el fără greșeală rodul teologiei și împărtășindu-se de el s-au împărtășit și de viața îndumnezeită și ca niște

---

[603] Sfârșitul capitolului 47 din *De fide orthodoxa,* a Sfântului Ioan Damaschin. Combătându-se o „fire compusă", se combate doctrina lui Sever de Antiohia.

[604] Urmează capitolul 57 din *De fide orthodoxa,* a aceluiași, P.G., 94, 1033 A. De observat că expresia necalcedonienilor „din două firi" nu e evitată, dar e îmbinată cu expresia de la Calcedon „în două firi".

[605] Sfârșitul citatelor din Sfântul Ioan Damaschin.

credincioşi iconomi ni le-au trecut şi nouă ca să ne hrănim şi noi din El spre viaţa veşnică[606]. Tot aşa purcezând la contemplarea pomului cunoştinţei cu un ochi dumnezeiesc şi luminat, au dobândit cunoştinţa lui nepătată şi curată şi nu s-au vătămat de rodul lui, cum s-a spus mai înainte. Dar nu tot aşa s-a întâmplat cu cei ce au purces cu necurăţie şi în stare nedesăvârşită la contemplarea acestora, ci unii au căzut în robia plăcerilor şi a neînfrânărilor, iar ceilalţi în hule şi trufii.

47. Căci spune-mi, cum a căzut Arie, cel care îşi are numele de la furie, şi duşmanul evlaviei, Manes, şi Nestorie cel stricat la minte şi celelalte căpetenii ale ereticilor, în hula lor împotriva lui Dumnezeu şi a dreptelor dogme ale Bisericii lui Hristos? Nu pentru că au fost necuraţi în simţurile sufletului şi cumplit învârtoşaţi la inimă din cauza cumplitei boli a mândriei, au purces la explicarea Sfintei Scripturi având înţelegerea întunecată de patimi şi de închipuirea de sine? Căci unul a auzit dumnezeiasca Scriptură zicând: „Domnul M-a zidit pe Mine început al căilor Sale spre lucrurile Sale... şi Mă naşte înaintea tuturor munţilor” (Pilde 8, 22, 25); celălalt: „Vine stăpânitorul lumii acesteia şi nu va afla în Mine nimic” (Ioan 14, 30); iar al treilea, despre Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit. Dar neputând afla înţelesul sau sensul celor spuse, nici pătrunde în chip curat în adâncurile Duhului, fiind cu totul lipsiţi de Duhul Sfânt, unul a tăiat pe Fiul şi Dumnezeu Cuvântul de la deofiinţimea cu Dumnezeu şi Tatăl, declarându-L făptură; celălalt a născocit două începuturi, unul bun, Sus, şi altul cu totul rău, jos, căpetenia întunericului, şi, învăţând astfel, a trimis la pierzanie pe cei ce au primit învăţătura lui; al treilea, întunecat şi cu nume urât, a despărţit pe Hristos în doi fii, socotind că altul este Fiul şi Cuvântul din Dumnezeu şi Tatăl şi altul cel din Fecioara Maria; şi astfel a numit pe preacurata Maică a Fiului şi Cuvântului lui Dumnezeu, născătoare de Hristos, şi nu născătoare de Dumnezeu.

48. Astfel, deci, pe cei desăvârşiţi în cunoştinţă şi raţiune şi virtute, pe cei ce au ajuns adică la măsura vârstei plinătăţii lui Hristos (Efes. 4, 13) şi au dobândit mintea Lui prin cea mai deplină curăţie, nu-i poate vătăma nici gustarea oprită a acestui pom, măcar că se numeşte cunoştinţă a binelui şi a răului. Ci mai degrabă se aseamănă aceştia celor ce culeg struguri din rug şi încă struguri copţi, fapt cu totul minunat, şi rodii din mărăcini. Dar celor încă tineri şi necercaţi şi neluminaţi, chiar şi împărtăşirea de bine li se face adeseori pricină de moarte, aşa cum li se face copiilor neînţărcaţi de lapte mâncarea

[606] Prin viaţă curată se ajunge la cunoaşterea fără greşeală a lui Dumnezeu sau a dogmelor; prin aceasta se întăreşte, la rândul ei, viaţa duhovnicească. Şi amândouă au ca rod propovăduirea. Teologia nu e numai cunoaşterea teoretică despre Dumnezeu, ci împărtăşirea de Dumnezeu şi în acelaşi timp mărturisirea lui Dumnezeu cunoscut prin împărtăşire. E cuvântare despre Dumnezeu din experienţa împărtăşirii de El.

pâinii (Evr. 5, 13-14)[607], şi celor cu ochii plini de urdori, razele soarelui, precum a arătat în multe feluri cuvântul nostru mai înainte.

VIII. În ce înţeles a amintit cuvântul de două porţi, şi nu de mai multe în acest rai; de două porţi învârtindu-se ca nişte heruvimi, şi care e lucrarea deosebită a fiecăreia din ele?

49. Acestea le-am spus despre rai şi despre pomii sădiţi în el de Dumnezeu. Rămâne să mai spunem în ce fel cuvântul a amintit numai de două porţi în acest rai, care se învârtesc ca nişte heruvimi, când sunt multe locaşuri curate, cum zice Hristos-Dumnezeu (Ioan 14, 2), la Dumnezeu şi Tatăl Său şi multe căi ce duc la Împărăţia lui Dumnezeu.

50. Smerenia şi iubirea sunt începutul şi capătul ultim al celor două părţi ale şirului dumnezeiesc al tuturor virtuţilor. Căci smerenia e începutul de jos cel mai din cap al acestui şir, iar iubirea, sfârşitul lui de sus cel mai din urmă. Sau altfel: ele sunt treptele opuse cele mai din cap şi mai din urmă ale sfinţitei scări a virtuţilor dumnezeieşti. Smerenia pune începutul urcuşului scării, iar iubirea, fiind sfârşitul treptelor virtuţii şi al urcuşului scării spre înălţime, scoate pe cel ce îşi sprijină paşii pe ea la păşunile pururea vii şi nepătate ale firii dumnezeieşti.

51. Smerenia şi iubirea fiind deci începutul şi sfârşitul urcuşului spre Dumnezeu şi spre Împărăţia Lui, cu dreptate cuvântul le-a înţeles ca porţi aşezate la marginile opuse ale raiului înţelepciunii făptuitoare. Aceasta, pentru că una introduce pe cel ce bate şi cere să intre în Eden, adică la însăşi desfătarea de plantele nemuritoare ale lucrării şi pazei minţii; iar a doua scoate de acolo la Împărăţia cerurilor şi la unirea cu Dumnezeu[608] şi la păşunile veşnice şi preacurate ale îngerilor. Căci aşa ne făgăduieşte în mod limpede şi Domnul Iisus nouă tuturor, zicând: „Eu sunt uşa, de va intra cineva prin Mine, se va mântui şi va intra şi va ieşi şi păşune va afla” (Ioan 10, 9). Pentru că El este cu adevărat uşa raiului Împărăţiei cerurilor, iar portar este Duhul Sfânt[609].

52. Celui ce s-a apropiat de poarta dreptei credinţe, după ce a părăsit de curând lumea, şi bate la poarta poruncilor lui Hristos prin smerenie, portarul, adică Însuşi Sfântul Duh, îi deschide intrarea, deschizându-i mintea ca să

---

[607] Conform Sfântului Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa,* 25, P.G., 94, 913 B.

[608] Aici Nichita face deosebire între Edenul de la început, Împărăţia cerurilor, contemplarea lui Dumnezeu în lume, şi Împărăţia lui Dumnezeu sau unirea cu El.

[609] Aceasta nu stă în contrazicere cu declaraţia că iubirea este uşa. Căci Hristos este iubirea culminantă personificată. Iubirea nu există decât ca iradiere a persoanei. Dar noi nu putem iradia iubirea desăvârşită, pentru că nu suntem ultimul ei izvor. Ultimul ei izvor pentru noi este Hristos. Iar Duhul Sfânt deschide uşa noastră şi prin aceasta pe Hristos ca uşă. El este factorul activ al vieţii dumnezeieşti în noi. El întăreşte subiectul nostru ca subiect al vieţii dumnezeieşti primite prin har.

înţeleagă „care este voia lui Dumnezeu cea bună şi desăvârşită şi bineplăcută” (Rom. 12, 2). Iar după ce a intrat şi s-a desfătat prin făptuire şi prin multe nevoinţe ale virtuţii de acele bunătăţi veşnice, îl scoate iarăşi de acolo la păşunile contemplaţiei naturale ale făpturilor lui Dumnezeu[610]. Astfel portarul îl face să se odihnească de toate lucrurile lui (Fac. 2, 3) şi să se unească cu Dumnezeu pe înălţimile teologiei (cunoaşterii) Treimii neîmpărţite şi de o fiinţă, în odihna iubirii dumnezeieşti[611], potrivit lui Hristos şi Dumnezeul nostru care zice: „Învăţaţi de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29).

53. Altfel nu poate intra cineva în palatele împărăteşti ale lui Hristos şi în ţinuturile dumnezeieşti şi pururea înverzite ale raiului cunoscut cu mintea, unde sunt locuri luminoase, locuri răcoritoare, corturile drepţilor, apa odihnei, bucurie, veselie şi fericire; şi nu poate afla odihnă sufletului său decât prin poarta cea dintâi de la apus, care e ascunsă în Hristos Însuşi, care este sfânta smerenie[612]. Şi pe drept cuvânt. Căci cel ce s-a rupt pe sine de lume şi de toată prietenia şi de împătimirea de prieteni, de cei ai săi, de rudenii, şi a răstignit lumea în sine prin tăierea voii sale, dispreţuind toată tihna trupească, şi bate prin durerile pocăinţei şi nevoinţelor pentru virtute, cu răbdare multă, la poarta poruncilor lui Hristos, intră prin smerenie, cum s-a spus, în tinda înţelepciunii lucrătoare a raiului, care este supunerea, slujirea prin orice lucru de mai puţină cinstire, răbdarea necazurilor şi a încercărilor, greaua pătimire, culcarea pe jos, starea în picioare de toată noaptea, privegherea, psalmodierea neîncetată, rugăciunea şi postul, citirea dumnezeieştilor Scripturi şi ascultarea şi supunerea faţă de toţi.

54. Intrând în acestea prin smerenia cu care urmează lui Hristos, se mântuieşte de toată robia păcatului, trecând marea patimilor fără să se scufunde, ducând corabia nevătămată la Dumnezeu, la portul nepătimirii, prin faptele înţelepciunii lucrătoare şi virtuoase ale împlinirii poruncilor lui Hristos; şi de acolo, deschizându-i-se lui iarăşi porţile contemplării (vederii înţelegătoare) prin Duhul, intră în locul sfânt al lui Dumnezeu care este

---

[610] Deci smerenia ca prima poartă introduce la treapta întâi a urcuşului duhovnicesc, la curăţirea de patimi şi la deprinderea virtuţilor. Şi tot smerenia, ca a doua poartă, introduce la treapta a doua, a contemplării curate a lumii.

[611] Numai iubirea odihneşte sufletul. Până nu găsim iubirea cuiva nu ne odihnim. Dar iubirea veşnic persistentă, care ne poate da o veşnică odihnă, o găsim numai lângă Hristos, unit într-o iubire desăvârşită cu Tatăl şi cu Duhul.

[612] Smerenia este ascunsă în Hristos. Căci El este izvorul ei, ca Cel ce s-a coborât la nivelul nostru pentru a intra în comuniune cu noi. Smerenia e delicateţea faţă de Dumnezeu şi faţă de orice persoană. Smerenia o are Hristos ca Fiul lui Dumnezeu faţă de Tatăl, dar o are şi ca om faţă de Dumnezeu-Tatăl şi faţă de orice om. De aceea s-a umilit prin întrupare şi prin moarte, de aceea ni se dă ca jertfă până la sfârşitul lumii. De la El învăţăm smerenia şi luăm puterea pentru ea.

cunoştinţa făpturilor şi recunoaşterea lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti. Prin aceasta, scrutând adâncurile Duhului, cercetează raţiunile proniei, ieşind îndată din faptele trupeşti şi obositoare ale făptuirii, din toate câte ţin de slujire şi de supunere, după dumnezeiescul David care zice: „Aceasta este osteneala înaintea mea, până ce voi intra în locul cel sfânt al lui Dumnezeu şi voi înţelege cele din urmă ale lor” (Ps. 72, 17).

55. După ce a cunoscut limpede raţiunile şi firile şi mişcările făpturilor, iese, prin desăvârşita iubire faţă de Dumnezeu, din toată zidirea văzută şi nevăzută, fiind răpit în al treilea cer (2 Cor. 12, 1-4)[613], ca unul ce a ajuns mai presus de puţinătatea trupului. În felul acesta intră la dureri şi osteneli, potrivit celui ce zice: „Cel ce a adăugat cunoştinţă adaugă durere” (Eccl. 1, 18). Acolo află o păşune de înţelesuri dumnezeieşti, pătrunzând în întunericul cunoştinţei de Dumnezeu (al teologiei), ca într-un alt rai, în care a fost răpit şi dumnezeiescul Pavel. Şi teologhiseşte în chip curat Treimea şi, pe lângă aceasta, întruparea Cuvântului şi se face, după dumnezeiescul David, limba lui „trestia scriitorului iute la scris” (Ps. 44, 1). De aceea, nemairăbdând să se bucure singur de cele privitoare la Dumnezeu, scoate cuvinte bune din inimă în Biserica lui Hristos, spunând vechi şi noi dinlăuntrul său. El nu mai poate împiedica din acel moment buzele sale de a vesti mila şi adevărul lui Dumnezeu în adunare mare de credincioşi, chiar dacă ar vrea, nici nu-i mai este îngăduit să ascundă dreptatea Domnului în inima sa (Ps. 34, 17)[614]. Căci Duhul îl împunge în toată fiinţa şi îl mână să vorbească.

56. De fapt Duhul Sfânt e Cel ce grăieşte şi lucrează în el şi-l mişcă. El mişcă limba celor în care se sălăşluieşte spre grăirea limpede a celor ce le săvârşeşte El Însuşi, ca să răsune în ei, şi mişcă înţelegerea lor spre cercetarea lucrurilor dumnezeieşti şi omeneşti şi spre scrutarea adâncurilor lui Dumnezeu (1 Cor. 2, 10-11). În general El lucrează în ei lucrările darurilor Lui (1 Cor. 12, 7-11). Îi învaţă pe cei neînvăţaţi înţelepciunea care coboară de Sus, cea nepizmaşă, neduşmănoasă, paşnică şi binevoitoare, plină de milă şi de roade bune. El le dă acelora înţelegere, ca să înţeleagă care sunt adâncurile lui Dumnezeu, care e bogăţia bunătăţii Lui Dumnezeu (Rom. 2, *4),* care e înălţimea smereniei Lui coborâtoare la noi. El le dăruieşte cunoştinţa celor ce sunt, ca să cunoască cele ce există în calitate de făpturi. Le dăruieşte sfat bun, ca să aleagă ceea ce e plin de tot folosul şi mântuirea pentru ei şi ca să arate semenilor care este lucrarea poruncilor Lui. Le dă lor tărie ca să lupte cu putere împotriva dracilor şi a patimilor pierzătoare. Îi învaţă evlavia cea dreaptă şi fără greşeală şi la sfârşit le dă, ca pază, frica curată, care vine din

---

[613] Adică deasupra celor văzute şi nevăzute.

[614] Ca şi Sfântul Simeon, Nichita Stithatul socoteşte că cel înălţat la unirea cu Dumnezeu nu se rupe de oameni, ci de-abia acum se simte îndemnat să vorbească acelora despre Dumnezeu.

marea iubire de Dumnezeu.

57. Cel ce a ajuns la împărtășirea bogată de acestea, s-a făcut, cum s-a scris (Iacob 3, 17), plin de milă și de roade bune, de roadele Sfântului Duh (Gal. 5, 22). Ajuns astfel prin harurile amintite ale Duhului, are o iubire desăvârșită față de Dumnezeu și față de aproapele lui, nepreţuind ceva din cele văzute mai mult decât iubirea de Dumnezeu sau odihna sa mai mult decât pe aproapele[615]. El are bucurie în suflet, pentru că s-a eliberat de patimi și dispreţuiește cele văzute; are pace cu tot omul, cu Dumnezeu și cu puterile Lui, îndelungă-răbdare în ostenelile și sudorile pentru virtute, bunătate în gândurile cugetării sale și în mișcările minţii, cuviinţă în purtările din afară și în stările dinlăuntru ale sufletului său, credinţă nu numai în Treime, ci și în ceea ce privește bunătăţile viitoare. Căci mai ales dacă ea este adânc înrădăcinată, nădăjduiește și crede că le va dobândi pe toate câte le-a făgăduit Dumnezeu în veacul de faţă și în cel viitor. El are blândeţea care suportă cu răbdare toată ispita, care primește necazurile ce vin asupra-i, care rabdă toate și nu gândește rău de aproapele. Pe lângă acestea, are, prin puterea Duhului, înfrânarea cuprinzătoare a tuturor simţurilor.

58. Deci cel ce s-a îmbogăţit cu roadele acestea și cu darurile Sfântului și închinatului Duh a intrat încă de acum în raiul în care a intrat dumnezeiescul apostol Pavel, răpit în el ca în al treilea cer, unde s-a desfătat de pomul vieţii, a auzit cuvinte care nu-i sunt îngăduite omului pătimaș și robit păcatului să le audă, și a mâncat din pomul cunoștinţei, care e cunoștinţa binelui și a răului, fără să se vatăme. Mai bine zis a ajuns el însuși rai dumnezeiesc și casă a Treimii neîmpărţite, având în mijlocul inimii sale sădit pomul vieţii, adică pe Dumnezeu Însuși, încărcat de roadele nemuritoare ale Duhului dumnezeiesc și Sfânt. Acesta nu s-a vătămat de pomul cunoștinţei binelui și răului, adică de simţirea sa proprie, deosebind după cuviinţă binele de rău, făcându-se organ al singurei și întregii lucrări a Sfântului și dumnezeiescului Duh.

59. Iată ce știm că este Împărăţia cerurilor și credem că este Împărăţia lui Dumnezeu. E ceea ce ne-a învăţat Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, fie când a zis: „Împărăţia cerurilor este înlăuntrul vostru” (Luca 17, 21), fie când ne-a îndemnat să ne rugăm Tatălui: „Vie Împărăţia Ta, facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pre pământ” (Matei 6, 10; Luca 11, 2). Fie ca să ne învrednicim și noi de ea încă de aici, dar și acolo, cum ne-a învăţat cuvântul acesta, prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine, împreună cu Tatăl și cu Sfântul și de viaţă Făcătorul Duh, slava și stăpânirea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

SFÂRȘIT ȘI LUI DUMNEZEU LAUDĂ!

---

[615] Iubirea aproapelui pusă mai presus de orice odihnă proprie arată că Nichita nu preţuiește viaţa omului duhovnicesc ruptă de semeni ca un bun în sine, ci prin toate trebuie ca el să urmărească o despătimire de egoism, care e egală cu iubirea.

CUPRINS

Redactor: Anişoara BERBECE [1]
Tehnoredactare computerizată: Aurelia DROANĂ
Format 16/61x86. Coli de tipar 28. Cd. nr. 1544
TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ
Intrarea Miron Cristea nr. 6, Sector 4, Bucureşti, 040162
Telefon 021 406 71 93; 021 406 71 94; Fax: 021 300 05 53
www. editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro
tipogr.inst.biblic@rdslink.ro
magazin@editurapatriarhiei.ro.